

4^{dik} Negyed.

Október, Növényes, Deczember.

1826.

J E L E N T É S

a 'Minerva' folytatásáról az 1827.⁴⁸ Esztendőre.

Folyó-írásunk két évbeli fáradozásai elfolyta után, a jövő 1827dik esztendőre újonnan megjelen a hazai literatúra pályáján, 's szerényen, mint eddig, újra pártfogásért esedezik a' hazai művelődés ügye barátainál. Ámbár nem dicsekedhetik is a' Kiadó azon kegyességgel, mellyet, nem mint érdemlett jutalmat — de legalább mint bátorítást várt — nem csügged-el mindazonáltal, 's igyekezni fog jövődre is, minden lehető módon elő-mozdítani azon szent célt, melly minden hazafinak szükségesképpen kedves, 's mellyet áldozatok nélkül elérni lehetetlen.

Micsoda tekintetek vezérik a' Kiadót és a' Redactiót ezen Folyó-írás kiadásában, azt az 1825-iki esztendei folyamat' első Negyedjében találtató Elő-beszéd eléggé kijeleli. Mi ezen helyen nem bocsátkozhatunk hosszabb értekezésekre az iránt, mellyik legyen a' jelen szempillantásban a' legjobb és legalkalmasob mód a' hazai művelődés' terjesztésére. Azt azomban nem hallgathatjuk-el, hogy vélekedésünk szerint, nem csak *egy* út van akárhol és akármben is valamely cél' elérésére, — hogy egyéberánt az cselekszik legokosabban a' világon, a' ki a' módokat a' környüállásokhoz alkalmaztatja, 's hogy hazánk' és litteraturánk' mostani állapotjában, az tessen legtöbb hasznot a' közönséges ügynek, a' ki magát legérthetőbbé tudja tenni. Nem akarjuk mi felejtetni, mennyit halada literaturánk kevés esztendők óta, — nem akarjuk a' már kimivelt Stilt eldurvasítani 's hazánkat vissza-taszítani a' gondolatokban és kifejezésekben való trivialitás' azon Epochájába, melly csak a' bölcsőjökben való literaturákhoz illik. De azt hisszük más részről, hogy literaturánk soha köz terjedésű nem lesz', ha azt Nemzetivé nem tesszük, — 's azon erős meggyőződésben vagyunk, hogy a' tisztán critiko-eszthetikai Folyó-írások Magyar-országban most még nem köz-hasznúak, — hogy hibáznak azok, kik ezen kritikát idegen 's főképen Német kaptára verik, — 's hogy nálunk teremteni kell még előbb mintsem lerontani, — 's életre hozni előbb mint halálra korlácsolni.

Bizodalmasan hívjuk-meg a' literatúra' minden barátjait, méltóztatassanak Folyó-írásunkat kegyes párt-fogások alá venni, 's elő-fizetésökkel elő-segíteni. Mi minden erőnkből azon leszünk, hogy Folyó-írásunkban az interessáos dolgok' számát szaporítsuk, 's a' hasznot a' kellemetessel a' mennyire lehet, párosítsuk.

Ezen Negyeddal jelen-meg a' 3dik Negyedhez tartozó Képe Forgács Palatinusnak. A' kép' alá-írásában történt botlást, melly a' Nádort Báróvá teszi, ámbár mind a' Biograf, mind az 1618-iki 4. Törvény-cikkely Grófnak mondja, 's az 1556-ik Esztendőt teszi születése esztendejének, ámbár a' Biograf az 1565-öt mondja, — nem tudjuk, kinek tulajdonítani — Gróf Forgách Károlynak é, a' ki kegyességének a' képet köszönhetjük? vagy pedig Bécsi Megbízottunknak. Minden esetre engedelmet kérünk Olvasóinktól. Mentsen bennünket a' hely' távolsága, hol a' kép készült.

Az előfizetés' ára szép Medián papirosra 6 for. — Velinre 10 for. Conv. pénz. szabad posta küldést ide értvén. 1825-ik és 1826-beli Folyamatok is még kaphatók a' Kiadó Könyv-áros' boltjában.

A' Nádor' Illésházy' képe a' jövő esztendei első Negyeddal fog megjelenni.

Kassán Decemb. 30-án 1826.

A' Kiadó és a' Redactio.

ILLESHÁZI ISTVÁN

NÁDORISPÁNY.

SZÜLETETT 1590-BEN MEGHOLT 1609-BEN.

A Bécsi Kormotászá Jufézetben.

Felső Magyar-Országi

PÖZVÓ. IRÁS.

1826.

Opto tibi vultus multa et procelosa misentis. Hor.

4^{ik} Negyed.

OKTÓBER, NOVEMBER, DÉCEMBER.

A Felsőges Kir. Magyar Helytartó Tanács' kegyes engedelmével.

KASSÁN,

ELLINGER ISTVÁN, CS. KIR. PRIV. KÖNYV-NYOMTÁTO ÉS ÁROS' BEFÜVEL 'S KÖLTSÉGEDEL.

Él Magyar, áll Buda még!

KISFALUDY KÁROLY.

ILLYÉSHÁZI GRÓF ILLYÉSHÁZY ISTVÁN, A' NÁDOR.

Az ESZTERHÁZY és ILLYÉSHÁZY nagy ragyogású házak azon-egy törzsöknek két ágai. Egy SALAMON nevű atyának, a Xfődik Században, voltak két fiai, PÉTER és ILLYÉS. Ezek 1238. megosztóznak, 's Péternek *Zerház* jutott, — (olvast *Szerház*) — Illyésnek *Illyésháza*; két szomszéd birtok a Csalóközben, Pozsony Várm., melly egy 1239. költ Határ-járási Ok-levél' bizonyítása szerint, a' *Votba*, vagy más nevével, az *Altalita-olja-földje* által körül vész ölelve.

A' helyek' birtokosai ország-szerte azon jószág' nevét vevék vezeték-névül, mellyen laktanak, 's a' Péter' maradékai ZERHÁZYNAK, az Illyéséi ILLYÉSHÁZYNAK nevezteténc-el. Az Illyésházyak megtarták nevökét: az Eszterházyak nem, 's Szerházy Ferencz Pozsony Vármegyei Vice-Ispán a' nevet 1584. Eszterházyvá változtatta-el. Ezen állítás' valósága felől oly csalhatatlan Ok-levelek tehetnek bennünket bizonyosokká, a' hogy hitelt az a' Genealogiai Tábla nem érdemel, melly által az elméltenség a' társatlanul-ragyogó házat elébb ugyan csak Atúlág, de tovább az Asyérus Király' Zsidó-születésü szép nőjéig, és minthogy a' Genealogus', elégnék még azt sem véle, Nce Patriarcháig vitte-fel; hogy így a' ház a' magá-öseit, atyáról atyóra, az emberi nemzet' legelsőjéig, ismerhesse.

Az Illyésházy-ág Pozsony Vármegyének egynél több Vice-Ispánt oda már a' régiebb időkben is, a' mint ezt mind a' fényes háznak, mind a' Vármegyének Levél-tárja bizonyítja. Illyen vala GYÖRGY; illyen ISTVÁN, ki felől itt szóllunk. Ezen Györgynek fija, Istvánnak pedig styja, TAMÁS, a' Sopronyi 1553. tartott Dietán Pozsony Vármegyének követségét viselé.

Tamáznak elsőbb hitvesétől, Kis-Magyarai Földesy 'Sofjától, (a' János leányától) született 1. ISTVÁN, 2. GYÖRGY, 3. JÁNOS és 'SÓFIA leánya, Szerházy Ferencz már említett Pozsonyi Vice-Ispánnak hitvese, az az áldott méhü aszszony, ki a' hazának minden mostanig élt Eszterházyakat adá. Második nőjétől, Csebi Pogány Annától, (Péternek leányától) születék az egy FERENCZ, 's KATA és BRIGITTA; amaz a' hatalmas Bosnyák András', ez Gróf Lodron Lajos' hitvese.

István, egy még ma is fennlévő, hitveséhez saját kezével 1604. Febr. 20dikén írt levele szerint, mellyben jelenti, hogy kevés napok alatt bérekeszti életének 63dik esztendejét, születését 1540-re ejti, ellenben halotti Emlékének tábláján az említetik, hogy ő 1609. Május 5dikén halván-meg, 68 esztendőt és 8-holnapot élt; melly szerint Istvánnak születése 1540-re esnék. Talán hihetőbb, hogy emlékezete magát ötet hagyta-el, mint hogy lelkes Özvegye a' márványra megtévedve vésette légyen az év-számot.

Iskoláját a' Pozsonyi Gymnásiumban végzette, már ott is éroztetvén, melly nagyságra fog majd emelkedni. Ott szívta-be a' Tudományoknak azt a' szeretetét, melly ötöt legterhesbb gondolai közt is soha nem hagyá-el; melly vele Bán nevű Trencsényi Vármegyei jószágában egy új Gymnásiumot állitata; melly arra serkenté, hogy Ferencz féltestvérének fíját, Gáspárt, a' Külföld' nevezetesebb Académiájában taníttatá, és a' melly miatt a' maga korának első rendű Tudósaitól, kikkel még nem szakadt levelezésben állott, mint a' XVII. Százak a' tudományi pályán is egyik legméltóbb hőse, forró tisztelettel nem csak tiszteltetett, de a' mi még több, szerettetett is.

Kilépvén most az életbe, tisztének ismérő azoknak állani seregekbe, kik férfias lélekkel rajta voltak, hogy a' hazát a' Török járom alól kiszabadíthassák. Katonai szolgálatját Pálffy Miklós alatt kezdé, kinek nevét a' Fileki, Párkányi, Nógrádi, Esztergomi, Székes-Fejérvári csaták, 's a' Veszprém', Tata, Pápa, Szécsény és Győr' megvételei (Győrtől együtt Schwarzenberggel) tették halhatatlanná. Pálffy anyyira kedvelé a' derék ifjót, hogy legtitkosbb levelezéseit reá-bízá. De Illyésházy most, Pálffynak javaltával, áltmónc a' Pálffy' sógorának, Lepoglavai Krusics Jánosnak, zászlója alá; szeretve itt is mind Vezérértől mind társaitól, és, a' mi az érdemnek sem mindég adott, megemlítvén az irigység szavát.

Ezen idő-tájjban történéheték, hogy ismeretségbe juta Erdődy Péter Horvát-orzági Bánnak elsőbb hitvesétől, Tahy Margittól, született Anna leányának, Zerdahelyi Dersffy Istvánnak özvegyével, 's ezt 1572. elvette: Félre voná tehát magát a' táborról, hogy szerelmének 's házi-gondjainak élhessen; 's hazáját a' béke-pályáján szolgálja. Legelőbb Vice-Ispánnak választaték-meg a' Pozsony Vármegyei Rendek által; tovább a' Királyi Kamara' Tanácsosává nevezetett, Báróvá lett, 's csaknem minden terhesbb dolgok' kivitele reá vala bízva. Már 1588. az Ország' jövedelmeinek jobb karba állítására, mint Biztos, a' Dunától szinte Liptóig terjedő részekre küldetett-ki. Ugyan azon eszt. az egy részről Magyar-ország, más részről Austria és Stíria közt vont határ' elintézésére rendelt Biztosságnak, és egy másiknak, ő is tagjává nevezetett; 1596. részt vevé a' Lengyelrel kötendő szövetség' munkájában, 1599. a' Lengyel határok' megújítása 's igazítása körül foglalatoskodott; 1603. pedig Kir. Ud. Mesteri méltósággal ékesitetett-fel.

Házi örömei nem tartanak sokig. Csak huszonhat esztendőös hitvese már 1577 elhala, 's gyermekek nélkül; 's az a csapás ötet nem csak mély bánatba; hanem igen kedvetlen perlekedésekbe is süllyesztette. Erdődy Péternek már említett hitvesétől ezen egy leányán kívül nem lévén egyéb gyermekei, ő ezt nagy kiterjedésű birtokában (Monyorókerék, Vácsvár, Kőrömd, Somlyó, és még hat más Várak és Uradalomokban) Kir. Adomány-levél által férfi-gyermekké praeficiáltatta, de elhalván most hitvese, 's ő másodsor Alapi Borbálát elvévén, 's ettől Tamás és Péter fiakat nemzván, 's maga is elhalván; özvegye és leánya közt elkezdődének az elleneskedések, 's az özvegy erővel úlo-bá a' jószágokba. Meghalván Illyésházy né is, Illyésházyak jussai megszűntének; azonban az 1578diki Ország-gyűlés azt végezté, hogy Erdődy né a' jószágokat Illyésházyanak ereszze-riszsza, 's erőszakos lépése miatt idézessék törvény elébe.

Illyésházy három eszt. olta keserge elvesztett kedvese után, midőn a' haldokló Krusics hitelen elő-szólhatá, 's az ő általmába ajánlá szeretetre-méltó özvegyét Pálffy Katalint, a' nagy hős Miklósnak testvérét. Illyésházy az özvegyet elvette 1580., 's ezen házasság által kimondhatatlanul megkönyíté az előre-haladás' ferhes munkáját. Krusics a' háborgó időben nagy jószágokat szerze, 's azoknak egy részét özvegyének, egy más részét egyetlen gyermekének Helcsának, a' Dietrichstein Maximilián hitvesének, hagyá. Ennek esék Lika-Vára is (Likawa, Liptó Várm.), mellynek birtokával együttjárt a' Vármegye' Fő-Ispánsága. De mint hogy ezt Dietrichsteinné mint Aszszony, férje mint még akkor nem Indigóna, nem viselheték; azt 1582. Illyésházy nyerte-el, 's meghalván az Aszszony 1586ban, Illyésházy Krusicsnak minden jószágaira Kir. Adomány-levelet nyera. 1593. magává tette Trencsén Várát is, letévén Forgács Imrénék a' zálogos-pénzt, mellyben azt bírá. Groffa nevezeté magát és maradjék, magává tette Gúdinget, Morva-országban; 1600. Trencsén, Szucsá, Bán és Surány jószágokban mint örökös beiktattatott; Trencsénnek örökös Fő-Ispánságát nyerte, 's azon Kir. biztatást, hogy az általa zálogban-birt Szent-György és Bazin Városokra is megfogja a' Kir. Adomány-levelet nyerai.

Illyésházy egy hibetá, hogy már eljűta a' nagyságnak azon pontjára, mellyet óhajthat (Nadasdy Tamásnak halála olta 1554. nem vala Palatinus); de irigység és dőllyf nem nézheték azt lebegni oly magasan magok felett, a' kit nem sok idő előtt még oly mélyen gondoltak magok alatt állani. A' bosszú' édes öröme, hogy földre veretik egy hatalmas; az a' remény, hogy annak eldőlte őket meggazdagíthatja; az a' diadal, hogy az új Hit' leghatalmasbb követőjének eldőlésével maga a' gyűlölt tudomány is le fog teritetni; arra ösztönöze mindent, hogy ellene, a' setétben, egy rettenetes párt-szövés fonódjék, melly más szemet mint a' Rudolfé, ki Országának kormányzása helyett a' csillagos ég' forgását szerette vizsgáltni, nem téveszthetett volna meg.

Illyésházy csendesen jura pályáján tisztaságának boldogító érzésében, 's meg sem álmodhatá, hogy feje felett veszedelmes fergeteg gyülekezik, midőn egy Pilsenben 1600. Január. 14d. költ Kir. Levél azon támadott nehezestél tudatá véle, hogy ő az 1599diki Dietén a' Trencséní Rendek' kívánságát a' Dézmák' dolgában a' Nyitrai Püspökség ellen hevesen vitatá; hogy az ő hatalma alól kijutni igyeksző Szent-György és Bazin Városok' lakosinak kívánságait gátolta; hogy Csabrag és

Szitya várakat elrontva adá által Personális Jóó Jánosnak. Mentségei, hogy neki mint Fő-Ispánnak, a 'Rendek' kívánságait pártfogolni illet; hogy neki meg vala ígérve az Adomány-levell Szent-György és Buziu eránt; hogy neki parancsolva volt a' haszonvehetetlen két Vár' elrontása, melly csak arra szolgálhata, hogy ott a' zsi-ványok találjansk menedéket, nem lélenek elfogadtatást, 's meg vala hagyva, hogy mind ezekért Somogyi István Kir. Ügyek' Directora által a' Pozsonyi Dietá elébe idéztessék. De minthogy a' Vád-levell Illyésházit leginkább a' Császár ellen cjtegetett tiszteletlen szóknál, és a' Szent-Györgyi és Bazini lakosok' panasznál fogva nyomá, 's ezek részint bé nem bizonyíthatának, részint az ő büntetésére nem voltak elégséges okok, a' Director el nem kezdé a' pert, 's így a' Gróf elől elvoná az alkalmat, ártatlanságát kivilagosítani.

Ugy látszék most, hogy a' veszély szétoszlott, és a' mi kedvetlen történt, feledésbe fog eresztetni; de mind ezek egyedül oda valának intézve, hogy Illyésházy annál bizonyosabban buktathassék-meg. Ellenségei, 's ezek között leginkább Unverzagt Farkas, Előülője a' Cs. Kir. Kamarának, oda vivék a' dolgot, hogy Illyésházyt egy Bécsben öszszült Biztosság ítélje-meg. Ez, hírt vévén egy barátja által, alig tudá az ellene forralt veszély elől elláantani, 's oda hagyván Bécsset, sietve méné Trencsénbe, 's onnan azzal, a' mit drágaságaiból hamar öszsze-szedhete, ki, Lengyel-országba, Landskrónba, a' Krakói Palatinushoz. A' Biztosság most éppen ézen az ő ellántásán építé vádjait, és minthogy személyét nem vetheté büntetés alá, jószágait (Likát, Trencsént, Szucsát, Bant, Surányt, Stomfát, Szent-Györgyöt 's Bazint, 's Morvában Gödinget) a' Fejedelem ellen elkövetett hűségtelenség' büntetése' fejében, elfoglalá. Istvánffy Miklós, Helytartója a' Nádori fő-méltóságnak, sok ideig vonakodék a' nem törvényes, és a' haza' határán kívül hozott ítéletet elfogadni és kihirdetni; de ellent nem állhatván többé a' szüntelen unszolásoknak, azt végre, 1603. Laetare után ötöd nappal kihirdetteté. Ennek következésében a' Fiscus a' Grófnak elfoglalá minden birtokait, a' Pálffy Katalin' saját javait férjének jószágai között ki nem szelvén, 's a' ki nem hallgatott Illyésházynak Rudolffhoz oly sok ízben tett esedezéseire éppen nem ügyelvén.

Azalatt míg ez Lengyel-országban múltat, itt ~~Kitobbant a' Borbánc-Belgyojosa~~ Kassai Generális idétlen buzgássi által támasztott tűz, 's a' sanyargattak Kis-Marjai Bocskay Istvánt választák Vezéröknek. Ez, igen jól értvén, mit nyereud ügye, ha Illyésházy ehhez tér, kiküldé hozzá egyik hívét, hogy elszedett jószágait ígérje-viszsa, 's szavát állotta, midőn serge a' készületlen Trencsént meglepé 's elfoglalá. Ellenben érzé Mátyas Fő-herczeg is, Rudolffnak testvére, kire a' bajok' elcsendesítése bizva hiva, hogy illy férfiu' megnyerése által dolgai mint fognak elő-segélteni, 's nagy ígéretek alatt magához szállította. Illyésházy felelt, hogy ő több hasznot reménynt hajthatni a' boldogtalan hazának, ha megmaradván a' békétlenkedők között, tanácskozásaikban részt vehet, 's némelly ártalmas szándékat meggátolhat, mint ha nyilván tér a' haza' Királyának felére; 's a' Fő-herczeg meg vala elégedve a' hív és bölcs eltökéléssel. Illyésházy tehát ált-méné Bocskayhoz, 's ettől Fő-Kincstartónak és a' Dunamelléki Részek' Fő-Generálisának nevezetett, 's még azon esztendőben a' hazának egy igen nagy tekintetű szolgálatot teve: -- Érsek-Ujvárt, hova a' Császári sereg rekedé, egy részről Bocskay, más részről a' Török szorongatá, 's a'

hely nem tarthatta sokáig magát, napról-napra fogyván elesége. Ilyésházy íra a Fő-herczegnek, parancsolná, hogy a hely adassék fel az azt ostromló Magyar hadaknak; ha majd megkötetik a béke, az úgy is vissza-tér a Rudolf birtokába; de nem könnyen, ha azt a Török foglalná-el. Tanácsa elfogadtatott, mert bölcs okok támogaták.

Ilyésházy szüntelen arra bajtogatá Bocskayt és a kik tőle függöttek; hogy közelítenék a békét, 's ezen igyekezetei által elannyira kedvetlenülé leve azok előtt, kik, hogy nagyra emelkedhessenek, hadat óhajtanak, hogy ha ötet a Bocskay Fő-Vezére Homonnay Bálint nem védte volna, nem maradt volna meg életben. Annak megkötése (1606. Június 23d.) Ilyésházyra bízott, ki e végre Bécsben mint Bocskaynak Fő-felhatalmazottja, megjelent. Ugyan azon eszt. Novemberben a Zsitvatorok mellett fekvő, táborba vala kiküldve, hol főképpen az ő igyekezeteinek kell köszönni, hogy a két Császár közt húsz esztendőre megkötetett a fegyver-nyugvás.

A Fő-herczeg nagyon óhajta, hogy a Magyar-országi nyugtalankodások minél lehet előbb csendesüljenek-el, mert míg azok tartattak, törekedésinek nem remélhető boldog kimentét. 'S így igen is természetes volt, hogy megkülömböztetett hajlandósággal viseltessék azon hatalmas lélek eránt, ki, mint a békének fő oka és eszköze, neki mindenben legerősbb segédje lehet. Ez tehát munkáját most azon kezdé, hogy Mátyást Magyar-ország Gubernátorának választatá, még pedig csak-nem korlátlan hatalmának. A Fő-herczeg viszont ötet Delegált-Biztosnak nevezé Felső-Magyar-országon, 's oly tekintettel, hogy azon kor' Írásai közt találunk Judiciális parancsokat is, mellyeket ő ereszte-ki. Ezen felül Bazini, Szent-Györgyi, és Gódingi birtokait neki, jövedelmeiben 's ingó jószágaiban három száz ezer forintokig szenvedett kárai' fejébe, vissza-adá, Likát pedig és a Liptó Vármegyei Fő-Ispáni méltóságot örök időkre ált-engedé.

A tisztaságát érző férfiú azon volt, hogy szeplőtlensége ismértessék-meg az egész Ország által; de azon történetek, mellyek Mátyást megholt testvérének kiüresedett székébe emelék, és a mellyeknek intézeteiben Ilyésházy igen nagy részt veve, nem engedék, hogy gondjait a hazáról magára fordítsa. Azonban elcsendesedvén a veszedelmes forrongások, 's kihirdettetvén 1606. a Mátyás megkoronázására az Ország Gyűlése, csakugyan élni akara az alkalommal. A Rendek megelőzék óhajtásait, 's ő Nádornak választaték-meg; a 23dik Czikkely pedig meghatározá, hogy mind azon ítéletek, mellyeket a nem törvényes Birák hoztak, örökre felejtve légyenek.

Birtokában az Ország' legfelsőbb méltóságának, a hasonlíthatatlan érdemek által szerzett tiszteletnek, temérdek jószágoknak, 's azon édes érzésnek, hogy hazájának megbecsülhetetlen szolgálatokat teve, nyugalomban éle a dicső férfiú jószágai között. 'S ekkor mondják történetek a mi elhagatni nem akarnának, hogy részrehajlással ne vádoltathassunk, hogy ő, megkapván Somogyi István Kir. Ugyek' Directorát, ki történetből keresztül méne Trancseuén, mivel ötet ez terhelé vala a hon-árulás' vétkével, felakasztatá; ablakiból vad örömmel nézvén a hóhér' munkáját. A hirt Zavodszki és Szegedi terjeszték-el, 's nem egyeznek az elő-adásban: Zavodszki azt 1605re teszi, Szegedi 1608. Aug. 30dikára. Az állítás annál kevesebb

érdeml. hitelt, minthogy Istvánffy hallgat róla, holott ő, Helytartója a' Palatinusi méltóságnak, Ilyvsházyt, ki ezen méltóságot előtte nyere-el, nem kedvelte.

Azon sullyos foglalatosságoknak közepette, mellyeknek intézései végett Mátyás ötlet, bár betegskedék, Bécsbe felszólította volt, ott lépé-meg a' halál 1609. Május' 3dikén, életének 69dik évében. Lelkes özvegye, kinek a' Ház' Levél-tárja több nyelveken saját kezével irtt Leveleit bírja, és a' ki meszsze kiterjedésű jószágaiiban maga tevő a' rendeléseket, nagy férje' hamvait a' Bazini Templomba takarítatá-el. Ott áll a' márvány Emléke is, mellynek felírását közöljük, míg azt a' lefolyt század' utolsó tizedében az a' nem szerencsés gondolat, hogy az isteni-tisztelet' helyein Protestáns ember' Emlékének nincsen helye, onnan eltávoztatá:

Illustri ac Magnifico Heroi Comiti Stephano de Ilyvsháza, Thomae filio, Palatino Regni Hungariae, Judici Cumanorum, Cottuum Trencsén et Liptó Comiti, Domino in Monte Sancti-Georgii et Bozin, Trencsén, Likava, Surány et Hodolin, Seren. ac Potent. Mathias II. R. Hung. design. in Reg. Bohem. Archiduc. Austriae Consiliario et per Hungariam Locumtenenti, cum patriam difficillimis bellorum et seditionum motibus consopitis paci et quieti restituisset, ac cum omnium admiratione ac gratulatione conservasset et amplificasset, Viennae Austriae die 5ta Mens. Maji Anno Dni 1609 defuncto, cum vixisset annos 68. Menses 8. Catharina Pálffy de Erdőd Baronissa de republica seque optime merito moerens posuit.

Gyermeke sem első, sem második hitvesétől nem született. Minden birtokait tehát egy 1600. nyert Királyi Kegye-levél által féltestvérének (Ferencznek) GÁSPÁR fivérén hagyá. A' dicső Nemzetség ez és FERENCZ másik unoka-öccse által terjede tovább a' közönlök érdemekkel ragyogó GRÓF ILYVSHÁZY ISTVÁN Arany-Gyapjas és Kir. Asztalnok, 's Trencsényi 's Liptói Fő-Ispánig, Honnunk' egyik legdicsőbb oszlopáig, ki a' maga hason-nevű nagy ősétől nem csak nével és fényt veve örökségül, hanem ritka tulajdonait is azoufelül, mellyek által az a' maga és minden később korok' csudálását, ez a' gyengeség' és félszegűség' századjában tántorithatatlan férfiúsággal, polgár-társainak mély tiszteletét és forró szeretetét nyerte-meg, 's olly mértékben mind ketteje, mint kevés más.

D. B. A.

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI

MINERVA.

Tizedik Füzet. Október 1826.

I.

Kalligenia a' Szépség' Annya.

(Herder után Gvzmics.)

Kalliasz' álma.

Gyengéden fáradv a' jó Lukkai Gaudentio belső Afrikai utazásában *) (írja Kalliasz) elalvék, 's álmban magam is útnak eredtem. Kalligeniát, a szépség' tartományát, indultam keresni. Többen, kik velem találkoztanak, kérdezték: „Hová utazol? Kalligenia' felé? Haszontalan fáradozás! Ily nevezetű tartományt e' földön ne keress. Sokáig kerestük mi azt mindenhol, de sem forrását a' szépségnek, sem a' benne feredő Isten-aszszonyt, magát a' Szépet, fel nem lelénk. Térj-viszsa ifjú vándor!“ De én szavakra nem hallgatva tovább ballagék.

Most egy kiellen pusztába vetődtem, mellyben alig tudék haladni; a' mély homok igen kifáraszta. Még inkább elosudálkozám azon, a' mit láték. Gyermecskék ültek a' földön, jegyezgettek, lépzettek a' homokban, mások buborékokat lehelték a' levegőbe; mások homok-halmocskákat építettek. „Ti mit csináltok?“ kérdém őket. „Mi elválasztjuk a' szépet a' kellemetéstől, a' jót a' széptől, 's hogy ezt tisztán megnyerjük, szépet alkotunk.

Egyszerre a' rútnak tartományában találám magamat, mellynek leírására szavakat nem nyújt a' nyelv. „Mi a' szépség' tartományát a' pulyaság' országában kerestük.“ Gyöttrődnék a' nyomorúk, 's itt hevernek. Borzadva siettem által rajtok.

*) Egy Reményi Bertoldi Függőfűz.

'S ime egy szépen elkerített völgy fogada most ölébe! Enyhítőleg veve körül levege; 's oly virágok illatoznak körösleg, millyeket eddig nem láttam; 's a falombokról ambrosziás gyümölcs édesgete. Epedten akarek néhányat szakasztani, de a lombok kicsuszamtak kezem alól; a virágok elvonultak, 's bezárák magokat, mint a Mimóza. *) Ekkor megzendült egy igen kellemetes szózat: „Meg ne bántsd az ártatlanság' kertjét! Beavatlanak nem szabad azt érenteni. A tisztulás' tavában feredjél-meg előbb.“ Körül tekinték, 's ime a legtisztább tükür tő beárnyazva bokrokkal, egy kép fejez márványból; az egészség' Isten-aszsonya állá közepett egy csigán, mellynek körülötte nyíjasan játszadozának a habok. Csak hamar leültém poros ruhámat, 's bele lépék a' tőba; de az ő könnyed hullámi élesen locsogtak felem, 's mint tisztúnak ezek! 'S mikor a' viz' tükürbe, 's a' benne lebegő kék égre tekinték, lelkem előtt álla egész életem minden bohóságival, tévedésivel. A' viz megáll. Mozdulatlan álla mostanság. Lebuktam, mozgattam magamat; szelid fájdalomak között érzem, miként rúnta-ki valamit, mint egy nyilat, keblemből a' mosogató hullám. Derültebben 's derültebben nézék-fel, míg nem egyszerre érzém magamban az egészséget, oly könnyűséget, mellyhez csak maga a' telyes boldogság hasonlít. Körül-karolám az istenség' képét, 's az előbbi kedves szózat zenge: „Jövevény, te megisztulól; ezután óvd magad mindentől, a' mi hozzád nem tartozik. Csak az egészség' ölében ismeri 's érzi ember a' szépséget. Képtelen áll ő a' beteg előtt. Kelj, végy magadhoz felesérszűsül a' kert' gyümölcseiből, 's folytassd útadat.“ Kiszállék most a' tőből: poros ruházatom eltűnt, helyette-fejér talaris ötlék szemembe. Míg felöltöztem, míg élesző gyümölcset kóstoltam, szellők játszadoztak körülöttem; láthatatlan geniuszok zengedeztek:

Tiszta leveg, 's te hűves forrás, szív lányi az égnek

Nyájas kebleteken szívjon az ifju erőt.

Reggeleken, hogy-sem Auróra szemérmé piruljon,

Szívjon erőt, hogy egész nap neki munka legyen.

Megifjadva, 's újra születve kelék-fel, 's hálás szívvel vevék búcsút a' láthatatlanoktól; 's ime Parnassz terme előttem igen eleven képhez, mint az Raphael halhatatlan műve élteté az alvónak lelkében. A' régi kor' költői egy csoportba jelenének-meg előttem. Mint levék, hogy titeket láttalak, ti a' mult kor' magas lelkei' kiknek gondolatjait, hangzatjait szüntalan lelkében éneket, folyvást hallhatatlannok. Mennyi ébredé most ezek közül fel én bennem! — Dayka-volt az első, ki hozzám lépe. Magismerém őt a' nélkül, hogy nevét mondaná; tekintetéből zengtek előmbé a' hangok:

Oh Rény, csak a' te nyomdokidon lehet

Eljutni boldogságra! te mennyei

Vígásra hívtad tisztelődet,

'S nem keresett örömsökre vontad.

Nyíjasan kérdeze engem barátságáról, Kazinczyról, a' Kharizok fijának nevezvén őt; 's bevezete a' választottaknak dicső körökbe. Kiki azt tévé itt, mit teve földünkön, magasztalván a' teremtés' harmonisját. Fenn, mintegy a' halhatatlan Is-

*) Mimóza: ércvény növény, melly a' megfeszítés szűsül-köszta magát.

tenekhez közelebb, ültek Orpheosz és Homér, kik Isteneket hozának a' halandók közé, hogy szelidüljen a' durva agyagba szorult szellem. Virgíl közel alább követőjével, tolmácsival, Szabóval és Rajnissal, kik feledre gyermeki villongásaikat, legszorosob' barátságban követék elő-képeket. A' többi vegyest egyéb nemzetekkel, kiki saját osztályában: Theokrit, Gessner, Faludi, Anakreon, Csokonai; Pindar társaságában találám Fabrichot zordon lantjával, most is azon morgolódba, hogy népétől nem értetik; de még is megelégedten a' nagy-nak oldala mellett. Egy távolabb halmon állt Oszszián a' nagy kor lantosával, Magyarokat is láték közöttük, de neveiket, fájdalom! a' hosszú álom feledteté velem. Egy ég kékségű leveg-folyam ötlék most szemembe, mellyen, Orpheosznál is felebb lebegtek a' kelet' elő-kori anyjai, közöttök Klopstock, és senki más az újabb korból — Lelkem' elragadtatása leírhatatlan. Hogy magamhoz kezdék térni, Horáttz szóllta:

„Nemzetedből az én társaságomban te még senkit sem látsz; de örvendek Virágtoknak, s Berzsényiteknek.“ — „Az én követőm, így szólla Eszóp meghalada engem. De ezt neki én éppen nem irigylem: a' világ, azolta hogy én elhagyám, mennyi materialét nyujthats neki új bohóságaiban! Én magam fogom fejére tűzni a' diadalmi koszorút.“ — Most Petrarka lépe közelebb: „Az én manierom most is legkedvesb' néktek. Himfy még most is maga bírja Nemzeted' kedvességét.“ Erre Homér szólla-le: „Kár hogy jeles Epikusok mind eddig nincsen!“ Dayka Vörösmartit emlité. „Ez az ifjú ember, mond Virgíl, kevés bajjal szép munkát tevé; s ha annyit izzad, mennyit én izzadék, Homér atyánk méltán mellém teszi őt.“ — Most a' dramatikus karból hallék szózatot, a' Szokrateszi Euripidesz' szavát: „Szépen haladtatok már is, s a' yett hír szerint nem sokára egész egeteken elborúl a' nagy fény. De a' dramaturgiában mind eddig keveset tevétek.“ Dayka Kisfaludít, az ifjabbat, nevezé. „Ez a' szerencsés humorista, mond egy ismeretlen hangzat, nem a' komoly tragikus karhoz tartozik.“ Lésczen Akademia, mond Révai, s ez a' játék-színt meg fogja alapítani, s majd ez szüli a' legjobb tragikusokat.“ Félek, így szóll ismét a' Hellen, hogy majmolva idegen szomszédaitokat, majd mindent fel-alá zavartok. A' Hellen Kegyek még most is csak idegen arcokról mosolyognak reátok, s mennyire elváltozott színekben! Ezek a' ti szomszédaitok a' dramaturgiában sokat nem jól merének.“ Erre újabb követőji elpirulának.

Mig ezek így beszélgetének, Sonnefels halmáról feszesen nézé Révait azolta, hogy az Akademiáról szóllott. Hosszabb nézése után ezeket mondá: „A' Németek között is voltak oly hazafiak, kik Akademiát, millyen a' Párisi, ohajtsának. Én szerencsésnek tartom Nemzetemet, hogy ez az ohajítás nem tellyesedett. A' Hellenek, Rómaiak, Brittsok, soha erre a' gondolatra nem vetemedtek, hogy élő nyelveket negyven nyelv-despota alá vessék, s ez által előljék. Egy kis jól készült munkácska mindenkor teszen annyit, mennyit az Akademiának hatalom-szava.“ *) De Révai tüzesen viszonoza: „Az elszórt, megosztott, és megoszlott Német nép-nél ez nem is lett volna tanácsos, nem is lehető. A' Britts, világ' polgárja. Nemzetiségre nézve a' Magyar legközelebb áll a' Gallusokhoz. A' Helleneknek volt

*) Sonnetto. Göttingischer Träum.

Athenjek, a' Magyar Nemzet' Athenje ott leszen, hol Akademiája fog virággani. Nem hatalom-szó, hanem munkásság, és a' tudományos szabadság' védelme teszi annak jussát." — „Szükséges is mond mellette Adelung, hogy nyelvetek a' zavarból, melyben maiglan hányatik, kiemeltessek." Révai Verseghire néze, 's ez elpirult.

„A te barátodról, a' dicsőről, senki sem emlékezik. Ezt csudálom is, fájlam is!" — sugám Daykának. Ez megnyomá lágyan kezemet, 's egy koszorúra tőn figyelemetessé, mely töviséből, 's virágokból készült. „Ez várja őt" — monda: „De felette vetekedés fog támadni; többen kívánják osztályokba, 's azért örömet hallgat fölöle mindgyökik."

Sok nagyot, sok szépet láttam még. Vezetőm' karján megjárám rendre a' tudományos osztályokat. „De — mondám — ez ugyan mind igen szép; mindénhol a' természet' törvénye, 's telles rendje. Ah de mind ezek csak elszórt szépségek, az elő-képnek másolt töredékei. Hol van maga az elő-kép? Kalligeniát jöttem keresni. Kedvesek ugyan a' patakok, de hol a' fő forrás?"

Hirtelen egy magas hogy ormára tett által álman; felettem, 's körültem csillogzatok ragyogának. Kopernik és Kepler, Galiläi és Newton fogadának; megmutaták nekem, mennyire hatottanak azolta. Nyájasan nevezék társaikat. „Ti, így szólla Kepler, felette jeles szakaszban éltek; ti ifjú planetátokat vizsgáljátok. Tekintsd csak jól meg." Ugy ragadtatám-el, a' hogy sem a' Parnászson, sem a' bölcsesség' iskolájában nem. Világok forogtak körülöttem; úgy tetszék, mintha magának a' teremőnek végzéseit, a' teremés' törvényeit szemlélném, melyeket Kepler előttem harmoniában fejtegetett.

Mintha gyengéd szellem emelt, 's lágy folyam vitt volna, úgy valék a' szent éj' homályában. — Hol voltam? A' természet' műhelye volt ez? vagy a' teremés' közepe? Egyebet nem tudék mondani, mint: „Jó itt lenni." A' természet' egységét, harmoniaját, szakadatlan munkálódását, egy örök palingenesziát, soha nem vénhedő fiatal életet találek, 's érzék itt. Látám, hogy magát semmi meg nem előzheti; hogy mindennek örök rendben kell egymásra következni. Mérték, szám, mozgás, tűnének-el érzékim előtt. Egyik a' másikat oldó-fel. „Hagyd, oh hagyd, te láthatatlan erő, láthatom ennek a' csendes munkálódását, ennek a' szakadatlan születésnek egy szimbolumát!" Kiáltám lelkem' felindulásával.

'S ime! fény derül-fel előttem, egy sugara a' legvilágosb', legtisztább fénynek. A' mint megoszlott, úgy tetszék, mintha benne látnám a' lényeknek minden alakjaikat, viszonaiknak és formájiknak legtellyesb' egységekben. Pont, vonás, kör, oszlopok, koczkák, a' természetnek minden mozgása, és szöllangása, virág-lánczok mindenféle színben, mind a' legrövidebb úton sietve céljokhoz, felemelkedve a' legtisztább fényhez, felszökellve a' harmoniás életnek egyetlen-egy pontjához. „Idvöz légy dicső fény! kiáltám; te valál az, ki a' lényeket az örök éj' hideg karjai közzül kiemeléd, — mozgottak, és éltek."

Itt az eget felemelkednek
Kék alakban. Ott a' vizek
Magasról alá hömpölyögnek,
És bennük villognak az eget.

Nyílnak Aurora' szemei,
 Szöknek a' nap' ménei;
 Vitek alól kél a' föld tár kebelrel,
 Rá néz a' nap, 's megtelik étellel.
 Fény-szellemek arany sugarakkal,
 Finom vékony vonásokkal
 Festik szemünk' 's lelkünknek őt,
 A' mindent éltetőt.
 Oh szálljatok dicső fények,
 Ó! ha szemléltétek?

„Nem hat hozzá szem.“ mondá némón a' fény-sugár. De most egy fentebb ének zendült-meg, az a' kar, úgy vélem én, mely akkor rendüle-meg először, mikor a' napok lettek, melyet folyvást zengedeznek a' roppant mindenség' világaí.

„A' roppant mindenségben keresd Ot,
 A' nagy mindenség zengi a' Dicsőt.“

Leborulva akarám őt imádni, hogy egy alak álla-meg előttem; most elfátyolozott, de hamar — miként írjam-le az ő felségét, szépségét? — Egy anya álla előttem; karján gyermek nyugodt oda simulva az anyai kebelre. Fejét fejedelmi korona ékesíté csillagokból; rózsák virultak arcáján, egy rózsza pirult anyai mellén. Öltözete lilium, virágokkal övedzett; utánna a' távol levegbe arany tűzésű köntös úszott. „Én vagyok, mondá anyai kegyességgel, kit te keressz, Kalligenia, a' szépség. Anya: gyermekem a' természet. Szépségből ered a' szeretet; viszont a' szeretet szüli és éli a' szépséget. Mindenben ragyog ő, a' mi Régyes; legüstábban te benned, ha bölcsen, jól, és hathatósan munkálsz. Ne hajházz az eredeti fő forrást; munkálva iparkodjál-sel a' legszébbhez; teremts a' nemszépébből is szépet. Kalliasz a' neved. Te látál engem; maradjon tiéd az én képem.“

Ekkor megérentett, írja Kalliasz, 's én felébredék. Almam éfrepült, de képe — mindenhol úzom ezt, az érzelmekben, tettekben, és alakokban. Fénynek legkissebb máss olvasat, Ot, Kalligeniát, utván-meg előttem, az anyai szeretetet, minden szépség' forrását.

2.

Verulámi Báró Bacó' gondolatjai külömbféle tárgyakról.

(Folytatás.)

A Merésziségről.

Demoszthenesnek egy az Oskolákban, esmeretes mondása a' Bölcs' megjegyzése sem érdemetlen. Midőn ezen híres Orátor egykor kérdestetnék, melyik az éke-

szóllónak legelső tulajdona, ezt felelé: az Actió. Mellyik a második? az Actió. 'S mellyik a harmadik? az Actió. Ezt, maga mondotta az, a' ki a' dologhoz legjobban értett, 's a' ki a' természetnek abban a' mit itt dicsért nem sokat köszönt. Különös dolog, hogy általa az ékes-szóllás' azon része, melly a' dolog velejéhez alig tartozik, 's inkább a' szin-játszóknak mint az ékes-szóllóknak valók, ama' fontosabb részeknél — a' feltalálásnál, a' kimondásnál 's több efféléknél feljebb-becsültetett, 's mintha a' fő dolog volna, úgy magasztaltatott. De ennek okát könnyű eltálsolni. Az emberi természetben rendszerént több esztelenség van, mint bölcsesség; azért az olyan mesterségek is, mellyek az esztelenségnek hízelkednek, legnagyobb erővel hatnak a' szívekre.

Hasonlót lehet a' polgári foglalatosságokban a' merészsegről mondani. Mellyik ezekben a' legelső jeles tulajdonság? A' merészség. Mellyik a' második? A' merészség. Mellyik a' harmadik? A' merészség.

Jöllehet a' merészség a' tudatlanságnak és egy alá való gondolkodásnak szüleménye, 's jóllehet egyéb eszmeretekkel, mellyek a' polgári foglalatosságok' folytatásához kiváratnak, nem mérkezetik, még is sokakat megbájol, 's azokat, kik itélő-tehetségekre nézve erőtlének, vagy félénk szívűek, arra bírja, a' mire akarja. 'S az embereknek legnagyobb része ilyenekből áll. De még a' bölcséken is erőt vesz a' vigyázatlanság' szempillantataiban.

Úgy tapasztaljuk, hogy a' merészség a' Demokratziákban csak nem mindent tehet, a' Monarchiákban és Aristocratiákban pedig csak keveset. Eleintén, midőn valamely dolog' végre-hajtásához fognak, többet tehetnek a' merészek, mint azután, mert a' merészség roszszal tellyesíti ígérését, Valamint néha kurvuló Orvosok fímadnak 's azt ígérlik, hogy a' legnagyobb testi nyavalyákat is meggyógyítják: úgy hasonlóképpen találtnak olyan emberek is, kik a' Polgári társaság' legnagyobb bajának óvását is magokra vállalni bátorkodnak. Az ilyenek némely kevés esetekben talán szerencsések lehetnek, de sokkal több szerencsétlenség fognak lenni szándékjokban, minthogy fundamentos tudományok nincsen.

Néha olyan merészeket is lehet látni, kik Mahomet' módjára tesznek csudát. Mahomet elhitette a' néppel, hogy egy halmot magához fog hívni, 's annak tetejéről fog törvényei' követőitét kiátkozni. A' nép szegesen hánna futott, 's Mahomet több ízben kiáltotta magához a' halmot. De midőn az mekkádatlanul maradt, 's a' nélkül, hogy legkevésébbé is megháborodott volna, így szólt: Ha a' halom nem jön Mahomethoz, Mahomet fog a' halomhoz menni. Így van a' dolog amazokkal is, midőn nagy dolgok' véghez-vitelét ígérték, 's ígéretek' tellyesítésében szegényi vallanak; a' dologból, mikor a' szemtelenség' legnagyobb gradicsán vagnak, tréfát csinálnak, 's azzal mindennek véget vetnek.

Az olyanoknak, kik érettebb észszel bírnak, az ilyen merészek megvetett természetek; sőt valamelyire, még a' köz-nép előtt is nevetgesnek. Mert ha a' képtelenség nevétsége, nem lehet kételkedni, hogy a' nagy merészségnek is annak kell lenni. Alig van valami kellemeoseb, mint az ilyen merészek megsegényülését látni: akkor össze-húzza abrázati' vonásait, a' mi igen rút tekintetet ad. 'S nem is lehet másképp' mert a' szemérmesben a' nedvesség-fel és alá folynak; a' merésznél pedig mikor ilyes-mi történik rajta, hirtelen megállapodnak, 's ő úgy bámszkozodik, mint a' Schach-játékban az a' játzó, a' kinek már semmi húzása nincsen.

A' merésség mindenkor vak, nem látja a' veszélyeket 's akadályokat. Ugyan azért a' fontos szándékokról való tanácskozsokban ártalmas, de azoknak végre-hajtásában hasznos. Ha a' merésznek jó foganattal akarjuk hasznát venni, soha-sem kell neki adni a' fő-veszélyt, hanem a' második vagy harmadik helyre kell állíttatni, 's mások által kormányoztatni. A' tanácskozsokban jó a' veszélyeket szem-előtt tartani, a' végre-hajtásokban pedig, ha csak a' veszedelem nem igen nagy, szem-behunyva kell dolgozni.

A' Boszszú-állásról.

A' Boszszú-állás egy bizonyos vad igazság-tétel. Mennél inkább hozzá ragad ez az emberi természethez, annál inkább ki kell azt a' törvények által írtani. Mert a' ki igazságtalanságot követ-el — az csak megsérti a' törvényeket, de a' ki az igazságtalanságot vissza-fizeti, az azokat egészen megfosztja tekintetektől. A' ki a' rajta esett igazságtalanságot boszszút-áll, az az által hasonló lesz' ellenségéhez, a' ki megbocsát, az felyül-emelkedik rajta; mert a' megbocsátás fejedelmé tulajdon. Salomó is azt mondja, hogy a' sérelmeket elfelejteni becsületére válik az embernek. A' mi egyszer elmúlt, azt lehetetlen vissza-hozni, 's a' bölcs megelégszik azzal, hogy a' jelenvalóról és a' jövődőről gondoskodik. Híjába-valóságot tesznek tehát 's magokat haszontalanul nyugtalanítják, a' kik az elmúlt dolgokkal bajoskodnak.

Senki sem sért mást, csupán azért hogy megsértse; hanem azért, hogy vagy hasznát, vagy örömet, vagy becsületét reménylé a' sértésből: miért haragudjam tehát valakire azért, hogy magát jobban szereti, mint engemet? Ha pedig valaki csupa rosszszágból bánt-meg, lehet e azt is valami különösnek tartani? A' tövis, és csipke-bokor is szúr és bők, mert természete szerint nem tehet másképp'.

Az olyan esetekben, melyekben e' sérelmek ellen a' törvények bennünket nem védelmeznek, a' boszszú-állást még lehet menteni; de akkor is vigyázzunk, hogy a' boszszú-állás oly nemével ne éljünk, melyet a' törvények tiltanak; különben büntetésünket megkettőztetjük 's ellenségünket teszszük nyertessé.

Vagynak olyak, kik a' boszszú-állásnál a' megbántónak értésére kívánják adni, mi okozza nekik ezen bojt. Az ilyenek nemesebb indulatúak; mert nem annyira gyönyörködnek a' boszszú-állásban, mint abban, ha a' vétkes az ő tettét megbánja. De az alacsony indulatúak és rossz' szívűek, a' setétben repülő nyilakhoz hasonlítanak.

Cosmus, ama Floréncziai Fő-herczeg, a' hitetlen és megbántó barátokra két-éltő tőr gyanút sértő szokat mondott. Megvagyón írva, így szólla, hogy ellenségeinknek megbocsássunk, de azt sehol sem olvassuk, hogy barátinknak meg kellene bocsátanunk. Azomban Jób' lelke helyesebben szól: ha a' jót elvettük az Urtól, vallyon a' rosszszat ne szennvedjük e' el? 'S ezt bizonyos tekintetben barátinkról is elmondhatjuk. Az tagadhatatlan, hogy a' boszszú-áll ember megújítja olytán sebjeit, melyek magokra hagyatva egészen meggyógyultak volna.

A' köz-boszszú-állásnak rendszerint jó következményei vannak. Így történt a' dolog, a' Caesárnak, Pertinaxnak, negyedik Henriknek, ama Francia-országi nagy Királynak és más többeknek halálukért lett boszszú-állással. De mikor egygyes ember áll boszszút, akkor ellenkező következmények szoktak lenni. A' boszszú-állókknak csak nem olyan sorsok van, mint a' boszorkányoknak, kik másoknak szerencsétlenséget és haláltokoznak, de többnyire magok is rossz' véget vesznek.

A' Szerencsétlenségről.

Seneca felséges hangon szólott a' Stoikusok' szokása szerint, midőn ezt mondotta: a' szerencsés sorsnak javai óhajlásra, a' szerencsétlenéi csudálásra méltók.

Valóban, ha csudának lehet azt nevezni, a' mi a' természetet felül-haladja, úgy a' szerencsétlen-sorsban a' legnagyobb csudák szemléltetnek. De egy másik mondása még felül-haladja ezt felséges vóltával, 's olyan őseséség; hogy alig lehetne azt egy pogánytól várni. Bizonytalán igen nagy és szép dolog, úgymond: ha ki'oly töredékeny mint az ember, 's egyszer'smind oly csendes szívű, mint az Isten. Ezen mondás jobban illenek a' Poésisba, hol a' magas repülés inkább a' maga helyén van. 'S nem is hagyják a' költők is ezen tárgyat festés nélkül.

De hagyjuk-el a' magasan járó szókat, 's szálljunk-le a' középazertőségbe. A' szerencsés sorsban a' maga mérséklés, a' szerencsétlenben a' lélek ereje a' fő-virtusok; 's az erkölcsi tudományban különösen az utolsó tartaték leginkább vitézi virtusnak.

A' szerencsés napok, nem folynak-el sok gondok és agságok nélkül; 's a' szerencsétlenek sem üresek minden vigasztalástól és reménytől — a' virtus nemí-nemüképen az oly jó szagú füvekhez hasonlít, mellyek akkor illatoznak legkellemesebben, mikor megégettnek, vagy össze-szúztatnak; a' szerencse rendszerint vétkeiket, a' szerencsétlenség pedig virtusukat mutatja-meg az embereknek.

Az Irigységről.

Itt a' következendő három kérdésekről fogunk szólni: kik leghajlandóbbak az irigységre? kik vannak egyebek felett kitéve az irigységnek? és milyen külfömbűség van a' közönség és az egygyes emberek irigysége között.

A' kinek magának nincsenek jeles tulajdonai, az a' másokét fogja irigyelni. Mert az ember lélek vagy abban a' jóban gyönyörködik a' mit magában talál, vagy abban a' rosszban, a' mit másokon lát; 's a' kinek nincs módja az első rendbéli gyönyörűségét kösztolni; az a' másik rendbélihez folyamodik; 's a' ki éppen nem reményilheti azt, hogy mások' jeles tulajdonait elérhesse, azoknak szerencsétét igyekszik lerontani, 's magát egy alább-húzni, hogy kisebb köz legyen közöttte és azok között.

A' mások' dolgába avatkozó, 's' a' Magyar példa-beszéd szerint a' minden táiban kalán, többnyire irigy szokott lenni. Mert annak a' ki a' hozzá nem tartozó dolgokat fűrkézi, nem egy könnyen az a' czélja, hogy magának azzal használjon, hanem mások' sorsának látásában csak úgy akar gyönyörködni, mint egy theátrumi néző. A' ki csak magáról, 's' a' maga dolgairól gondoskodik, az nem talál tárgyat az irigylésre. Az irigység olyan indulat, mely ide 's' tova futkos, az utzákat járja, 's' nem marad otthon. Nem lehet valaki más dolgában fűrkésző a' nélkül, hogy irigy ne lenne.

A' régi nemesség felől az a' gyanú van, hogy az új nemességet irigylji. Mert a' kettő között volt előbbi köz megváltozik; olyankor úgy van a' dolog, mint az olyan látásbeli csalatkozásnál, midőn valami tárgy hátrább látszik menni, mikor egy másik tárgy előre megy.

A' rüt természetek, a' herélték és az öregek rendszerint irigységre hajlandók. Mert a' ki a' maga állapotját semmiképpen sem teheti jobbbá, az a' másét tőle kitelhetőkép-pen rosszabbá igyekezik tenni. Azt az egy esetet lehet kivenni, midőn az efféle hibák nemes szívű 's' erős lelkű emberekben találatnak, a' kik természeti hibáikat is dicsőségek' nevelésére törekednek fordítani. Azt akarják tudni-illik a' világgal láttatni és magasztaltatni, hogy egy Eunuchus, egy sánta oly nagy dolgokat vihett véghez, mintha valamely csudát tettek volna. Így történt a' dolog Narses nevű Eunuchussal, Agapilaussal és Tamerlánnal, kik mind a' ketten sánták voltak.

Hasonlót lehet mondani azokról is, kik valamely szerencsétlen környül-állások köz-szül nagy nehezen kivergődtek. Az ilyenek rendszerint bosszankódnak a' jelenvaló időkre, 's' mások' nyomorúságán örülnek, mintha az a' magokénak jutalma vagy pótló-lása volna.

Az olyanok, kik sok dolgokban megakarják magokat különböztetni, hiú dicsőség kívánói lévén, szükségesképpen irigységre hajlandók fognak lenni, mert mindenütt talál-nak tárgyakat az irigységre; mivel lehetetlen, hogy a' sok dolgok közül valamelyik-ben valakik őket feljűl, ne haladják. Ez volt Hadrián Császár' hibája, ki a' költőket, kép-írókat és egyéb művészeket azon mesterségekben, melyekben maga ragyogni akart, halálisan irigylte és gyűlölte.

Végre a' rokonok, tisztitársak, 's' az egygyütt neveltettek is hajlandók a' velek egyen-lőket, midőn ezek felemelkednek irigyelni. Mert ezen felemelkedés mintegy szem-ekre hányja az ő alacsonyabb sorsokat, mintegy őjjal mutat reájok és szüntelen ked-vetlen emlékezést táplál bennük. Sőt másoknak is jobban szemekbe tűnik az ilyen felemelkedés. Az irigység pedig mindenkor annál nagyobb, mennél inkább látja, hogy valamely dologról sokan dicsérettel beszélnek. Azért is Kain' irigysége Ábel ellen an-nál rútabb volt, minthogy senki sem volt jelen, midőn az Isten Abel' áldozatját ked-ven fogadta.

A' mi azokat illeti, a' kik az irigységnek kisebb vagy nagyobb mértékben ki vagy-nak téve, elsősben is azok, kik jeles tulajdonokkal bírnak, kevesebb irigyletnek mid-őn fellyebb emelkednek; mert felemeltetések úgy nézettek, mint az őket illető adó-nak lefizetése. Az adósság' megfizetését senki sem irigylji; de irigylji az érdem-felett va-ló megjutalmazást. Az irigység az össze-hasonlításból szokott származni, a' hol semmi F. M. Or. *Minerva* 4. Negyed. 1826.

össze-hasonlítás síncsen, ott az irigységnek sem lehet helye. Így a 'Királyok' sorsát csak Királyok irigylék. De az megjegyzésre méltó, hogy az érdem-nélkül való ember leginkább irigyletetik felemeltetéskor, 's eleinten, azután pedig kevesebbé, holott ellenben az érdemmel tündöklő emberek akkor vagynak kitétetve az irigységnek, mikor fényes szerencsájek már egy ideig tartott. Az ő érdemeik tudni-illik akkor sem kisebbek ugyan, de nem tűnnek már olly igen mint eleinten szembe, 's más felől új és az előtt esmeretlen emberek kezdének mellettük tündökleni, kik őket meghomályosítják.

A' nemes származásnak kevesebbé vagnak az irigységnek kitéve, ha tisztásekre emeltetnek, minthogy az ő felemeltetések csak annak az adósságnak lefizetése gyanánt nézetik, mellyel a' közönség az ő őseinek tartozott. Azon kívül az ő külömben is szerencsés sorsok keveset látszik a' felemeltetés által nevedekni, legalább nem látszik nagy ugrást tenni; az irigység pedig, mint a' nap' sugárjai jobban éget a' hegyeken, mint a' sík-helyeken: 's ugyan azért szok, kik grádicsonkint mennék fellyebb, kevesebet szenvednek miatta, mint a' kik ugrással lépnek tisztásekre.

Azok, kiknek méltóságokat terhes foglalatosságok, gondok és veszélyek járnak egygyütt, kevesebet harcolnak az irigység' mesterkedéseivel. Az ilyenekről azt hiszik az emberek, hogy szerencsájeket drágán meg kell fizetniök, 's azért néha inkább szánakozással nézik őket; a' szánakozás pedig csak nem mindenkor megfojtja az irigységet, azért az okos és józan gondolkozású polgári fő-tiszviselőknél gyakran lehet tapasztalni, hogy tisztásegeknek bajjairól panaszkodóknak, 's minduntalan ezt a' nótát éneklik: mennyit nem kell szenvednünk! Ezt pedig nem azért cselekszük, mintha úgy éreznénk, hanem azért, hogy az irigység' cágalmazását elkerülhessék.

De a' mit itt mondánk, azt csak az ollyan foglalatosságokról kell érteni, mellyek az efféle-fétfakra másoktól bizattnak; nem az ollyanokról, mellyeket magok ragadnak magokhoz. Mert semmi sem ingerül inkább az irigységet, mint az a' foglalatosságokban való telhetetlenség, melly szerint valaki mindent maga akar véghez-vinni; ellenben semmi jobban el-nem oltja az irigység' tüzet, mintsem ha az, a' ki fő-hivatalban van, az slatta lévő tisztektől semmit el nem von. Mert az illyen annyi védomezőkkel bír az irigység ellen, a' hány tisztek alatta vagnak.

De legfőbbképpen azok ingerül magok ellen az irigységet, kik fényes szerencsájekkel kedélyen kérkednek, 's kik soha sem elégesznek-meg magokkal, ha csak nagy hatalmokat vagy külső ragyogás, vagy ellenségeinken 's vételkedő társaikon vett győzedelmek felett való tapsolással a' világnak nem mutatgatják; holott ellenben az okos-ember néha az által, hogy holmi csekélységekben másokat hágy győzni az irigységnek önként áldozatot visz'. De más felől az is igaz, hogy az kevesebet szenved az irigységtől, ki a' maga nagy hatalmát nyilván és rejtegetés nélkül mulogatja, (csak ezen mutatgatás kevélység és kérkedés nélkül történjék,) mint az, a' ki azt ravaszon és mintegy loppal akarja a' gáncsolók előtt eltitkolni. Mert midőn valaki így cselekszik, az nem egyebet tesz', hanem a' szerencsét láttatik védolni, mintha az arra való méltatlanságát maga is érezné; a' mi által mások szükségesképpen irigységre ingereltetnek.

Az irigységnek leghathatósabb orvoslása abban áll, hogy az ember a' maga sorsát magáról levegye, és másnak adja által. E' végre a' fő emberek között az okos-

sabbak mindenkor léptetnek-fel a' játék-színre magok mellett valakit, kire azt az irigységet, melly különbben magokra háromlana, háromoltatják; néha valamely segédet vagy szolgát, másszor valamely tisztí-társat és esmerőt, vagy mást valakit. Ezen haszon-vételre mindenkor tájálkoznak olyan meggondolatlan 's indúlatos emberek, kik akármennyit is készek fizetni, akármí veszélynek is készek magokat kiténni, csak hogy hatalommal és tekintettel bírónak látszassanak lenni.

Szóljunk már most a' közönség' irigységéről. Ennek legalább egy jó oldala van, holott az egyyes emberek között való irigységben semmi jó sincsen. A' közönség' irigysége hasonlít a' régi Görögök' hasznos Ostracismusához, melly azokat, kik szerfelett való nagyságra felemelkednek. Ilendő határok közzé szorítja; 's a' hatalmasoknak zabola gyanánt szolgál, hogy magokat igen el ne bízzák.

Az irigységnek ezen neme, melly az új nyelvekben köz elégedetlenségnek nevezetik, a' Monarchiákban és szabad köz-társaságokban olyan mint a' ragadós nyavalya. Mert valamint a' ragadós-nyavalya a' test' egészséges részébe behat, 's azokat megrontja, úgy ezen irigység is, ha egyszer valamely Országban meggrózik, annak legjobb törvényeit 's intéseit is gyűlölség' tárgyává teszi. Ugyan azért keveset használ olyankor, azt a' mi általán fogva gyűlöltetik, csak néhány kedveskedő 's a' népek' tetsző cselekedetekkel elegyíteni; mert éppen ez erőtlenséget és az irigységtől való félelmet árul el, 's az irigységet még ártalmasabbá teszi, valamint a' ragadós-nyavalyát is, annál könnyebben elkapjuk, mennél inkább félünk tőle.

A' közönség' irigysége inkább a' Királyok' szolgálait és ministereit tárgyalja, mint magokat a' Királyokat. Míndazáltal ezt még is csálhatatlan regulának lehet itt tartani: ha a' Király' ministere csakoly okért igen gyűlöltetik, vagy ha a' gyűlölség oly közönséges, hogy a' Státusnak minden szolgálait érdekli: akkor az ha bár fölön is a' Királyra vagy a' Státusra eszúoz.

Egyébberránt az irigység minden indúlatok között a' leghevesebb és leghúzamosabb indúlat. Mert egyéb indúlatokat időről-időre gerjeszt-fel valamely alkalom; de az irigységről el lehet mondani, hogy soha sem inapely, mert némindenkor van magát min gyakorolni. Ugyan azért azt a' megjegyzést tették a' bölcsök, hogy a' szerelem és az irigység megsoványítja az embert, a' mit más indúlatok nem csinálhatnak, minthogy nem tartanak húzamosan. Az irigység egyszer'smind igen alacsony és gonosz természetű indúlat is; azért számláltatik az ürdög' tulajdona közzé is, kíről az mondatik: hogy mint irigy ellenség, mikor az emberek alusznak, konkolyt vett a' gabona közzé; a' minthogy mindenkor is úgy szokott történni, hogy az irigység minden jó dolognak, mint gabonának kárára, ravaszsgal és sötétben viszi-véghez munkáját.

A' Halálról.

Úgy félnek az emberek a' haláltól, mint a' gyermekek a' sötétségtől. Valamint pedig a' gyermekeknek ezen természeti félelmeiket némelly ijesztő mesék nevelik, úgy amaz is. A' halálról a' mennyiben az a' bűnnek szoldja, 's más életbe által-menés,

elmélkedni jó és hasznos dolog; de tüle, a' mennyiben a' természet' adója, rettegni gyengeség és gyávaság; mindazáltal néha az Isten-féltök' elmélkedése is, a' hijában-va-lóság és babonáság' kovásával van elegyedve. Némely Sz. Atyáknak a' magát kin-zásról szóló könyvci azt javallják, hogy gondolja-meg az ember, melly nagy fájdal-mat okoz újja' legkisebb izének is kínzása, és a' szerént fontolja-mog, mekkora lehet a' halálban a' kín, holott akkor az egész test elromlik és elnyészik: — pedig a' halál gyakorta kisebb fájdalommal végződik, mint a' millyent tagunk' kínzásánál érzünk. Mert a' testnek azon részei, mellyekben az élet leginkább tartózkodik, nem a' legér-zékenyebbek. És nem rosszul mondotta valaki, a' ki csak mint világi bölcs szóltott, hogy a' halálnál a' készület ijesztőbb, mint maga a' halál. A' jaigatások és fohászko-dások, a' tagok' öszsze-gürbítése, az árczúlat' elhalványodása, a' barátok' sirása, a' ha-lotti gyász, 's más effélék teszik rettentővé, a' halált. Figyelmet érdemel az is, hogy a' léleknek egy indólatja sem oly gyenge, melly a' halál' félelmét meg nem győzné. A' halál tehát nem oly igen rettenetes ellenség, mert vagnak az emberek körül oly viaskodók, mellyek harcra kelvén azt meggyőzik. A' halált a' bosszú-állás fel sem veszi, a' szerelem megveti, a' dicsőségre-vágyás kívánja, a' gyaláztatól féls választja, a' szomorúság hozzá folyamodik, a' félelem megelőzi. Sőt azt olvassuk, hogy mi-dőn Ottó Császár magát megölte, még a' szánakozás is (melly minden indólatok köz-sül leglágyabb) sokakat arra indított, hogy Urokkal egygyütt, mint igazán hűséges követői, meghaljanak. Seneca még az élet' megúnását is ezekhez számlálja: Gond-old meg, úgymond, hogy hányszor teszed az ugyan azon dolgokat: a' halált nem csak a' vitéz vagy a' szegény, hanem a' megcsömöröl is kívánhatja. Nem kisebb figyel-met érdemel az is, melly kevés változást tehet a' közelgető halál a' nemes és erős lelkekben. Mert az ilyenek magokkal egyenlők megmaradnak a' végső lehelletig. Augustus Császár ilyen udvari beszéd között halt-meg: Livia, házasságunkat tartsd em-lékezetedben 's élj boldogul. Tiberius tettetés közben, mert azt mondja róla Tacitus: Tiberiust ereje és teste már elhagyta, de nem a' tettetés. Vespasiánus tréfa közben: mert az árnycék-széken hasát kiürítvén, úgy gondolom monda' most Istenné leszek. Galba ily jeles mondással halt-meg: **Vágd-ak, ha a' Római népek hasznára szolgál,** nyakát oda nyujtván. Septimius Severus foglalatossága' folytatása közben: Jertek, ha még van valami dolog hátra, 's így többen is. — A' Stoikusok sok hasztalan munkát fordítottak a' halálban való vigasztalásra; mert az ő a' halál ellen tett nagy készüle-teikkel azt vitték véghez, hogy az rettentőbbnek látszanék. Jobban gondolkodik az, a' ki az életnek végét a' természet' legutolsó ajándékának nevezi; mert szintén oly természetes az emberre nézve a' halál, mint a' születés, és ez talán nem kevesebb fájdalmat szerez, mint amaz. A' ki valami nagy vágyás közben hal-mog, úgy jár, mint a' megsebesített, a' ki míg a' vére forr, a' sebet alig érzi. És így az ész, mi-kor valami jóról gondolkodik 's azzal foglalatoskodik, megszabadítja magát a' halál' fáj-dalmától. — De mindeneknél szebb az, ha ki ezt mondhatja: Mostan bocsátasz - el, Uram, minekutánna célját 's becsületes szándékját bételleyesedve látja. Azon feljúl az a' jó is jár a' halállal, hogy az a' jó hírnek ajtót nyit 's az irigységet némává teszi. — Extinctus amabitur idem.

A Barátságáról.

Ha vallyon az, a' ki így szólott: a' magánosságban gyönyörködés vagy vad állat, vagy isten, több igazat vagy több hamisat mondott é egyszerre, azt magának is nehéz volna meghatározni. Tagadhatatlan ugyan, hogy az, a' kívül az emberi társaság ellen való gyűlölet és csömör vele születik, nem kevés részt bír az oktalan állatok' természetéből; de hogy ez a' tulajdonság másfelől valami istenit is foglalna magában, az tellyességgel nem igaz; kivévén azt az esetet, ha az ilyen külön vált életnek nem annyira a' magánosság' szeretete, hanem a' fontos elmékedésekre való hajlandóság a' fundamentuma.

Azokban ritkán értik az emberek, mi a' magánosság, és mellyek annak a' határjai. Az emberek' csajvadék sokaságát nem lehet még társaságnak mondani, 's a' csupa emberi ábrázatok nem jelentnek többet, mint a' festett képek, sőt még a' beszélgetések is jó-akarát és szeretet nélkül nem jobbak, mint a' pengő érc és a' cseggő csimbalom. Ezt akarja a' Deákoknak ama' példa-beszédje kifejezni: nagy város, nagy magánosság.

A' nagy városokban valósággal a' jó barátok sokszor távolabb vannak egymástól elszorva 's ritkábban élnek a' társalkodás' örömeivel, mint a' kisebb helységekben és városokban. Sőt még tovább lehet menni, 's azt is igazsággal lehet állítani, hogy a' hol igaz barátok nincsenek, ott csupa szomorú magánosság van, valaminthogy azok nélkül az egész világ nem egyéb pusztaságnál. De akármely értelemben vegyük a' magánosságot, bizonyos az, hogy a' ki természete és indulatja szerént a' barátságtól irtózik, az ezen tekintetben hasonlább a' barmokhoz, mint az emberekhez.

A' barátságának legnagyobb haszna abban áll, hogy a' szívnek könnyebbséget szerz 's azon megszorulását tágítja, mellyet az indulatok okoznak. Tudjuk, hogy a' testben azok a' nyavalyák legveszedelmesebbek, mellyek szorulásokból és dugulásokból származnak; 's csak nem úgy van a' dolog a' lélek' betegségeivel is. Mindazáltal a' testi szorítások ellen többféle orvosságok vannak; de a' szív' szorulásait semmi más orvosság nem veheti el, hanem csak egy olyan hőséges barát, kívül fájdalomtűrést, örömeinket, félelmünket, reményünket, gondjainkat, szándékinkat, 's mind azt, valami a' szívet nyomja, mint egy polgári gyónás' pecsétje alatt közölhetjük.

Valóban csudálatos dolog, ha meggondoljuk, mennyire becsülik a' legnagyobb Fejedelmek a' barátság' ezen hasznát, úgy, hogy azt sokszor saját boldogságok' és nagyságok' kárával is megveszik. Mert a' Fejedelmek, minthogy igen magas polczon vannak 's igen nagy köz van közöttök és Jobbágyaik között, nem élhetnek a' barátság' ezen hasznával; ha csak némelyeket a' szerencsének és méltóságának oly magas grádicsára fel nem emelnek, hogy velek mint magokhoz hasonlókkal barátságosan társalkodhassanak, a' mi pedig reszük nézve sokszor ártalmas. Még is cselekszik ezt gyakran, nem csak a' lágy és erőtlén, hanem a' legokosabb és az igazgatásban jártas Fejedelmek is; a' mi világos bizonyossága annak, hogy boldogságokat, (pedig a' legnagyobb boldogságot, mellyre halandók juthatnak) hiányosnak tartják, ha csak barátok által nem pótoztatik. A' mi pedig több, az ilyen Fejedelmeknek vannak feleségeik, gyermekeik, unokáik, 's mind ezek nem képesek azt az örömet adni, a' mit a' barátság ad.

Homályos de igaz Pythagorásnak ezen mondása: *ne edd meg a' szívvedet*. Ha kemény kifejezéssel akartánk élni, azt mondhatnánk, hogy azok, kiknek barátjaik nincsenek, 's kik azokkal gondolatjaikat meg nem oszthatják, ember-evők és saját szívüket eszik 's emésztik-meg.

De az közel járól a' csuda-tételhez, hogy a' barátok között való közösülés két egymással ellenkező dolgot visz-véghez, mert az örömeiket kettőzeteli 's a' bajokat kevesebbiti és felezi. A' ki barátjával örömeit közli, mindenkor édesebbé teszi azokat; 's a' ki bajait neki megpanaszolja, enyhíti szomorúságát. Valamint a' természetben az erők' egyesülése nagyobb-erőt ad 's a' természeti okozatot nagyobbítja; 's ellenben a' keményebb ütéseket gyengíti 's vissza-veti: úgy van a' dolog a' barátsággal is az emberi lélekre nézve.

A' barátságának második haszna az értelemnek szolgál, valamint az első a' szívnek. Mert a' barátság vidámságot hoz a' fegedegektől 's szerencsétlenségektől elszomorodott szívbe viszszá; de az értelemből is elűzi az éjszakát, a' gondolatok' zavarját tisztába hozza, 's a' léleknek világosságot ad. Ezt pedig nem csupán a' jó és hűséges tanácsról kell érteni, melyet a' jó barátok adnak, hanem az is bizonyos, hogy a' sok gondolatoktól megnehézedett lélekben virradni kezd 's felderül az értelem, ha az ember gondolatjait és szándékait másokkal közli. Mert ez által gondolatjait könnyebben mozgásba teszi, mindenfelé forgatja, helyesebben elrendeli, 's midőn szókkal kifejezi, azokat úgy szólván szemével látja 's magát a' maga értelmén felül-emeli; 's mind ezt egy órányi beszélgetéssel könnyebben 's bizonyosabban véghez-viszi, mint egész napon tartó elmélkedéssel. Themistocles helyesen 's igazán mondotta a' Persák' királyához: a' beszélgetések hasonlóak a' felterített szőnyegekhez, melyeken a' reájok festett képek tisztán 's egészen megláttatnak, a' gondolatok ellenben olysmok, mint a' nyálba kötött bútyor, melyben mindenek össze-vagynak hajtogatva.

A' barátságának ezen második haszna (melly az értelem' szorulásait tágitja) nem csak az olyan barátoknál mutatja ki magát, kik jó tanácsot tudnak adni, ámbár ezek mindenkép' legjobbak, hanem ezt öltö is tévén, kiki magától is tanul a' beszélgetés által, saját gondolatjait világosságra hozza 's ~~tehetségét mintegy élesíti~~ egy olyan köztársaságban is, mely maga nem metsz. Egy szóval inkább közölje az ember gondolatjait valamely festett képpel, mint sem hogy azokat hallgatás által megfojtja. Vegyük már ehhez azt is, a' mit már említették, 's a' mi kinek-kinek önként eszébe jut, tudniük a' jó barátok hűséges tanácsát. Igen jól mondja Heraklitus egyik rejtett meséjében, hogy a' száraz világosság legjobb. Tökéletesen igaz hogy a' mástól származó és tanács által adott világosság szárazabb és tisztább, mint az, mely a' magunk' léleletéből és értelméből foly-ki; minthogy ez indulataink által megzavaratik és megromosíttatik. Ugyan azért jó barátunk' tanácsa nem kevesebbé különböz a' magunkétól, mint ugyan a' jó barát' tanácsa a' hiszlekodótól. Mert veszedelmesebb hiszlekodó nincsen, mint az, a' kit kiki magában talál; de jobb orvosság sincsen a' maga eránt való hiszlekodás ellen, mint a' jó barátok szabad és egyenes beszédje.

Barátink kétféle dolgokban adnak tanácsot; mert az ő tanácsok vagy erkölcsi állapotunkat illetik, vagy foglalatosságinkat. Az elsőre nézve a' lélek' egységének fenn-

tartására legjobb orvosság a hűséges barátinak intése. A' maga meggyőződés 's a magával való szoros szám-vetés néha igen keserű 's igen megerőltető orvosság. Az erkölcsi könyvek olvasása nem eléggé hathatós. Saját hibáinknak mások' hibájában mint egy tükröben való szemlélése gyakran, szintén úgy megal, mint maga a' tükör. De jó barát intése, olyan orvosság, mellynek mind bevétele legkönnyebb, mind használata legbizonyosabb. Rámúlva lehet látni gyakran, melly képtelen és nagy hibákat követnek-el némelyek, kivált a' Nagyok között, azért, hogy jó barátjuk nincsenek, kik őket megintenek: mert olyanok Jakab Apostol' szavaiként, mint az olyan emberek, kik békintenek a' tükörbe, 's azután elfelejtik a'brázalókat.

A' foglalatosságokra nézve igaz a' régi példa-beszéd, hogy több szem többet lát, jellehet némelyek ebből csófolat' úznak. Szintén úgy igaz az is, hogy a' néző sokszor többet lát, mint a' játszó. Még is oly igen elbizák némelyek magokat, hogy mindent magokban feltalálói vének. De skérki mit mond, mindenkor tegadhatalan az, hogy a' jó tanács legjobban igazgatja és vezéri a' foglalatosságokat.

Ha valaki azt gondolná, hogy ő akar ugyan tanácsot kérni, de egyes esetekben most ettől majd mástól, az is jó, az az: jobban cselekszik az ilyen is, mintha éppen sammi tanácsot sem keresne; de mindazáltal mindenkor kitesszi magát két veszedelemnek. Elsőben nehezen talál hűséges tanácsot; mert ritkán ad más, mint a' meghűt jó barát', olyan tanácsot, melly a' tanács-adónak tisztátalan szívjához nem volna alkalmazható. Másodszor pedig a' sokféle tanácslások, mellyek oly különböző emberektől származnak, ha szintén egyenes szív' szüleményei is, még is gyakran ártalmosok fognak leni; mint midőn valaki olyan orvost lát, a' ki a' betegség' gyógyításához ugyan ért, de a' betegnek külsőre természetűje nem ismeri. Ellenben a' jó barát, ki előtt barátja' környülfállásai egészen esmértesek, nem egy könnyen ad olyan tanácsot, melly eleinte hasznátlon, de utóbb ártalon. A' különböző emberektől származó tanácslások tehát ne ragaszkodják senki, az inkább bizonytalanná teszi ötlet és eltéveszti, mint sem hogy bátorságossá tenné és jó úton vezetné.

A' barátságok ezen két hasznáshoz, mellyek szerént az a' szívet megnyugtata 's az értelmet megvilágít, jótal mag' a' harmadik is, az élet' különbözőtele közöttben és környülfállásiban való rész-vétel, és ápolgatás. A' ki a' barátságok hasznos voltáról ezen tekintetben még akar győződni, tekincsen maga körül 's vizsgálja-meg, melly sok dolgok vagynak, mellyeket az ember egyedül maga nem vihet jól véghez: által fogja látni, hogy a' régiok nem nyújtva, hanem józan ítéllettel neveztek a' jó barátot az ember' másodok magának. Mert a' mit a' jó barátok tesznek, az valóban jól meggondolva felül-haladja azt, a' mit az ember maga erejével tehet. Az emberek halandók, a' halál őket sokszor oly munkának közepette lepi-meg, melly igen nagyon szívekben van, példának-okért, valamely busgó szándékoknak végre-hajtása közben, vagy mikor gyermekjüket akarják kiházasítani, 's a' t. Ha hűséges barátunk vagyon, bizonyosok lehetünk, hogy az efféle foglalatosságinkat tökéletességre viszi; a' korán való halál is tehát alig tehet kért' szíveink' elérésére, nem egy hanem két emberi étellel bírunk. Az ember a' testhez, teste pedig a' helyhez van szorítva; de ha barátja van, úgy magának és képviselőjének az élet' minden köteleességei véghez-vihetők.

Hány dolgok vannak, melyeket a' becsület' és az illendőség' sérelme nélkül magunk személyesen nem tehetünk! Saját érdemeinket nem beszélhetjük-el, 's annival is inkább nem magasztalhatjuk a' szemérmesség' sérelme nélkül. Nem minden ember tudja magát a' kérésig vagy koldulásig lealacsonyítani; 's számtalanok vannak effélék. De az ilyeneket barátunk minden illendőséggel mondhatja és teheti, a' miket mi magunk elpirulás nélkül nem tehetnénk. Azonkívül minden embernek személyével sok tekintetek vannak össze-kapcsolva, melyeket félre nem tehet. A' fiával csak úgy szólhat, mint Atya; a' feleségével csak mint férj, az ellenségével csak méltóságát érezve, de barátunkkal úgy beszélhetünk, mint a' dolog kívánja, a' személyre való tekintet nem köt-meg bennünket. De nem érnék véget, ha mind ezekről és effélékről bőven akarnék szólni. Már másutt azt a' regulát adtam, hogy a' ki a' Játék-színen rollját saját személyében nem játszhatja, 's nincs barátja, kivel azt játszathassa, jobban cselekszik, ha a' Színről egészen lelép.

S. K. J.

3.

Magyar-országot illető ok-leveles Gyűjtemények' szerzésében fáradozó Hazánkfiak.

Azon elő-menetelnek, melyet a' Hazai historia a' lefolyt század' második felében álmélkodást érdemlő gyorsasággal tett vala, az a' fő oka, hogy Tudósaink u. m. Bel, Kollár, Vagner, Pray, Katona, Palma, Cornidesz, Kaprinay, Engel, Kovachich, rejtett ereket kerestek, azokat nagy szorgalommal megnyitották a' régiségnek maradványait gondosan össze-gyűjtötték, és hogy sem használatlanul ne heverjenek, sem a' Nemzettől el ne veszessenek, tulajdon munkáikba nagy részben bele szövtek, és azok által elhárítván homályait, Történeteinket, melyek az ő korokig sok részeikben inkább mesés könyvnek, mint Historiának látszattak, sok részeikben pedig hézagokkal telyes, össze nem függő Egészt mutattak, megállapították. E' részben a' mi korunkat a' régiebbhez képest még gazdagabbnak lehet mondani, mert Tudósaink ellentétben nem tudó szorgalommal össze-gyűjtének a' Diplomákat. Azok a' most élő férfiak közül, kik az ok-levelek' össze-gyűjtésében fáradozván, kéz-iratban gazdag ok-leveles Gyűjteményekkel bírnak, Pergur János Úr „a' Magy. Ok-levelei esmérte' tudománya“ nevű munkának Szerzője 20. § 49. lap. csak kettőt említ, u. m. Jankovich Miklós és Horváth István Urakat. De minthogy már azon munkának 1821. Esztendő lett kiadása

előtt több érdemes Hazánkiai az Ok-levelek gyűjtésében fáradozván, azoknak kiadásával a tudós Magyar világot megörvendtetni szándékoznak, kiket a tisztelt Szerző Úr nem említi; ugyan azért bátorodom amazokat itten elő-számlálni. Azok közül méltán első helyet érdemel

Mélt. Báró Medgyesi *Mednyánszky Alajos* Cs. Kir. Kamarás, nem csak a hazánkban, de a külföldön is szerte esmeretes tudós Literátorunk, kinek iszonyú sokaságú és nagyszámú kéz-iratai a Ok-leveles Gyűjteményei Nitra Vármegyében fekvő *Fusula* helységben őriztetnek, és hasonló Gyűjteményeket Magyar-országba, egyedül a Jankovich Miklóssal kivéden, mind ritkaságra mind sokaságra nézve felül-haládnak. A lelkes és gazdagságaival bőcsen élni tudó tulajdonos a maga kincseit nem egyedül azon örömről gyűjtötte, hogy azokat megősenek mondhasza, hanem azért is, hogy azokat közre-bocsássa. És valóban tökéletes szándéka vagyon nékie, a *Sabotius Favallat* illető Diplomákat ezen czím alatt: „*Diplomatarium illustris condam in Hungaria stirpis Stöborianae*” nem csak azon nevezetes maga által szerzett Gyűjteményből, de a Mélt. Nemzetsege Archívumból is közre-bocsátani. Lásd erről a Gyűjteményről B. Hormayr Jos. Ardv. für Gejdhofte & Stat. Lit. und K. nov. Folyó-írásának 1824. esztend. folytatja 121. számát, 657. lap.

Tek. Gyurikovich Györgynél T. N. Posony Vármegyei Tábla Birásnál és Sz. Kir. *Posony Városi* Senátoránál a Magyar História esmeretes Végelőlőjénél, sok esmeretlen kincsek találtának elrejtve: A Magyar Könyv-tár, vagy a Magyar-országot illető Könyvek száma és ritkasága oly nagy és gazdag nála, hogy minden bizonnal egy sines hozzá hasonló Posony Vármegyében, valamint hinni is lehet, hogy oly tudós lelki törekedéssel, mint Gyurikovich, senki sem fáradozott volna azoknak össze-gyűjtésében. Sok ezer forint fekszik benne. A 6 számos kéz-írásait, kidolgozott Munkáit, és Értekezéseit itt nem hordom elő, mert azok a Tudom. Gyűjt. 1819-dik esztendei folytatja XI. kötetjében a 113. lapon, és tavaly az Ardv. für Gejdhofte, & Stat. Lit. und K. nov. Bécsi Német Folyó-írásnak 1825. eszt. folytatásában a 106. sz. alatt, 652 lapon, és *Hesperus* XXV. Kötetje 113. lapján a Haza eszméet kedvelőknek közönséggé tétettek; de a Magyar-országot illető Ok-levelek válogatott Gyűjteménye csak ugyan érdemes arra, hogy ezen köz-hasznú és sokaktól olvasott Nemzeti Folyó-írás által bővebben esmeretessé tétessék: mert a Magyar Histórianak fáradhatatlan végelőlója a Hazai közép-kori Geografiát, a Magyar-országi Történetek és Régiségek kritikai megvilágosítását tárgyazó Ok-leveleket számosan nagy munkával és költséggel rejtek helyeikből kikeresvén és össze-azedegetvén, hazánk kimondhatatlan nagy hasznára közre-bocsátani szándékozik. Foglal pedig magában a Gyűjtemény egynehány ezer Diplomákat, mellyek több részekre törvén felosztva, folio formában tizenhat kötetekből állának; nevezetesen pedig:

T. N. Posony Vármegyének Ok-leveles Gyűjteménye	2	Kötetből.
Szab. Kir. Posony Várossáé	2	—
T. N. Trenčín Vármegyéé	1	—
T. N. Árva Vármegyéé	1	—
T. N. Moson és Sopron Vármegyéé	1	—
T. N. Veszprém Vármegyéé és Pápa M. Várossáé	1	—

P. M. Or. Minerva 4. Negyed. 1826.

a' többi T. N. Vármegyéké összesen - 7 Kötetből.
 Szab. Kir. Városoké, és némely Mező-Városoké 1 —

Mind ezek pedig nagyobb részént eredeti Authentikumokból, nem kevés szorgalommal és költséggel ő általa lemásoltattak. Csak az kár, hogy rendes Lajstromjok nincsen elkészítve, melly használtatásokat kiváltképpen segítené.

Tek. Nem. Benyiczky Lajos T. N. Zólyom Vármegyének Fő-Jegyzője, azon Megyében fekvő Mátinye helységében bir fontos Ok-leveles Gyűjteményekkel, mellyeket az eredeti levelekből össze-szedetettt. Azok kiváltképpen Zólyom Vármegyét, és a' Bánya - Városokat érdeklik, 's azoknak sokasága 16 Köteteből áll negyed rétbén.

Nem. Mótzy Elek, Cs. Kir. Posta Expeditor Pápás kéz-iratban nem megveto Ok-leveles Gyűjteménnyel bir, mellyet több esztendei fáradozása után Veszprém, Szala, és Vas Vármegyékből össze-szedett, 's melly minden tudomány-kedvelőnek becses.

Nemz. Pull János, Szab. Kir. Nagy - Szombat Várossának Senátora össze-szedett, egy válogatott Ok-levelekből álló, a' Nagy-Szombat Várossának régiségeit, a' politika és egyházi Historiát fargyázó Gyűjteményt, melly az esztendő'k, hónapok 's napok' sorja szerént igen helyessen el van rendezve.

Ezek a' Nemzeti Ok-level ismertet' Tudományának elrejtett minden esetre igen fontos előttem esmeretes kincsei, mellyekre akarlam itten Haszná'k' Tudósait' figyelmeztetéssé tenni.

Győri Kovács György.

4.

S—s Úr' ideái a' Gyalogságnál a' Dzidának használhatóságáról. *)

(A' hatónai Folyó-írás után.)

A' hadi literaturában járatos ezen Értekezés' megtekintésével észre-veheti azonnal, milly kútfőből merítettem. Ezen kinyilatkoztatással gondolom megmentem magam mindenféle vádaktól. Ezen ideák tehát csak kölcson vétettek, mellyeket én Földár' Polybuisa tulajdonának ezennel megismerök, én egyebet más nem tartok magaménak, mint a' mostani formászatot, mellybe ezen Értakezetet burkolgatni igyekeztem.

*) A' Tud. Gyűjt. az évi folyamatra 1-6 kötet lap. 27. megjelenet O, és Új-ker Csata-rendjét valamint az említett Folyó-írás' érdemén Hatalmatlósá, úgy az Olvasó-közlönyé is kedvesen vette; és bátorított engem a' jelenvaló értekezést Minerva' (München, kiadta a' Had-tudomány iskolát, dírdő Isola-össesége) neve alatt dícsőltető Felső Magyarországi Folyó-írásnak által közzé-hoztatni. Targyam mi, mi indokai által-láthatja, ki az O, és Új-ker' Csata-rendjét által író elő, és utolsó jegyzőim' olvasni.

bátorságokban láthatjuk-által, miképp' történhetett az meg, hogy a' Római lineák mindenkor az első rohanatnál össze nem tapodtattak.

Egy sereg-test' állását, hogy az mindenkor *csél-arányos* legyen, az emberi erő szabad kifejtődésén, és a' különbözőféle fegyver nem haszonvetőségen kelletik megállapítani. Azon Taktika, mely nem ezen a' talp-rendszeren épül, csél-aránytalan, és rossz'. Ezen valóságnak köszönhetjük mi a' mostani három ember vastagságú zászlóaljainkat (Bataillon) a' Macedók' phalanxaikat, a' Rómaiak' pedig légiójokat; valamint a' Görögök', úgy a' Rómaiak' állásai azt bizonyítják, hogy gyalogságaik' erejét az állás' vastagságában helyeztették. Ezen talp-rendszer szerént fegyverkezlették tehát fel phalanxaikat oly hosszú dzidával, hogy a' negyedik és ötödik rendnek dzidája' hegye az első renden kívül még jóval kivülből hathassék. Ezen felfegyverezet' neme, és állás' módja, mennyiben ezek az ellenség' homlok-rendjére arányszott első rohanatot, és annak keresztül-törését illették, igen helyes volt; mivel képzeljük csak egy tizenhat ember vastagságú masszának nyomását, könnyen megfoghatjuk, milly rettenetes volt annak rohanás: de a' mi a' Taktikát illeti, két legszükségesebb tulajdonságok' híjánosságával voltak a' phalanxok alkotva, u. m. az össze-zavart kéz-verekeedésre nem volt néki rövid nyelvű dzidájok, és a' könnyű mozgásra elegendő hajlékonyságok. — A' Rómaiak állások első rohanatjokban nem volt oly rettenetes, de ők azt más tekintetben tették tökéletessé. Az ő állások csak nyolcz, legfellebb tíz ember vastagságú volt; az ő dzidájuk rövidebb nyelvűek voltak, mellyek közzé még rövidebb fegyvereket is keverték, 's így az össze-zavart kéz-verekeedésben könnyeb'ségek által a' Görögökét felül-haladták. A' Kohorszok között lévő ürességek a' mozgásokat könnyebbé tették, melly által a' vastag, és össze-szorult állásoknál igen könnyen megtörténhető össze-nyomulások, és veszedelmes tolongások citávoztattak.

A' dzidát a' fegyverek között lévő fő-rangjából senki sem mérészlote kitolni, ezer évekig maradt-meg ő abban; a' dzida volt a' Rómaiak' és a' Görögök' legnevezetesebb, a' közép-kornak pedig majd hogy nem egyetlenegy fegyvere. Nincs szükségünk a' világ-történetében igen hátra-mennünk, láthatjuk, hogy a' gyalogság leghasznosabb fegyvere a' dzida volt. Montecuculi, a' hadi-tudományban igen járatos katona, a' dzidát a' fegyverek' királyának nevezi. De még is végére egy Szerzetes Pápnak új találmánya a' hadi mesterségben egy oly Revolucziót okozott, melly által a' dzida felső polczáról leest.

Valamint minden új találmány kezdetében tökéletlen, úgy volt ez a' puskával is. Elejénten ennek használata a' hadi-seregeknel igen csekély, és az oládségért a' dzidával sokáig vetélkedésben volt. De csak hamar a' puszka felsőbb tökéltetésére jutván, a' dzida érdemében igen megcsökken; de vele együtt a' gyalogság is, kinek állása mindinkább ritkább lett, míg végre mint mostanában van, három ember vastagságra jutott.

De e' mellett is érezték a' szűrő-fegyver' szükséges létét. Tapasztalták azt, hogy a' nélkül a' gyalogság nem-lehet, ostromlások nem-történhetnek, a' lovasság ellen magát nem-védélmezheti. Így jöttek azon gondolatra, mellyel a' dzida' hasznát a' tűzi fegyverrel egybe-kapcsolván a' *Bajonét* feltalálták. De a' mit ez által egy részről nyertünk, vesztettünk más részről; mivel a' Bajonét' nehézsége a' tűzi fegyver' végén, a' lövést bizonytalanná tette, és az a' dzidát még is egészen ki nem pótolhatta.

A katonának tulajdon fegyverében helyeztetett bizakodása tézi az ő egész erejét. A Római, 's Görög gyalogság jól tudta azt, hogy ő a lovasságot fellyül-haladja, azért volt oly igen jó; jól tudta azt, hogy a dzida-erdővel körül-vett gyalog maszszát semmiféle lovas keresztül nem törheti. Kérdezem, hogy vallyon a gyalogságnak azon büszke ön-ereje' megismerése a mi korunkban nem szenvedett é valamely hijjánosságot? Azon voltak ugyan a hadi-tudósok, hogy a gyalogság előbbeni magában bizodal-mát ismét vissza-nyerhesse, nem is voltak az ő próba-tételeik egészszen hasztalanok, az újabb hadi-történetek fényes bizonytságot adnak e' felől. De vallyon miért marad-tunk a fél-útban? miért nem iparkodtunk ebben a Rómaiakat elérni? — mert mond-hatjuk, hogy őket valóban el nem értük.

Az ó-korban a gyalogság a hadi-seregeknek mindenkor első fegyverese volt. De a mi időkben oly győzedelmeket vett rajta a lovasság, mellyekkel a régi időben nem gyönyörködhetett. Akkoriban a lovasság csekély volt a hadi-seregnel, tőle a gyalog-ság semmit sem félt, ellenben nem ritkán meg is támadta, 's megszalasztotta. Gyak-ran megtörtént az, hogy az egy félnek lovassága a szárnyakon, meg és hátra-veret-tetett; de a gyalogság a lovasság' hijjánosságából eredhető veszedelemmel nem gon-dolván, bátran előre nyomult, és a lovassága' győzedelmén örvendő ellenséget széjjel-verte; a kergetésből vissza-tért lovasság az ütközetet már elvesztve találta, és a csa-ta-mezőt, a nélkül, hogy az ő vett győzedelme hasznot hajtott volna, elhagyni kén-telenítetelt.

A' tanítást szerzeni igyekező vi'sgálódó, a megtörtént dolgokkal meg-nem elégszik, hanem ő kérdéseket támaszt, miért történt ez így, vagy amaz úgy? — Hogy történt az tehát, hogy a mi üdőkben a lovasság szükségesebb, és rettenetesebb lett? — Mi-nekutánna az új Taktika a gyalogság' erejét nem az állás' vastagságban, nem a szű-rás' hatalmában, hanem a tüz' munkálkodó tehetségében helyeztetni igyekezett, úgy azt lehetne állítani, mivel azt mindegyik katona tudja, hogy a lovas' tüzet, a gyalog-hoz éppen semmiben sem lehet venni, hogy mostan a gyalogság a lovasságon még in-kább győzedelmeskedhetik mint a régi-korban, mellyben a gyalogságnak hatalmas, és mint állítják rettenetes tüzí-fegyvere még nem volt.

Ezen ellenkező állítás nem-képzelt, hanem valóságos; az ügyüztől pedig on-nak oka nem függ, mivel ez, ha még nem inkább, de éppen oly rettenetes a lovas-ságnak, valamint a gyalogságnak. Én ennek okát talán nem hibásan a fegyver, és az állás' megváltozásában keresem, mivel az alatt, míg a lovas' fegyvere a kard meg-hosszabbodott, a vágásra, és szúrásra alkalmasabb lett; a gyalog' fegyvere ellenben megrövidítetett, azon helyes fegyver, mellyel a lovasságot félelemben tartotta, a dzida, tőle elvétellett; az állása annyira megritkítatott, hogy most már nem képes a lovasság' rohanatját feltartóztatni, még kevesebb a lovasság ellen rohanatokat tenni, így min-den úton módon a lovasság' játéka megkönnyebbedett. A' mi több még, most már a dzidát csupán a lovasság' kezében látjuk.

Vallyon miért igyekeztek a lovasságnak a gyalogság felett oly annyi erőt adni? — Minden a kor' hullámitól már elnyeletett kimivelt népek, a kiknek emlékét a történet még is fenntartotta, nagyobb bizodalmat helyeztettek a gyalogságban, mint a lovas-ságban; a barbarus népeknél pedig még mostan is ellenkezőt tapasztalunk. Én ugyan

nem merem mostani idő-korunkat durvasággal vádolni, de azt merem mondani, hogy a 'gyalogság' költségén a' lovaságot tökéletesebbé tenni, valóban nem nagy elő-menetelt mutat a' hadi-mesterségben.

Ha egy mester az építés alatt a' fundamentomban hibát ejtett, úgy haszontalanul fordítja 5 minden tudományát, és igyekezetét az épület' tartósságára és csínosságára; az épület megvaszadzik, a' falak egymástól elválnak, végre minden oszlopaival, és csifasággal össze-omlanak; mert hibás állításnak a' következményei is hibásak. Talán ezen hasonlítást materiánkhoz alkalmaztatni ismerészség; de maradjon így, ha hibázni találnék, én kész vagyok azt megmérni és megbánni.

A' gyalogság' állásának megírkitása elkerülhetetlen következménye lett a' tűzi Taktiká-nak. A' homlok-rendet meg kellett hosszabítani, hogy a' tűz megsokszorozassék. A' rendeket meg kellett ritkítani, ne hogy a' hátulók' tüzelés nélkül, a' melyben pedig mint már tudjuk, a' legnagyobb erőt helyeztették, híjában ne álljanak. A' rendek' ritkságával megakarták egyszer'mind a' mind inkább tökéletességre jutott ágyúk' kértékonyaságát erőltetni, mely természet szerint a' vastagabb gyalog masszákban nagy veszedelmeket okozhat. Úgy tetszik, mintha a' gyalogsággal rohanatokat tételni többé nem akartak, mivel a' bajonét csak az elkerülhetetlen szükségben használtattak, és valóban azt csak akkor lehetett, mivel igen rövidék voltak, a' fegyverre rosszul voltak felszerítva, a' megtámadtatásnál igen könnyen leverettek, vagy lecsavartattak.

A' tűzi-fegyver' hatásosságát a' lővés' mennyiségéből számították-ki. A' legnagyobb mesterkedéssel igyekeztek tehát a' katonát, a' mentől sebesebb tüttére, és gyakorta lővére taníttatni, a' puskának mechanikai készülétének oly tulajdonságot iparkodtak adni, hogy a' töltes', és lővés' gyakorlása mentől könnyebb lehessen. De ezen mesterkedések által a' lővés' annál bizonytalanabb lett, 's így a' helyett, hogy a' gyalogságot tökéletesedéshez közelítették volna, attól mind inkább eltávolították.

Lehetetlenségnek állítottott egy oly jól gyakorlott Zászló-alyhoz való közeledés, a' ki egy minuta alatt több ezer golyóbisokát képes volt ellőni. Sokféle német találatok-fel a' tüzelésnek, ú. m. Egész homlok-renddel — Osztályokkal — Rendenként — Soronként — Kézigránátok, és más mesterséges tűzök hányattattak. A' seregekből iszonyú nagyságú, de csak három ember vesztesége mellett (Quartel) formálattak, a' szegleteken támadt tűz-összegek (tobten Dinten) mesterséges felállítások, és szíjjel-szór-tűzök által bátorságban igyekeztek helyheztenni. Egy szóval a' Taktikát mesterkedéssel gyarapították. A' csata-piaczal úgy bántak valamint a' fegyver-gyakorlás' mezejével, a' nélkül hogy meggondolták volna, hogy az űtközet' zavarodásában a' szegletekről könnyen el lehet felejteni. Mert egy sereg nem vár-erősség, az emberek nem kő-falak, mellyekre rést lőni (Brefche schießen) lehet, a' bátor-vítés' meljében is meg van az élethez vonzódd' szeretet, valamint a' gyáva felénkében. Minden űtközetnek vannak oly szempillantati, mellyekben magát a' Hadi-vezér, hogy seregét rendben megtartozza, szerencsésnek vallhatja; oly szempillantatok, mellyekben az előre kiszámított mozdulatokról többé szó sem lehet.

Azomban oly esetek is vannak, mellyekben a' nélkül hogy rohanatok történtek, a' nélkül hogy a' sereg-lineája más veszedelemnek, mint az ellenség' tűzének ki lett

A katonaak tulajdon feyverében helyheteteli bízakodása téni az ő egész erejét. A Római, 's Görög gyalogság jól tudta azt, hogy ő a lovasságot fellyül-haladja, azért volt olly igen jó; jól tudta azt, hogy a daida-erdővel körül-vett gyalog masszát semmiféle lovas keresztül nem törheti. Kérdezem, hogy vallyon a' gyalogságnak azon büszke ön-ereje' megismerése a' mi korunkban nem szenvedett é' valamely híjjánosságot? Azon voltak ugyan a' hadi-tudósok, hogy a' gyalogság előbbeni magában bizodal-mát ismét vissza-nyerhesse, nem is voltak az ő próba-tételeik egészszen hasztalanok, az újabb hadi-történetek fényes bizonytságot adnak e' felől. De vallyon miért maradtunk a' fél-útban? miért nem iparkodtunk ebben a' Rómaiakat elérni? — mert mondhatjuk, hogy őket valóban el nem értük.

As ő-korban a' gyalogság a' hadi-seregeknek mindenkor első feyverese volt. De a' mi időnkben oly győzedelmeket vett rajta a' lovasság, melyekkel a' régi időben nem gyönyörködhetett. Akkoriban a' lovasság csekély volt a' hadi-seregnel, tőle a' gyalogság semmit sem félt, ellenben nem ritkán meg is támadta, 's megszalasztotta. Gyakran megtörtént az, hogy az egy félnek lovassága a' szárnyakon, meg és hátra-veret-tetett; de a' gyalogság a' lovasság' híjjánosságából eredhető veszedelemmel nem gondolván, bátran előre nyomult, és a' lovasság' győzedelmén örvendő ellenétget-széljel-verte; a' kergetésből vissza-tért lovasság az ütközetet már elvesztve találta, és a' csa-ta-mezőt, a' nélkül, hogy az ő vett győzedelme hasznot hajtott volna, elhagyni kén-telenítetett.

A' tanítást szerzeni igyekező vi'sgálódó, a' megtörtént dolgokkal meg-nem elégszik, hanem ő kérdéseket támaszt, miért történt ez így, vagy amaz úgy? — Hogy történt az tehát, hogy a' mi időnkben a' lovasság szükségesebb, és rettenetesebb lett? — Mi-nekutánna az új Taktika a' gyalogság' erejét nem az állás' vastagságában, nem a' szá-rás' hatalmában, hanem a' tűz' munkálkodó tehetségében helyheteteli igyekezett, úgy azt lehetne állítani, mivel azt mindegyik katona tudja, hogy a' lovas' tűzét, a' gyalogé-hoz éppen semmiben sem lehet venni, hogy mostan a' gyalogság a' lovasságon még ia-kább győzedelmekedhetik mint a' régi-korban, melyben a' gyalogságnak hatalmas, és mint állás' rettenetes tűzi-feyvere még nem volt.

Ezen ellenkező állítás nem-képzelt, hanem valóságos; az ágyúzástól pedig on-nak oka nem függ, mivel ez, ha még nem inkább, de éppen oly rettenetes a' lovas-ságnak, valamint a' gyalogságnak. Én ennek okát talán nem hibásan a' feyver, és az állás' megváltozásában keresem, mivel az alatt, míg a' lovas' feyvere a' kard meg-hozszabodott, a' vágásra, és szúrásra alkalmasabb lett; a' gyalog' feyvere ellenben megrövidítetett, azon helyos feyver, mellyel a' lovasságot félelemben tartotta, a' daida, tőle elvetetett; az állás' anyira megritkítotott, hogy most már nem képes a' lovasság rohanását feltartóztatni, még kevesebbé a' lovasság ellen rohanatokat tenni, így min-den úton módon a' lovasság' játéka megkönnyebbedett. A' mi több még, most már a' daidát csupán a' lovasság' kezében látjuk.

Vallyon miért igyekeztek a' lovasságnak a' gyalogság felett olly annyi erőt adni? — Minden a' kor' hullámaitól már elnyeletett kimivelt népek, a' kiknek emlékét a' történet még is fenntartotta, nagyobb bizodalmat helyhezettek a' gyalogságban, mint a' lovas-ságban; a' barbarus népeknél pedig még mostan is ellenkezőt tapasztalunk. Én ugyan

lovasságot félelemben tartsa; ha ezt nem teheti, úgy jobb lenne három ember vastagságú homlok-rendben maradni, honnét tüzeléssel legalább képzelt félelmet lehet okozni, de a' sereg-oszlopból nem — így ez — szűrő fegyver nélkül — egy megköltőszűt óriáshoz hasonlítana.

A' Görög Phálánxokat, a' Római Legiókat a' szó' szoros értelme szerint nem nevezhetjük sereg-oszlopoknak; de azoknak erejek is, mint ezeknek, a' rendek' vastagságában állott. Ezen talp-rendszabást a' régiek szüntelen szemek előtt hordozták, és a' hadi-történetekben is fennmaradt az mindaddig, még csak a' dzida a' tűzi fegyvernek helyet nem engedett. De mostan meggyőzte az ellene tett akadályokat, és új fényben jelent-meg a' hadi-tudományban. Ezen egyszerű, az ember fizikai, és morálisi erejében helyhezotelt talp-rendszabásnak köszönték a' Görögök, és Rómaiak azon nagy tetteket, melyekért mi őket még mostan is csudáljuk.

Azon nagy következtű esetek, melyeknek mi tanú-bizonyosságai voltunk, melyek egyforma hasznos tanítást adnak a' katonának, és a' polgárnak, melyek sok elkorosodott dolgokat újra nap-világra hoztak, és az újjakat azok eránt szabták, azon nagy következtű esetek sereg-oszlopokban, és masszákban vívott jeles ütközeteket — bajonét által keresztül roított közép-pontokat — össze-tört sereg-szárnyakat mutatnak. A' Hadi-vezérek' jelentéseikben gyakran olvashatjuk „*En az ellenség, a' nélkül hogy egy lövést tettem volna is, bajonétal támasztani-meg.*” — Ha azon valóságot nem esmernék, hogy a' gyalogság' ereje a' szűrőben, nem pedig a' lövöldözésben áll, — hogy az ellenség lineájának erőszakos keresztül töretés felsegésb tettekkel van egybe-kapcsolva, mint sem azon félénk Taktika, mely a' szaladó Párthusok' módjára csak a' távolatban tanítja lövöldözni az ellenséget, úgy azon említett hadi-vezéri jelentések — annyit tennének, mintha írták volna: „*En egy oktalanságot vittem végben, mivel én-gyengeségemmel marém az ellenség' erejét meg-támasztani.*”

Némely ábrándozók ugyan gyakran ezen Taktikát kegyetlennek, és durvának nevezik; de azt kérdem: vallyon a' kegyetlenség miben áll a' háborúban? — A' cél-aránytalan, nem pedig a' cél-arányos öldöklésben. A' háború maga a' legnagyobb kegyetlenség a' háborúban. — Filozofáló ábrándozók a' tanuló szobába' valók, nem pedig a' táborba'.

A' történet' egy idő-szakában sem találunk annyi tanúságot, mint az utolsó három-cz-három években. Ha az egy részről az országlásnak egy oly tanítást adott, mely nem egy könnyen jön feledékenységbé, de más részről a' hadi-mesterséget is számos tapasztalásokkal, és valóságokkal gasdagította-meg, oly ideák lettek kinyilatkoztatva, melyeket kigúnyoltatás, és kikacsagtatás nélkül senki sem jelenthetett volna ki egy pár esztendő előtt. Ha tehát én azt állítottam, hogy a' dzidának megszünése ezen idő-szakban, melyben megtörtént, elegendő okokból történe-meg; de ellenben most is azt merem állítani, hogy a' dzida' vissza-állított használatása a' most idő-lelke Taktikájával legkevésbé sem ellenkezik. Meglehet ugyan, hogy többen ezen állításomat paradoxnak tartják, de még is két dolgot valóságosan bebizonyítottnak mondhatok; Először: *Az egyszerűséget mint legszükségesebb tulajdonságot a' Taktikának egész Európá' Armádái megismerék.* Másodsor: *Azon megtámasztó nagy sereg-oszlopok, melyeket mi mostan,*

ban az öközetellen farmidünk, nem arra vannak határozva, hogy én az ellenséget rendlőül tüzelésükkel verjék-meg, hanem hogy ellen-szegeszt bajonéttal — a' szúrás' nehézségével, mely a' rendek' vastagságából származik, nyúlják-meg az ellenség' sorait, és a' győzedelmet tükkettesít teszik. Én azt kérdem most: lehet-e a' sorog-oszlopokban a' dűdőt alkalmaztatni? — ad a' dűdőt a' sorog-oszlopok' nyomásának nagyobb erőt, és nehézséget? Én azon leszek, hogy állításomat elegendő okokkal védelmezhessem. Eggy a' dologhoz értő bíró szabjon ítéletet.

Hogy a' főlzéség' gyanúságát magamról elhárítsam, ön-magam ellen e' következő ellenvetéseket teszem, mivel úgy is azokkal, hogy össze-ütközni fogok, magam által-látom. Ellenem valaki azt veheti: hogy az én dűdősaim úgy súlyos a' perkedésből élvonva, mint nyugodalmas nézői az öközetnek, minden ön-védélem nélkül az ellenség' társának ki lesznek téve — hogy én homlok-rendem' már csak azzal is meggyengitem, mivel a' dűdősök által a' tüzelést megkezesitem — végre hogy én, mivel az ügyük' hatalmának, és a' nálamnál erősebb ellenség' társának ki lesznek téve, össze-ütköztem, és a' győzedelmet el nem kerülhetem.

Ezen ellenvetések' megczáfolása az előbb mondott sorokban nyilvánosan meg van, de azonkívül még egy két szót.

Ha az ellenem mondó azt veszi-fel, hogy én óránként fogok az apró fegyver' tüzevel foglalatotkodni, úgy azon szemre-hányást, hogy dűdősaimat az öközet' tunya nézőivé teszem, megérdemleném. Hanem már azt mondtam, hogy azon verkedés' neve a' messzeünét találó Taktikához tartozik, az én Taktikám' szellemével pedig egészen ellenkezik. A' lövöldözés egyáltalában nálam a' szíjjel-szédere tüzelők' — Türelmörök' — kötelessége. Ezek úgy is felül-baladják tüzekkel a' lineából jövő tüzet. Ha pedig homlok-rendemmel az ellenséghez a' fővölörök' tüze oltatva alatt oly közel jöttem, hogy én az ő apró fegyverei tüzeknek ki lennék téve, már akkor egy minutát sem késedelmeskedek, hanem rohanatot viszek-végbe. Ha pedig plánom szerint volna, vagy helyheztesésünk haszna úgy kívánná, hogy az ellenségtől magam megtámadtatni hagyjam, megállapodok, és hideg vérről várom támadását; a' roham rohanó ellenség' közeledésével ügyüimből, és nálam találkozó apró fegyverekből tükkettes tüzel (Dedargis) adatok, nem gondoltok azzal, hogy megállott-e a' lövés után, vagy hátrább vonódott, ellen-szegeszt dűdőkkel, és bajonéttal megtámadom; ha pedig az ellenség valamely fedett helyheztesésben támadásomat megvárni akarván, vallyon akkor mi haszna lenne cél-aránytalan megállapodásomnak, és lövöldözésemnek? az én golyóbissim akkor az ellenségnek keveset érthatnak, ellenben az övé az én fedetlen soraimban ijedséget, és zavarodást okozhat. Ily esetben tehát mint mie emlitettem, minden késedelem nélkül az ellenségre rohanok.

A' bennünkét lenyegető veszélynek közeledése; és szemlélése az, a' mi emberf' érzékenységeket oly annyira érdeklí, de ha a' veszélynek neki megyünk, az attól való félelem egészen elenyészik. Azért a' katonát nem kellett sokáig állapotján töpréknedni hagyni, megkellék őtet a' vizsgálódások' tevéseben akadályoztatni, melyeket a' fantázia igazságo' képekben festetet, nem-kellék őtet cél-aránytalan tüzeléssel feltartóztatni; a' hátor érzéseket benne használni kell, melyek a' verkedés' kezdetében, midőn még

az ellenkező esetek a jó-kedvet meg-nem csökkentenék, mindegygyik' melyjében határozottan munkálkodik, hirtelen kelletik a katonát előre-vinni, ilyenkor a legnagyobb veszedelmeket, melyek későbbben káros következtéseket szültek volna, könnyebb erővel képes ő meggyőzni; akkor mintha a sebes hullámoktól elragattatna, a baj-vívásban elegyedik, a bátor bátran, a félénk mérészebben fog verekedni, mivel tulajdon élete' fentartása viadaljától függ. A kétségben-ésés hőseket teremt nem ritkán oly emberekből is, kikben a bátorságnak, ezen isteni erőnek legkisebb szikrája sem látszatott élni. A történet oly példákat elegendőket ad, melyek ezen, az ember' morális tulajdonságán nyugvó igazságot bebizonyítják.

A dzida, szúrásával, vallyon nem pótolhatná azt ki, a mit a lövés' kevesebbségével elvesztenék? — De erejében mit veszhet, vagy nyarhat a homlok-rend egy pár több, vagy kevesebb lövésnek által, mivel úgy is számtalan Tirailleurök a homlok-rendet tartják, és a vidéknek minden szegit-lyukát elfoglalják. Ezek jól arányozott lövései egyenként több kárt tesznek az ellenségben, mint egy egész Zászló-álj' közönséges tüze, a ki, ha még oly jól vagyon is a katona gyakorolva, golyóbisainak nagyobb részét vagy a földben, vagy a levegőben minden haszon nélkül elszórja. Az ágyúzás mesteriségének tökéletesedésére jutása, az ágyúkkal gyors bánás módja, azoknak hirtelen, 's könnyű mozgása, iszszonyú nagy száma, a seregeket úgy is tűz-okádó hegyekhez hasonlóká tette. Elakarjuk ő a személyes bátorságnak, ezen minden felséges nagy katona tetteknek eredete' értékét egészen venni? — Ha úgy van, állítsunk katonák' helyett automáták, és egész fegyver-rendeket, süssessük-el gőz-masainak által.

Az ágyúk' mérge, és kártékonyága, ellen szinte oly kevésbé védhet bennünket az apró tűzi-fegyver, valamint a dzida, mivel azzal sem ronthatjuk szíjjel az ágyúk' alkotmányait. Egynehány elrejtkezett jó lövők nagyobb károkat okoznak az ágyúknak, mint még annyi szeszszeséges tüzek. Egy kártékony *ágyú-tűz-helytől* (Batterie) megmenekedni a legjobb mód, ha azt rohanattal megtámadjuk.

De talán azt veheti valaki ellenem, minek az újjítás? hiszen az a mivel mostan bírunk a nélkül is jó, és czél-arányos. — Nem elegendő rettenetes é mostani szűrő fegyverünk, a bajonét? Nem kapcsolja é ez a lövés' hasznát a szúrással szeszze? — Nem ér é egy bajonét annyit mint egy dzida?

Én megismerem a bajonét' egész érdemét, ~~de az, mint szűrő-fegyver más szűrő-fegyver ellen~~ — nehezen haladja felül értékben a dzidát, a' mellynek hossza négy lábbal nagyobb a bajonéténál; a dzidával való szúrás sokkal nagyobb bizodalommal esik-meg, mivel annak egész készülete a szúrásra vagyon alkalmazta. *) Egy bajonétes linea egy véle szeszze-rohanó dzidás linea ellen soha nem győzedelmeskedhetik, a lövés' haszna is elvész akkor, midőn *villós fegyverre* (Blancé Waffe) kerül a verekedés.

Tárgyam nem is az, hogy én a bajonétet a' használatból kiszorítsam, a' hasznos marad mindég a tűzi-fegyver' megerősítésére, és az szeszze-zavarodásokban, mint kurta

*) Ha bajonétre kerül a verekedés, az első szeszze-ütközésnél a' tűzi fegyver vagy szűrő vagy szeszzezés megkésztetik a' tüzek haszná' egy egészeg elvén, és a' szeszzeze le vagy egészen alkalmazatlan lésem, vagy mint rövidké a' dzidánál, ennek *székét* felül nem haladhatja. —

jár gömbölyűségű. Közép vastagsága a' vasnak egy harmad-rész hüvelknyi, mely a' nyelétől kezdve két élű kard' módjára lassacskán vékonyodik. Hol a' nyélhez van a' vas kapcsolva, ott egy vas-gomb van. A' nyél jó szívós fából a' markolatot alól meg nagyon vasalva; a' vágás ellen pedig a' gombtól markolatig leőrő vas pántokkal meg nagyon erősítve. Egynéhány próba-tételek illy egyszerű fegyver-eszközt könnyen tökéletességre vihetnek.

Ezen imigy elkészült dزيدán kívül adnék még, mint a' Rómaiak, harmadfél láb hosszúságú, egyenes, szúrás, és vágásra alkalmas kardot. A' dزيدának ezen kardot is jól kelletik forgatni tudni, hogy az össze-zavarodásokban a' dزيدát a' bal-kézben vévén, karddal verekedhessék. Ruháztja legyen olyan mint a' többi gyalog-katonáé, de fejét a' vágás ellen erős sisak takarja.

Egy dزيدás Ezeredet három Zászoló-aljakra osztok, minden Zászoló-alját hat Századokra (Compagnie). Taktikánk' lelke szerént semmi féle sereg könnyű fegyveres nélkül nem lehet, úgy tehát egy dزيدás Ezered sem, másképp' a' pánczélos oriaéhoz hasonlítana, a' ki minden felől a' gyermekek' kövei hajigálásának kivagygon téve; ki végre ön-terhe alatt elbádjadván, lerokkadna. Én tehát mindegyik Zászoló-aljnak két szárnyas századait könnyűnek teszem. Ezeknek a' dزيدa helyett hosszabb bajonettű rövid vadász-fegyvert adok. — A' más négy századoknál csupán az első rendnek, és a' Szakasatok' foglaltó sorainak (Einfaßungs-Stotten der Rege) adok dزيدát, a' két hátulsó rend megtartja a' bajonetes nagy tűz-fegyvert. A' dزيدások a' legerősebb, kemobb, és bátrabb legényekből választásának; a' könnyű Századok pedig a' legügyesebb, és legjobb lövőkől-áljanak.

A' Századok' erőssége függ a' környül-állástól. Én 120 főre teszem a' századot; minden Szakasznak egy Fő — négy valóságos, és két Vice-Altisztakat adok. Az Al-tisztek a' Szakasatok' bal, és jobb szárnyain állnak. A' Fő-tisztek közül pedig kettő a' Század' jobb és bal szárnyain, ennek közepén egy, egy más pedig u. m. a' Kapitány, a' hátulsó rend' közepén álljon.

Én nem akarok itt a' dزيدa lény gyakorlásáról, sem a' kisebb szolgálatról szólni, hanem egyedül ajánlásom' értelmé végett, egynéhány szükséges tárgyakra szólnok.

Tudjuk azt, hogy a' Taktika szerént a' harmadik rend; lineában nem tüzel, hanem jobbjára Tiraillörökre használtatnak. A' dزيدás homlok-rendbe ellenben az első nem lö, hanem a' második és harmadik. A' mit hogy minden akadály nélkül végben lehessen vinni, a' tüzelés alatt a' dزيدás első rend letérnyel. Én nem tartom ezt nehéznek vagy veszedelmesnek. Nem régiben még szokásban volt ez minden Ármádáknál, s így a' legmestéresebb tüzelések történtek.

A' táj' minősége szokta meghatározni a' taktikai mozdulatokat. Megtörténhet, hogy egy dزيدás Zászoló-alj oly vidékre jut, hol p. o. ötet szúrásában, tulajdonos erejében bokrok, árkok, sűvények 's a' t. megakadályoztatnak, ekkor a' homlok-rendet, vagy a' közönséges mód szerént, a' harmadik rendre, vagy pedig a' dزيدások visszavertvén a' megnyilatkozott sorokon, a' harmadik rend megott megokot felállítván; a' második rendre formálom. Mind a' két formálás után a' tűz-fegyvernek szabad használat adatik, ha a' szükség ismét úgy kívánja, a' homlok-rend előbbeni állása könnyen visszaállíthatatik.

Egyedül a tovább haladásra, nem pedig a megtámadásokra célozók egész homlok-renddel, vagy osztályonként tőrénendő mozdulások a közönséges fegyver-gyakorlás rend-szabásai szerint esnek-meg a dzsidás Zászló-aljknál is. Ezen tárgyról tehát szólni szükségtelennek találom.

Szemben tűnik az, hogy a sereg-oszlopok formálítása, ezekkel végben-vitt megtámadások, és védelmetések, vagy más egyéb hadi-mozgások legyenek egy dzidás sereg fő gyakorlása. Az ily tárgyakra való kimiveletés legyen tehát a mi foglalatosságunk. A négy szögnek formálására, melyben a dzida hasznát leginkább megbizonyítja, az állás vastagsága elkerülhetetlenül szükséges.

Egy *kettős-sereg-oszlop* (Doppelt Cellene) legyen bár es a homlok-rend közepéből, vagy a sereg két szárnyáról formálva, az én feltételem szerint mindenkor, kivéve az utolsó osztályt, dzidákkal lesz körül-véve. Az utolsó Osztállyal is megeshetik az, ha azt a már említett mód szerint a harmadik rendre fordítom. Még ezzel meg nem elégszem, hanem az oszlop formálásakor az osztályok közepére esett dzidásokat onnét kiviszem, és őket egy második linea formálására fordítom; így a sereg-oszlop két dzida-lineával lesz körül-véve.

Ilyen sereg-oszlop állhat egy, vagy több Zászló-aljkból, de e mellett azt érteni kell, hogy az oszlop mindenkor össze-zárhozva legyen. Maszáka, vagy Quarék szinte ezen talp-rendszabáson formálódunk, és két dzida lineákkal körül-vétnek. Ezen egyszerű mozdulatok végre-hajtása igen könnyű, a különös fej-tűrést nem kíván.

A szárnyas Századok a középsők meg bízódára által hat ember vastagságú phalanxokká válnak a dzidás Zászló-aljak. — Az ilyen phalanx elegendő erővel ellentárlhat egy három ember vastagságú lineával ötöt megtámadó sokkal erősebb ellenségnek. Szembe szállhat a lovassággal is, támasza bár ez meg ötöt előről, hátulról, vagy oldalt. Az ily esetben a három utolsó rendnek meg kelliek fordálni, hogy így a dzida, és bajonéten kívül, még tüzzel is lehessen munkálkodni. A phalanxokat oszlopokra fordítani, vagy homlok-rendre vissza-állítani igen könnyű.

Mostan egy dzidás sereg-oszlopból álló csata-rendet, és ennek megtámadása módját próbálom elő-adni:

A Tirailörök mint egy szőnyeggel bétakarják homlok-rendemet, és így a fő megtámadásra intézett szándékom tükön tartják. Mihént az Tirailörök oltalmok alatt az ellenség lineájához közel jöhettem, mihént az ágyúk munkiosága a megtámadás szempillantáját megtűrténtnek tették volna, homlok-rendem két csapatokra (Zweifeln) osztom. Az első áll két, a második pedig egy Zászló-aljból, ez amas megelt két, vagy három száz lépésnyire áll. A könnyű fegyveresek ekkor a sereg-oszlopok között lévő ürességekben hátra-vonódnak, magukat a második csapat meg felállítják, és tartalékul (Steffer) szolgálunk. — Az első csapat az ágyúk oltalma alatt előre mozdul, hideg vérű állhatósággal harmincz lépésnyire az ellenség homlok-rendjéhez; tüzeljen ez bár, akár nem, közöledik, ekkor hirtelen rohanatot térs. — A rohanatnak karaktere a hirtelenség, e nélkül az, jó követkessel soha meg nem esztik.

Az első csapat után elegendő távolatban mozog a második. Az első csapat mihént rohanatjával az ellenség sorsit megbontotta, kettős sereg-oszlopokra, — fél-jobb, és fél-

bal fordulásokkal — szét-vál', két fál oszlopokat, vagy phalanxokat formál', és megújított támadások által a még széjjel nem oszlott ellenség' soraít össze-tapodni törekedjék. Ekkor ostromló lépéssel az első csapat' szét-válása által esett házakon előre jön a második csapat, és az ellenségnek megvert első csapatja' segítségére jövő seregre rohan. Így az első csapatnak belső oldalait takarva tartja, az ellenséges második csapatot a segítség-horizoban megakadályoztatja, a' tétozásából támadott megdöbbenést használván széjjel-szórja. Ha így mind a' két csapat' rohanatai szerencsésen kiütöttek, a' Tartalék akkor a' győzedelmet tökéletessé tenni igyekezzék.

Ha pedig az első csapat' rohanatja szerencsétlenül esne-ki, ekkor a' második a' tartalékban álló könnyű fegyveresektől segítelve, bátran előre-lép, az ostromot helyre-állítja. Ez alatt az első csapat, ha széjjel nem veretettetett volna egészen, azon légyen, hogy magát a' második csapat megett felállíthassa, és annak kötelességét állal-vegye.

Az ellenségnek azon lineája, melyet így megtámadni akarunk légyen *össze-húzódt* (centrum) vagy *széjjel-terjedett* (excentrum), légyen az *csappanás* (dérág) vagy *egyenes*; ezen támadás' módját mindenkor alkalmaztatni lehet; a' hadi-tudósok tudhatják miképpen.

Mozgathatóság, a' megtámadásoknál fenntartott *gyűhatetlen el nem csüggedés*, és a' *tátozhatatlanság* erő a' tulajdonos haszna az ilyenképen organizált seregeknek. Én azt kérdem, hogy valyon mellyik lovasság mérne az ily sereg-oszlopokra rohanni, ily négy-szegek megtámadni, a' mellyek bátor legényekből állanak; és kétezeres dzida-sorral védelmezetik. Ha a' lovasság még is őket megtámadni bátorokodna, kérdem, hogy mi-csoða következettel? — Valjon fizikai erejével széjjel-bonthatja az ily dzida Zászló-alját? Honnét vehet annyi erőt, hogy kardjával egy egész dzida erdőn keresztül-tör-hessen? A' mostani bajonéttal a' gyalogság is mit tehet ellenök? — Még a' Tiraillörök legveszedelmesebbek, de ezeket is Tiraillörökimmel nyskamról lerázhatom.

Az ily sereg taktikai kivételéséről sokat lehetne mondani, több ellenvetéseket, kérdéseket tenni, és rá' felelni, de ezen ideök' közléseivel nem akartam rendszabás-könyvet adni, és tárgyazott határostól állal-lépni. Én csak a' képnök első képzetet igyekeztem adni.

Ámbár sokaknak több tekintetben paradoxnak tetszik ezen értekezés, de megval-lom, hogy én büszke lennék, ha ez az én találmányom lenne; de már mint mon-dottam, az Földér' érdeme. Én csak azt kérdem, miért hevernek ezen ideök' emé-retlenül? — miért nem jutott még edd' egy hadi-tudósnak is eszébe, ezt a' feledé-kenységből a' nap-világra hozni. Egy oly idö-században, mellyben a' hadi-mester-séggel annyi próbák tetettek, mellyben már annyi sok megtitított, annyi sok csi-arányosságok behozattattak, gondolom szabad ily kérdéseket tenni.

De talán egy valóságos próba-tétel sokkal fogzatosabb lenne, mint még annyi aján-lások. Oly genialis tudomány mint a' hadi-mesterség, nem hagyja magát mindenkor a' holt betök alá vettetni, kivált ott, hol leginkább minden mesterkedések, és felszámít-gatások az emberi erő' hijánossága nélkül sommivé lesznek, hol nem ritkán a' legügye-sebb Hadi-tudós' mesteriségei is megsemmisednek; az-az: a' *Costa-csavarjában*.

Kész Károly.

5.

A' TÁJ.

Zeng az erdő, küldi zöföd hűséből
 A' vigágnak édes angyalát,
 És e' hó sziv azt teljes tüszéből
 Ált-ülevén, biztos mennybe lát.

Ó Természeti! nyújas andalító!
 Üdvözülten szárnyalok feléd.
 Minden kedves, minden elborító,
 Minden éltet, vonz, mosolygva véd.

Béke jár az édelgő szelekben,
 És egy csókot-hintó hatalom;
 Vig homály leng a' szelid berekben,
 Nincsen ott halál-szín' fájdalom.

Kényre int a' felnyúlt szirt-tetőnek
 Harmatokkal gyöngyelgő moha,
 'S gyöngye keble a' himes mezőnek
 Olly igéző nem volt még soha.

Láttak boldog Nymphék, ünnepeleve
 Szent árnnyakban 's a' virány-lapon,
 Rólatok szól philomela' nyelve,
 'S a' level-szín; illy Elyzi hon.

'S hah! mi rémlik! köztetek kit látok! —
 Eggy Istenné lejt tiveletek:
 A' dicső Hölgy, a' kit én isádok.
 És bátványat hozsám' jöjjetek.

De, közelg már a' tavasz' Loánya;
 Engemet kiált, 's lebeg felém.
 Arca pirkal mint a' hegy' koránya,
 'S lángol mint a' Nap forró delén.

MÁRAT Gyöcsv.

HALÁSZAT.

Ámor egy tükör-folyónak
 Járva part-virányain,
 Bámúl itt egy hal-csomónak
 Fürge játszódsáin.

Horga épen a' kezében,
 Nyíl-begyén csal-étek áll,
 'S képzél: a' víz' ölében
 Arra mennyi préda száll.

'S hah! vasát alig hajítja
 A' folyam' levébe le,
 Úsz a' hal-csoport, 's hasítja
 Loccsanó vizét vele.

A' fonál bizegni látszik:
 Ámor ég, mosolyg, örül;
 Mind arany-halcska játszik —
 Mind a' szel horog kőrül.

Vágnak a' gyermek' vasára
 Sok vidám arany-halak,
 Vonja most, 's ezer csudára
 Rajta függ egy sziv-alak.

A' kis Isten Im' azolta
 Mille szívet fog-ott,
 Hol midőn vasát kivonta,
 Azzal egy szívet fogott.

— N. A. KISS SÁNDOR.

LÓRI HALÁLA.

A' nap-sugárt setét homály fedé-be,
 'S nagy éji csend hatott-el általa;
 'S a' lány zeñr sohót su' szárnyala,
 Míddón hívó-dal ért az ő fölébe.
 A' lyánka méne, vágyva nyög-helyébe,
 Bár most piráit csak él'te' hajnala.
 Hajh! ennyi köny lehálva nem való!
 'S föl úy sohaj nem ömlé Eg' úrébe.
 Lezúva szívem, érzetem megállá,
 'S nem az nehéz, hogy ő korán kímúlt;
 Halálnak egy az ősa vagy a' viráit;
 De fáj, hogy ő a' sír' sílébe szállá;
 Ha régen Angyal itt alant — nove:
 Hazája miért legott nem Eg' leve?

AZ ÚJ-REMÉNY.

Egy illatos fa' háves árny'án ültem,
 Hová az est' gyönyörje meghívott.
 Bajokkal itt szívem soká vívott.
 'S a' hárs' tömött mohos tövére dűltem.
 „Élég talám, hogy egykor itt bráltem?
 „Szívem tehát brókra bál sziv ott,
 „Hol idves égi balzsamot szívott?
 „Jaj! a' remény nem is mosolyg körültem.”
 Így a' míddón panasszkodám vala,
 Ólembé szálla egy virág suhogva.
 'S mi volt? — Dicső reményem' angyala!
 „Árany jövő virál nekem ragyogva;
 „Nem álmadóm — nem — álmetet sokogva;
 „Jó még tavasz, 's pirál-ki hajnala!”

N. A. Kiss SÁMUEL.

A' GYŐZEDELEM.

Ti bajnok erkölcs' láng-nyomain növő
 Pálmák, ti zordon vér-patak' árjait
 Ivó borostyánékt' köszöntve
 Légyetek a' nemes érzet által.
 De hajh! sok ízben szárnyal előletek
 E' jól vezérlő Geniusz. O, hogyan
 Viráltok a' fertők' piarczán!
 Lengjetek a' Nemesisz' körében.
 Vonultatok-fel társ-szeretés között,
 Utálva mindent a' mi nem emberi,
 Kedvelve mindent a' mi bátor
 Utakon istenesít halandót.
 Fegyvert viseljünk szörnyeteg ellen; az
 Arany szelídség: tiszta galambjait
 Ah, él ne öszök' vassal, önnal,
 'S fürgeteges sivatár' dűhével.
 Szívvel csatázó, frígyre szepelkedő
 Kisértetekkel küzdeni hősiég,
 'S így győzni, tartsuk olyan tövnek.
 Mellynek az ég egyedül határa.

MARÁNY GYÖRÖG.

EGGY LEPÉHEZ.

Szép görög völgynek gyönyörű lakója,
 Flóra' rózsám kiesén lebegve,
 Szívjad az hajnal' pirulása közt a'
 Mennyei nektárt.
 Innen a' Végzet mikoron kiszállit.
 Istenibb érzés' 's magosabb gyönyörrel
 Élj, 's reposs, mindég amarant-ligetben,
 Élyzionban.

FODOR THEWAZWA JÓZSEF.

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI

MINERVA.

Tizen-egyedik Füzet. November 1826.

6.

A' Tudományok' eredetéről.

Míg az emberek együgyű ártatlanságban, a' természetből nekik adatott tulajdonságokkal meglegedve e' föld' békes lakói voltak, 's köztük a' magokról nagyobb képzésből származott kevélység, az egymás felett uralkodásra vágyás, a' természetből formált szépségeknek mesterséges szebbítései, a' bujásban, pompában 's gazdagságban telhetetlenkedés lábra nem kapott: oly öröm és gyönyör érzések között tölték kedvelt életüket, hogy a' nyomorult szükségéről, és háborgó békétlenkedésről még csak képzelmük sem volt. — a' hős gondok jeges kezei soha sem csüggyettek az egyes sziveket, — a' hal sors' zivatarjaitól tartó félelmek nem reszketették a' kormány-tartó kezeket; egy szóval a' veszedelmes nyughatatlan pörökedésre okot szolgáltató álcázás bűnnek rőt képe, előttük egészen eszméletlen volt, 's az arany időket boldog meglegedéssel használták.

De a' mint Saturnus elhagyá e' földet, 's vissza-tére a' Nagy-mindenség' kebelébe, hátra-hagyá maga-után két égi jószágokat u. m. a' szent igazságot és szűz szemérmet, hogy az emberek azoknak jöltévő kormányoknál fogva, az istenség' és becsület' útján vezéreltetve, örök békességgel és arany szabadsággal virágozó boldogságban megtartathassanak: kik is mint Isten' küldöttei és égi ör-állók, annyira felvigyáznak 's ügyelnek az emberek' tetteikre, hogy általok a' nagyra vágyó büszke feltételűek; önkényeiknek határaitól megszegyenülve, a' veszedelmes lépésekre törekedők, gonosz céljaiknak végre-hajtásoktól iszonyodva, a' bujásra hajlandók pedig, szabotlan indulat érzések' követését megátálva, a' legkisebb vétkek' gyakorlásaitól is egészen hátra.

F. M. Or. Minerva 4. Ngyed. 1826.

tartóztatának, 's így minden út és mód zárva-tartatott arra nézve: hogy az emberek egymásnak ártalmat és veszedelmet okozhattak volna.

De minthogy az emberek állhatatlank, 's a változtatásoknak szerfelett kedvelői, 's leginkább csak azokban lelnék gyönyörűséget, melyekkel nem bírhatnak, vagy a melyekhez csak igen ritkán fülhatsék; tehát igen nehezekre volt nékik az ő természeti szabadságjoktól lett megfosztatások, 's a vad-szabadságra vágakozás bennök annyira felgerjedt; hogy iskolái fenyíték és rend-szabás alatt tartatásokat, tellyességgel nem szenvedhették. — Ennél fogva néha-néha próbálgatták az illendőség 's becsület' útjáról félre csapongást, 's az igazságot és szemérmat alattomosan meglopván, az eleikbe kiszabott útról eltértek; 's mindankor úgy tapasztalták, hogy csak a megtiltott dolgok' követéseiben érezhettek leg több gyönyörűséget: azért hát, Isteni fénytől vezéreltetéseket lenéni kezdék, 's apródonként mind inkább-inkább vakmerőbbekké levének, és szabotlan indulat érzéseknek oly vakon engedelmeskodének: hogy gonoszra hajlandó sziveiknek vágázzák, még tuhétségeiken felül-héjazák is törekedének, 's a természet-től elönnök nyílvá álló rővsákt pójkos lábakkal letaposták, szemekkel a lát-határnál tovább akartak látni, 's így a' bölesen kormányozó égi küldöttek' fenyítékjeire többé ügyelni sem akarván, magok közül mind a' szent igazságot, mind a' szűz szemérmat egészen kizárák.

Melybéli szánakozásra méltó elfajultságjokat látván az égi jóságok, minden utakat 's módokat arra fordítának; hogy a' föld vak, buta fuit veszedelmes kicsapongásaikból az egyenes jó útra téríthessék, 's őket a' fenyegető ártalmas következesektől megmenthessék. De minthogy a' józan értelém-közösítők már akkor számkivetetett, 's a' fesselt életre hajlandóság, bennök, mind jobban-jobban öröködött: már minden igyekezet hűjába-valóvá lett, a' bódultságig neki kábult vad-úkat, fesselt életre hajlandóságjoktól, sem a' vétek értelmességének rémítő ábrázolása, sem az ég' büntető haragja többé el nem idegeníthették.

Ily megváltoztatéseket tehát, az ég' küldöttei bosszúra fakadának, 's szoros feltétel-jek szerint eltökéllék magokban; hogy a' gonesszágban elmerültek ellen elő-tételt kérjenek: azért a' szent igazság és szűz szemérmat elhagyák az emberek' veszni-tért társaságjokat, 's a' földiektől iszonyodva, az ő dicsőbb és sokkal méltóbb honnyokba visszasietének, az emberek pedig égi véd nélkül maradvá, önm. veszedelmeknek rémítő következesét megpöndolatlanul minden lehető úton és módon elő-segöllék.

Már ekkor a' kénynekre hagyott durva érzés gonosz szivek, legkissebb büntetéstől sem tartva, a' nemesebb indulat érzéseknak többé helyet sem adának, senki sem előgedett-meg aztal, a' mi valósággal volt, kevélységgel, irigységgel, és bosszú-állással celtelve, mindegyik többnek 's nagyobb'nak érzé magát, a' hatalmas-hatalmasabbá, a' szép, szebbé, a' vig, vígabbá, a' gazdag, gazdagíbbá igyekezett lónni, 's e' szerént a' szabotlan fesselt életnek szabadsábra állásánál fogva, a' hiúságban gyönyörködők magokat boldogoknak 's mintegy a' dicsőség' felső lépcsőjére eljuttotának képzék.

De e' hiú öröm és képzelt szabadság, kevés idő-múlva temérdek kedvetlenségeket vona maga után. Mert a' büszke nagyra vágyók csak hamar felül-héjazának az állatos szelídeken, az erős hatalmasok kemény nyomásolat tevének a' tohetetlenebb erő-

Ieneken, 's a' kegyetlen uralkodást, erőszak-téelt, vérgöngyést, és pusztítást, oly kézzel foghatólag éreztetek velek; hogy a' gyengébbek kéntelenítotének lak-helyeikat is elhagyni, 's a' magokhoz hasonló ügyefogyattakkal csoportonként össze-állva igyekezének magokat az erőszak ellen védelmezni. Melly egyenlenségek és visszálkódások miatt nagy részét e' földnek tűz-láng és vér-özön borítá-el, bátorságos maradhatása senkinek sem volt, 's így az emberiségnek kimondhatatlan inségre és nyomorúságra kellett jutni.

A' gonosziságnak ily nagy mértékben lett elárádása és hatalmasása megnyitá 's mindenféle nyomorúságok' és szükségek' két-fejét, 's a' különböző inségek, nyavolyák, betegségek, és bánatok az emberekre széllyel terjedének. Innét következett az; hogy a' különböző nyomattások miatt szorultságban lévő erőlenebbek egy helyről más helyre bújkálva számosan össze-állának, 's fogyasztásaiknak hűjánosságait, mesterséges módokon, különböző találmányaik által kéntelenítettek kípótelni; hogy magokat a' hatalmasabb ellenségeik 's üldözök ellen bátorságban helyhozhatassék, 's megmaradhatásokra magoknak menedék-helyeket találhassanak. Így az erő ellen — erő, fortély ellen — fortély, fegyver ellen — fegyver állott-elő, 's az egymás ellen gyűlöletes bosszút-álló indúlattal viseltető durva fiak, vad indúlataiknak vakon engedelmesskedve, tulajdon nemeket csak nem végső inségre és pusztulásra juttaták.

De megászánván Jupiter a' föld balgatag fájának nyomorult sorsokat, ne-hogy ékte-len durvaságioknak, 's egymást pusztító dühösségeknek áldozatai legyenek, 's gyermeki buta vaktságban, 's mezsei vadakhoz hasonló oktalansok maradjanak, minthogy az embereket egyedül csak a' dicső ész emelheti-ki a' barmok sorából, 's minden érdemeik, elő-ménetleik, szerencséjük, és nemesebb indúlát érzéseik, ezzel nőnek avogy hanyatlának; megszólítá böles leányát Minervát (mondván nékie) menny kedves leányom! menny! hozz-ki Isteni titkos táromból ésat és bölcsességet, 's szállj-alá a' föld' oktalans fájához 's oszatogasd-ki közöttük, adj nékiek ellegendó tudományt és mesterséget, tébolyodtságjokból vezess-ki őket a' jó egyenes útra; hadd tanulják-meg érezni b' szelid jámborság, és durva erkölcstelenség között való különbözéget, gyűjtsd-meg Isteni szövétnekemet, hogy homállyal bévont szemeik Isteni fényt láthatván, közöttük a' szent-igazság és szűz-szemérem állandó lak-helyet találhassanak!

Ekkor Minerva, az Istenek' attyának szavára meggyűjtván a' bölcsesség' szövétne-két, annak fénylő világát azonnal lesugározatá a' halandókra; de, hogy a' maga szent-komolysággal járó bölcsességének bévételtére 's elfogadására, annyival nagyobb elő-menetellel és sikeresebben juttathassa-el a' földi gysrlókat; előbb leküldötte hógait a' szelid vidám nyájas műszákat; hogy kedves játékaikkal, 's nyájas mulattatásaikkal, a' vak szulfaj felkékét szelidítségessék, és a' mennysei öröm-érzésekre készítségessék. Azután pedig maga is Pallás, mennyei fénnel körül-véetve fejtít a' föld' fíjai közzé, 's a' nyomorult durvákat tanítgatá, oktatá, mind érzésükben, mind gondolkozás módjukban, nemes lelkekhez illőképpen pallérozá. — A' szelid érzésre, és a' kellemetes bangokban gyönyörködésre a' különböző testi ruházatok' készítésére, a' társasági életben bizonyos rendszabások mellett való élésre reá-szoktatá.

Ennél fogva a' föld' minden részeibe szélyt-osszlott, és vándorlott emberek, az ő rendkívül való esteleükben és szükségükben, azonnal tudlak magokon segíteni, Mert az

égből leküldött szent tűznek szikrája, az ő lelkeikbe hatván, benne Isteni munkálkodó erőkké váltak; mellybéli mennyei ajándék segedelménél fogva alkalmasokká tételtek a' nemesebb indulat érzésre, gondolkodás-módjok feljebb emelkedett, az ész világa minden népeket megjósáztatott és össze-eggyesített, 's közzülük apródonként kiirtá a' rosszaszt következtető bűnöket, az értelem törvényei felállítottak, az undok zsvány-barlangok, társaságbeli lak-helyökké változtattak, 's a' tudósabbak által, a' lenyűgözött józan értelem, még a' butábbak közzé is bevitelett.

Igy minekutánna már a' föld' fiai a' sok bűdökléseken, pusztulásokon, dobzódo vesztegetéseken, és ezer veszedelmeken keresztül hatának, a' bölcs értelem által lett felvilágosztatásoknál fogva kezdék által-látni; hogy az emberek mind csak egy neműek, és hogy minden köz jó, eggyesből vévén eredetét: ádáz balgatagság egymás ellen törekedniek 's egymás éránt undok gyűlöletességgel viselletniek. Akkor tehát az égi tűz' szikrája által újabb érzelmek gyújtattak az emberek' lelkeikbe, a' diós ész' alkotásai, nagyobb és nevezetesebb találmányokra szolgáltatának okokat, eggyik kéz a' másiknál nagyobb remekeket igyekezett készíteni. A' bölcs űregék új lelket öntének az ifjakba, 's ezeknél fogva az erkölcs jobbító tudományok, 's a' törvényes dolgokba mély hálálások, mind tovább-tovább terjesztétvén, a' szent igazság és szűz szemérem, több-több védelmezőkre talált, a' józan észszel-élés jobban-jobban lábra-kapott, a' barátságos társalkodásnál fogva, a' nyájás életet, vidám meglegedéssel, és űröm érzések között használák.

Már azolta remények lehet a' halandóknak, hogy mennél több fényt vehetnek a' Pallás kezéből; annál inkább űröködik az egymás éránt viseltető szeretet, 's annál forróbb szeretettel űlgetik a' szent igazságot és szűz szeméremet, 's ha majd a' most még setét fogságban tartatott lelkek, égi fénnel felvilágosittatnak; a' Kronosz hajdani boldog századjára, ismét: számot tarthatnak.

Csontos István.

7.

Erkölcsei Értekezés.

Sokkal könnyebben, de sokkal hibásabban is fejtegetik és magyarázzák az emberek ama' kérdést: *mi az erkölcs?* minit ezt: *mitőlnek kell az igaz erkölcsnek lennie?* — Amab-
 ón kiméllőleg adja az ember a' maga' kötelességeit-ől, hogy kevés bajjal, kicsiny tet-
 tel, hamis érdemmel is tudhasson elsőséget és fényt mutatni, színleni. 'S ezt lehet az
 emberi csoport' nagyobb részéről a' mi jelen-korunkban is elmondani; ez a' mai világ-
 nak — mellyett felvilágosodottnak szeretünk névezni — veszedelmes tönje. *Emerre csak*

magok az igaz erkölcsűek adnak oly feleletet, melly minden gyanútól üres, igaz és tökéletes; minahogy részre-hajlás és önzés nélkül való. Mert a' bölcs ismeri a' dolgok' becsét; úgy tekintí ő a' virtust mint kell, úgy e' világot, úgy az embereket, úgy magát a' Teremtőt is. Így midőn az erkölcsi tökély bár nehéznek látszik is neki, még is úgy veszi a' Jót, Nagyot és Szépet mint venni kell; örömet találja mindég abban, ha az erkölcsi méltóság' kivívásában, rettenő veszélyekkel, nagy ostromokkal szükség küszdenie.

Mind az első mind a' második kérdésre szándékom e' kis munkámban megfelelni; az elsőre tapasztalásimból, a' mennyire az erkölcsöt illető hamis állításokat és véleményeket az emberek között eddig-éle kitanúlhatám; a' másodikra pedig tulajdon ítéletemből és gondolatimból, a' szerint, mint e' tárgyra nézve princípiumomat magamban megállapítottam.

Mi az erkölcs? E' kérdésre, mint mondtam, igen sokan csorba feleletet adnak, vagy tudatlanságból, vagy azért, hogy kevésbe kerüljen egyiknek vagy másiknak, holmi kis erkölcsi ragyogvánnyal fényleni. E' szerint híjánosak ama' tettek is, mellyeken a' valódi félszeg emberek magoknak igaz erkölcsöt ohajtanának építeni, vakításól egyéb jó-erkölcsűeknek. — A' ki tulleszti mind azt, a' mit az erkölcsi kötelesség' szava neki parancsol, elhízi vagy legalább elakarja hitetni másokkal, hogy a' legtisztább erkölcs van birtokában. De midőn a' bíró csak ott ítéi jól és igazán, hol többek is jelen vannak; titokban pedig ezeket nyomorit és juttat köldus-botra; midőn a' hatalmasokat igyekezti ön-haszonért még többre segíteni az-által, hogy a' szegényekre még nagyobb ön-terhet tesz: — meg van így az igaz-erkölcs' szentsége'rontva. Mikor egy olly ember, kitől többek boldogulása, szerencséje függ, csak részre-hajlásból segít valakit elő, vagy azért, mivel fél a' vádoktól, mellyekkel őt az igaz lelkűek 's nemis indulatúak, nem-csak életében, hanem holta után is illetni fogják: — nincs abban tiszta szív, nincs igaz erkölcs. Van, a' ki másokkal néha tesz ugyan holmi jót, de mindég csak a' sok unszolásra; — van, a' ki szép dolgokat követ-el, de csak azért, mivel azok ő-neki csakély fáradozásba kerülnek, vagy mivel azokban különös hasznot lát; — van, a' ki mindennek hamar ajánlja szeretetét, barátságát, de csak azért, hogy annak jó-szívűségéből nyeresége legyen, vagy hogy annak titkait és körülállásait megismervén, másutt azt elárulhassa, kiassáthassa, károsíthassa, *) vagy egyedül azért, hogy barátságatlannak ne mondattassék; — van olly Úr, a' ki nem egészen irgalmatlan és kegyetlen jobbjai eránt, de-csupán azért, mivel a' szegénynek is van folyamodó helye, van pártfogója. Van, ki a' felsőbbek eránt alázatos, de csak azért, mivel fél a' törvénytől vagy a' hajdától. Vannak szülek, kik magastaikat a' jóra-hasznosra tanítják ugyan, de csupán azért, hogy ezek őket a' szülei tartozás' elmulasztásával ne vádolhassák; mint szinte gyermekek is vannak, hogy az iparkodásnak nyilvánosan ellene nem mondanak, mivel arra kényszeritetnek; kik szülejüket tisztelik ugyan, de csak külsőképpen, 's egyedül azért, hogy az örökségből ki ne zárattassanak,

*) Welche beines Freundes Werth unt Thugel.
Denn ein Brüd' ist nicht an die Brüd';
Woh' sich nicht zu stehn einm Oger.
Der zu sein, als Deinet — köfen magt.

vagy őket a törvény ítélet alá ne vegye. Vannak Irók, kik azon ürügy alatt nyólnak vakmerő kézzel az író-tollhoz, hogy a közt-jót kívánják elő-mozdítani; jöllehet ő nálok a rugó-toll csak az, hogy nagy művészekkel ohajtanak egy nimbuszban tündöklenni; hasznot és hirt vadásznak, bár őket sem a természet e sikamló pályára nem szüli, sem magokat az írásra mint kell, tudományosan és erkölcsösen ki nem pallérozták. *) Vannak a házasság-életben, kik társokt becsülik ugyan, de csak azért, mivel egymásnak örök hűséget esküvén, össze vannak kötve. Vannak hon-védők, kik viselik ugyan a fegyvert; de csak azért, mivel arra szorosán köteleztetnek. Vannak igen sok Plagiáriusok, **) kik a már régen boldogult jeles Irók érdemeivel vágnak fényleni és imádatni, luforgatván a kiadván azoknak munkájukat ön-nevök alatt; így lopják a fényt azoktól, kik már — a mint arra méltók valának — idvezülének. Vannak szörzál-hasogató zsémbes Kritikusok, ezek a sok jót nem veszik úgy észre, mint a kis hibát valamely munkában, jöllehet már vála szerencsétlenségem tapasztalni, hogy a ki midőn más Irók munkájából syntaxisi hibákat szándékozott kiszedegetni, az-alatt ugyan-azon Kritikában maga tökéletes grammatikai hibákat ejte. Az efféle Kritikusok, ha lehetne, minden parányi hibáért készek volnának legott úgy állani bosszút, mint *Ovenus* mondásaként a halhán szoknak egy kis csipésért bosszút-állani. Vannak még több számtalanok, a kőről elmondhatni, hogy nálok a tiszta szív és az igaz erkölcs szám-kivetve van, bár ők igen sok szemre homályt hintvén, tudnak magoknak némű hamis fényt adni, a azt állítják, hogy nekik az igaz erkölcs tulajdonok.

Ezek minden tekintetben boldogtalan emberek, ha-csak az erőltetett jószágot, a hű dicsekedést, a fátyolozott rossz lelket és az ezerek károsításával egybe-halmozott világi muló javakat nem neveznek boldogságnak, mellyekkel ők bérnek és bírhatnak. Szerzősámok az ily emberek, a szárszám előtök minden. Ugyan ilyenekről lehet igazán vallani: *Oderunt peccare formidina poenae*. S éppen ez a tapasztalás igazolja mindég amax állításomat, hogy sokkal könnyebben, de sokkal hibásabban is fejtögetik a magyarázzák e kérdést: *Mi az erkölcs?* mint ezt: *Mindöknek kell az igaz erkölcsnek lennie?* — Lássuk-meg már azt is:

Mindöknek kell a való erkölcsnek lennie? Hogy nálmellyekkel már velök születik az igaz jó-erkölcs, itt hosszasan érintenem szükségtelen, mivel a kik az emberi természetet jól ismerik, és a Psychológiában nem járatlanok, a felől úgy is eléggé meg vannak győzve. De minden esetben a jótévő természetnek egy különös ajándéka az igaz erkölcs; akár vele-szülessék az az emberrel, akár pedig természeti hajlandósága legyen arra, hogy azt magának megszeresse. Ha olyan a jó-erkölcs, hogy egészen eredeti, a az emberrel vele-születik, e tekintetben akárhol is lehetnek jó-erkölcsűek, és mind-egy, akár mellyik darabján szülessék is az ember e roppant föld-lapnak. Nincs így különbség az ég-hajlatban; mivel a jónak ama nemes érzete, mellyet a szívbe a természet ada, soha nem alakik egészen ki, még akkor sem, ha talám csábítások által ill ott erkölcs-telenséget is követett-el. E' dicső ajándékát a természet néha legszűdögabban osztja

*) Illyenről mondá *Bajazzo*, hogy a Grécziák behódolják előtök szeméret, a Paganus még föltök.

**) Hány munka mellé nem lehetne ma Virgiliók amax hasonlatos négy sorok inni? Sic vos non vobis etc.

ott, hol a 'To Meum' és To Saum' idejének következésében, az embert semmi Morál, semmi természeti törvény nem szorítja semminémű köteleességekre; vagy a' hol őt holmi kis fenyték ha zárja is, örvendesebb fogatja van mint nálunk; bár igen sok munkákat olvassunk, melyekben a' *Jus hominis contractum et hypotheticum* szép szisztematikai rendben kidolgozva adatok-elő, 's az egész Filozófiának mind theoretika mind praktika részeit egy szög tudjuk. A' ki az egész világon létező 's tudva lévő nemzetek' erkölcsi szokásaival és történeteivel ismerős, azt is fogja tudni, hogy a' durvább népeknek is vannak igen szép egyes erkölcsi vonásaik, 's bírnak ezeknél némelyek oly dícséretes tulajdonnal is, minővel az Európaiak sem bírnak általjában.

De vannak igen sokan, kiknek nem *ex mēbri lato finit praecordia Titan*; 's ezek úgy szerencsések, ha természeti helyzeteknél fogva, mesterséges pallérozás, nevelés, olvasás által tölthetik-be ama' hézagot, melyet náluk a' természet üressen hagyott, 's űn' szorgalmuk által jutnak az igaz erkölcsök' bírására. Mindazonáltal akár a' természet egyenes ajándéka, akár csupa szorgalombeli szerzemény legyen a' jó-erkölcs, az minden esetben a' finom érzésből, ama' minden jó' szent forrásából, az erkölcsi méltóság' és ember-szeretet' kincs-tőrséből ered egyedül, 's így ömlodetzeti nyári napként a' maga' köz-jóra hintezett boldogító sugárait. Az ily érzeimből kiható erkölcs nem ismer a' jótétre semmi kényszerítést; szent ő neki mind az, a' mit az igazság és emberi nem' java megkíván, bár azt neki senki nem parancsolja magán kívül, mivel azt tulajdon érzete sógallja. Nem szorítják semminémű törvények azt, kinél a' legtisztább erkölcs a' szívnek önkényes kútfajából millió áldással ered és árad mindenfelé. Maga megismeri ő szent tartozásának mind azt, a' mire másokat a' fenyték' durvább neme köteles. Azért gondol és tessék ő jót, mivel azt erkölcsi érzete jónak tartja, 's a' köz boldogság megkívánja. Nem kellene az ő szémára az úgy nevezett vérelel itt törvények, melyek hajdan *Soclon*' idejében virágoztak. Fenyték és törvény ő előtte az igazság, melyet szívében érez, 's a' melyet oly szentnek tart, hogy legázolóját a' legnagyobb büntetéssel itéli méltónak a' megakolásra. Az ily érzéssel bíró ember felül-emelkedve a' földi dolgokon, megvetve minden hűségokat, teljesíti pontosan mind azt, a' mit illőnek 's szükségesnek tart a' végett, hogy mind magára mind egyéb vándor-társaira nézve ember, jó érzésű, igazság szerető 's tiszta erkölcsű ember legyen. Ugy takarja szoronydszó az ő remek tetteit, mint a' gazdag-levelű fa' levelei rejtik a' legszebb gyümölcsöket. Ha botlásból valamely kis hibát követett-el, el tud ő pirulni, tudván, hogy ily esetben a' *szemérem' pírulata nem egyéb mint az erkölcsi tükély' leggyönyörűbb színe*. Ha szegény az ily érzetű földi polgár, siratja, hogy mint kívánja, minél többekkel jót nem tehet; ha teháts, azal a' gondolatlalt foglalataskodik szíve, miként boldogíthatna mégül többeket, miként egy egész hazát is. *)

A' kinek tehát a' természet ily érzéseket nem ajándékoz, legyen azokra szert tudományos 's mesterséges pallérozás által. Tekintetbe kell itt leginkább a' jó nevelést venni; de a' melléről minálunk is sokaknál el lehet azt mondani, a' mit *Diogenes* a' *Megaraiak* felől mondott. Látván t. i. hogy ezek a' barom-neveléssel nagyobb szorga-

*) A' kiben ily szent érzék, töverson, a' nélkül, hogy kétséges: Micsoda Nemzet? kinek vallás? Gazdag e, vagy sem? Vagy e, vagy igen?

lommal vesződnek, mint a' gyermek-neveléssel, azt vallá: inkább szeretne valamely Magyarinak koss lenni, mint sija.

Igaz ugyan, hogy leginkább a' jó-érzésűek vannak a' sok irigyek' dühének tárgyul 's martalékul kitéve; de jobb, ha irt yeink vannak, mint szánóink: a' darázsok is a' legérettebb gyümölcsöt szeretik rágni. Az ilyenek szenvednek a' rosszak által világi szerencséjükből és javaikban is legtöbbet, mivel mindenkor a' nagy lelkek amaz áldozatok, melyek a' köz-jóért hullanak; azonban, ha szerencséjüket 's világi múltó javaikat igaz-szivűségök' és becsületök' feláldozásával lehetne csak megtartaniok, azt ók nem teszik, sokkal olcsóbbnak ítélvén a' hiú haszon-lesést és alacsony lelkekhez illő rút önzést, mint hogy azért a' legdrágább tulajdon', a' becsületet kokakára tenni kívánának. Ezekről lehet méltán vallani: *Oderunt peccare vitium amore.*

Ilyennek kell az igaz erkölcsöknek len. i. e. 's illyennél fogva mérem én az érdemet. E' nélkül oly kevésre tudom az egész em'ert becsülni, hogy annyit sem adnék érte, mint Uraságok szoknak lővés-bért adni vadászaioknak, blyv', hēja', bagoly', vércse' 's t. e' f. madarak' fejéért.

De hány embernek van illy érzete, illy igaz erkölce? Ha körül-tekintek, ott egy igazságtalant, egy önzőt, egy kép-mutatót 's egy haszon-lesőt látok, 's első hevemben bosszankodva megvetem: itt egy a' maga' sok birtokaiban puffadozót, egy üres egyű büszke dicsekedőt, egy a' maga' tudományában merengőt, egy másokkal úntalan gyűlölködőt, — 's mosolygom őket, eszembe jutván *Feltáirnak* ama' mondása: *Plus on a de fous, plus on rit* (minél több a' bolond, annál többet kacag az ember.) De ha mindég azt akarná valaki tenni; mikor-ilyeket lát, *Democratie* kellene lennie; 's az illy szerencsétleneken csak-ugyan inkább illik szána'ozni. Látok azonban hosszas körül-vizsgálat után egy oly valakit is, a' ki tudja, mi a' valódi erkölcs, 's ennek igaz értevel bírván, hív követője is annak. *Tisztelettel buzogva e' ritka férjűt* éránt, alázatosan vetem ő rof pillantatomat, mint fél-istenre, 's szent borzadásom után így szóllok hozzá: kedves vándor-társam, nézzd amott azt az igazságtalant, és hozzá-menvén, mond neki, hogy mikor fogja már egyszer özre venni, minő nyásas és derült az igaz-lelkűnek homloká, 's mint különböznek azon a' vonások az ő vonásaitól? Ugyon ott látsz egy önzőt, egy kép-mutatót és haszon-lesőt is. Az elsőől és másodiktól kérd-meg: *Aikura léptek e már a' halállal, hosszú élet végett? A szeszkekedőtől pedig tudakozd-meg: Miért gondolja mindég azt, hogy másnak nincs jó szeme, csak ő neki? Menj ide is, barátom, itt egy a' maga birtokaiban puffadozót lelsz, mond neki, hogy a' tálvilágban semmit nem fognak érni az itt akár őseitől res-maradott, akár bevalva szerzett minden örökségei. Fogsz ugyan oit egy üres egyű 's ábrándozó dicsekedőt látni; juttasd ennek eszébe, hogy ő semmíhez egy nem hasonlít, mint a' felfújt hólyaghoz, mely bár léggel tele van, még is nagyon könnyen ide 's tova hajtják a' gyenge szelek is. Ugyon itt fogsz egy a' maga' tudományában merengő Pedantot találni; mondjad ennek, hogy ha tudományal bír, ne hajhászza szüntelen a' *tedés* nevezetet, *) hanem*

*) Ezzel valljam-meg, hogy a' *Tudós* szótul csak nem hallhatom példót, oit világszág nélkül. Ki az a' tudós, hogy így szeretendékül és nem ázszerendően példátlanu e, a' világ emberei kőn Tudomány-embereknek nevezend? — *Kasziary*, egy hosszú író' leveleiben.

használjon azzal egyebeknek dicsőködés, maga feszegetés nélkül, egyébiránt legszélesebb tudományának sem fog maradni holta után legkisebb nyoma is. Ismerje-meg ő is, és mondja azt, a' mit ama' régi jules Bölcs vallott, így szólván: *En semmi sem tudok; csak azt az egyet tudom, hogy semmi sem tudok.* Leszen itt egy úntalan gyűlölködő 's haragos ember is, ennek adjad tudtára, mely igen csalatkozik, ha oly hosszúnak véli ez életet lenni, hogy itt a' kérelhetetlen haragra 's gyűlölségre is volna idő. Továbbá, mond-meg mind azoknak, kik nem az igaz erkölcs' útján vándorolnak, hogy egyedül az igaz erkölcs ad embernek oly ragyogványú érdemet, mely által magát sokakon felül-emelheti. A' ki tehát óhajtaná tökéletesíteni magát abban, a' mi őt jó-erkölcsűvé teszi, tartsa mindenkor szeme előtt a' derék Samosi Bölcsnek, *Pythagorásnak* ama' felséges alap-állítását, melyben azt tanítja, hogy *mindenk felett a' lélek tökéletességét akadályozó gátaktól igyekezzék magát az ember szabadá tenni.*

A' szív' érzésében van minden jónak magva; ezt kell tehát minél jobban kimivelni, 's az meglévén, szabadon engedelmeskedjék az ember mindenkor szent érzete' sugallásainak, mert a' jót csupán érezni nem elég. Azért mondja a' Németek' örök tanácsletré méltó írója, Göthe: *Empfinde nicht allein; sondern dein Gemüth tunc!*

E' kis munkát semmi Folyó-írás' számára nem készítettem, hanem csak leírtam azért, mivel e' tárgy szívesem volt, 's érzésimet foglalatoskodtatá. Minthogy azonban minden tudományos vagy mulattató Írásnak cséjájával legszorosabban össze van az erkölcsi Cultúra kötve, helyök van abban az igaz erkölcs' elő-mozdításának ügyében írt munkáknak is. Ez indított engem arra, hogy e' kis gondolatot, közre-bocsátás végett, e' Folyó-írásunkhoz beküldjem.

N. A. Kis Sámuel.

8.

Polykletus' utazása, vagy Római Levelek.

(Folytatás.)

Harmadik Levél. Polykletus Krantorhoz.

Egy Római Ház-nép. — Lictorok. — Rab-szolgák. — Felzabáltattak. — Első Rajzolója a' Római népnek.

Tegnap este nem fekettem elébb le, míg tégedet azon környülményekről, melyek Rómába lett érkezésemet követték; futólag nem tudósítottalak. Ma este későn, midőn már a' házban mindenek alussznak, folytatom elkezdett tudósításimat. Elő-adá-F. M. Or. Minerva 4. Negyed. 1826.

sem egyszerű 's pompóltan lesz'; 's csak azt óhajtom, hogy a' tárgyának nagysága és fontossága a' beszéllőnek gyengéjét veled elfelejtse. De minckelőséte lak-helyesnet leírnám, azzal a' derék férfúval esmertetlek-meg, ki engem úgy néz, mint vendégét, holott úgy bánhatna velem mint foglyával.

Cneius Octavius egyik legfőbb 's legnemesebb Római familiából származik, ősei főhivatalokat viseltek az országban, sőt az attyának Nagy-attya Triumphali pompával tiszteltet-meg ez-előtt mint egy nyolczvan esztendővel, azért hogy Perseus hajós-seregén elváltató győzedelmet vett. Mintegy hatvan esztendő lévén egymás-után csak-nem minden köz-hivatalokban szolgált 's a' homlokán látszó seb-helyek eléggé mutatják, hogy fontos méltóságát csupán hűséges szolgálatjának köszöni. Több esztendőktől fogva számos gyermekei közül csak kettő maradtott életben; egy fia, kinek nevelésére tíres óráit legörömebb fordítja, 's egy leánya, ki már élte virágjában nemének minden virtuusaival megkülömbözteti magát. A' fija a' haza eránt való szeretetet egyedül ő tőle tanulja, 's ő annak fiatal lelkét ősei dicsőségének festése által nemes indulatokra gyűjtja, 's példájával és egyszerűsmind oktatásával dicső virtusok' gyakorlására serkenti, 's mint Thetis hajdan Achillest a' Styx' vizébe mártotta, hogy megbésmithetlenné tethetné, úgy ő is bölcs tanításai által igyekszik fiját minden puhóság- és kényesség ellen megkeményíteni. Ebben-áll az ő legburgóbb törekedése; fija elméjének kiváltottése pedig válogatott tanítókra van bízva.

Má reggel Syrus, az a' Görög szolga, kiről elébbeni levelemben emlékeztem, bévezete az ő ifjú Urához, ki, hozzá mentünkör Isokrates' egy helyének fordításában foglalatoskodott. Alig érté-mag ki volnék, szonnal felugrék helyéből 's így szólla hozzám Görög nyelven: „melly nagy köszönettel tartozom, oh Polykletus az Isteneknek, kik hozzám egy lakosát hozák Athénének ama' híres városnak, mely oly sok dicső férfiak' nemzője volt? vajha szíves barátságom, mellyel fogadlak, valamennyire enyhítene boldog hazádtól távol léteden való búsulásodat; vajha térsaságóban szerencsém lehetne magamat a' Görögök' tudományaiban kimivelni!“ Nagyon megillettétvén ezen szók által, forrón mellyemhez szoritám a' szeretetre méltó ifjút 's így szóllék hozzá; örömet barátod leszek, együtt dolgozzunk, 's boldognak tartom magamat, ha a' tudományokban való elő-meneteledet, a' mennyire tőlem kitelik, elő-mozdíthatom.“ Azután arra kére, írnék-le számára egynehány Görög szókát, hogy, a' mint mondá, a' Görög betűket egész ékességekben láthatná. Kívánságára a' következő sorokat Sophocles-ből felírák egy előmbe adott táblára: „Oh hol vagyok én szerencsétlen, hová futok? hol foglak még az én panaszaim hangzani, hová kell még nyomorúságotam vinnem? szerencsém' napjai hol maradtatok?“

Képzeld bámúlásomat, midőn ő az író-eszközt kezébe vévén; tüstént Aeschylus' következő szavait ír a' én soraim alá:

„Maga a' had' Istene azoknak, kik a' harczen életben maradnak, oly menedéket ad, melly az Istenek előtt szent; egyedül Zeűs' tulajdona szívünknek, az ő mindenütt sugárzó világossága még a' setétségen is keresztül hat, mindazáltal mi előttünk az élet változásai elrojtve maradnak; homályosok ugyan Zeűs' útjai, de a' mit ő végzett, az elmulhatatlanul beteljesedik.“

Aeschylus' szavainak ily szép alkalmaztatásán öröme ragattatván, így szólék hozzá: „Add tudomra, hogyan tanultad-meg egy idegen nemzetnek nyelvét ily fiatal korodban annyira, hogy annak legjobb íróiból a' legszebb helyeket könyv-nélkül tudod?” — „Itt van a' tanítóm, felele ő, Syrusra mutatván. A' tiéd is fog ő lenni; ő általa a' Rómaiak szintén úgy megismerheted, mint én a' Görögöket megismertem. Melly sokszor megörvendeztetett engemet ő ama finyes innepi játékok' leírása által, melyekben a' Görögöknek minden nemzetiségei a' szép mesterségeikben voló elsőségért egymással vetélkednek. Az atyám szemével látta ezen játékokat, midőn ifjúságában a' Görögök ellen harczolt. Akár mint szerette is hazáját, még is által-látta, hogy a' te nemzeted a' miénket sok szépben felyül-haladta, 's ugyan azért nem akarta, hogy fija annak íróival esmeretlen menéjon. Talán utóbb még Athenében magában folytathatom kivéltetésemet; vajha akkor Polykletust hozzá tartozóinak társaságában örvenderve találhatnám; de úgy, hogy azokról is megemlékezék, kik szerencsétlenségében barátjai voltak.”

Eppen mikor ezen szót elvégsé, bélepe a' Consul, ki minden reggel egy órát a' fijánál szokott tölteni, minékelőtte az Ország' dolgaihoz fogott volna. Megkérdesé miről beszélgettünk, 's úgy látszék, hogy beszélgetésünk' tárgyával meg vala elégedve. Én kimenék vezetömmel együtt a' legszívesebb tisztelet' érzéséi között, 's midőn a' pítvaron keresztül menénk, ott sok embereket találánk össze-seregelve, kik, a' mint látszott, a' Consula váraokoztak. „Ha a' Római népről előre valamely képzetet akarsz magadnak formálni, monda hozzám Syrus, jöj velem, álljunk-fel eme félen lévő padra, mellyről mindent megláthatunk, a' mi itt történni fog, a' nélkül, hogy észre-vételnék, 's én mindeneket meg fogok magyarázni.”

„Nézd először eme tizenkét embereket, kiknél egyegy csomó vessző van, 's kik sorban állván fegyveres katonákhoz hasonlítanak, ezek Liktoroknak nevezetnek. Minden reggel össze-jönnek a' Consul' házához, 's azt mindenüvé késérik. Az ilyen késérés csak a' legfőbb tiszt-viselek' megkülömböztetése, kiknek rangját az őket kísérő Liktorok' számából lehet megtudni. A' Consulok tizenkét Liktorjaink száma a' Látium-béli tizenkét nemzetségekhez van szabva. Romulus, a' népet zabolában akarván tartani, a' Hebruriabéliektől béhozta ezen szokást, melly, jóllehet határtalan Uraság' jele, még is fennmaradtott a' Királyi hatalom eltörlése után is. A' Liktorok' dolga abban áll, hogy az útszákon a' sokaságot az útból félre parancsolják, midőn valamely fő-hívetalbélik a' városban valahová mennek, hogy ezeknek az illő tiszteletet megadóják, 's hogy a' Magisztrátus által megszententiszázott vétkesek a' büntetést végre-hajtják, minékutánna tudni-illik a' vétkeket azon szíjjal, melly a' vesszőket össze-szorítja, megkötözik, a' vesszőkkel megvesszőzik őket, a' fejszével pedig, melly a' csomó vessző között van, azoknak, kik halálra ítéltetnek, fejeket vessik. Liktorok csak a' legalacsonyabb köz-népből vétetnek, de mindzáltal mindenkor szabad születésűek.

Azon nagy csoport ide 's tova futkosó emberek, kiknek ültözete az enyimhez hasonlít, rab-szolgák, mint én vagyok. Ha szintén sorsunk különbözik is, jussaink egyenlők vagynak 's velek együtt én is rab-szolgája vagyok Cnejus Octáviusnak, ki több mint ezer rab-szolgákkal bir. A' Rómaiak tudni-illik, nemi-némá' kevélységet keresnek

abban, hogy sok rab-szolgáktól legyenek körül-véve; sőt némelyek a földnek ezen Urai között gazdagabbak rab-szolgákkal, mint Homérus' fejedelmei jobbsággal, voltak. A rab-szolgák három félek. Vagnak *hadi-fogyók*, kik közönséges helyen elkötyve-tyéltetnek egy a földbe ültet dárda alatt, mely dárda a hadi-törvény' jele. Vagnak továbbá *hálmároktól vásárolt rab-szolgák*; ezek vásárokra vitetvén, részszerint virág bok-rétákkal meg vagnak koszorúva, annak jelöl, hogy az eladó kezés azon tálentok és ügyességek mellett, melyeket rólok a jelentő czédulákban hirdet; részszerint nincsenek megkoszorúva, hanem csak kalap van fejeken, a mi azt jelentí, hogy az eladó nem felel róla, ha meg vannak é bennek azon esméretek és ügyességek, mellyekkel magok dicsekesznek. Vagnak végre az *Urok házándí szellett rab-szolgák*, kiknek sorsok sokkal könnyebb, minthogy a soká tartó szokás bennük a szolgaság' érzését minteggy eltörítette. Ezek közelebb vagnak az Urhoz, 's mintegy háza népéhez tartoznak.

A törvény az Uraknak határtalan hatalmat ad rab-szolgáikra, ók ezeket szabadon megverhetik, akár miként büntethetik, zaklathatják, sőt meg is ölhetik, a nélkül, hogy számadásra vonattathatnának. Nem újság Rómában, haldokló 's haldokolva az útsán heverő rab-szolgákat minden segedelem és orvoslás nélkül látni, 's tőlők a kétségbe esés' kínjai között Uraik' fűvényisége ellen szörnyű átkokat hallani. De ha az ilyen szerencsétlenek ismét meggyógyálnak, ismét kénytelenek elébbeni Urokhoz visszamenni.

Az olyan rab-szolgák, kik valamely jelesebb esmeretekkel bírnak, az Uraik személye körül alkalmaztatának szolgálatra. A Cubicolarius az ágyokra visel gondot, a Capesarius a ruhákra vigyáz, az Anactor a szobák' tisztaságára ügyel, valaminthogy a nagyobb házokban olyanok is számosan vagnak, kik Nomenclatoroknak neveztetnek 's egyedül azzal foglalatkoskodnak, hogy Uraiknak minden rab-szolgák' nevét ezekbe juttatják.

A rab-szolgáknak rendszerint megengedtetik, hogy mikor egyszer nap-számokat elvégeztek, a napnak hátra lévő részében magoknak valamit kereshessenek. Az ilyen keresményhez hozzá tehetik azt is, a mit talám megtakarítanak azon négy köből gabonából és öt-denáriumból, mellyek honaponként adattatnak eltartásokra. Ebből áll az ó megtakart értékek (*peculium*), mellyet törvényesen bírhatnak és Uroknak engedelmével életekben használhatnak; ellenben ezenkívül minden más keresmény, ha mit talám szereshetnének, törvény szerint az Uroké.

Minthogy a rab-szolgák' száma Rómában felette nagy, igen kemény rendelkezések vagnak erántok téve. Egynek sem szabad közálók fegyvert viselni 's ha még eddig a köz-társaság őket nagy veszedelem idején fegyverbe ültetette, és a hadi-sereg közé vette, felszabadítás volt a győzedelem' jutalma. Csoportonként sem szabad nekik össze-gyűlni, 's ha történetből valamely Római polgár valamelyik rab-szolgája által megöltettk, minden rab-szolgái halálra büntethetletnek, még azok is, a kiknek felszaditást ígért testamentomában. — „Melly irtóztató büntetés, felkiálték én! vallyon a' szabadságot oly igen szerető Rómaiáknak nem-kellene é a szabadságtól megfosztattakat, külömben is eléggé szerencsétleneknek tartani, ha még azon felül vas-vesszővel nem sújtoltatnának is? — „Éppen a' szabadság' szeretete szülte ezen kegyellenséget felele

Syrus; a' nem szabad ember itt embernek sem tartatik. A' szabad ember Rómában szabadabb mint akár-hol másutt, a' rab-szolga pedig nagyobb mértékben rab, mint akár-hol. Láttam, hogy egy háznál minden rab-szolgák torturára vonattak, azért, hogy egy vétket, mellyel Urok vádoltatott, ki akariak velek vallatni. Sőt az is történt gyakran, hogy a' vádoló olyan rab-szolgát kívánt torturára vonattatni a' vizsgálás alkalmosságával, a' kinek Ura a' dologhoz semmi közét sem tartotta. Az ilyen esetben az Urától kell a' kínzathatásra engedelmet kérni, mellyet rendszerént az szokott is oly feltétel alatt adni, hogy kára azon esetben, ha szolgája a' kínzás miatt meghalna, megtérjtessék. Talán igen is hosszasa vagyok ezen oly igen zaklatott emberek sorsának leírásában; de ki nem beszél örömet a' maga sorsáról, különösen ha szomorú az ha a' szerencsében bezárjuk is szívünket, a' szerencsétlenség beszédesekke tesz' bennünket. — „Oh felelék én, hogyan maradnék szánakozás nélkül az eránt a' nyomorúság eránt, melly engemet oly könnyen érhetett volna; csak egy kicsint keményeb' szivekre találtam volna, ezeknek sorsa volna az enyim is.“

„Mond-meg, így folytatám szavaimat, kik azok az emberek, kik amott minden czifraság nélkül való szük köntösbén állanak, hajók és szakállók le van nyirve, mint más polgároké, 's fejek süveg formával bé van fűdve; vallyon Urak e' vagy szolgák? éppen most parancsola egyik közszűlök valamit egy szolgának, 's ez jöllehet mindjárt megfogadá szavát, még is bizodalmassan létszűt vele szállani.“ „Még ez előtt két léttel felele Syrus egészen egyenlő sorsának voltak, 's azt még nem felejtették-el; az egyik most már szabados, a' másik — semmi sem.“ „Azomban ha a' rab-szolgák' állapotja itt szomorúbb is, mint Görög-országban, meg kell gondolni más felől, hogy szerencsésébre változhatik. A' ti Országokban, hol igen nagy gazdagságra sonki-sem tesz' szert, a' szolga mindenkor oly becses vagyona marad Uránál, hogy ez attól nem örömet váltik-meg, míg itt Rómában hűséges szolgálatjért szabadságot nyerhet. Bizonyosága ennek a' felszabadultaknak, milyeneket itt is látz nagy sokaság. Mindazáltal ne hidd, hogy ezek a' valóságos Rómaiakkal mindenképpen egyenlők volnának, ha szintén azoknak legfőbb jussaikban részesülnek is; a' közt-vételekbe sokkal alacsonyabb grádicsra helyhesteti őket, mint a' mellyen a' legalsó született polgárok állanak; ők csak a' legalsó hivatalokra léphetnek, a' Legiók között sem magok sem még gyermekeik is nem szolgálhatnak, csak a' tengeri katonák között vétehetnek-fel. A' népnek legalsó osztályjába (*tribus*) számoltatván, csak annak gyűlésében birnak voksni; 's valami reájok nézve rendeltek, mind az arra a' sorsra emlékezteti őket, mellyben előbb voltak. Még szabadságok sem áll erősen; a' felszabadított szüntelen tartozik elébbeni Ura eránt tiszteletet mutatni, ha az megszegényedik, 's még szerencsésének feloldozásával is köteles az segíteni. Igaz, hogy ezt a' háladatosság is parancsolja, de ezen virtus az által, hogy reá őket a' törvény kényszeríti, elveszti reájok nézve minden kellemét. Ha ki közszűlök ezen kötelességet elmulasztja, vissza-téteik a' rab-szolgaságba, vagy a' bányákba küldetik dolgozni. Végre a' felszabadultaknak semmi feltétel alatt sem szabad született Római polgárnak leányát feleségül venni, 's már ez által eléggé elválasztatnak a' tősgyökeres polgároktól.“

„Mindazáltal a felszabadáltak mind e' mellett is nem megvetendő tekintettel bírnak. Minthogy egy természeti érzés nem csak azok eránt, kikből jó-téteményt veszünk, hanem azok eránt is, kikkel jól tesszünk, megköt bennünket, azért az Úr gyönyörködve nézi csak ő teremtményeinek fontosságát, sőt azt nevelni is igyekszik, minthogy benne a' maga fontosságának kiterjedését látja, az a' tisztelet, melly erántok mutatattik, magára néve is közvetleg hódolás, mellyet mindenkor szeret; sőt gyakran még veszedelmesebb dolog felszabadítottját mint magát megbántani.

„Minekutánna már folytatá Syrus, az ezen házhoz tartozókkal megismerkedtettlek, azokról is szöllok, kik a' házhoz nem tartoznak. De most hamarjában a' sorsoknak és hivataloknak sem külömbségét, sem fontosságát eléggé meg nem magyarázhatom, csak rövid és általános esmeretet adhatok azon külső tárgyakról, mellyek figyelmet leginkább magokra vonják. Azon emberek között, kiket itt szász-gyűlve látsz, némellyek megkülömböztető öltözetet viselnek. Az az öltözet, mellyet a' jelenlévőknek legnagyobb részén látsz, Tógának nevezetik, a' Római polgároknak megkülömböztető viselete. Ez finomabb vagy durvább gyapjúból készül, de formája vagy metszése mindenkor egyenlő, az-az, egy kerek és újatlan köpönyeg, mellynek alsó része szászkapcsolattik, a' felső része pedig tég és oly módon szászkapcsolatlan, hogy a' jobbik kéz belőle kitértve és szabadon van, a' balog pedig a' Tógának egyik szárnyát a' jobbik vájra, vagy a' fejre felemeli, hogy sat a' hideg vagy a' nap ellen védelmezze. A' Tóga rendszorént fejez, ez az ember, ki tőlünk egynehány lépésnyire van feketét visel, minthogy az atya' halálát gyászolja. Ez a' másik, kinek ruhája szakadozott és nagy szegénységet látszik mutatni, egy igen gazdag polgár, de a' testvére szarolás' vétkéért törvénybe van idézve. A' dolog egynehány nap múlva a' nép' eleibe fog terjesztetni ítélet-hozás végett, 's ez az ember a' szakadozott ruha által szánakozást akar a' bévándoltott eránt gerjesztani.

„A' Tóga alatt rendszerint Tunicát vagy újatlan dölmynt szokás viselni. Ezen néha rövid 's a' mint mondam újatlan 's az ember' derekán övvel köttetik által. Az alsóbb rendű polgárok, valamint általjában a' dolgozó lakosok is megelégszenek magával a' tunicával, minthogy a' tóga az elsőkre nézve drága, az utolsókra nézve pedig akadékos. Általjában ezen ruházat, az ő tógossága, 's formája miatt 's azért is minthogy szárnyának felfogása és ránczba-vevése szüntelen való figyelmet kíván, csak pompázásra való és inkább illik a' henyé gazdagokhoz, mint a' dolgozni szerelő közép-szerűekhez. Azomban minden polgároknak, sőt még a' felszabadultaknak is van jussok tógát viselni 's mindnyájan nagy hecsben tartják ezen másokat kirekesztő just. Ugyan azért a' Római nép rendszerint tóga-viselő népnek nevezetik (*gens togata*); 's ez a' polgár, ki emitt, minthogy itt rangja eléggé esméretes, csupa tunicában van, esméretlen helyen bizonyosan nem mutatná magát tóga nélkül; mert csak a' tóga teszi a' sok elsőségekkel megkülömböztetett polgári rend' jelét.

Ekkor két férfiakat láttunk bársony prémű ruhában belépni, kiknek fejét csúcsos és a' csúcsán piros gyapjú rojtot mutató süveg fedte. Járások lassú és mérséklett volt, nézéseik komor 's tekintetek szerénydéllyel vagyis méltóságot mutatótt 's tiszteletet látszott kívánni. Mindenek elhalgattak ezeknek érkezésekkor, az ülők felkeltek, 's azok kiknek

Tejek a' tőga szárnyával bé volt fedve, siettek a' tőgát fejeokról levenni 's illendő formába hajtani. „Ezen emberek így állék Syrushoz, kétség kívül igen fő rangúak, úgy látszik, olyan öltözetet viselnek mint a' Consul, magok tartása csendes méltóságot mutat 's alkalmasint hozzá vannak szokva azon tisztelethez, mely erántok itt bizonyítatik. „Ezek felele Syrus mosolyogva egy olyan renzhez tartoznak, mellynek hatalma nagy, de jussai kevesek. Az ország kormányozásában nincs semmi hatalmok, 's még is törvényeket adhatnak, az ő hivatalok' mindmúsége úgy látszik, mintha egészen kizárnák őket az országos foglalatosságokból, még is minden hivatalokhoz tartják jussokat. Ok az Oltár' szolgálói, a' milyenek Rómában nagyon sokfélék vagynak. Ezek a' kiket itt látsz Pontifexek, az-az: a' legelőkelőbb Papok, kiknek fejek az ország' fő méltóságai közé számláltatik. A' Görögökön nyert győzedelemért öröm innep és pompás Isteni tisztelet fog tartatni, 's az eránt akarnak a' Consullal értekezni. A' bársony prémű ruha, melly szemedbe jünt Praetextának hívatatik, 's a' főbb Magistratuális személyeknek és némely papi rendeknek megkülönböztető viseletek, kiknek ezt még gyermekei is viselhetik. Altaljában a' Rómaiaknál a' gyermekek bizonyos tekintetben hozzá kapcsolatnak atyoknak méltóságához, annak győzedelmi szekerén ülhetnek, 's azt több alkalmatosságokkal a' Senátusba kísértetik, 's e' szerint megengedetik nekik idegen fényt ruházni magokra; hogy saját fényel ragyogásra ösztönözzenek.

„Nézd-meg ezt az embert, kinek tunikáját keskeny bársony prém ékesíti: ez *Rómái Lovag*. Ezen nevezet itt a' polgárok' egy bizonyos osztályának adatik, melly a' nagyok között és a' népség között közép helyet foglal-el. Ezek életék' módjára nézve igen különböznek, némellyek kőszülők a' hadi seregoknél, mások a' törvény-székeknél keresik szerecséjüket; de mind a' két rendbeliek egyeránt fő polczokra juthatnak. Viszont mások, kik az arany'fényét a' bársony ékességnél fellyebb becsülik, országos árendátorokká lesznek (*Publikant*). Ez is az utolsókhöz tartozik; 's ha csak száz esztendővel született volna is előbb, az-az arany-gyűrű, mellyet visel, bizonyosan nem lett volna azok között, mellyeket Hannibal Karthagóba küldött. Jól lehet már temérdek gazdagsággal bír, még sincs másra gondja, hanem csak gazdagságának nevelésére. Tudod-e mi hozza őtet a' Consulhoz? értésére esett, hogy a' Szabad köz-társaság új tartományokat nyert, 's ő ezeknek jövedelmét már kiszámálta. Bizonyossá akarván lenni a' dolog felől, a' Consulhoz jó tudakozódni, 's mihelyt hazra megy, árendás társokat keres, kezéseket szerez 's azután mindent el fog követni, hogy a' meggyőzött tartományok' jövedelmei neki adatassanak ki árendában; nézd-meg jól, melly megvető szemekkel tekint másokra, melly kevélyen tartja magát, a' mint a' hirtelen meggazdagodók mindenkor tenni szoktak; a' körülötté levők között egygel sem akar szóba állani, de ezek sem keresik társaságát; úgy látszik, mintha megvetés által elejét akarná venni annak a' megvetésnek, melly reá, a' mint előre tudja, másoknál várakozik.

Nem sokára azután megjelenék a' Consul, ki nagy csendességgel fogadtatik. Minden jelenlévőket meghalgata olyan rendel, mellyben rangiok szerint egymásra következték. Az országos árendás is elő-lépett végre, 's lehetetlen volt nem mosolyognom; midőn látám, melly hirtelen változás történek rajta. Mig ez a' legmélyesegőbb állatossággal elől-adá jelenlétének czélját, egy palczjára támaszkodó tisztas ősz érkezék lassú

lépésekkel. A' Consul mihelyt ezt meglátta, gyorsan eleibe ment, 's az előbb vele beszélő, nem kevés megbáborodással maga maradt." Vizsgáld figyelemmel ezt az ősz férfit, mondá Syrus, ez Senator. Utóbb által fogod látni, mely sokat jelent ezen nevezet; most elég legyen csak azt tudnod, hogy abban a' Gyűlésben, melynek ő is tagja, a' Római népnek egész Uralkodásbéli méltósága egyesülve vagyon. A' rajta lévő tunika, mely elől széles bársony prémmel 's mindenütt gombokhoz hasonlító piros csigahéjakkal vagyon ékesítve, Laticlaviának hivattatik 's ellenébe tétetik az Angusticlaviának, millýent a' Lovag-rendbéliék viselnek. Ez a' széles prémű tunika méltóságának külső jele. Ezen öreg férfiú, kinek egyik fia Szulla' seregénél szolgál, azt akarja a' Consultól megtudni, ha a' fő Vezér nem irt é tudósításában valamit fia felől. A' Consul éppen most azt mondá neki, hogy fia egészséges, hogy az utolsó útközetekben megkülömböztette magát és hogy vitézségét arany-korona fogja megjutalmazni. Nézd mely öröm ragog ezen érdemes polgár' homlokán, bizonyára egy jó atya' szerencsés-jét nem lehet megindulás nélkül látni! — „Oh felelék én sohajtva, miért kell szerencsétlen atyáknak is lenni?“

Most a' Consul a' Senatus' gyűlésébe indála. Tizenkét Liktoraí szép rendben előtte menének, 's minden jelenlévők késérő sereget formálának utánna.

„A' mit itt látsz, monda Syrus, kivel most egyedül maradék, az néked egy kis általános esméretet adhat, arról a' népről, mely közzé téged sorsod hozott. Ezen látomány mindennap megújúl, de némely változásokkal. Cnejus Octáviust rangja és hivatala szüntelen egybe-csatolja minden rendbéli polgárokkal, 's itt rövid idő alatt tökéletesebb esméretet szereshets mindenről, mint akár kinél is, a' ki köz-hivatalt nem visel, hosszabb idő alatt is szereshetnél. Mennél többször látjuk a' Rómáinkat, annál inkább kívánjuk őket megismerni, de az ilyen esmeretre csak a' közöttük élés által tehetünk szert.“

„Gondolkodjál tehát szorgalmasan ezen rendkívül való nemzetről, mely a' vizsgálódásra oly sok alkalmat ad. Ha történeteit figyelmeze nézed, úgy találod, hogy a' homályból vagy inkább az alacsonyagsból grádicsonként a' nagyság' legmagosabb lépcsőjére hágott. Az igazgatás' minden formáin keresztül ment, 's mindenikből megtartotta azt a' mi hennek reája néve kedvező volt. Szüntelen olyan úrvényeket szabott, melyek messze-látó igyekezeteinek megfeleltek; minden nélkül szükükbödt 's mindent megszerzett. Nála még az Istennek tisztelete is, mely az emberi nagyra-vágyást gútolja, nagyra-vágyásának élesztésére szolgált, több századok' folytatában keményen kellett olyan nemzetek ellen harcolnia, melyek szintén oly hatalmasok voltak mint ő; ezeket meggyözte 's azután ezek által megerősödvén, mindent próbált 's minden próbája szerencsésen ütött-ki. De mely bátorságot, nagyságot 's vitézséget is bizonyított mind a' szerencsében, mind a' szerencsétlenségben? Gyöződelmeiben csudálkozásra méltó veszteségeiben felséges volt. Meglehet hogy a' sanyarú erkölcs-ítélők' szemei előtt már most helyebb esett azon magas polczról, melyre irtet előbb nagy nemzeti lelke helyeztette; de éppen most szedi előbb gyakorlott vitézsainak gyümölcseit; hatalma, az egész föld' keréksegen kívülén terjedve, most rettenetesebb mint akár-mikor volt; a' vizsgálódó oly nemzetet lát bámúlva benne, mely eredetében vétkes, középszerűségben tiszteletre méltó volt, 's mostani elhatalmaszásában rémítő.“

S. K. J.

9.

Tudósítások a RÁKÓCZY-HÁZ Genealógiái
isméretének megigazítására, kibővítésére.

WAGNER KÁROLY, (Bibliothecarius a' Budai Universitásnál) előadá' maga *Collectanea Genealogico-Historica illustrium Hungariae Familiarum, quae jam intercederunt.* (Posonii 1802. 8.) cím alatt kieresztett Munkájában ezen Ház' eredete 's elágazása felől is, a' mit össze-gyűjthetett, 's szorgalma a' tiszteletre-méltó Tudósnak, valamint egyéb tárgyak körül, úgy itt is, hálánkat érdemli. De a' régi korok' történetei körül semmi szorgalom, semmi gond nem' kerüli-el a' hézagokat vagy botlásokat, 's azoknak kipótlása, megigazítása a' később élők' kötelessége. Mi itt adjuk, a' mit Zemplény Vármegyének Levél-tárjában találunk, némelly figyelmet-érdemlő Ok-levelekkel, *) 's óhajtuk, mások ismét azt bővítsék-ki, a' mit mi hagyánk csonkán.

Hogy a' RÁKÓCZY-HÁZ eredetét BOGAD-RADVÁNY törzstől vevé, IV. Lászlónak következő Diplomájából látjuk: „Quod cum COMES PAULUS, filius GO-POL (Gyapoly), de genere BUKATH-RADVAN, heredum esset solatio destitutus, „a Nobis humiliter supplicando postulavit, universas possessiones suas, servos et „ancillas, ac alia bona sua, cuicumque vellet, de cognatione sua Monasterio suo **)

„vivens donare; vel in extremis legare; sibi de speciali gratis liberam concederemus „facultatem. Verum quia idem Comes Paulus ***) Nobis et Regno diversa servitia fidelitatis impenderet temporibus opportunis: Nos, petitionibus ipsius regia libe-ralitate adnuentes, concessimus per praesentes, ut universas possessiones, servos „et ancillas, ac alia bona sua, cuicumque voluerit, de cognatione sua vel Monasterio suo, dare et legare liberam et securam haberet facultatem, juxta libitum

*) Az Ok-leveél néval Telegdi Miklós után állék, a' Dípólma vagy Documentum Literarum jelentésében: „Az Szent „Szenték Claustrum is (Ezer Vón.) a' Garas mellett ugyan-ezen Gyepa eppos (épité), mikorva meg lezárt „„s OCLEVELEBŐL, melyet egyházgyűjtem eleantum.”

**) Állon az a' Monaster Zemplény Vármegyének Szerecsen nevű Heál-Városban. Azt, meggyőzítve, től rovól a' Szent-Benedéktől minden kiv Házak elöl, négen is, tiszteletes Szerete.

***) A' jóváhagyás néval legyen szabad említenem, hogy a' Comes nem Grófot jelenté a'főnk, hanem Fő-ispán; és hogy a' Gróf a' gran (has hely) szótól is, a' aljól legyen, a' ki a' háznak ott tulajdonokban megjelöl-
dett: 's így annak Nagysái ismét emlékeztet.

„suae voluntatis. De servis autem et ancillis manumittendis etiam concessimus facultatem; ratum et firmum habentes per omnia, quicquid idem fecerit vel ordinaverit in praemissis. Datum in Regno Moraviae juxta Castrum Laa, in Octavis Sancti Regis Anno Dni 1278.“ —

Ez a' Comes Paulus 1282. az atyja' (Gyapoly) testvérének, ILLYÉS-nek, LÁSZLÓ és ISTVÁN fiai' számára Örök-vallást teve az Egri Káptalan előtt, „quod universas possessiones suas hereditarias Körtvélyös (Körtvélyes), Harach (ma Hor), Mara (ma Morva, falu), et Sinch (ma is Szincs, praedium), ob unam dilectionem contulisset dictis filiis ELIAE, jure perpetuo ac irrevocabili possidere.“

Lászlónak e, vagy Istvánnak, leve PÁL, a II., ki, nem tudjuk mely okból, Csizs-nek is neveztetett. Ez hitvesétől, a' Pazdicsi Péter' testvérétől (kereszt-neve felejtve van), nemzé GYAPOLYT, a' II.; ez viszont ANDRÁS, JÁNOS, LÁSZLÓ három testvéreket; a' mint ezt az Egri Káptalannak egy 1392. költ. Levele bizonyítja. —

Itt hézag van a' hírekben. Az éppen-cmlített Írásból azonban világos, hogy a' RÁKÓCZY-Ház egyike azon hat Familiáknak, melyek eredetüket e' három testvértől vevék. A' hatnak nevei ezek: Rákóczy; Morvay; Körtvélyesi; Izsépy; Czékey; Monoky. — (Tudva van, hogy azon háznak gyermekei más más helységbe vevén lakásokat, a' lakásul-vett helységnek nevét familiájok' neve mellé vevék praedicatumúl; péld. *Vay de Ibrány* ezt tevő: lakást *Ibrányban tartó Vay*; és hogy sokszor a' praedicatumúl vett név eltolta a' családi nevet, mint ugyan ezen példában; mert a' hajdani *Vay de Ibrány* már ma *Ibrányi de Vaja*.)

Mátyásnak országlása alatt (1464) éltek Rákóczy LÁSZLÓ-nak három fiai: 1. BENEDEK, a' Pap; 2. MIHÁLY; 3. GÁBOR; — Rákóczy ISTVÁN-nak pedig, Deregnői Bessenyei Annától, négy fiai: 1. ANDRÁS; 2. PÁL; 3. GÁSPÁR; 4. MENYHÉRT.

II. Ulászló és II. Lajos alatt két Rákóczy fordul-elő, FERENCZ és ZSIGMOND. Amaz megtartá birtokáról viselt praedicatumát (RÁKÓCZY DE RÁKÓCZ); — Zsigmond 1517. megvette *Felső-Vadászt* (Abauj Várm.), a' közel-fekvő *Selyeb* (Wagnernél, hibás orthographiával, Zelep) helységgel, 's törzsoke lón a' FELSŐ-RÁKÓCZI RÁKÓCZY ágnek.

Ezen időkre tartozik Rákóczy MIHÁLY, ki felől in *Actis Juridicis Archivii Cott. Zemplin. Fasc. 395. Nro 249.* egy Vallatás taláztatik az eránt, hogy Szent-Iványi Györgynek valamely Lajos nevű szolgája Rákóczy Mihálynak kezét elvágta. Közöljük azt, hogy Olvasónkban gyanu ne támadjon, hogy többet találhatnának benne mint mondunk:

Rakochoy Myhal Vallatasa Zenth Iwany Georgh ellen leot my eleottwnk Banochy Myklos eleot Zolgabiro eleot, es Gathaly (*Gatályi*) Andras eleot Rakochon Zenth Lwczza azon (*asszony*) nap eleot vala pynteken, 1 5 63.

1. thano (*anna*) Wzdak demien (*Damiann*) Keorthwylesy, Rakochoy Georgh Jobagija megh eskwek es hythy Zerynth eath valla, hogh ez Zenth Iwany Georgh Zolgay, Lajjos Neweo Nekije eath monta, hogh wteoth vra kwitoo (*küldte*) volna Nagh fenijegeswel Zbwgijára (a helység neve ma *Isbugya*) Hozzwmezy georghheos Ichaka (*éjszaka*), es hogh el menth volna, hozzwmezey Georghoeth Nathasfalwanal talalta volna ekeol Zolgaywal egetembe, Thowaba azt sem tagatta az megh mondoth Zenth Iwany georgh Zolgaija, az Lajjos, hogh w (6) oth nem volt volna az Rakochoy Myhal keze el vagasaban, es hogh w nem vagta volna el az kezyth. Az vtn eathys valla az Wzdak demyen, hogh aztan egh hetijgh tartotta kamoraijaban ez Lajjosth, mel sem ijwel (*éjjel*) sem napal nem merth ky-menny. Az vtan eathijs valla hogh w vjittette el ez megh mondoth Lajjosth az w zekeryn mynd felesygesteöl egetembe Hannosfalwara (*Hannusfalva, Sáros-Várm.*), mywel hogh komija (komája) wolth w neky.

2. thano Borhala Wzdak demyen felesyge, meg eskwek es hythy Zerynth azt valla amyth az Wzdak demyen az w fycye, thak hogh azt nem valla, hogh az Rakochoy Myhal kezyth az Lajjos vagta volna el.

3. thano Balasko Myhael Keorthwylesy, Rakochoy ferencz Wdwarbyraya, megh eskwek es hythy zerynth eath valla, hogh ez Zenth Iwany Georgh zolgaya Lajjos neweo, az Rakochoy Myhal keze el vagasa myath menth el *Lyptoba* (*Liptó Vármegyébe*).

4. Thano Harchar Vince Keorthwylesy, Rakochoy ferencz Jobagija, megh eskwek es hythy zerynth eath valla hogh az Zenth Iwany Georgh Zolgaya, Layos neweo, az Rakochoy Myhal keze el vagasaban oth volth, az Vra akaratijabol, es amyath Bydosoth el *Lyptoba*.

5. Thano Benio (*Benyó, Benedictus*) Rakochoy (az az, *Rákóczi István*), Rakochoy Georgh Jobagija, megh eskwek es hythy zerynth eath valla, hogh w hyata (*hajta*) akkor az Rakochoy Myhal kochoyath, mikor az Rakochoy Myhal kezyth el vagatta hozzwmezey Georgh, es az Zenth Iwany Georgh Zolgaija, az Lajjos, oth volth az keze el vagasaban az Vra akaratijabol, es hogh az myath Bydosoth el *Lyptoba*, es hogy w oth semyvel latta az Lajjosth.

MÁS SZLET PAPIROSON.

1 5 63.

Gerthia szenteis Bodogh assony nap Eleoth walo Vasarnap lengyel györgy megy Eskuth es az w Hity serint illyen vallasth toth (*tet*) my Elotthunk Banocoy Miclos Zemlini Zolga Biro Eloth Pasdicy (*Pasdics*) Agosthon Eskuth Eloth vgian onnan Zemlin

varmegye es Huruath ferencz Eloth Saros varmegyebül felül megy newweret lengyel györgy esth walls az 8 hiti serint: hogy thudna esth, hogy Senth Juany györgy az 8 zolgiait lajost kulthe volna Hossu mezey györgyhöz es est parancziolta volna lajosnak hogy Eregyel lajos es valamit az en Batis(m) paranczol Hossu Mezey György azt my-eid.

Item Estis walla hogy reguelire kelnik azomba vgy halla az kortyulesiektul hogy el vagtak rakolcy Mihalnak az kezit, estis monda hogy lajostulis hollotta volna esth hogy rakocy mihalnak el vagtak az kezit, de 3 ne(m) tudna ki vagta volna el, de aath silus(n) tudna hogy lajos oth wolth semily (személy) serinth.

FELSŐ-VADÁSI RÁKÓCZY ZSIGMONDnak két fja lett: György és János. — Györgynek születének IREK, LÁSZLÓ, LAJOS, kik férfi-ágon egészen kiholtak; de Lászlónak maradt leánya JUDITH, Anarcsi Andrásné. Lászlót Istvánffy több ízben megasztalta, mint a' ki a' Török és Erdélyi hadak ellen vítvél harcolt. Halála' orájában a' Római hitre tért által, és Szerencsen temettetett.

Jánosnak, a' Zsigmond' fiának és György' ifjabb testvérének, és 1588-ban Likavai Kapitánynak levének 1. FERENCZ, 's 1583 és 1588 között ez vala Zemplénynek Alispánja, ki hitvesétől, Lipócai Keczer Dorotheától, nemzé úját a' II. JÁNOST, ki Lővei Erzsébetet tartotta; 2. ZSOMOS, a' II. — Est szertelen érdemei 's nagy szerencséje olly ragyogásba hozák, hogy házának előbbi fénye, a' mint látni mingyárt fogjuk, általa egészen homályba süllyede.

Egy JÁNOS 1588. Decem. 6 d. Tábla-bírónak választaték a' Megyében; úgy látszik, ez vala később Likavai Kapitány. —

Egy JÁNOS, talán a' Lővei Erzsébet' férje, a' Beszterczén 1620. tartott ügy-nevezett Diétán, a' Vallásbéli kérdések' elintésésére rendelt Kiküldöttségnek tagja volt; — egy PÁL pedig, talán az, ki később Ország-Bírja lett, azon Kiküldöttség' tagjává rendeltetett Zemplény Várm. részéről, mely II. Ferdinánd és Bethlen Gábor közt egyességet kötött. —

MAGOLNA, Hajdúk' Eredes Kapitányának, Széchy Györgynek hitvese, 1622. Szeptember első napján Zemplény Mező-Városban, a' Bekényi Alaghi Menyért Zemplény Vármegyei Fő-Ispánságba lépése' innépén férjével együtt jelen volt. —

A' 182. Csomó' 102. száma alatt áll Eszterházy Miklós Palatinusnak egy levele, mellyben okát adja, miért fogattatá-el Rákóczy Jánost: (Fasc. 182. Nro 102.)

„Spbles, Mglici etc etc. Salut. et servitior. etc. Az minemű levelet Kgték II-ma „pracs. mens. ex publ. eor. Congreg. minékünk irt, elvettük, mellyet olvasván, szorgalmatosan rumináltunk is. Hogy annakokáért az mi levelünk, az kiből a' mostani hoz-zánk való írásra okot vett, kezéhez nem jutott kgtkk, bánjuk; de hogy annak con-sinentiáját másonnét is megértette, azt akarjuk, 's azt még inkább akartuk volna, ha „szorgalmasabban ruminálta volna Kgték, hogy-sem az mint leveleből értjük Kgtékk. „Holott Rákóczy Jánost és magát is mentvén Kgték, minket reprehendál, mintha mi „ante latam et pronunciam sententiam contra praerog. Nobilitar. valakiket condem-

„náltunk volna. Tudni kell azért Kgték, hogy az Nemességének szabadságának ol-
 „talmához az Országban senki nálunknál kötelesebb nincsen, melyet minden időben
 „szemünk előtt is viselvén, úgy tetszik, injúriát tessen az illetén ítélletivel Kgték mi-
 „nekünk, holott mi senkit nem condemnáltunk, hanem mint Supremus Magistratus,
 „post sententiam reprehendáltuk némelyeknek cselekedeteket, 's ezeket szerint Rákóc-
 „s Jánosét; mert igen jól tudjuk azt, hogy nemo nisi legitime citatus et juris ordi-
 „ne convictus condemnari potest (noha ha kit in flagranti crimine találunk, nem csak
 „ez Magistatusnak, de akár mely pórnak is, hogy szabad kezeit affélére vetni, törvé-
 „nyünk az is.) Nem tettünk mi azért senkire is törvényt, sem senkit nem condem-
 „náltunk, hanem hogy Kgték némely cselekedeteiről megintse Rákóczyt és másokat
 „is, arról requiráltunk Kgteket, megmutatván az olytén Processusnak vesszedelmes és
 „akáros voltát; mivel nem látjuk mi panassra adhatnak okot Kgtékk; de hogy ez nyil-
 „vábban constáljon mind Kgtéknel mind másoknál is, hogy nem csak megfédődött, de
 „többet is érdemlett Rákóczy János' cselekedete, és hogy az mi irásunk nem is valami
 „esztelen és sinistra informatióból származott, meg akarjuk lege regni is azt mutatni,
 „s kiváltképpen az kit contra personam nostram cselekedett Rákóczy János.

„Nem mi annakokéért, hanem az bolygatja az nemességnek igaz szabadságát, az
 „ki sem Magistratus, sem Patronus, sem Földes Úr nem lévén, más ember jurisdi-
 „ctiojában kap, cum maximo praejudicio libertatis Nbltaris, 's azt ingyen csak nem is
 „cítáltván, propria auctoritate Inquisitiókat instituál ellene 's az ellen pronouciál, 's
 „végetére praeter ordinarium juris processum arra executiót is szorgalmaz; az kik mind
 „megestenek az Homonnai Zentegyház' dolgában. 'S ez az, a' mit mi ex officio hall-
 „gatásban nem vehettünk, sem vehetünk. Mert noha úgy vagon azt írja Kgték mine-
 „künk, hogy intercessióért fírasztotta emberét az Fejedelemhez; de meghocsásson Kgték,
 „nem az tetszik-ki az Fejedelem' leveléből, melyet az mostani Homonnai jöszágban
 „Jövő Comissariusoknak írt Ó Főlsége, hanem hogy oltalmat adjon, és az Homon-
 „nai Templomot egyáltalában vissza-adassa, azt látatik szorgalmazni, melyről a'
 „Kgték instantiójára nagy kemény parancsolatját is láttam az Fejedelemnek. Melly dol-
 „gokban bár ugyan méltó praetensiója volna is Kgtéknek, de az igen nyilván való dö-
 „lög, hogy az praeter omnem viam juris lett, 's nem kicsiny injuriájokkal penig az Ho-
 „monnai árváknak, hogy őket sem citálták, sem conviálták; sőt ingyen 's olly módon
 „nem is requirálták, 's mentesség 's restiójt cselekedetinek ingyen csak meg sem hallgatták,
 „'s ha kik hallgatták is, azok ítéltek azokat helyteleneknek, az kik pörösei voltak. Jól
 „megléssa azért Kgték, maga Nemességének is szabadsága ellen mit cselekszik, 's végye
 „elejében az erről való Ország' végezésit is, 's ez mellett az Fejedelemek közt költ Dö-
 „spolomának erejét is, titben igen nyilván vagon, hogy ab anno 1762 valkittól mit
 „elvettenek volna, mind azok vissza-adassának. Ezt pedig az Homonnai Templomoth
 „ki ne tudná Kgték közül hogy ezéltt egynehány esztidő birta ugyan az Község aka-
 „ratjából is szegény jó emlékezetű Homonnai György Uram; 's nem tudom tehát, mint
 „rekeszti az Articulusból és az Fejedelmek végezéséből is ki kegytek az szegény árvák
 „igazságát. Más az: azon vagon nekünk nagy csudánk, hogy erről az Homonnai
 „Község soha Kgyteket meg nem találta; sem senki más, az ki legitime interessata

„persona volt volna az dologhoz, 's mindazáltal az nem panaszló feleknek, és az kiknek sem magokon, se földükön, se marhájokon, 's annyival inkább földükön semmi jurisdictioja nincsen, az szegény árvák ellen ennyire forgatják némellyek Kgtek között dolgokat.

„Egy szóval annakokáért nem illeti ez a' dolog Kgteket, ha bár valami abban inordinate esett volna is (ki nem esett); 's ha illetné is, nem ez annak a' processusa, némelyet elében vettek volt némellyek Kgtek között. Vagyon Királyunk, vannak utána való Magistratusok, vagyon törvényünk, 's vannak (Istennek neve dicséretessék) bíránk is; 's ha kinek mi injuriája avagy offensiója vagyon, közszülünk, tartsa az törvényes útakat meg; mert efféle jó rendtartás ellen való dolgok sok és nagy inconvenienciákat hoznak csak közünkbe, 's végre azok veszedelmet, kit mi szegény édes hazánktól minden úton távoztatni igyekezdvén, 's kevés egyességünket és békességünket meg akarván tartani, az az oka, hogy hivatslom szerencsés az kikben ezek ellen való cselekedeteket látok, nem csak mindenkor atyai intéssel, de néha kemény beszéddel is megfeddem, 's úgy kívántatván animadvertáljak is ellenek, kit méltán senki gonosz neven nem vehet tőlünk, 's ha ki különben értene, azt maga közzé tennünk hivatalunknak. Kérjük azért még is szeretettel Kgteket, és tisztünk szerint intjük is, hogy ha nem egyebet ottan, csak az elmúlt szegény édes hazánknak veszedelmes haboruajt is viselje szűnetlen előtte, 's legyen azon hogy kevés békességget mindenké felett való dolognak tartsa; 's ha ki különben értene, azt maga közzé intse és oktassa, 's úgy kívántatván vádolja is inkább mint mentse. Mi Kgteknek se Országunk közönséges oltalmában se törvényünk és szabadságunknak mivoltában meg nem akarunk fogyatkozni, csak legyen maga is azoknak őrzője kgtek. Tartsa meg Isten Kgteket jó egészségben. Datum in Castello Nro Lalamapedch die 28. Apr. Anno 1638 vel 1628. Servitor et amicus paratiss. Comes N. Eszterházy de Galantha.“

De Szászok-ra térünk, az I. János Likavai Kapitány' ifjabb fíjára. — II. Rudolf a' Rákóczy-ház' czimereit megbővítő Kegy-levelében, (Sas, egy fél kereken, 's jobb lába' körmei közt magyar kard) ezt mondja: „Postquam singularis fidei integritatem et constantiam, adeoque animi tui fortitudinem STERNENSIS RÁKÓCZY nobiscum diligentius revolvissimus, quibus te non solum SACRATISSIMO quondam PRINCEPI DNO MARIANO II. Rom. Imperatori ac Hungariae et Bohemiae Regi, Domino et Genitori nostro charissimo, felicitis reminiscuntiae, verum etiam Nobis, jam inde ab adolescentia tua probasse non obscuris testimoniis didicimus, dignissimum te esse censuimus, qui praeclare factorum tuorum testimonium in omnem aetatem et tuorum posteritatem cum immortalis nominis tui memoria duraturum a Nobis sumas. Intelligimus quippe te, ubi primum adolevisti, viribus aliisque animi dotibus, ac singulari pietate pollentem, non luxui atque inertiae corrumpendum dedisse *), sed animum quidem meditatione rerum praeclararum, corpus vero more militari equitando, jaculando, cum aequa-

*) A' Castellaria' emleke Státhosnak szavai említtetett: Jugenth. Cap. VI. „Qui ubi primum adolevit, pollentem viribus -- non se luxu, neque inertia corrumpendum dedit“

„libus certando exercuisse, atque ad omnia certamina ita composuisse, ut nemine aequalium tuorum inferior conspicereris, tempestatum etiam incommoda, algorem, aestum, nec similia, quae homines effeminati refugient, singulari tolerantia pati consuevisse, quo corpus ad vigiliis certamina, et usitata bellorum stratagemata, quovis tempore obnoxa aptius habilisque faceres, tironum instar humi requiescere, integras noctes quandoque exogisse, memorem, neminem umquam bonum Imperatorem bellique ducem fieri posse, qui idem omnia belli tirocinia, quantumvis difficilia, non sit expertus.“

„Cujus quidem praeclaræ tuæ indolis varia specimina in diversis locis et confinibus, et praesertim Agriæ, ostendisse, ubi sub Capitaneatu Magnifico quondam Christophori Ungnád *) in variis excursionibus ac expeditionibus ea animi alacritate et fortitudine contra infensissimos Christiani nominis hostes, Turcas, dimicasse perhiberis, ut junioris militiae Capitaneatum, tibi eorum conceditum, cum laude etiam gesseris.“

„Posteaquam autem, libentibus paulatim annis, maturiorem attingisses aetatem, namique ad graviora certamina suscipienda composito, Capitaneatum militiae hungaricæ in arce Nostra Szendrő (Borsod Várm.) constitutæ, per Nos tibi benigne delatum intrepide suscepisse, atque in eo officio multa praeclara ac forti viro digna facinora edidisse diceris, hostes saepius urgendo, fugando, atque divina ope devincendo **) , ita, quod cum superioribus annis Filekensis, Széchenyensis et Neogradensis quatuor Begi, una cum Turcis Budensibus, ad depopulandas et devastandas partes Regni Nostri Hungariæ Superiores valido cum exercitu progressi fuissent, tu illos penes fluvium Sajó ad pagum Kaza (Borsod Várm.) vocatum, cum subjectis tibi militibus paucisque aliis consecutus, divino nixu auxilio, manus cum eis conseruisti, illosque devicisse, ac profligasse, multos prostravisse, complures cepisse, laetusque cum insperata victoria rediisse, ac postea quoque primo conflictui Szikszoviensi interfuisse, ibique multa egregia facinora edidisse affirmaris.“

„Quibus tuis militaribus virtutibus ac praeclaræ erga nos fide benigne moti, dignum te animo judicavimus, qui ad Supremum Capitaneatum dictæ Arcis Agriensis promovereris, quo quidem in officio ea cum laude, felicitate, ac benigna Nostra satisfactione es versatus, tu nullam ibidem eadem contraxeris, nec quidquam vel errore vel timiditate commiseris, unde rerum tuarum felicitati macula aliqua inspergi posset; quum potius silentio nequaquam involvi debet, quod cum praefati hujus tui Capitaneatus Agriensis tempore hostes Turcae, multorum milium validissima manu Oppidum Szikszó iterum atrociter depopulati fuissent, tu contracto prolinus exiguo exercitu in Nostrorum militum contra illos progressorum auxilium prope advolsisti, ibique, optumæ ducis ac militis officio perfectus, animosè ac viriliter cum hostibus conflixeris, illisque trucidatis, captis et dispersis, insignem victoriam, cum amplissimis hostium spoliis, rerumque per te fortiter gestarum perenne monumentum, insi-

*) Horváth-család Éle vélt; hivess Liszenci Ann.

**) A' Törökök ré-üldözék Szikszóra (Abaújban), vándr' idején, hogy ott rálökkanának. Hűbény Zsigmond megverte őket, a' Yezüsköt Hasan Ali-Bégét elfogta. I. Istvánfyánál a' XXY. É.

„igni tropaeo potitus reportaris; atque hisce proximis annis quoque tam recuperationi „Filekensi, quam vero in aliis castris Sereniss. Principum Mathiae et Maximiliani Archiducum Austriae, fratrum Nostrorum charissimorum, propriis tuis cum militibus, et „non exiguis sumptibus, promte ac benevole et obedienter interfueris, ibidemque No- „bis et patriae tuae dulcissimae utilem et fidelem operam alacriter navaris.“ (Wagnerél, lap 92 — 96.)

Kis-Márjai Bocskay István Fejedelem (meghala Kassán 1606. Decemb. 29d.) az Erdély Rendeinek az ifjú derék Homonnay Drugeth Bálintot, Rákóczy Zsigmondnak Erzsébet leánya által vejét, ajánlá arra, hogy fejedelemmé választanák; de azok nem Homonnayt tisztelek-meg voksaikkal, a' mit ez nagyobbban is áhíta mint illék, hanem az előregedett és köszvénye miatt mindenre alkalmatlan Rákóczyt, ki Erdélyben, Bocskaynak harcza alatt, a' Gubernátori méltóságot a' honnak nagy meglegedésével viselte volt. Rákóczy, hosszas és szíves vonakodásai után, sirva eskedték-fel 1607. Február-8d. Homonnay, megbántott kevelységgel, oda hágyá az eddig hevesen szolgált ügyet, 's ez által a' Rendeiket annyira maga ellen haragítá, hogy a' Fejedelmi méltóságot, melly Rákóczynak halála után bizonyosan övé lett volna, tőbbé el nem-éré^{*)}: ellenben Báthori Gábornak időt nyújta, azt pénzen megvásárlani. Rákóczy Zsigmond, egyvet-értve Báthori Gáborral **) , 1608. Martz. 3dikán, a' Kolozsvári nagy Templomban, hol tizenhárom hónap előtt felesküvék, méltóságáról lemondott, 's ténérdek kincseivel Felső-Vadásra kiment, 's ott még azon eszt. Decemb. 5d., élet. 64d., megholt.

Epitaphium a' Serezeni Reform. Templomban, hova temetettét im ez: „Insigni „ac Illustri, Spectabili ac Magnifico Domino Scaevicorum Rákóczy de Felső-Vadász, „Comiti Comit. Borsodiens. Rudolphi II. Romanorum Imperat. ac Hungariae etc. „Regis Consiliario, olim Supremo primum Zondró, ex post Agriensi Capitano, ac „Principi Transilvaniae, Partium Regni Hungariae Domino, et Sicalorum Comiti, cu- „jus virtus summa cum gratulatione saepius difficillimis temporibus apud Hungaros cla- „ruit, die V. Decembris anno MDCVIII. in Felső-Vadász, loco natiuitatis suae, pie „defunctus, cum vixisset annos circiter LXIV.; tres filii, Georgius, Sigismundus, et „Paulus Rákóczy, genitorum charissimo, de ipsis et patria bene marito, moesti „pouerunt, Anno MDCXVIII.“

*) Ekkor hazajött Bocskaynak tizenhat ezredes alatt kincsei, 's a' Erdély birtokára tér-fűt. Zempléneknak és Mátyásnak is. Igazán volt, 's Ország Birtja. Meghalt 1609. Novemb. 29. éneknek 29d. est. megtalál: mert fia István kővel verték 1608-d.

**) Nem tartak nagyon ide, de ide tartanak tévőbűrd: 's nem nélkülözten elmondani, hogy Somlyai Báthori Gábor Fejedelemekek Nagysága, az V. Andrá, Miklós Margittól nemad: I. Boldizsárt, ált a' Fejedelmek- nek, a' Nemzet, és az emberiség mecska, Báthory Zsigmond, felkutatott 1599. — E. Andrást, a' Carlsbúrt és Fejedelmek: — E. Istvánt, a' X-dikát, 's azú a' Pálvali Békák Székét melletti Gábor, ki félt III. sz. vagyon. — A' gyermekien Erdélyi Báthory István, Ország Birtja, és Somogy, Szatmár, Szabolcs Várm. Fő-ispánja, (mh. 1607. Júl. 25d., élet. 26d. est.) igéretet tesz neki, hogy őtől őtök fogadják, ha a' Bémai kiről az Őtök ált-vegyen, 's Gábor sem az az ember volt, ki szerete, szeretlene, kézs nem velt, ha neki a' ten hasznat vagy örökös ígért. Őnazo-ország magk birtokai, élemdéivel, Vadász volták. ki. míg a' országjára adójokú Dómentég megékemé; 's midőn a' Várból 1615. Octob. 29d., a' fejedelmek-ki- konyltek, két magyalakú férj, Sultány János és Nádorj Gergely, megtámadá 's Szász-közpölkék. Az onok emberben hata-ki félt-ágon, a' Báthory kő, kővel-ágon Székén, a' H. Rákóczy György Szegedre.

- „Hic Sigemundus evans post ultima fata Rakóczy,
 „Pannoniae columen pace saepeque cubat.
 „Agris fortunam cujus mirata secundam
 „Hectoris amoenum (?) Caesar et ingenium,
 „Dacia protectorem, atrox sed Turca flagellum,
 „Nos, patriae cives, mite patrocinium.
 „Quare Pannonia, Agris, Caesar, Dacia, Cives
 „Justa patri patriae solvite cum lacrymis.“

Zsigmondnak három hitvesi valóának: 1. Bekényi Alaghi Judith, Erzsébetnek, az említett Homonnay Bálintnének, anyja; 2. Gerendi Anna; 3. Telegdi Borbála. A másodiktól nemzék Gröncz, Zsuzsanna és Pál fiai.

Pál Szavegyen maradt 's gyermektelen mostohája a' Római hitben nevelé, 's ez Ország-Birája leve, és Sárosi 's Tornai Fő-Ispán: 'mh. 1636. Martz. 12d. Hitvese Hetesi Petha Anna; gyermekei László, és ANNA-MÁRIA, Apáczs 's Bécsi Klastromban.

László, Sáros Várm. Fő-Ispán, a' Császári Udvarban neveltetett, 's egyútt IV. Ferdinánddal. Gondolatlan merészséggel megtámadá a' Törököket Váradon 1664. Május 17d. vagy 27d., 's a' Vár' kapuja alatt elesett*) Nagy-Mihályi Bánfi Erzsébettől csak Erzsébet gyermeke leve, ki elébb Erdődy Ádámhoz, tovább Erdődy György Ország-Birájához méne, 's 1707. Novemb. 8d., élet. 52d. eszt., megholt, 's a' Pál' ágát bérékesztette.

Zsuzsanna 1620 Decemb. 26d. megholt magzatok nélkül. — Viszsa-térünk Zsigmondnak, a' Fejedelmnek, Gerendi Annától született György fájához:

Bethlen Gábor Fejedelmnek házasa után (mh. Gyula-Fejérvárt 1629. Novemb. 15d.), minemulná ennek Fejedelmé még 1626. Május 24d. megválasztott Szavegyen, a' Brandeburgi Katalin, elitolott, a' megholt Fejedelm' testvére és tíz eszt. olt. Gubernátora, Bethlen István, keveset bízva szerencséjéhez, Rákóczy György Nagy-Váradí Kapitányt Sáros-Pataki Várából (Zemplény Várm.) elő-szolgáltá, bízta, hogy ha megjelenend, elnyeri a' Rendek' voksait. Rákóczy útnak indult, 's még Váradon maradt; midőn Bethlen, minden reménysege ellen, megválasztaték. Bethlen tudára adá mi történt, 's azon volt, hogy Rákóczy térne-vissza úljából. De ez vesztöge, 's úgy vivé dolgait, hogy Bethlennek nyugalomra kelle lépni. Rákóczy György, Zsigmond Fejedelmnek fja, megválasztaték Segesvárt, 's 1630. Septemb. 20d. méltóságába felavattott.

Ez egygyike vala azon nevezetes Vezéreknek, kik a' gyűszedelmes Bethlen Gábor alatt Felső-Magyar-országon és Morvában harcolgatóának. Segélyre szökött a' mok állat, kik Magyar-országon, és a' Cseh- és Német-földön, polgári 's vallásbeli szabadságaikat össze-szóratni panaszlák, fegyverhez nyúla, 's 1644. Magyar-országra általt-jött, 's nem vala kevesebé szerencsé mint Bocskay és Bethlen. Lirczi Béke (megkötte 1645. Septemb. 19d.) kilenczven Templomot ada-viszszá neki, visszá azon

*) Az elhullottak közül a' harsány Török kapták-hat fét vonta kardja, 's a' Rákóczy Lászlóval harcra-bra melé 's elhullá. Ennek löve sáncföld-átant kalapot szegette, kezemélen térdével az hírd, egyrészt Ördög, hogy a' segély ű sánc Fő-Tint volt.

hét Vármegyét is (Abauj, Zemplényt, Borsodot, Ugocsát, Bereget, Szabolcsot és Szatmárt), melyet a Nickelspurgi Békék Bethlennek, de csak életéig, engedének, csak életéig Rákóczynak is, de a két utolsót, gyermekeinek halálokgig; a Tokaji és Regéci Urodalmakat és Várat pedig maradéknak is. VI. Ulászló Lengyel Királynak halála törtévé, Bethlen Ferencz hívét kiküldé Varsóba, hogy neki készítsze útát a királyi-székre. A dolog jól indult, de a halál kiképá nagy reményei között.

Epitáphiuma a Fejérvári nagy Templomban ez: „Monumentum Serenissimi Celsissimique Principis, Dni GEORGH RAKOCZY, Principis Transilvaniae, potiorum Regni Hung. Partium Domini, ac Siculorum Comitis, Principis summa sapientia, sancta temperantia, incredibili vigilantia, admirabili felicitate laudatissimi, optimi patriae defensoris, acerrimi publicae pacis vindicis, addictissimi Musarum Maecenatis, sincerissimi Ecclesiae patroni, cum ineffabili Christiani orbis damno Albae Juliae MDCXLVIII. Octobr. XL hora antemeridiana, aet. LV., mense IV., die III. sanctissime defuncti, aet. X. vero Januar. anni sequ. honorificentissime tumulati.“

Zemplény Várm. Levél-tárja bírja azon Levelet, melyben fija, Grškov, a II., ki Fejedeleme nek még 1642. Február. 19d. meg vala választva, s Márta. 4d. fel is kenetett, a gyászos történetet jelenti; s közöljük azt a régiség barátival:

„GEORGIUS RAKOCZY Dei gratia Princeps Transilv., Partium Regni Hung. Dnus et Siculorum Comes, etc. etc. Spect. Mgci, Gener., Egr., et Nobb. nobis honorand. Sal. et benevoli affectus Nostr. oblationem. Kevanjuk volna szívünk szerent Kglmeteket örvendetés állapotrul tudósítani, de az mint az Istennek teczet, ugy kellett lenni, kinek szent akarattjabol az mi Kgl. Urunk Fejedelmnek s -edes Attyánk tegnap. tizenkét óra tayban ez vilagbul kiszóllitátek, és immár Melts-Fejedelmi állapottjához illendő eltemetéséhez keglmes Fejedelem Asszonyunk Anyánkkal, Öczénk Urunkal (Zsigmondal), és mellettünk levő Tanács Uri Rendekkel egyenlő értelem-ből nem is késünk. Melyet Kgltekk értésére akarunk adni, elhíven azt, hogy keüfeles Devotioját mind addigh, míg az föld színén leszen, Ó Nagahoz observalni foghia, melyet mijs kedveskedés jó akarattal vessünk Kgltektől. Eisdem de coetero benigne ppeni manen. Datum in Civitate Nostra Alba Julia die 12. Mens. Octobr. Anno Dni 1648. GRakoczy. m. pr.“

Az említett Temetésre-meghívó Levelen az idő sok házagokat ejte (Fasc. 216. Nro. 85.): — „Illrmi . . . Amici Nobis obseryan. Az H. étlén sorsat az my k . . . mes Vrunknak . . . kellettven kostolni, az ell mult Mindszent havának . . . (11d.) . . . napján szóllita Isten ki ez vilagból, nekunk nagy szo(morúsa)gunkra. Kinek keresztényi fiai köteleességünk szerent (Fejedelmi meltsóságahoz illendő ell takarításához keglmes Fejed(lem) Asszony edes Anyánkal es Eöczenk Ural egyenlő aka(rat)bol naponként készölven, annak véghez-vitelere ez jóvendő esz(ten)dőben boldog Asszony havának tizedik napjat rendeltük itt, Feieruaratt, az eoregkbi Templumban, az Erdélyi Fejedelmeknek szokott temetés helyekben. Kglmeteket azért szeretettel requiraljuk, meg emlékezuén az halando állapotrul es keresztényi hiustallyáról, jitt az meg irt napo(n) jó idejen beoczzületes Attyokfűni által jelen lenni ne felejtellye . . . Melyert eoruendetes alkalmatossággal kedvesk. . . mijs Kglteknak. Ter-

„Ezta meg Isten Kgmeketek . . . kig jo egesseghben. Datum in Ciuitte Nra A (Iba Julia) die 28. Noueimbr. Anno Dni 1648. Eerd. Dn. Vr. Amicus beneuolus GRakoczy. m. pr.“

Az elsőbb Györgynek két felesége volt; egyike Bethlen leánya, de erről nincs emlékezés, nyilván, mivel rövid ideig élt, 's magzatot nem hagyta; másik a' gádz Serkesi LÓRÁNTYV 'SUSÁNA, (menyegzője ezzel 1616. April. 18d.) Mihálynak vagy Zeleméri Borhára elsőbb, vagy Csik-Szenkirályi Andrásy Kata második hitvesétől született leánya. Ettől lettek a' már említett II. GVÖNYV Fejedelem, és ZSIZMOND 'S FERENCZ.

A' két ifjabb kiholt, sőt az utolsó fel sem nevedett. Emhol a' Pataki nagy Templomban állott emlékek:

„SIGISMVNDVS et FRANCISCVS RÁKÓCZI, GEORGH I et SVSANNÆ „LORANTFFI Principum Transilv. filii, paternæ maternæque pietatis æmuli, hic, „quod mortale erat, terræ parenti reddiderunt. O dolor! o fatum! quos Dacia secu- „lis sceptisque deoverat, mors invida matura demersit. Sigismundus florentibus an- „nis integer, maximarum virtutum concursu inclytus, amissa communi lege HENRIET- „TA conjuge sanctissima, FRIDERICI Palatini Rheni filis, tantæ jacturæ propemodum „impatiens, inter vivos vivus esse desit Anno 1652. die 2. Februar. (himlőben holt- „meg); — Franciscus, odoribus bonæ spei plenissimus, exacto vitæ quinquennio, bea- „tam æternitatem ingressus est. Susanna Princeps, mater moestissima, hac sepulcrali „ara erecta bonæ piæque memoriæ charissima pignora commendavit:

„Flos tener hic cecidit, qui, ni cecidisset, abunde

„Et patris, et magni laude niteret avi.“

Zsigmond valóban igen nagy reményű ifjú vala. Közönségesen az Erdély' Marcellusának neveztelett. Számos könyveit a' Pataki Collégiumnak hagyta, mert ott neveltetett, valamint bátyja is, a' II. György, 's ez egy szobában Bethlen Miklóssal. Még áll a' Pataki Collégiumnak az a' szobája, melyben laktak, 's azt, mai nap is, *Urbis szobájának* hívják. —

Zsigmondnak és Ferencznek bátyjok, a' II. GVÖNYV, még atyjának, az I. Györgynek, életében, 1643. Februar. 3d., 4d., 5d. királyi pompával tetté menyegzőjét Somlyai Báthori Solával, a' VIII. András és Zakreska Anna Lengyel fő-azszonyság' leányával Gyula-Fejérvárt. Kitől várható Erdély inkább, mint a' szép természetű, szép arczó, bájos nyájasságú, nagy lelkű, igen gondosan nevelt, temérdek gazdagságú fiatal férjfitől, hogy ötét a' ragyogás' és boldogság' legfőbb tetőjéig emelje? 's ki tette szerencsétleneké valaha mint Ez?

Első gondja az vala, hogy magát, minél inkább lehet, megkedveltesse a' Török Udvarnál, 's erre nézve az adót, melyet atya lefektet három ezer oltó-címűszóftott vala, megtoldva nagy adományokkal, egyszerre küldé-meg. A' Moldvai 's Havas-Alföldi Vajdákat megverte az adózójává tette; Konstantin Havas-Alföldi Uralkodót fogságából kiszabadította, 's azt, a' ki ennek székébe belé ült vala, karóba vonatta; a' kiket pénz szerető kemény atya magától elidegenített, azeléd bölcs bánásai által magához edesgette. Erdély elkezdé ragyogni, 's Európának több Királyai az ifjú Fejedelmet követéségekkel tisztelék - meg.

De az ő lelkét is elfogá az a kevélység, hogy magát Királlyá tétesse Lengyel-oroszban; 's midőn a' Péterkozi Tatárok' Chámja *) és az ehhez szító Kozákok megtámadák a' Lengyeleket, Rákóczy György, a' nélkül hogy e' szolgálatra megkeretett volna, feltele a' Lengyelek mellett, 's harczola a' Tatárság ellen. Eggy újabb bajban, midőn segélt barátjait egyfelől a' X. Károly-Gusztáv Svéd Király, másfelől a' felzendült Kozákok háborgaták, 's a' Lengyelek nagy ígéretek mellett kérék, hogy keljen újra segítségjekre; ő, megbántva hívéin magát a' Lengyelek által, nem nékik, hanem ellenjeiknek vivé a' várt segélyt **). Híjába tiltá neki a' Török, ki magát Erdély' Urának szerette tekinteni, hogy idegen bajba ne avatkoznék; híjába kéré a' Chám, ki a' Lengyelekkel megbékélt vala, hogy veszteglene: György nem engedé semmi oknak, 's 1657. Januáriusban huszonöt ezer emberrel ment a' hova bosszús indúlatai ragadozók, 's megcsalva a' Szerencse' mosolygásai által, kénytelen vala békét kötni. Háromszáz fősől álló seregcsokájével alig varukedheték Ecsedre, hol háza' népét hagyta vala, 's 30-ezerre olvadt népét Július 30d. a' Chám megveré; a' kiknek a' fegyver kedvezett, azok fogva Krimbe vitetének; 's Erdélyt a' Tatárok, szinte Enyedig, a' bosszús Lengyelek Munkács' és Patak' táját felperzsélék, kirablák.

A' Török, megbántva Rákóczyanak tisztelensége által, parancsola, hogy az Erdélyiek válaszaszanak más Fejedelmet, 's a' Szamos-Újvárt Össze-gyűlt Rendek 1657. November' elsőjén Rhédey Ferencz Máramarosi Fő-Ispánra bízák a' kormányt, míg a' Konstantinápolyba küldött engesztelő Követelek megérkezendének. Aazonban Rhédey a' a' Várbeli őrizeteket a' maga hűségére akará felváltatni, de Gyula Ferencz Váradí Kapitány, egy tudományokban ***) fegyverben nevelt felkes férfi, ellene szegré magát a' Rhédey' skaratjának. Ez tehát Meggyesre győjté a' ltendukat. Rákóczy 1658. Január. 9d. fegyveres kézzel lépé meg Meggyest, 's Rhédeyt haza kergeté.

A' bosszús Török száz-ezerrel számosbb hadat küldé-Erdélybe, 's Rákóczy sok apróbb csatázzái után, Gyula és Fenes közt, Kolozsvártól nyugott felé, 1660. Május 22d. végső szerencsét próbála: „Über im Monat May wachte sich das Blätt (ugymond „Ortelius), und hielt sich dieser unglückliche Herr den 22. May ein scharfes Zreffen mit den Türken bey Clausenburg, worinnen er in die rechte Seite einen Schuß, in die linke aber einen Stich, und aufs Haupt drey Wunden bekam; auch ritterlich dergestalt lödte, daß er sich selbst mit eigener Hand nieder machte, wobei sein weißes Weis und alle Nummern verloren gieng, und er von hundert dreyßig Standarten nit mehr als nuch zwanzig befiehl, ja selbst auf dem fünften Pferd tödlich verwundet daran kam, wiewohl die Türken auch an selbstenfens, dabey zu sehen mußten.“

*) Percep a' Komial Mátog' területen felekk, 's az e' Mál felvő Tatárok innen szentelték Zsigmond 's más Istvánok Fekopáknak.

***) Ötönnel tizem in Egyházas az Olvadt egy Munkács, melyben a' társas' személy adóllt sárba-metove táborok. — Samueli. Lib. Ban de Paderborf Commentarii de rebus a Carolo Gustavo (X.) Sueciae Rege gestis. Norimbepae 1656. — Eggyik résznek címje: Tabula, in qua ostenditur, quomodo Sarmatae, Rex Sueciae Gesta. Transilv. Principem prope pagum Meidibouffere solenn. excepit die 1. April. 1657. — A' Király a' maga settemes hűbirtok; Rákóczy parancsára, de helyenél visgona több dolmányt és mentelt, mely hal vállott fegy. Átynak vadragot selyenél soka nem vellek a' Maria Theresiá' kezéig. — A' C. két alkú Komial Janus Sup. Generali, — az E. alt Staph. Postki, Prinsípó Rakosói Marsal. Megnyiták tollas és há. 1660. szeptem meggyesre postó korában. Célország postók; felek nyira, de igen is kossá kúllék.

„Als seine Officiere gehen, daß er ganz matt und kraftlos, sein Gesicht auch mit Blut überfließen, ergreifen ihn sein Diener, der ihm den Karabiner pflegte nachzutragen, und ein Rittmeister, noch benetzt, begaben sich mit ihm auf die Flucht und brachten ihn nach Groß-Wardenburg; unter welchem Jagen der Hirsch zweimal vor Ohnmacht zur Erde sank. Wie sie nun mit ihm nach besagtem Wardenburg kamen, ward ihm der Kopf ebenfalls aufgetrieben, und ein Stück von der Hirnhöhle herausgenommen, worauf er den 27. (hibásan a' mint látni mingyárt fogjuk) hernach, seinen Geist aufgab.“

Ózvegye Bátori Sósia Zemplénynek Rendeit férje' haláláról a' levele által tudósítá: (Fass. 217. Nro 92.)

„Illustrissimi . . . Az Isten' mindent szabadosan igazgató útkos gondviselésnek felbontthatatlan rendi semminek az ég alatt örökös megmaradhatást nem engedvén, küszönséges 's által-hághatatlan törvényt szabott, hogy mindennek, a' mi eredetet vett, vége is legyen, és a' ki született, annak meg is kellessék halni. Ezen magasságbeli tanácsnak tevéseiből amax halhatatlan emlékezetet érdemlett vősz Fejedelmek és Hatalmasságok is, kiknek karjok 's kardjok ellenségeket megöltödtanak, az halál' kemény kénytelenségének ellene nem állhatnak. Attól ment nem lehetett az én szerelmes Uram is, a' néhai Méltós. Második Rákóczy György, Erdély-oroszának Fejedelme, Magyar-oroszág' Réseinek Ura és Székelyek' Ispánja, míg élt, hazájának erős oszlopa és Nemzetére szakadóul függő végső veszedelem vérről 's rabossággal terhes felyhőt meggyedül maga életének gyakor szerencsélteisével tartóztató, 's halasztó pojsja. Ki mindön azon keresztényeni ügyében már harmadik derék harcot adott volna a' Pogányoknak, Fenes és Gyula közt, midőn példájával bátorítón hadait, 's kezével hullatott ellenségeit, sők pogányiságtól környélvőtől, s egy-selmét vett *)), a' mellyektől meggyedvén, kéntelenítetett az harcz' helyét, (mellyet mind maga és pogány' vérével, fogadása szerint megfestett,) az ellenségnek engedni. Melly sebek miatt Váradon (Bihar Várm.) azon helynek ottan következett pogány kézbe esésével, (s adná Isten, a' Magyar Nemzetnek jár jövődében nem több 's fájdalmasabb kárával), nekünk 's árva szerelmesünknek, örökös keserűségünkre 's gyámoltalanságunkra, az annál szentebből Jánusnak hetedik napján, éjjel egy óraker, életének negyvenedik esztendőjében keresztényenül künölök a' világból, vére hullásával 's élete' letételével peccánelvén-meg Nemzete' szeretetét, magyaros magyarságát, 's jó keresztényiséget. Kinek méltalmas földbe-takaritását méltóságához illendő szomorú solennitással, keresztényi házaságbeli szeretetünk 's kötelességünk szerint akarván celebrálatni, rendeltük azt es jelenvaló esztendőbeli Szent György' havának huszonegyedik nappán nyolcz óra táj-alban reggel Sáros-Pataki külső-Várambéli Templomunkban lenni. **) Melly főgy

*) Országos följelék két eszt: egy üvös jobb oldalán, a' balja egy szék, kepenyékén három vágat. A' Fejedelmek nem kezdili azt anyai gondat.

**) Sáros-Patak hajdan Királyi (Regális), tehát Királyi szabad Város volt. A' Mohácsi veresélen' napján elvesztvén Péterfalva Antal Zemplényi Püspök is, Eszter Péter Koross-úr az a' roszság' jussán elfogadt, a' Város nagy ártoktól és igen erős közföld 's hógyákok ábróztat. Ennek köze' sők méghen áll a' tisztelet élyi magasság 's méltóság' egyvesest Város (az-az vakatlan) Vár a' nagy egyvesest-szög, 's most Harcz Regens Becsében-Fejedelmek által földesített lakó-épülettel. A' Püspök' ideje élen már állott Templom a' Királyi-Város' Glauk' széknek mélyegéből áll. A' az ezen föld felől, huzamban a' Bodrog' jobb-oldalán, az Mú-veze vala hajdan. —

„annyival is méltóságosabb 's tekintetesbben mehessen véghez, Kgyelmeket igen bizodal-
 „massan kérjük, a' megirt napon és helyen jelenlenni ne nehezteljen. Mellyért Isten
 „ürvendetes áldásokkal boldogítsa Kgyeteket, és szomorúságtól oltalmazza. Datum in Ar-
 „ce nostra Sáros-Patakiensi, die 18. Martii 1661. Eard. Dn. Vrar. Benevola Sofia
 „Bátori m. pr.“

Temetés-zászlója, veres selyemből, az említett Templom' boltozatjáról függé alá,
 ett, hol most az orgoná-karja áll, 1783. levétetett, 's Budára vitetett. Axon ez ol-
 vastaték:

„JEHOVAE, VEXILLO SVO,

„Deo T. O. M.

„et

„aeternae memoriae S.

„fortes creantur fortibus.

„Celsiss. GEORGIUS RÁKÓCZY II., Dei gratia Transilv. Princeps, Partium
 „Regni Hung. Dnus et Sicular. Comes. Principum nepos, filius, pater; verae relig.
 „cultor constantissimus; confessionis avitae columna, etiam spe regni tentata, sed im-
 „mota; Libertatis Christiano-Hungaricae adsertor ardentissimus; populorum suorum,
 „tametsi parte, cheu! invitatorum, ingratorum, ad ultimum defensor strenuus; regum
 „socius firmissimus; sociorum Principum oppressorum non semel, nec id suo sine
 „damno fidus in thronum restitutor; qui regiam conjugem Celsiss. SOPHIAM BÁTHORIM,
 „Illustrissimum genitum unicum FRANCISCVM, sanguinem denique suum, christiano
 „nomini posthabuit; heros magnanimus, tantum non ad excessum; quem orbis timor
 „Turca semper timuit, nunquam terruit, nedum domuit, etsi semel superavit, per-
 „mittente fato genti infenso, quamdiu vivus (hei superstitibus! jam enim mortuum bre-
 „vi non lugebunt; sed plangent, serio, tametsi sero posteri, majoribus saniores, si
 „veri Hungari) vita ipsa, quam vel unico terrae gentilitiae pede, cedere malens, in-
 „ter medias barbarorum, regni christiani invasorum, proh hominum fidem! a suis
 „contra se irritatorum, invitatorum, introvocatorum, gladio suo acervatim maclatorum
 „cumulos, primum letaliter sauciatus, demum VII. Junii, anno U. F. 1660. aetatis
 „39.; mensium 4, in arce Varadina, clavi Hungarorum a se sanctissime conservata,
 „pro patria occubuit gloriosus, resurrecturus gloriosior, regnaturus gloriosissimus.“

„Hic est is Princeps, quo non amosior alter

„Hic jacet Hungaricus natus in axe leo.

„Moldaviae domitor, Valachorum fulmen et horror,

„Patronus pressi portus et ara gregis.

„Quis sit, quaeris adhuc? Est nempe Georgius ille

„Rákóczy, patris nomina magnus gerens.

„Transilvanorum, Sicularum Duxque, Comesque,

„Grandis natalis splendor honosque globi;

„Cujus in illustri cerebro doctrina resedit,
 „Os cujus poterat cum Cicerone loqui.
 „Cujus et auspiciis ad Lippam Turca cruentus
 „Concidit, Hectoream gnarus adesse manum.
 „Hinc fremuit rabido Turcarum murmure Caesar,
 „Mox et Pannoniam sanguine foedit humum.
 „Non tulit hoc ardens Princeps, fortissimus heros,
 „Ad Gyalu pugnam triplicat ergo gravem.
 „Quid? sterant, perimit, furibundos depicit hostes;
 „Ipse suo tandem vertice vulnus habet.
 „Saucius et toto Varadinam fertur in arcem
 „Corpore, mente suam laetus obitque diem.
 „Magnanimo cecidit cum Samsone plurimus hostis,
 „Principe sic magno Turca cadente cadit.
 „O cedro dignum facinus! nunc aurea Tempe
 „Incolit in nitido victor ovansque polo.

Özvegye elhagyá Erdélyt, 's Patakra tette-áttal lakását, napának Lőrántfi Susánának példája szerint, kinek a' hely-ösi birtoka volt. Itt előbbi religiojára, melyet egyedül a' fejedelmi menyegzőért hagyott vala el, vissza-tére, 's ebben nevelé egyetlen gyermekét is, FERENCZET *).

Ex született 1645. Nagystyánának, az Elsőbb Györgynek, kívánságára Erdélyi Fejedelemmé még 1667. Febr. 28. mag vala ugyan választva, de atyjának szerencsétlenségei miatt kormányra nem juthatott, 's a' Török Berzsei Ákóst és tovább Apafi Mihályt erővel tolá Erdélyre. Egyedül Sáros Vármegyét igazgatá mint Fő-ispán, 's ezt 1667. oltá.

Menyegzője felől imhol a' figyelmet érdemlő Levél: (Fasc. 217. Nro 97.) — „Il-lustr. . . Istennek az aránt való rendeléséhez 's a' közönséges Római Anyaszentegyháznak szokott folyásához, mind a' két részről való ákratok meggyógyván, alkalmaztatta életének folyását az mi első-szülött szerelmes fiúnk Rákóczy Ferencz, Erdélynek választott Fejedelme, etc. kívánván azzal is, hogy nagy emlékezetű édes Elei-nek egyetlen-egy maradéka 's ága lévén, hosszú időkre jó emlékezeteket 's nemze-teket Isten áldásából az házasságbeli kötelesség által terjessze. Kire-nézve anyai java-lásunkból jegyzette-el magának az Méltós. és Nagy. Gróf Zrínyi Péter Horváth-Országi Bán Uram szerelmes haidon leányát Gróf Zrínyi Ilona Asszonyt. Mely lakadalmi solennitást az jüvendő Martiusnak első napján Zborzi Kaszélymékben, Má-kovicza vára alatt — (Sáros Várm.) — rendelünk megtenni, megirt Bán Uram és több jóakaró atyánkfiai teczésckből. Minekokáért Kgyeket nagy becsülettel kérjük, hogy annál becsületesebben legyen, az megirt napon és helyen idején becsületes Kü-

*) Lásd Rany Memon. Hung. T. I. l. 23., hol Septemvir Vay József Urnak, 's nejének Gróf Vay Anának; valamint, ugyan-ott, Gróf Salbasson Marjának is nevüket elhallgaták, vagy csak első betűjükkal jegyzék-meg másokogy a' nagy Vay akkor még élt.

„vet - atyjokfjái által jelen lenni ne nehezeltje. Kgyektől kedvesen vesszük és jó választást várván, kívánjuk Isten hozza és éltesse sokáig Kgyeket jó egészségben. Datum in Arce Munkács, die 20. Januar. Anno 1666. Earund. Dn. Vrac. Affectionata Sofia „Bátori m. pr.“ — „Deputati sunt Ladislaus Szemere et Petrus Kazinczy cum poculo „deaurato centum florenis comparato, vase racemi figuram praeseferente, sponis oblato“ — mond Szirmay, *Notiz. Histor. Cott. Zemp.* p. 206.

Gróf Wesselényi Ferencznek, az István' fijának, halála után, (mh. Német-Lipcsén, Liptó Várm. 1667. Mart. 23-d.; Nádor leve 1655. Mart. 15-d.) perzgett a' békétlenkedés' tüze, 's a' huszonöt esztendő's Rákóczy Ferencz Erdély Fejedelem nem csak névvel vágyott lenni, ipa Zrínyi Péter épen Király. Rákóczy 1670. húsvét' második napjára a' Tokai Vár' Commen'ansit, Gróf Starhemberg Rudgért, barátságos ebédre hívá-meg Patakra; de a' mint ezek megérkezének, vasra vereté őket, 's a' Kegézi Várba (Abaujban) küldé Tolcsvai Bonis Ferencznek gondjai alá, ki ezért osztán fejevel lakola. Tokajt Szepesi Pál és Szuhai Mátyás siker nélkül igyekezének elfoglalni, de Zemplényi Fő-Ispán Bocskay István szerencsésen Őödot. Rákóczy Szerencsen tartá tanácskozását, hogy mostan már mint úszék dolgait, midőn a' Vármogye által oda küldött Notárius Kazinczy Péter meghozá a' hist, hogy Zrínyi Péter és Frangepán Ferencz, sőt maga az Ország' Birája Nádasdy Ferencz is, elfogattak *). Rákóczy réműve futa Munkácsra, anyjához, ki a' Fels. Udvarnak mindég nagy híve volt. A' vétke és gondolatlan tett Rákóczynak 885,000 forintba került; Pataki, Ónodi, Ecseki, Munkácsi, Sárosp. Ledniczei (Trencsomben) Várba német őrséggel szálltatott-be; 's anyja a' Jezsuitáknak Kassán egy nagy Residentiát 's egy két-tornyú Templomot építete, mely most az *Académián* ifjúságnak vagyon által-adva.

— Ferencz meghalt Zborón 1676. Júl. 8-d. élet. 31-d. eszt.; Bátori Sóna 1680. Jún. 14-d. Patakon. (Runy *Monum. Hung. T. 1. l. 28.*)

Zrínyi Heléna 1682. Jónius 15-d. tartá második menyegzőjét Késmárki Gróf Tököli Imrével, Munkácson. Férje Vezérvé tevé magát a' békétlenkedőknek, 's így a' Vár 1693. a' híros Karaffa Antálnak kénytelen vala magát feladni. Tököliné, 's leánya Rákóczy Juliána Barbara, 's négy esztendővel ifjabb Ferencz fja, felparancsoltatának Bécsbe, 's Tököliné mindaddig ott tartaték, míg Tököli-Törzs-vérnáj; Brassó mellett, 1699. Aug. 21-d., Leopoldnak minden életben maradt Generálisait, 's magát Heiterheimbi Gróf Heisler Donátot is elfogú, 's feluségét ennek eleresztése által vissza-nyerheté. A' nagy-lukú asszony **) Nicomediába követé férjét, a' fekete Tenger mellé, 's ott elhalt, szegénységben. Közöljük Epitáfiumát:

„Hic requiescit a heroicis laboribus

„virilis animi mulier,

„sexus et seculi sui gloria,

„Gelsiss. Dna

HELENA ZRINYIA

*) Némethi Bécsben, a' más 1682. Bécs-Ujvárosban 1693. Aprellnek 20-d. fejezet vesztettek.

**) Így nevezi őt Eötvös Hercegje is. Szava szerencsés, 's talán póda adékul valót. Szava két féjé; atyját, tevéte, sőt, leányt, két nevelőjét, hazáját.

„Zerinae ac Frangepanae gentis
 „decus ultimum,
 „Thököli Principis uxor, olim Rákóczi,
 „utroque digna conjuge;
 „magnis apud Croatas, Transilv. Hung. Siculos
 „inclita titulis,
 „factis ingentibus toto in orbe clarior;
 „varios sequa mente Fortunae casus experta,
 „par prosperis, major adversis;
 „cumulatis christiana pietate bellicis laboribus
 „fortem Domino reddidit animam,
 „mortem eluctata
 „in suo *Florum-campo*,
 „ad Nicomediensem Bithyniae sinum,
 „anno Sal. MDCCIII. aet. LX., die XVIII. Februar.

RÁKÓCZY FERENCZ a II. Ferencznek és Zrínyi Helenának egyetlen fia, született a Bors Kastélyban 1676. Septemb. 6. d. *)). Nevelése Cardin. Kolonics Leopold Prímásnak 's Generális Gróf Csáky Istvánnak gondjaira vala bízva, 's 3t esztendeig Prágában tanult a Jezsuiták alatt (vagy Cseh-Neuhausban), 's azután esztendeig Olaszországban útazott. Egy Német-oroszai útja alatt elvett a Heszzen-Wanfriedi Károly Fejedelem CAROLINA-ANÁLIA leányát.

Amikor maga az eml. Munkácsban egy száll, mintha az affélt fel sem lehetne tenni: igen is hihető mindazáltal, hogy 5tet elkeseredett elméje 's a Francia Udvart birtatai arra szédíték, hogy koronás Ura ellen támadjon 's a kőz nyugalmat megzavarja. A' Bádeni-Lajos' nevét viselő Cs. K. Regimentnek, mely Eperjesen feküdt, egy Hadnagy, Longueval, megígéré Rákóczynak, hogy levelét XIV. Lajoshoz elvitt; 's Linczben elfogott. Ezt nem sokára a Rákóczy' elfogatása követé **). Ő, és tírsai Bécs-Újhelybe vitetének. Rákóczy onnan, segítve felvigyáztató Kapitány Helmuth által, Novemb. 8d. és 9dike között 1701. Lengyel-országba szökött által, hova Székési Gróf Barcsényi Miklós már elébb vonta vala ki magát ***).

*) Boni, Hódolások lapján felelő Sándor-Alja-Újhely Mező-Városban, hol Zemplény Város. a maga Gyűlést tartja. — A' Rákóczy Ferencz által in *Histoire des Révolutions de Hongrie* (à la Haye, 1759. 8. Vt. Kkt.) egy adja az esztendőt (T. II. p. 8.) a' mint in kérdék, 's csak két szótól kezdve, mint, ugyan-az, az mondák: „Ce jeune Prince...“ a' stoll egy dolog megfogalmazás, „Puisqu'il n'est pas arrêté.“ Ez 1676. Júlíusban hula-meg, 's hihetők, hogy a' holasok számára e'je hódol, mint az esztendőben.

**) Paly Hist. Regum Hung. T. III. p. 442. „Rákóczi, non longe Takajna dimissus, cum Servatis a' Titano „Vayo die 2p. Mail comprehensus...“ Az in esztend Salmay István Apoll. 7dika mentés (Natio. t. Zemplén. p. 285.), 's a' ismét, mely nap fogatott-ál maga, 's Rákóczy, 's Vay, nem csak adom. Szoros Lélek is, az Mihály; és az öök kielt Októberi Fél. — Hihetők mindnyosan azaz nap. Rákóczy Salmay, a' helygében, nem a' Takajna; Salmay Sáros-Mihály, Sároczon egy szállérvén, a' hódol Vay Szabolcs Város.

***) Kozsiga' 's kisközé' szótartott, és a' más kisközé'ek, lélek az eml. Francia Munkács. De egy két feltevések, hogy az igazság végre-kajolhatón kerülje az Antihódolásoknak vigyázó hírsz. Hódolók rapata hogy Longuevalnak levelet adott, de kezdők, hogy más levelek találhatók, az Vagy az egyet dandolhatók az

Mintegy két esztendő teltén ott, 1703., kísérve némely Francia és Lengyel seregek által, Bereg Vármegyének szélein berontott, 's Munkácsi tábortól ereszté ki János J. J. Manifestumát. Sok győzedelmei 's veszteségei után, 1705. Septemb. 12d. olt. Octób. 13dikáig a Széchenyi mezőkön, Nográd Várm., tartá Gyűlést, 's abban mint *Dux Confederationis Hungaricae* felelküdt. Az Erdélyiek 1707. Marcz. 28d. Fejedelmöknek elválaszták, 's e két címmel, királyi fényben tartá Diétáját Ónodon, Borsodban. De a Maros-Vásárhelyi választás Aktáját Generális Báró Tige (olv. Tics) Szebenben hőhár-pallos által égetteté-el.

E' háborgásokat követé a Szatmári Béke, megkövte 1711. April. 29d. a' Mária Theresia alatt Nádori méltóságra emelt, hazáját-szerető Pálffy János által. A' történetek' feledése ki vala terjesztve Rákóczyra is; de ő, eléggé tanácsalanul, a' kégyel élni nem akara, 's némely híveivel előbb Lengyel, tovább Angol és Francia-országokba vette magát, végre Rodostóba, a' Marmorai tenger' szélére, közel Konstantinápolyhoz; 's ott 1735. April. 8d., Nagy-Péntek nap'; megholt — Hítvese Párizsban mála-ki 1712. Február. 28d.

Két fia, József és Gyöner, Bécsbe vitének. A' Vezeték-nég Józsefnél *Markgraf von Sankt-Karl*, Gyöngyénél *Markgraf von Sankt-Elisabeth* nevre vala változtatva, VI. Károly Császárnak 's fels. hitvesének neveikről. Elszökte nek mind ketten, 's az elsőbb Török-országból akara alkalmatlankodni, míg XII. Kelemen az Anyaszentegyház' villámát reá lobbantotta. Megholt Csernavodán Bolgár-országban 1736. Novemb. 10d. élett. 38. eszt. — Az ifjabbik, kit atya Makovicsai Hercegnök akara tituláztatni, Párizsban elvett Marquise de Béthünnt, de a' házasság meddő maradt. Megholt 1732. ugyan - ott.

As' egykor oly nagy fényű Felső-Vadászi Rákóczy ág így egészen kihála. Emlékezetét a' mi időnkben egyedül a' Generális Gróf Aspremont Ferdinand Göberthez ment Rákóczy Juliána-Borbára' utolsó maradéka, a' menyeyi szive által tiszteletes Aspremont Mária, Gróf Erdődy Gyöngyénél, utolsó maradéka az Aspremont háznak is, tartja - fenn.

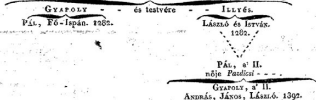
A' RAKÓCZY RAKÓCZY-ház' utolsó maradéka volt ANDRÁS; ki felől (*Fascic. Juridicor.* 352. Nro 64.) azt tartá-fel emlékezetben a' Jegyző-könyv, hogy Bányai István Pataki Prof. és Székely András Újhelyi Predik. Fiscálisi-pörbe vonattak 's megbüntettetek, mivel Rákóczy Andrásnak Rákócson (*loco non Actuariorum*); 1756. eltemették. — Ennek Özvagya Fáy Mária hasonlóképpen Fiscálisi-pör alá vétetett 1749., minthogy a' Római Anyaszentegyház' kebeléből kilépett. (*Fasc. 364. Nro 82.*)

szélesített: Sámson István pedig ezeket hagyta felőben. a' János 214. tartott kikérdeztetés említésén 2. Novius maximus Principis? — Respondi: Vidi scriptas; tunc salamo solent scribere. — 5. Reproductio kiris gallica lingua scriptis liberis, quoniam una creatura salamo a Principe Rákóczy subscipta, altera vero transire, traditio est nihil. — Haec inhatat Rákóczy egyhónk franciául, miat a' hova Lengyelval ment, ő azon láták ő mekőbi a' mik követeltek, hogy ő XIV. Lajosnál régből aha egyet öte?

Ezek szerint a' Ház' Genealogiai Táblája ez volna:

Törzsek:
BUGAD-RADVÁNY.

Két századdal később:

itt hézag.

N. N.

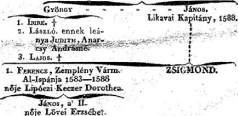

ismét hézag.

II. Ulászló országglása alatt:

Rákóczi
RÁKÓCZY FERENCZ,
ennek ága kiholt
Andrásban, Rá-
kóczon 1754.

Felső - Vadász
RÁKÓCZY ZSIGMOND.
megvette Felső - Vadászt, 1517.

ZSIGMOND

Erdélyi Fejedelem 1607. Febr. 8d. olt. —
letette mlőtlőségát 1608. Martz. 3d. —
mh. 1608. Decemb. 5d.

1. Bekédyi ALAGHI JUDITH.

ERZSÉBETH,
férje Gróf Homonnay (Drugeth)
Bálint, Ocszág Bír.

2. GERENDI ANNA.

—
—
—

3. TELEDDI BORNÁLA.

gyermeké nem volt.

1. GYÖRGY, az I.

Erdélyi Fejed. 1630. Septb. 20d.
mh. 1648. Octób. 11dikén.
nője Serkei LOKÁNTTI SUSÁNA.
menyegzője 1616. Apr. 10.

2. ZSIGMOND.

mh. 1620.
Decemb. 16d.
maradék nélkül.

3. PÁL.

mostohája nevelte-fel
Ország' Bír., Sárosi és Tor-
nai Fő-ispán.
nője Hethesi PETRE ANNA.

1. GYÖRGY, a' II.

Erdélyi Fejed.
mh. 1600. Jánus' 7d.
nője Samlyai BÁTONI SÓFIA.

2. ZSIGMOND.

HENRICA, Pfalz-
Rheini Herceg-
asszony mh.
1652. Febr. 2d.

3. FERENCZ.

gyermek-
háborban mh.

1. LAZSLÓ.

Sárosi Fő-ispán. el-
esett Váradon 1604. Máj.
nője Nagy-Mikály/BÁNFI
ERZSÉBET.

2. ANNA-MÁRIA

Apáczs.

FERENCZ, az I,
választott Fejedelem.
mh. 1676. Július 8d.
Zsinyi HELÉNA.

ERZSÉBETH,
két Erdédiek' nője.
† 1707. Novemb. 8d.

JULIÁNA BARBARA.
Gróf Aspremont Fer-
dinand Gobertné.

2. FERENCZ, a' II.
választott Fejedelem.
szül. 1676. Septemb. 4d.
mh. Rodostóban 1735.
April. 8d.
nője CAROLINA - AMALIA
Hessen-Wanfriedi Fejed. Asszony.

1. JÓZSEF,
mh. 1738. Novemb. 10d.
gyermekék nélkül.

2. GYÖRGY,
mh. Párizsban, 1732.
gyermekék nélkül.

Közi ezt a' hollásainak 's házajainak megigazítására 's kipótlására a' Historiogra-
phia' és Régiség' barátjait meghívja.

KASINCZY FERENCZ.

10.

AZ ELSIKKASZTOTT GYÜRŰ.

Parabola

(Lessing Náthánjából.)

Élt' régenten, az ősz Nőe' korába' még,
 Egy nagy kincses Űr a' Napkeleten. Bira
 Kedves kéztől az egy drága-köves gyűrűt.
 A' kő rajta Opál, 's száz-szintű kő vala.
 Benn oly titkos erőt rejt, bogy a' ki azt
 Biztában viselé, kellemesé leve
 Isten 's ember előtt. Nem csuda 'hát, le hogy
 Ujjáról ez az Űr azt soha nem hagyá,
 'S házánál örökös megmaradást neki
 Rendelt, és pedig így. — E' gyűrűjét hagyá
 A' kedvencznek egyéb sok fiai között;
 'S úgy végzett, hogy ez is, majd ha halála jó,
 Olyan gyermekinek kösse örökbe-le
 A' gyűrűt, ki kivált szíve szerint leend;
 És nem nézve személyt, kort, — fejedelme a'
 Házának legyen az csak, ki gyűrűt nyeread.
 Firól-fira utóbb így juta e' gyűrű
 Egy Nemzõre, kinek három edes fija
 Volt, jó szót-fogadó mindenik eggyeránt,
 'S így kedves fiak is, mindenik eggyeránt:
 Csak még néha -idõn nékie tetszheték
 Majd ez majd amaz, — a' mellyike hol külön
 Közlé véle magán, ömledzõ szívét, —
 Kedvesb'nek 's gyűrűért érdemesebb' fiak,
 'S ily gyarló minután, Atyja világosan
 Mindének gyűrűjét neki ígerte-el. —
 Így ment e' dolog, a' míg mehetett. De most
 A' buzgó Atya már halni közelgete,
 És könnyitni magón drága lón a' tanács.
 Két kedves fíjait sérteni fíjfalás,
 Kik szavába nagyon bízva, reméltének.

Mit tévő legyen? Eggy ötvös után kutat
 Loppal, 's nála siet a maga gyüreje'
 Formájára külön két ugyan oly gyürüt
 Megrendelni; se pénzt tőle, se fáradsát
 Nem kémél, izenél; csak-hogy amához e'
 Két gyürü remeken lenne hasonlatos.
 Ohajtása szerint elsüle szándéka.
 A' Míves, gyürüt mind neki megvívén,
 Imé! már maga sem esmeri többül el
 Musiráját. Megörül; és behivatja most
 Végtépen fijasit, mindeniket magán,
 'S áltadván nekik így sorba' külön-külön
 Áldását 's gyürüjét, — meghal azon nyomon.

Elholt atyjokat a' sirba olig teszik,
 Jőnek már a' fiak, gyüreiket hozzák.
 Ház' fejedelme akar lennie mindenik.
 Vizsgálódnak; ered pör, harag és panasz.
 Mind hujóba; mivel bébizonyítani
 Három köftt az igaz drága-köves gyürüt
 Nem volt képes. Azért pörbe idézte most
 Egymást mindenik. És ott liki esküék
 Bíró szeme előtt, hogy gyammit vessék
 Közvetlenül edes Atyja Lezéből ált,
 (A' mint volt is ez); és, hogy megigérte rég'
 E' kincsnek jussait bírni utóbb, neki,
 (Így volt szinte ez is); 's hogy vele álnokul
 Bánt itt volna ez a' jó Atya, nem lehet;
 'S mintsem róla gonoszt tudna gyaníttani
 Itten, — oly szeretett drága Atyáról, — ő
 Bár - mely kész legyen is Véreiről merén
 Jót gondolni, előbb őket okozza, mint
 Fortélyos Feleket; 's majd a' Csulárdokat
 Ki is tudja, de nem hagyja boszútalan.

Szóllott erre Bíró: „hogya-ha ti énnekem
 „Nem hozzatok-el e' helyre azon Atyát,
 „Székemből-titek' én' útnak eresztetek,
 „Hát engem ti mesét oldánt' vélték e
 „Székben állni? vagy azt lesdesíték, hogy a'
 „Száját nyissa-meg itt majd az igaz gyürü?
 „— Lassan még is! hisz' úgy hallom, az az igaz
 „Gyürü bájos erőt rejt, 's viselő Urát
 „Isten 's ember előtt kellemesé teszi.
 „'S ez lesz-az-leghizonyosb' próba ez ügybe'. Mert
 „Azt csak nem tehetik még is az őf-gyürük.
 „'S kit kedvelne tehát' legszivesebben így

„Kettőtök? — No, hamar, szóljatok erre most!
 „Hagytok? Gyűrűk ön' magatok felé
 „Munkás csak? ki-felé nincs erejük nekik?
 „Legjobban kiki csak kedveli ön'-magát?
 „Oh! hát miadeneitek megcsalatott Csalárd!
 „E' három gyűrű között egy sem igaz gyűrű.
 „Goadolnám, az igaz táletk elvesze.
 „S hogy vesztéteket elrejtse Atyátok, úgy
 „Készítette ezen hármat az egy helyett.
 „S most már, — szólla tovább nékiek a' Biró, —
 „Bizvást székeim előtt menjetek. Itt egyéb
 „Vég -szentencia nincs. Hogy-ha de jó tanács
 „Kellő nélatok, úgy haljátok, ezt adom:
 „Ügytökben ti csak úgy érsztek, éppen a'
 „Mint az van. Gyűrűjét, hogy-ha közzületek
 „Atyjától örökül nyerte-ki mindenik,
 „Bizvást tartsa övét igazinak kiki.
 „Megtörténhete, a' jó Atya hogy tovább
 „Tiránkodni ama' fő-gyűrűt egy -magát
 „Nem szivelte-meg a' házba? Bizonnyal is
 „Mind a' hármatokat kedvele ő, pedig
 „Egyformán; mivel ő edgyitekért ama'
 „Kettőt nyomni, szívéen nem vihete tovább.
 „Most 'hát, noszsa! Hát, rajja legyen kiki
 „Hogy szint olly egyenes nyílt szerető szívet
 „Birhasson maga is. Vörsönösen kiki
 „Nyilvánítsa-ki azt, melly csuda báj-erőt
 „Rejt a' drága gyűrűn néki jutott köve;
 „Támasztgassa ezen a' csuda báj-erőt
 „Szíves jó-tétel és béke-lakott kébel,
 „Egygyesség, buzogás, álhatatos kegyes
 „Isten-tisztelet is mindenikében. Es
 „Az'tón majd ha utóbb a' kövek' érdeme
 „Egykor gyermekitek' gyermeki' gyermekin
 „Meglátszand, — ezer és még ezer év után;
 „Öket székeim elé örszse-hívom megint.
 „Bölcsőbb férjü ülend akkor ezen helyen,
 „Mint én; 's a' pörösek között igazat teszen.
 „Most már menjetek!“

Így szólt a' szerény Biró.

Hívek! Valláson pörlem szünjeteik.
 Mellyiknél van igaz drága -köves gyűrű:
 Bölcsen mondva, im. e' példa-beszéd tanit.

E. I. P.

10.

AZ ELSIKKASZTOTT GYÜRŰ.

Parabola

(Leasing Náhánjólól.)

Élt régenten, az ősz Nőe' korába' még,
 Egy nagy kincses Úr a' Napkeleten. Bira
 Kedves kéztől az egy drága-köves gyűrűt.
 A' kő rajta Opál, 's száz-színű kő vala.
 Benn oly iitkos erőt rejte, hogy a' ki azt
 Biztában viselé; kellemesé leve
 Isten 's ember előtt. Nem csuda 'hát, le hogy
 Ujjáról ez az Úr azt soha nem hagyá,
 'S házánál örökös megmaradást neki
 Rendelt, 's pedig így: — E gyűrűjét hagyá
 A' kedvencznek egyéb sok fíjal között;
 'S úgy végzett, hogy ez is, majd ha halála jó,
 Olyan gyermekinek kösse örökbe-le
 A' gyűrűt, ki kivált szíve szerint leend;
 És nem négye személyt, kort, — fejedelme a'
 Házának legyen az csak, ki gyűrűt nyerend.
 Fírói-fíra utóbb így juta e' gyűrű
 Egy Nemzőre, kinek három edes fíja
 Volt, jó szót-fogadó mindenik eggyeránt,
 'S így kedves fiak is, mindenik eggyeránt:
 Csak még néha -időn nékie tetszheték
 Majd ez majd amaz, — a' mellyike hol külön
 Közlé véle magán, űmledező szívét, —
 Kédvosb'nek 's gyűrűjét érdemesebb fínak,
 'S ily gyarló minután, Atyja világosan
 Mindének gyűrűjét-néki ígerte-el. —
 Így ment e' dolog, a' míg mehetett. De most
 A' buzgó Atya már halni közelgete,
 És könnyíteni magán drága lón a' tanács,
 Két kedves fíjait sérteni fíjálalá,
 Kik szavába nagyon-bizva, reméltének.

FELSŐ MAGYAR-ORSZÁGI

MINERVA.

Tizenkettedik Füzet. Deczember 1826.

I I.

A' Szorgalmatosságról.

A' Szorgalmatosság egy fő vonás az ember életében, mely az életnek leghasznosabb következtetés kötelessége. Akármely elvesztett birtok, jószág, vagy kár-vallás, mind vissza-szerezhető és helyre-pótolható; de a' lefolyt idő vissza-téríthetetlen, s így a' mit az ember üressen, haszon-vétel nélkül elbocsájt: annyival, mindég hijjános marad; mivel a' mit későbbben cselekszik, az már más időre tartozandó. Az egész természetben mindennek bizonyos ideje van; melyben kívül ha valámit kívázen is az ember: csak igen olyan szokott lenni, mint az üveg-húzakban nem idejekre természetli gyümölcsök.

Erre nézve hát a' szorgalmatos ember minden napot megrsgad, és azt addig ki nem bocsájtja kezéből; míg annak hasznát nem vészi. A' dologtalan heverésző pedig olyan jónak tartja az időt, mit örökre megtartani szeretne, de azt keze között nem szenvédheti; mint a' pázarló a' pénzt.

Az egész emberi élet, egy megszakadhatatlan igyekezettel telik-el, melynél fogva az ember idejétől megszabadulni törekedik, és amár sok munkát fordít annak elvesztegetésére, még is mindég több marad belőle; mint a' mivel tudna mit csinálni. De nem azt kell ám a' szorgalmatosságon érteni; hogy az embernek idejét szüntelen való munkássággal és hivatalbéli foglalatossággal kell eltölteni. Mert Ezópus mondása szerint, ha a' kéz-ív mind untalan felvonva áll, hamar elszakad. Múltó időt is tehát az ember magának, s lelkének testének bizonyos játékokat adhat, kell is egykor más-kor. De milyent? Kártyát? ha a' kártya-játéknak az az egy haszna nem volna, hogy

F. M. Or. Minerva 4. Negyed. 1826.

legalább addig és azon idő alatt megsszúnik az ember a' mások' rágalmazásaitól: valósággal a' lopás, rablás' vétkével együtt kellene elítélani. Tánctort? Ha Scipio feltámadhatna, és egy bál-házba meglátná a' tánczolókat, bizonyosan azt gondolná, hogy az örültek' házában van; azonnal másodszor is meghalna. Komédiát? ott az ember a' mennyit épülne, annyit romlana; inkább legyeket csapkodjon. Vadászatot? ez már szenvedhető, kivált annak, ki feleségével jól nem élhet. Vagnak nemesebb idő-töltések. Jó barátokkal okos társalkodásban, kertekben, mezőkön, erdőkben, néha-néha sétálgatni, bizonyos időkben kocszni, lovagolni; feleségével, 's gyermekeivel magát mulatgatni, 's több ártatlan és emberhez illő társalkodásokban megjelenni, mulattató elmés munkákat olvasgatni, kertekben, virágok 's fák körül munkálkodni. Csirus gyümölcs-fákat ültetett, Szokrates ifjakat tanított, Horátius kertet kapálgatott, Kátó lap-tával játszogatótt, Agesilaus és negyedik Henrik, a' nélkül hogy nagyságjokból és méltóságjokból csak legkissebbet elvesztettek volna is: gyermekeik között gyermekeké lettek 's egész gyönyörűséggel mulattak.

A' szorgalmatos, minden időjének darabját arra szokta fordítani, a' mire neki azon idő pontban szüksége van, és mindent a' maga idejében csinál, kötelességét éppen akkor teljesíti, midőn kívánatik, jelenlévő idejéből semmi jóra való alkalmatosságot el nem mulaszt, 's minden órájának virágját szakasztja. Mert a' ki ifjúságában nem tanul, nem munkálkodik; hanem csak lézeng e' földön, a' napokat csak lopkodja, erkölcstelenkedik, vagyonyát vesztegeti: vénségében már' hijjában igyekszik; késő a' tanulás, a' dolgozás, takarékosság: 's a' jóbán foglalás csak olyan, mint a' ki a' bort míg tisztán jön a' csapony; mindenfelé elfecséri, 's akkor kezdi kémélni midőn zavarosan foly; 's nem szin-bort, hanem csak seprőt nyer; — vagy mint a' ki ebéd előtt gyertyát égut: vacsorát pedig setében kéntelen enni. A' szorgalmatos ember sokat lát, sokat hall; többet gondol, többet tud, — 's azokon az úton 's módokon, a' mint elei, vagy más egyebek vitték vagy viszik dolgaikat: ő járni és cselekedni nem tartja egészen helyesnek. A' hol ez előtt homok buczkák és tövissek voltak, ő szőőt termő kaszálókat csinál. Az ingoványos mocsáros helyeket árkolások által, jó legelő mezőkké változtatja. A' vad 's terméketlen földeket, jó búza-termőkké teszi.

De a' szorgalmatosság' gyümölcsét a' rend éleli-meg, a' foglalatosságot pedig a' mód teszi hasznossá. A' kik a' rendre nem ügyelnek, minden fáradozásuk 's erőlködések mellett is hátra-maradnak; a' rendet megtartók pedig szemlátomást előre-haladnak. Amazok a' sok mellett sem tudnak jól kijöni, emezek pedig kicsinyből is jól-állanak. Mert amazok a' hirtelenkedés 's meggondolatlan kapkodás miatt, a' rendellen-ségbe mind inkább-inkább belé-süllyednek; emezek pedig csendes megfontolással mindenhez módjával nyúlván, dolgaikat jobban-jobban rendbe tudják hozni. — A' rendetlen tábor útközetet vesz. — A' hebehurgya szolga kárt okoz Urának; módot és rendet tartva pedig, mindegyik haszonnal éri célját.

A' ki jelenlévő dolgát maga mulatságért vagy más barátságért következő napra halasztgatja, éppen úgy teszi, mint ha idei szőlő-munkáját, vagy szántását, vetését, jövő esztendőre hagyná. Mert rendszeren következett munkájának azon napi hasznát, magát akkor kérdésén kívül elvesztette. Az olyan gazdálkodó csak nagyobb terhet von

magára, 's jószágának rendtelenségbe hozásával, egész házának szükségét okoz; csak ritkán, vagy igen hajosan pótolhatja helyre okozott hijánosságát, mivel az idő rendes pontjának elmúlásztása, mindég kárt szokott maga után húzni. — A' tábori embert, ha nem figyelmez a' jel-adásra; a' hajóst, midőn elmúlasztja a' kedvező szelet, rendszerent veszély szokta érni. — A' sietve útazó okosabban bánik a' maradozónál; mivel hamarabb czélt ér, és a' következtető alkalmatlan idő viszontagságait is elkerülheti.

Erre nézve, a' jelenlévőnek bizonyos használását, soha sem kell a' bizonytalansággért félre vetni. Mert a' szorgalmatosság nélkül való dolog-halogatóval az idő éppen úgy szokott bántani, mint a' kgmény hitelező pontosan nem fizető adásával, hogy még az uxorát is tőke pénzé fordítja. Aszonban a' szorgalmatosság az embert nem csak hogy élete' boldogításában elő-segéli, hanem azt még gyönyörűségekkel is fűszerszámozza, mivel az élet' édesességét sokkal jobban érezheti egy serény munkálódó, hogy sem egy lomhaszágban elpuhít aluszékony lélek. A' kötelességének pontosan megfelelő munkás, pihenése' idejében is gyönyörködve emlékezik munkássággal töltött óráira; ellenben a' munkátlan tunya, napjai vagy órái között különbséget sem tehetvén, csak egy napra sem emlékezhet, mellyen kötelességének' megfeleltethet volna.

A' vénség' két pálczája, mellyekre aggodt idejében támaszkodhat, egyik a' virtussal folytatott életre vissza-emlékezés; mellynél fogva magát a' köz-szeretetre és becsületre érdemesíté; a' másik pedig serény munkássága által szerzett vagyonából c-endes békeségben élhetés; hogy a' mások kegyelmekre szorúlni ne kéntelenítsen; de a' henyé dologtalan ember' élete ezt mind a' kettőt még ifjú idejében eltöri, 's támasz nélkül maradvá csak nyomorkodik.

A' szorgalmatosság tehát, egy a' legtermékenyebb tulajdonságok közül, melly magából úgy osztogatja a' hasznót, mint a' joltévő nap a' tenyésztő agárokot; amaz az embert, e' pedig a' világot teszi fényessé. A' ki kötelességét mint férj, atya, gyermek, hivatalbéli magános, parancsoló vagy engedelmeskedő, minden tekintetben igazi szorgalommal betölti; az a' maga nemének valóóságos disze, 's minden dolgában szemlétomást előre-halad és boldogul. A' dolog-halogató 's kötelesség-chen restül jár, éppen ellenkezőleg van; az naponként fogy, 's többnyire minden szükségét a' másokból kéntelen pótolni, dolgában elő-menetele hasonló egy vándorló' éjjeli útjához; ki a' baktatva léphetése mellett, még útját is tévesztgetvén, mit se haladhat előre.

Egy kötelességet rendszeren vivő szorgalmatos gazdának barma tenyészőbb, földje termékenyebb, erősenye tellyesebb, házat jó módban tarthatja, gyermekeit jól nevelheti, adóját fizetheti és még másokkal is jót tehet. A' serény kereskedőnek víz módjára foly kereskedése, 's minden nap hasznót lát, a' hitelezésre nem szorúl, 's beltje, peccátelestől nem fárthat. A' serényen munkálódó mester ember, szorgalmatosságával hitelt nyer magának, 's folyvást való munkája után bőv hasznót vesszen. A' dolog mulasztó nap lopóknak pedig, kik szorgalmatosságok' hijánosságát hazugsággal kéntelenek pótolni, 's szavok nem tellyesíthetéseknél fogva a' vevőket és munkálátókat magoktól elidegenítik, házoknak czimere rendszeren csak a' szegénység szokott lenni. Az észszal járó foglalatosságokban és főbb hivatalokban éppen ez a' tapasztalás; a' kötelességjeeknek pontosan megfelelő tiszt-viselők, mindének előtt becsületben és üz-

teleben tartatnak, a' nélkül hogy kevély reá-tartásoknál fogva kénteleníttetnének, az őket illető tekintetet másoktól kicsikarni; minden ember egész bizodalommal folyomódik hozzájuk, 's hívségjekre és munkásságjokra magokat 's vagyonyokat minden tartalék nélkül bízzák. Ellenben a' hivataljokban restek, dolgaik' halogatásainál fogva, midőn a' benne bizókknak várakozásait bé nem töltik: magok' eránt bizodalmatlanságot szerznek, 's tunyaságukat a' népséggel mind jobban-jobban észre-vétetvén, becseket elvesztik és mindenektől elhagyattatnak.

A' melly hivatalbéliék, sok hasznos óráikat csak az egyik társaságból a' másikba, egyik mulatságból a' másikba futkározásokkal, az ültözésekről való nyughatatlankodásokkal, 's személyeiknek kevély fitogtatásával vesztegetik; elvágják magok előtt azon útakat, mellyek különbben már az ő elébb-menetelekre készen-állottak, 's a' jobb rész előtt magokat megrovatván; jó, ha ott a' hol állanak, csak könnyörületességből megszenvedtetnek. Némelyek még nem csak hogy nem szorgalmatosok; de oly rémitő lusták és tehetetlenek, hogy a' midőn magokat inassnik által felültetették, egy darabig még a' menésre se tudják magokat reá-bírni; hanem elébb, néhány óráig az ablakban könyökölve nézegetődnek, 's mikor a' könyöklést megunták, azután mennek a' kávé-házba, vagy pedig az unalom miatt a' restég' párnáján végig nyúlnak 's egy játszi ész románkájának olvasásával töltögetik üres lelkeiket. Midőn már abban is egészen unatkozottak levének, szeglet házakat keresgetnek, a' hol feltalálhatják azon társaságbélieket, kik a' setétség' oltalma alatt, apjuk, véres verejtékeit, vagy a' másoktól kölcsönözött pénzeket kártya által egymástól lopkodják; az gyönyörűséggel töltik a' természetből nyugodalomra rendelt időt, 's a' felkelő nap szellessé őket szőjvel, a' midőn más szorgalmatos ember pihenő lélekkel és testtel, hivatalos foglalatosságát serényen folytatja; náluk az éjszaka kezdődik.

A' szorgalmatos, felkelésében megelőzi a' napot, és egy mozdulatjára, minden hozzá tartozói munkába állanak, mint mikor a' lejárt órá' láncz tartó kereke újra felvonódik, 's az első kerék megmozdul, a' szerént minden kerekek mozgásba jönnek. Ő az egész udvarát bejárja 's mindent szoros vizsgálat alá vészen; ha valamiben hibát lát, azt azonnal jobbtja; tudván azt, hogy a' melly türeést vagy lyukat ma egy ójjal, későbbben egy tenyérrel se lehet bedugni. Mezőjét, szántó-földeit, szőlőt, barmait, és minden vagyonait tökéletesen eszméri, földjeinek határait, barázdáit, nem csak jegyzésből, mint az Arabiai puszták' fekvéseit föld-mérő rajzolatokból; hanem tulajdon méréséből 's gyakori megtekintéséből. Estve míg napi munkájáról 's munkáltatásáról magával 's embereivel számot nem vét: le nem fekszik, 's míg a' következő napi feltételeit 's intézeteit ki nem fűzi, el nem alszik.

Az ily egyes személyiek szorgalmatoságjoknak 's munkás igyekezetjeknek, oly hathatós befolyása van a' társaság' és az egész nemzet' állapotjába is: hogy Látván márok is az ő dolgaikban lett elő-menteket 's boldogulásokat, apródonként példájokat követik, 's a' szorgalmatoság jobban-jobban terjedvén, közönséggé léssen. Műhelyest pedig az egész Nemzet' beléphet a' munkásságba, azonnal kilép a' vadság' állapotjából, 's a' milyen mértékben gyarapodik a' szorgalmatoságban, éppen ahhoz hasonlólag mégyen-gő pallérozódásában. Rajnál azt mondja, hogy a' szorgalmatoság éppen olyan mint a'

Júnó teje, mely elcsepogván betölti az eget csillagokkal. A' mely magokat a' természet' Ura, a' különbféle természetekben elrejtett; azokat a' szorgalmatosság nagy munkássággal felkeresi, és a' Nemzeteknek hasznokra fordítja. A' nagy lelki-tehetségeket az emberekből kifejti 's Nemzetek' világítójává teszi. A' rebegő nyelvű Demosthenes éjjel megírta az elő-adni akart beszédekét, reggel pedig az ékesen kimondás végett tanulni ment a' tenger partra, 's szorgalmatossága által elsoktatván nyelvtét a' rebegéstől oly nagy tökéletességre vitte az ékesen-szóllás' mesterségét; hogy azt embernek fellyebb vinni, nem igen lehetséges. Kleantes, éjjel kerteket öntögetett fizetésért, hogy nappal tanulhasson, 's Bölcsességével betöltte a' világot. Plautus nap-számra dolgozásával keresvén élelmét, munkáját éjjel tellyesítette, hogy nappal iroghathasson, 's elmés tréfiában megmutatta az emberi ész' nagyságát. A' mely magokat Ázsia az emberi Nem' édes anyja vadon termett, azokat a' szorgalmatos emberek a' sovány Európába 's a' földnek más egyéb' részeibe által-szállították és nagy munkássággal természetbőkké tették. Így jött-bé a' szántás-vetés is, mely az emberi Nem' pallérozódásának igazi talp-köve.

A' szorgalmatos mindég tud a' szükségén segíteni és a' szegénységen uralkodni, ez által a' szántó-vető a' rengeteg nagy erdőket kirtotta, a' mocsárokat kiszáritotta, a' tengereket honnyaiából kiszorította; és gazdagon termő gabona-földekké tette. A' kereskedést és kézi-mesterségeket virágozó állapotra juttatta, az egész világgal-közösülést lábra állította, egy szóval az embereket lelki és testi tehetségekre nézve egészen arra a' lépésre segítette; hol most a' legpallérozottabb Nemzetek emberi méltóságjoknak legnyilván - valobb jelenségeit adhatják. Ennél fogva igen okosan mondja Rajnál, hogy nem az a' szegény, a' ki szegénységgel nem bír, hanem az a' kinek a' szorgalmatosságra igyekezete nincsen. A' mely egyes ember munkái-igyekezeteivel vízi dolgot, jól áll és szükségét nem érez: úgy a' mely Nemzetben a' szorgalmatosság megvan; az erős, gazdag, és hatalmas.

Azonban a' szorgalmatosság még a' vétkek' és gonosszágok' eltilvoztatásokra is igen hathatos eszköz. Mert a' ki kötelességének pontosan meg akar felelni, és a' hivatalos foglalatosságában rendszeren eljárás máé megszokta; annak nincs ideje arra, hogy a' közönséges múltató és sétáló helyeket minden nap gyakorolja, ott órákat töltve ácsorogjon 's embereket szóljon, kivé-házakban 's kocsmákban kártyázzon, vagy pedig mezőről-mezőre, erdőről-erdőre vadászgátva a' drága napokat minden haszon nélkül eltöltse, vizek' partjain szédelegve dohányozgasson. Már pedig a' nap-lopó dologtalan emberek, kik a' korhaly henye' életet megszokták, elfelejtkeznek házi állapotokról, és a' midőn házi szükségieiktől szorítottanak; kéntelenek akár-mifele csalárdkodásokra 's más egyéb' ártós udós dolgoknak követésekre is vetemedni, hogy a' szorgalmatlanság-jok miatt házokba hecsészott szükségét 's szegénységet kiküszöbölhessék. Innét a' közönségek fogházainak békjós lakosai leginkább korhaly, dologtalan nap-lopókból állanak; mert a' midőn a' szorgalmatosok munkálódásoknál fogva érdemlik kenyereket, ők akkor csalásokkal, lopásokkal, gyilkolásokkal kéntelentiltotnek ártalmas életeket feltartani.

Egyedül csak a' szorgalmatos munkásság szüli tehát az emberek' jó állapotban-telhetségeket, ez által lehet az embereknek az élelmekre megkívánató szükséges eszközöket, szereket, 's élelem féleket megszerezni; hogy magok is tisztességesen élhessenek,

és a társaság feltarthatására megkívántató adókat és szolgálatokat is tellyesíthessék. Ez a rugója a tehetségek kifejtődésének, ez akadályozhatja a vétkek gyakorolhatását is, és így a vadság, palléroztatlanág, erkölctelenség, a nemzeti vagy házi szegénység és nyomorúság ellen is leghathatósabb eszköz.

Csontos István.

12.

Polykletus' útazása, vagy Római Levelek.

(Folytatás.)

Ötödik Levél. Polykletus Krantorhoz.

Házak, házi-eszközök, házi részai 's a' t.

Miolta Rómában vagyok, első sőt egyetlen egy gondom volt, bátorságot lát találni, mellyen leveleim hozzád 's a' fiéd én hozzám juthatnának. Ezen levelezés kezdete nagy vigyázatlanságot kívánt; alig bátorkodtam csak tavoról is tudakozódni, miképpen lehetne Görög-ország és Itália között közbeülést próbálni, 's a' feleletek, mellyeket kaptam, csak szándékom' vesszedelmes voltát mutatták, a' nélkül hogy annak esaközlésére kilátást nyitottak volna.

Végre a' történet kezemre adta azt a' mit soká hűjjában kerestem, 's ezután már bátran írhatok hozzád 's nem nyugtalanít többé az a' gondolat, hogy levelezésem szerencsétlenségemet fogja nevelni. Ki tudja, így szólok eddig sokszor magamban, eljutnak é leveleim annak kezéhez, ki reájok várakozik? nem fognak e' elveszni velem együtt az idegen földön, a' nélkül, hogy valamely nemes szívű ember' keze a' legjobb' atyának ezen utolsó vigasztalást által-adná? — Már most találtam ilyen kézre, 's hogy öröömöm annál tellyesebb lenne, egy földimnek keze ez, ki Kleonnak hívatatták 's már régtől fogva Rómában lakik, hol álló-képekkel, pompás edényekkel 's a' Görög művészség' egyéb remekeivel kereskedik, mellyekkel a' Rómaiak az ő lak-helyeiket ékesgetni szokták. Ennek biztosai szüntelen átszának Görög-országban, ezeket ő a' maga nevében módban fogja hagyni, hogy a' mit küldök, hozzád vigyék, 's csak egyedül magával kell tudatnom szándékomat. A' Consul fiának 's a' Consulnak társaságban voltam, midőn ez a' kereskedő a' házba belépett két szolgálival együtt, kik különböző-büféle drágaságokat hoztak. Míg Octávius egy Agát-kőből mesterségesen készült poharat vizsgálgatott, ez a' jó ember hozzám fordult 's ezt sugta füleimbe „lehetek-e valamiben szolgálatodra?” Ezen szókra borzadozás lepelt-meg engemet, 's ő

felelet nélkül is megértette mit akarnék mondani; mert módot keresett benne, hogy vele titkon beszélgethessek. Mit mondhatok egyebet? Nem annyira az ő többszöri biztatására, mint saját ohajtásom' ösztönzéséből egészen reá bízam magamat, 's leveleim már kezében vagyok. De alig tettem-meg ezen lépést, midőn az a' félelem háborgatott, hogy egy esmérletlennek kényyre talám igen meggondolatlanul támasszokdnam. Sőt megvallom az ő szolgálatra való véghetetlen készsége méltatlan gyanakodást gerjesztett bennem, melyet minden okokkal sem tudok belőlem egészen kirtanul' Valóban mi oka lehetne ezen embernek engemet elárulni? Ha fővénység ösztönözte őtet a' szolgálatra, az a' nagy jutalom, melyet neki nevedben ígértem, hallgatásra fogja őtet bírni; ha nemesen gondolkozik, a' mit nem ok nélkül hihetek, úgy nincs mitől félnünk. De akár mint legyen a' dolog, által-adom magamat a' veled való társalkodás' örömeinek, mely most egyetlen-egy vígasztalásom' s mellytől megfosztatnom fájdalmasabb kin volna mint akármely baj a' mi belőle származhatik.

Az ifjú Octáviussal való esmeretségem naponként barátságosabbá leszsz; egy két esztendővel idősebb voltomat egészen elfelejti az a' gondos nevelés, mellyben ő részesült, 's melly az ifúsággal az érettebb kor' erejét 's nyomosságát 's a' vénséggel az ifúság' tetszetőségét küli. A' mi mindennapi társalkodásunkban ő csak Görög-országról beszél; én ellenben szüntelen Római dolgok felől tudakozodom; ő én tőlem a' mi történeteinket, törvényeinket 's szokásainkat tanúlja-meg; én pedig ő általa az ő nemzeli' megismerésére vezéreltetem.

Ma, midőn a' Consul Cleontól külfölből szép álló-képeket vásárlott, azt kérdezé tőlem Lucius, ha vallyon a' Görögök' házaikat összesz-lehet é nagyságokra 's pompájokra nézve a' Római házaikat messze nekünk, ezt felelém én: elég nagyok a' mi házaink, de az olly Uraknak, kik, mint ti, oly számtalan' feleslegvaló rab-szolgákat tartanak, bizonyosan nem lennének elegendők. Az építés' módja nálunk nemes és ékes; mert azoknak, kik az építés mesterségének reguláit feltalálták, és oly sok pompás emlékeken gyakorolták, az alkalmas és kellemes lak-helyek' építése csak játék. Ti a' nálatok még esmérletlen jó izlés' helyébe a' pompát tettétek, még mi a' jól választott formák által fénylünk ott, a' hol ti a' nagyság' egész ragyogványában büszkékedtek!

Syrus, ki ezen beszélgetésen jelen vala, így szakasztá félbe szavaimat: „Korinthusban születésem' helyén töltöttem-el életemnek harmincz első esztendőjét, a' többit pedig itt-Rómában. Mind a' két Nemzet esmeretes előttem, 's talám a' jelenvaló esetben meghatározhatnám, mellyiké legyen a' kettő között az elsőség. De te kérdestetél-meg, Polykletus, tégedet illet a' felelet. Azonban hogy jól felelhess, esmerned kell a' dolgot, 's az a' mit itt látsz, csak hűjános képzetet adhat neked a' Rómaiak' pompájáról. Igaz hogy a' Consuli háza is nagy és tisztességes, mindenképp' megfélel' bírtokosa' méltóságának; de itt minden komoly és sanyarú, mint maga a' ház' Ura. Illyen házban laknék talám Camillus, ha ma élne; 's valamint ez a' maga idejebéliék között követésre méltó példa volt, úgy Octavius is talám ma egyetlen-egy a' maga sorsbeliék között, ki a' mindent megemésztő és elnyelő pompázásnak közepette mértéket tud tartani. Hányszor nem hallottam tiszteleire méltó férjfiaktól azt a' mondást, hogy már ma egy fő-rangu polgár' lákása nem egyez-meg sorsával, ha csak háza nagyobb

helyet nem foglal-el, mint Cincinnátusnak egész birtoka foglalt-el. Hijjában áll ezeknek szemel előtt Róma' fundalójának együgyű háza, mely eredeti állapotjában mind eddig gondosan megtartatott; csudálják ok a' régi szokások' egyszerűségét, de a' magokéat követik. Romulus Isten volt egy Kunyhóban, a' mai Rómaiak csak emberek, 's templomokat kívánnak.

Ha kívánjátok tudni, mennyire ment mai napon az építésbéli pompásás, jertek velem mind a' kettőn a' János uttzájában, hol egy gazdag polgár éppen mostanában végezte-el az egyik legszebb ház' építését; ötven ház-nép gazdagon élhetne abból, a' miben ezen épület került; de alig készült-el, már pert kezdett annak Ura az építő mester-ellen, hogy megszolgált bérét vissza-tartoztathassa. Ezen temérdek gazdagságú ember pedig soha-sem viselt Consulságot, nem is Senátor, sem nem Lovag, sőt még a' polgár-névre is csak kétséges jussa van. Az atya egy felszabadított szolga volt, 's Urának pártfogása alatt nevezetes kereskedést űzött; ennek keresményét a' fija pénzbeli speculatiók által annyira megsaporította, hogy most mindenek csak az ő gazdagságáról beszélnek. Költséges vendégségeket ad; sok színes barátjai vannak, kik nyúlunk csapodárokból és mindenféle csúszó-mászó hízelkedőkből állanak. De tielnünk kell, hogy magánosan beszélhessünk vele; — a' látogatások, mellyek a' ház' szemlélése végett tétetnek, hízelkednek néki, mintha ő magát illetnék; 's minden dítséretet, mellyet drágaságai nyernek, a' maga érdemének tulajdonít."

"Én ugyan még nem esmérem törvényöcöket elegendőképpen, így kezdék én szólani, de még is, ha jól emlékezem, azt hallottam, hogy itt Rómában vagnak, nem tudom millyen név alatt ilyan tiszt-viselők; kiknek jussok van a' szerfelett nevedő pompásást gátolni. Ha ez igaz, miképp' engedhetik-meg ezek, hogy egy alacsony rangú ember a' népnek ilyen veszedelmes példát adjon?" — "Jól mondd, felele Lucius, azon két tiszt-viselőknak, kik Censoroknak hivattatnak, vagyon szabadságok az efféle mértéktelenséget akadályoztatni; de fájdalom! magokat is elragadta az uralkodó pompásás' érja. Erről egy rendes történet győzött-meg engemet, mellyet igen ifjú koromban tapasztaltam; de még is mind eddig friss emlékezetben megtartottam. Az atyámmal tudniillik egykor az akkori Censornak Lucius Crassusnak egy falusi házba mentem, kit a' kertben tiszt-társának Domitius Aenobarbusnak társaságában találtunk. Ez néki éppen ekkor szemére-vetette, hogy lakása pompásabb, mint a' Censorhoz illenék, 's azt tette hozzá, hogy ezen lakásért ő örömet megadna ezer font szessterczetet. — Ezen az áron a' tiéd lehet, felele Crassus, csupán ama' hat loto szfákat tartom-fenn magannak. — Oh! monda amaz, úgy egy denárt sem adok érte. — Úgy e, kiálta Crassus? mellyükünk tesz' tehát nagyobb pompásat' én-é; ki' atyámi örökségén lakom, vagy te, ki hat haszontalan széret egy millió szessterczet igérsz?

Ilyen beszélgetések között azon ház' elibe értünk, mellyet Syrus megakart mutatni. "Nincselötte bemennék így szólta: álljunk-meg egy kicsinyt ezen ajtónál, melly megérdemli figyelmes vizsgálásunkat. Mind a' két ajtó ragasztók (antae) mesterségesen készűtek, 's a' rejtők kivésett képek antepogmatáknak nevezetnek. Az ajtónak czedrus-fából csinált szírnyai befelé nyílnak nem kifelé, mint a' Görögöknél. Rómában egyedül a' példás érdemű és erkölcsű Valérius Publicolának csak különös jutalom gy-

nánt engedtetett-meg hajdan, hogy kifelé nyíló ajtókat csináltathasson; 's ezen rendkívül való engedelem, mellyel maradékjai most is élnek, attól fogva senkinek sem adatott.

Béleptünk a házba az ajtó-őrözével akarván szállani, ki Janitornak nevezetik. Ez szobácskájában ült, egy pálcza lévén kezében, mellyel az alkalmatlankodókat visza-tartóztatni kötelessége, 's melly egyszersmind tisztiségének külső jele. Mellette egy három lábú edényben jó illatú fa égett, a házi Istenek' (Lares) tiszteletére; magának a deraka körül volt övezve egy lánczal, hihetőképpen arra a rettenetes stráására akarván emlékeztetni, ki a költők' mesélése szerint az alsó világ' küszöbéhez van lánczolva. Egy rab-szolgát hívott-elő, hogy az bennünket a' tornácba (atrium) késérne, melly aulának is hivatattik, 's a' háznak legnevezetesebb része. — Itt fogadtatnak-el a' látogatók, itt gyűlnek-össze, fontos alkalmatosságokkal p. o. lakodalmak', temetések' 's a' t. alkalmatosságával a' rokonok, itt tartatnak a' ház Úrának drágaságai. A' tornác formája rendszerént egy hosszúknak négy-szeg, mellynek hátúlja könyv-háznak vagy archvumnak (tablinum), mellyék szobái pedig szárnyaknak (alae) nevezetnek. Hajdan a' tornác egy olyan tágos szoba volt, mellyben a' házi-aszszony szolgálóival együtt gyapjút font, melly szobabéli eszközökkel csinosan meg volt rakva, 's mellynek egész nagyságát a' szoba egyszerre végig nézhette; most ellenben csak pompára nem hasznóra való ékességeket lehet benne látni. Ezen tornác több részekre el van osztva bársony-színű kárpitokkal, az első részen vagy szakaszon túl az alacsonyabb polgároknak nem szabad lépni; a' másodikban a' főbb rendűek fogadtatnak-el, a' harmadikba pedig csak a' megkülönböztetett személyek bocsátatnak-bé. Ezen utolsóba vezetett minket egy szolgáló, kinek tornác-őrző (atriensis) a' neve; minthogy a' tornácra vigyáz és mindenre a' mi abban van: egy oly hivatal, melly néki bizonyos tekintetben egyéb szolgáló felett elsőséget ad.

Itt találtuk a' ház' urát egy bársony színű vánkoston csendesen szunnyadozva, míg egy mellette álló szolgáló egy könyvből valamit előtte olvasott, a' mit senki sem értett. Mikor beléptünk, felkelt, 's mesterséges illendőséggel előnkbe jött. „Fortunátus, így szólta hozzá Syrus: itt az ifjú Octáviust mutatom-bé nálad; ez a' másik pedig (reám mutatván) egy külföldi, ki a' Consulnál lakik, 's a' szép mesterségeknak nagy barátja. Mind a' ketten bámulva hallották, melly csuda épületet alkottál, 's kéréttel általam, parancsold egyik szolgálódnak, hogy mutasson-meg ezeknek minden nevezetességeket ezen házban, mellyet az egész város úgy néz mint a' pompának remekét és a' jó-izlés' templomát.“ Ezen szókra mellyék hiúságának nem kevéssé híztek, így felele ő szerény mosolygással: „valóban a' világ igen nagy becsét tesz' arra a' mit csakedtem, az én czéлом az volt, hogy egy olyan házat építsek, mellyet némi-nemű bizakodással mutathatnék-meg másoknak; plánsaim már elkészültek, alkalmas mester-emberek is találkoztak, 's a' költséget bizonyosan nem kiméltém volna. De vallyon lehet-e Rómában nagy épületeknek helyet találni. Nincs itt semmi tágosság is. Igaz hogy a' helyet akarván nagyobbítani, egy-néhány házokat megvásároltam; de ezen apró birtokosoknak akaratossága keskeny határok közzé szorított. Úgy látszik, hogy a' szegénység gyönyörködik benne, ha a' gaz-

zagságot békóba szoríthatja. Azomban akár mi lett is házamból, örvendek, hogy azt a mi dicsőséges Consulunk híjának és ennek késérőjének személylesen megmutogathatom.

Minekutánna szívességet megkérőztünk, így kezdettem én szólni: „Valamit látok, mind az arra emlékeztet, hogy valamely Görög' születésű mester vezette építtésüket. Reá esmerek itt egészen a' hazámbeli építés' módjára; tökéletesen ilyen formájúak és ilyen részekből állók a' mi házaink; de ez az épület roppant nagyságú, 's mindenütt gazdag czifraság és ékesség ragya, míg a' mi sokkal kisebb házaink egyedül egy olyan kellemmel ajánlják magokat, melly abból származik, hogy részük illő egygerányosságban vagynak egymás között.” — „Éppen ezen kellemet lehetetlen nekünk elérnünk, felele Fortunátus; hogy azt kipótolhassuk, rendkívül nagy költséget teszünk; a' hol ti a' jó-ízlés' mívével megelőlegeszték, mi ott a' pompát állítjuk-fel, és így kiki azazal kérkedik, a' mivel bír, 's az által vigasztalja magát az eránt, a' mivel nem bír. A' mit itt megjegyezteél, hogy a' Görög és Római épületek külsőképpen egymáshoz hasonlítanak, azt mindenütt fogod Rómsban tapasztalni. Templomainktól elkezdve legszegényebb lakásainkig minden a' Görög építés-mesterségének utánozása; ugyan azért nem is eme' folyosót, sem emez oszloposzatokat kívánom veletek néznetni, mellyek csak az építő-mester' munkái, 's másutt szintén úgy feltalálhatnak, mint nálam. Tulajdonképpen csak annak tulajdonítok becsét, a' mi a' házban belől van, a' mit magam választottam vagy találtam-fel, 's a' mi által a' legnagyobb ritkaságok' birtokosává lettem. Kezdjük-el tehát a' vitárlást itt a' hol most vagyunk, itt a' háznak legtitkosabb részében, a' tornác' legbelsőbb szakaszában, a' hová a' stráza tudia nélkül senki nem juthat, itt őriztelem drágaságaimat. Ezen az egész félen értékemnek 's birtokomnak ok-levelei vagynak, amonnan, pedig könyveim, mellyek között a' mint egy e' felékben igen jártas szolgám mondja, sok ritkaságok találhatnak; annyi bizonyos, hogy ezen könyveket igen drágán vettem-meg egy Censor' hagyományból.” Itt nem állhatám-meg hogy Lucius-hoz ezt ne mondanám Görögül: „Sok ok-levelek, de kevés könyvek.” — „Kétség kívül, felele ez, a' birtokosnak több pénze van, mint tudománya.” Ezen pamlagon a' vánkosok bársony gypjúval vannak töltve, monda Fortunátus, úgy színt a' többi vánkosok is a' házban, 's a' pompának ezen nemét én kezdettem először Rómában. — „Valóban figyelmet érdemlő dolog, felele Lúcius, csak az kár, hogy előbb meg kell azt másoknak mondani, máskép: nem tudják.” — Ugyan azért felele Fortunátus, minden ide jövőket tudósítok e' felől.

„Nézzétek, monda tovább: melly mesterségesen van ez a' Mozaik készítve, mellyen jártok. Akármely kép-író sem tudná eme' madarakat szebben lefesteni, pedig csupán mesterségesen össze-rakott kövek. Emitt-ezen galamb, melly a' patakból iszik, valóban csudálkozásra méltó: melly szerencsésen hímzi a' valót! Az ékességnek ezen neve legelőször a' Capitólumban kezdődött, a' harmadik Punicus háború' elején; igazán az Istenek ajándéka, 's nálunk a' legnagyobb becsűek közé számlálhatik.”

Ekkor egy szolga jött azt jelenteni az Urának hogy valaki fontos dologban akar vele szólni. Ki vezetett beuntünk a' hátulsó szobából, 's ismét a' tornác' első szobájába jöyénk, hol egy magas termelű sovány ábrázató, 's ócska öltözötű öreg ember állott egy kosárral, melly a' mint látszott igen nehéz volt. „Ma, így kezdte ez a' ház'

Urához szóllani, a' Kalendák' elsője van, a' számvetés' ideje lévén, elhoztam a' hátsó pi interest, mellyel tartozom." — "Guta vigye, kiálta ez kedvetlen hangon, hát egy szempillantatig sem lehetek-e szabadon? Hagyj békét most 's jöjj később." De midőn az öreg a' kosárral elakart menni Fortunátus vissza - tartóztatá őtet karjánál fogva ezen szókkal: "Nem úgy, csak hagyj itt a' pénzt nem lesz' terhemre." "Mozolgyva néztünk egymásra, midőn a' kérdésnek és fősvénységnek ezen elégedését láttuk; de ő nem vette ezt észre, 's így folytatta tovább a' háznak ezen történet által félben - szakasztott leírását:

"Rómának nevezetesebb házaiban rendszerint a' tornácznak mind a' két' felén viaszképek szoktak állani, mellyek hecses tárgysokra emlékeztetnek. Ez bizonynal szép szokás, mellyet gáncsolni én nem bátorkodom; mindazáltal nékem úgy látszik, hogy ezen itt lévő képek, mellyek együl-egyig a' leghíresebb művészek' munkái, szebben tűnnek a' szembe mint az olyan alávaló mestérisébből készült 's goromba munkájú csinálmányok." — "Úgy van, monda Lócius csendes hangon, ezeknek illőbb itt állani mint őseid' képeinek." Ezen váratlan csafolódo jegyzés egy ifjúnak szájából észre-vetette vele hibás mondását, mellyet mindazáltal várakozásomat felyül-muló ügyességgel jobbitott-meg. Ha szabadságomban állana, monda, éppen nem az atyám' képét, hanem jöltévő-mét helyhezteném ide."

Az alatt a' már magassan feljött nap a' tornácznak egyik felén minden ablakokon behányta sugárait. A' ház Ura egy jelt adott 's egy szolga a' bársony színű kárpitokat leeregette, egy másik pedig az által-ellenben lévő felen felhuzalta; a' mi által a' szobákban a' levegő-áramlásnak a' nélkül, hogy a' világosság ényomattatnék. Az ablakok, a' mint nekem mondatott, télen száraz-lapokkal, gyöccsel, vagy papyrus' levelével csináltatnak-lé, az osztendő' melegbb részeiben pedig csak valami vékony légy-hálóval, vagy csupa kárpittal; éjszaka pedig mindenkor deszka-táblákkal lefedtetnek-be; ugyan ez történik az útza-felé való és hátulso ajtókkal is minden estve. E' végre erős závarok 's vas rudak vagynak, 's azonkívül nagyobb bátorság' okáért lakat is veteték az ajtókra, mellyet minden reggel ismét lévezenek' röktek.

Ez után egy hosszú bolt-hajtásos folyosóra mentünk, melly különböző rendeltetésű számos szobákba vezetett. Mutattak éjjeli nyugalomra 's nappali pihenésre rendelt szobákat, mellyeknek mindenikéni egy külső szoba is volt az azokra vigyázó szolgának számára. Sok helyeken látszottak a' falban vak-ablakok is, mellyekben könyveket vagy más szükséges eszközöket lehetett tenni. Leginkább megkülömböztette magát vesztegetett pompássága által az ebédő-szala (triclinium), mellyben körös-körül arany-és-érmék' ragyogott. Felfelé tekintvén az egész holtszobát mesterségesen-Érkek-va láttam lenni részszerint elfüant csontból készült, részszerint arany csifraságokkal. Megunván ennyi felesleg való tékozlást, lehetetlen volt érzésemet pillantataim által ki nem fejezmem; de a' mi nyájos vezetőnk nem érteite-el jeletem. "Úgy látszik, monda, hogy ez a' munka nem felel-meg várakozásodnak; talám valamely hibát véss' észre benne. Nem mindenütt látok illendő érányosságot a' részek között, 's vala feleletem." — "Adjon számot az építő-mester, monda ő; hát ebben is megkárosított mint többekben; de annak idejében ezért is megfizettetek vele."

„Azomban már eleget jártunk szobákról szobákra, így folytatá beszédjét, most más nemű szépségeket kell mutatnom.“ Kivánságára felmentünk házának legfelsőbb emeletére, hol nagy bámulásonra egy felette nyájos tekintetű 's egyszerű izléssel készült 's ékesített szobácskát találtunk, mellyen minden oldalról ablakok voltak, 's ezekből a városnak legnagyobb részét meglehetően nézni. Ezen szobában csupán egynehány székek, egy kis ágy 's virágos edények találtattak. „Ezt, mondá a ház' Ura soláriumnak hívjuk, minthogy itt reggel a nap' első sugarival szoktuk magunkat enyhíteni. Itt ezen ablakból a Capitoliumot láthatjuk, emeből a Jupiter Foretrius' templomát; azon túl van a Mars' mezeje 's legszélről a Tiberis' vizc foly. Hátnk megett a Neptunus' temploma áll 's ama' felnyúló magas emlék, melly eminnen látszik a Circus maximusnak, vagy a nagy pálya-futó hely' Obeliscusa vágy hegyes oszlopa.

„Itt szoktam magamat kinyugodni, így folytatá szavait, mikor a világ'zaja elfáraszt; ezen csendes és egyszerű szobácskában kedvemre átal engedhetem magamat gondolatimnak.“ — „Mindazáltal amott egy olyan szerzámotskát látok, melly ezen egyszerűséget gyanússá teszi 's arra látszik mutatni, hogy te itt nem mindenkor csak saját gondolatiddal társalkodol. Így szólla Lucius 's egyszerűsmind egy thorebint fából készült oszráblára tett engem figyelmessé, mellynek kockáji kristályból csináltattak, 's a játsszó karikácskák, mellyek rendszerént feketék és fehérek szoktak lenni, arany és ezüst darabokból állottak. A' mi Bölcsüinket Lucziusnak ezen szavai egy kevésbé megzavarták.“ Mit akarsz hát, felele ő, az ember nem lehet mindenkor egyedül maga; néha egynehány barátim társaságába vagyok itt, 's akkor ezen egyszerűségek szoktak magunkat mutatni. Esmered é ez? — „Eppen nem esmerem felele Luczius“ — „A' karikácskákat, monda amsz a kockákon lévő 's feljül-eső szemek szerint előbb előbb rakogatjuk, 's a' mesterség a szerencsének haszonra fordításában 's a' szerencsétlenségnek kipótolásában áll. A' múlt éjszakának felét ezen játékkal töltöttem-el 's azért ájutam mikor jöttetek.“ — „Sajnáljuk, monda Luczius, hogy álmadat, mellyre illy fontos okod volt, félben szakasztottuk. Fogadd-el köszönetünket 's éj ezután is a' szerencsének ved led oly nagy mértékben közeljtt javaival, oly okosan mint eddig; talám példád a' Rómaiaknak hasznos fog lenni.“

Minekutánna a' grádicsokon lejtöttünk, egy tágas udvaron mentünk végig, mellyet az épület mindenfelől körül-kerít, ez impluviumnak nevezetik, minthogy a' ház' fedeléről lefolyó eső-lév itt gyűlik-össze. Még egy tekintetet vetettünk a' házra 's azután kimentünk a' hátulsó ajtón, melly rövidabb úton vitt haza-felé.

[A' Alig értünk az úttátra, tüstént így kiálték-fel: hát ezek a' ama' némes erkölcsű Rómaiaknak maradvéaik? Mond inkább következőik; így szokasza félben Luczius. — Azután Sairus ekképpen szólla: „ezen emberre nézve, igazad van, Luczius, ő valóban csak névvel Római, 's nem egyéb; hanem csak neveléses utánazójok más sokkal nagyobb tekintetű férfiaknak, kik már oly nagy számmal vagynak, hogy nem sokára figyelm' tárgyai sem lesznek. Ellenben sokkal előbb szembe fognak tűnni azon régi Rómaiak, kik az új időkbeli pompázásnak közepette a' régi egyszerűségnek némelly nyomait megtűdák tartani. Ezeknek példái mint az ország' hajdani állapotjára mutató megannyi emlékek, még egy ideig fogják mutatni mik voltak légyen atyáik: míg végre, mi-

'kor esztendő'k forgása után ezek is elenyésznek, csupán bizonytalan regék fognak rólok szóllani: utóbb még a' vitéz tettek eránt is kétségek fognak támadni, minthogy a' maradék hasonlónak véghez-vitelére alkalmatlan leszz, 's végre a' késő világ gyűlölvén az olyan virtusokat, mellyekkel maga nem bír; inkább tagadni fogja hogy ama nagy emberek valaha éltek volna, mintsem hogy kéntelen legyen maga előtt magát szégyelleni.

S. K. J.

13.

KÖNYVISMÉRTETÉS.

Wanderungen durch Pompeji. Von Ludwig v. Gozó von Agyagfalva, Hauptmann im k. k. Österreichischen Genie-Corps, Ritter des kön. Sici-lianischen militärischen St. Georg-Ordens der Wiedervereinigung. Wien, 1825. — Nyomt. Strauss Antal, egész ivben, veliara. XI és 178 lap; és XX. egész Tábla és II. Vignette.

Eleink lekísérék Nápolyba a' Nagy-Lajost, megboszszolni a' testvérén elkövetett undok gyilkosságot, 's isméretekkel meggazdagodva tértek-vissza azon vidékekről, mellyeknek lakosaira a' Római nagyság' maradványai jöltevőleg hatottanak. Hadaink 1821. ismét lemenének azon tájakra, elosendesíteni a' nép' szerencsétlen háborgásait; 's mi, kik emlékezőnk az 34. száz eszt. előtt történetekre, nem fojthattuk-el keblünkben azt a' bizonyos reményig menő óhajtást, hogy oda-rendelt férfaink a' szeretett honát Európának a' legkieébb tájain sem feledik, hogy ők még ott is ennek fognak élni. Reményünk bé van tellyasítve; ime Obristl. Béró Lakos Úr bennünket Olasz-orozági, Magyar nyelven írt Levelével fog megajándékozni, mellyek közül nehanyat a' Hébe' kötetében gyönyörködve olvasánk; Kapitány Gozó Úr pedig Pompéji feől Pompéjiban készült Munkáját ereszté-ki, melly az ő nevet, végig az egész mívelt Európán, tisztelt névvel tette, és helyet a' tájának Tudósai is, 's nevezetesen azok, kiket a' Nápolyi Udvar azon dolgok' kifejtésére rendelt, javalva, sőt tpsokkal fogadának.

Tudniillik a' tudományokban nevelt férfúnak az az irigylést érdemlő szerencse juta, hogy míg más idegenek, kiket a' hely' nevezetességei vonszanak ide, Pompéjiban és Pompéji körül kevés heteknél tovább nem igen műlathatsnak, Ő itt egy pár ostendeig lakott; és míg a' mostani Uralkodás a' méregetéseket és rajzolásokat, igen kevés esztékem kívül, általában tilalmazza, nyilván hogy a' valótlan hírek' elterjedése meggátol-tassék; hadainknak felemelkedett gondolkozású 's érzésű Fő-Vezére, az Androdócói Her-

zezséggel megisztalt Báro Frimont, és a Hadi-Fő-Szállásoltató Kar' Intézője, Báro Hrabovszky Úrak, kiket kevélykedő örömmel nevezünk Nemzetünk' tagjainak, G. Úrnak a' méregetést és rajzolgatást nem csak nem tilalmazzák, hanem abban tekintetek, hatalmok, pártfogások által elő is segítették. Elfojtjuk örömkinket és a' tellyesen érdemlett magasztalást, 's azok helyett Munkája' kivonását adjuk, a' mennyire a' szők hely est engedi, 's rajzolatok nélkül nem lesz' haszontalan.

A' Vezúv' hegye, Nápoly és Szalerno városok között, emlithetetlen idők óta keménye a' föld' gyomrában égő tűznek. Midőn dühösebben gyúlad-ki, okádéka elborítja a' szomszéd' táját; áknájából pedig tűz-patakot önt, mely lángolva, szakrázva, 's füstölve hűmbörög-le oldalain hol a' völgybe, hol a' tengerbe, 's idővel elhűl, és márvány-keményesű kővé (láva) keményedik. Kriszt. szül. után a' 79dik' eszt. Aug. 23d. a' hegy ismét kigyúlt, 's rettenetesebben mint az előtt és azolta mindég, 's oly hirtelenséggel, hogy Pompéjinak lakosai, kik éppen a' Theátromban valának össze-gyülekezve, a' veszély elől el nem futhatának. Ugyan e' sors éré, 's az nap', a' Nápolytól tizenegy ezer lépésnyire feküdt Herculánumot, és Stabiae, melyek mind hárman a' tenger mellett állottak. Herculánumot és Stabiae a' láva' temette-el, mert ezeknek vette útját a' tűzes csordalék; a' szelid-emelkedésű dombon állott Pompéjit nem a' láva, hanem csak a' zápor-esső által össze-szatott tűzes hamv, 's est három-ölnyi magasságra; úgy hogy Pompéjinak csak legtetősből bástya- és templom-fokai tűntek-ki a' föld' alól, 's annyi századok után senki sem vala, ki megtudta volna mondani, egy-egyiké vagy másika hol állott. — A' G. Úr munkája czím lapján a' néző jobbra Pompéjit látja, Herculánumot bal kérré; elől pedig Plinius, a' mint az, a' fűléstő gőzben, lerogy és elfűl. *Inianus sorsis duobus adsurrexit, et statim concidit.*

Gróf Alagna 1592. Torre dell' Annunziata helységig akará lecsapoltatni a' Saturnus' vizét, mely Pompéji alatt folyt vala, 's csatornája' ásoji pompás és nagy épületeket találának a' föld' alatt. Voltak, a' kik elkezdék az ásoztatást, de elrottenve a' munka' szertelensége által, hamar is abba hagyák. Elboeuf Herczeg 1711. Portici faluban, mely a' hajdani Herculánum felett állott, egy kútat ásala, 's napszámosai alatt lezakkada egy bolt-hajtás, 's emberei három asszonyi szobrot hozának-fel a' föld' alól. Azonnal meg vala tiltva a' további ástás. Nem előbb mint 1738. folytatták a' kút' ásását, 's a' Thestrumot fedezék-fel. 1753. Novemb. 3d. Herculánumnak egy most ismét behányt Villájában (mezei gazdag lakó-házában) ezer hét száz könyvek találtattak (Volumenek inkább; azaz, oly forma tekercsek, a' hogy a' Geographiai abroszok és Geometriai rajzolatok görgethetnek-eggyűvé), de a' melyek a' várost elborított tűz-folyam' hevetől annyira meg vagynak romolva, hogy széllyel pattogznak, mihelytt meghajtené akarják. Már rá-akodtak mint kelljen velek banni; de mind' eddig kevés, és inkább-bára haszná-vehetetlen az, a' mi kifejtett. Ellenben a' sok szobor, a' sok festés, a' régi világ' házi eszközei, szobai bútorok, konyhai edények, asszonyi ékességek, 's hadi fegyverek, az ásis' fáradságait igen gazdagon megfizették. A' festések ki vagynak fűrészeive a' falból, 's ezek, és minden egyéb drága vagy figyelmet egyébként érdemlő darab Porticisba, a' Királyi Muzéumba, vitetett által, hol üveg alatt őriztetnek. Képeiket illy czimú, 187. ezüst forinton árúlt, Munkájában láthatni: *Le pitave antiqhe. di*

Esolano e contorni. Napoli, 1757. fol. X. Köt. — De vissza-térünk G. Úrhoz és Pompéjhoz.

Itt 1748. egy szőlő-mives árkokat hánya tökéjének, 's kapja egy háromlábú oltári-asztalkát fordítá-ki a göröngyök alól. Az Archaeologusok és Artiszták felcseméik szávaikat, 's III. Károly Király 1753. hozzá fogta az ásáshoz. A' Városnak mindaddig csak 848d része van nap fényre hozva. A' föld' elkaparása 's kihordása egy millió száz hetvenhét-ezer hatszáz-harminckét forintot kíván, és ha hatszáz ember megszűnet nélkül látand dologhoz, hét est. és két holnap alatt az egész Város látni fogja a' napot. — Sok pénz, de mennyi hasznót ígérő! 's ezt Pompéji annál inkább érdemli, mert Herculánum, minékutána minden kincsei elhordattak, ismét be van űtve, 's Theatrománál egyebet látni nem lehet, 's azt is hetven lábnyi mélységben, és csak fáklyák' világánál.

Az Ide-érkező éjszaki-nyugot felől lép a' kiholt Város' sírjába, 's Pompéjban legelőbb a' Sir-boltok' úcsáját látja. Innen a' név: *Strada delle tombe*. A' szekér-út' szélessége legfellyebb 14 lábnyi (nem lépésnyi — és így csak 2 ölnyi és két lábnyi); 's egyik és másik oldalán gyalog-út mégyen-el, mellynek legkeskenyebb szélessége 4 láb, legnagyobb 9. A' gyalog-út két három öjnyival magasabbban van rakva, hogy eső és sár a' szekér-útra csorogjanak; 's mind a' szekér-út, mind a' gyalog, faragatlan láva-darabokkal ki vagon kövel; jele, hogy Vezuv' Titusz Vespasianusnak uralkodása előtt is űnte tűz-csordalekókat.

Ezen Sir-boltok' úcsáján az Érkező mind jobbja mind balja felé halottú Emlékeket lát. G. Úr az I. Táblán a' Város' már kiásott és még ki nem ásott részeinek topographián rajzolatát, a' II-díkon a' Sir-úcsáit rajzolja, a' III-díkon a' jobb kéz felé emlékező Emlékek' perspektivai rajzolatát és a' IV-díken az azókat, mellyek a' házoknak balja felé állanak. E' szerint a' ki a' könyvet forgatja, minden nyomon tudja, hol áll, és mit lát. — Melly szívet-borzasztó, szívet-elkeserítő, 's szívet-emelő látvány! Egy két perczentés alatt az után, hogy e' gátorba béereszkedénk, tizen-nyolcz századot úgrónk-vissza, 's azon úcsán, azon köveken járunk, a' hol Cicero, kinek Pompéjban is vala háza, 's igen kedves háza, bizonyosan járt; 's azokat a' falakat látjuk, mellyeket az ő tekintetoi is megszenteltek. De az ő háza még fel nincs találva. — Nem foztjuk-meg Olvasóinkat a' meglepés' örömetől, de nem kóshatánk elmondani, hogy itt egy nagy író' háasát is látni fogják, és más megtisztalva szemetjeitől. —

Minekeltőte az Emlékek' magyarázatjába ereszkedénk, némelly Olvasóink' kedvéért elkeli mondanunk, hogy a' Régiek a' magok Megholtjaikat kétképpen takaríták-el: eltemették, mint mi; és asziszt-lepedőbe takarogatván, feltévek a' máglyára (*regus*) 's elégették. Az asziszt-el-éghetetlen lévén, a' magholtak' hamvait tisztán lelék benne, össze-gyűjtötték márvány, alabastrom, üveg, leginkább csak csorép vederbe vagy szil-kébe, 's egy ablaklan szobába vittek-be, melly a' mi kriptáinktól abban különbözök, hogy ezek föld-alatt vannak, az ő Cineráriumok pedig a' föld' színe felett. Ezen szobának közepén kő-padok voltak rakva, 's a' kő-mives a' három falba Né-eket hagyott, hogy a' hamv-vedrek és hamv-szilkek egymás mellett és felett állhassanak; és mivel ezek a' fél-csirkalmú kised ürességek a' három falban, a' szemet a' galamb-hásk' ajtó-jára emlékeztetik, a' Cinerárium egyszer-mind Columbariumnak is mondatott.

A Cineráriumoknak felette két 's három grádics vala rakva, nem hogy oda járlni lehessen, hanem hogy az ott emelkedő Cippusz öszsze-kötődésbe hozattassék a' Cineráriummal, 's a' temetési tisztelet megadásakor oda rakattassék-le a' virág-fonadék és koszorú. A' Cippusz hol egy párkánnyal (*Geisus*) 's architektúrai ékességekkel felczifrázott nagy koczka volt, hol egy Cylinder formájú rakás, hol egy nyoszolya-alakú Sarcophagusz. Mínthogy itt szó leszen egy lomb tekercsről, említenünk kell, hogy az a' Jóniai-rendű oszlop-rendnek egyik ékessége — mint két hosszúra kinyújtott kisedet harang, mellynek két szája kifelé áll.

Némellyikét ezen Emlékeknek békerítve fogjuk látni — egy sima fal; a' szegleteken olly oszlopocskák, mint a' mellyek stahétes kerteléseinkben állanak. Fedél-kövef egy négy-szegletű, de közepében hegyesre-futó faragás.

A' jobb kés' Emlékei, egyet kivévén, illy kerítésekkel vagynak körül-fogva — A' legelső itt (Tab. I. Nro I. és Tab. V.) e' felírást viseli: „Naevoleja Tyche, liberta Juliae, - - - sibi et C. Munatio fausto - - - viva fecit *). — Ez a' VIVA FECIT bennünket a' Tacitusz Agricolájának első soraira emlékeztet; mi nem merünk lenni ily nem szerények. — Nagysága, veszt a' kerítés', és még inkább a' szomszéd Emlék közelsége által. A' kerítés szeglet-oszlopa mellett ajtó, mellyen az Emlék hátúljába lehetett menni, mert a' sir-bolt' ajtaja hátúlról nyílt. A' kerítésnek mind szél mind hossz négy Párizsi-öl, a' sir-bolt' 2, a' Cippusz' teteje a' föld' színétől 3. — Cippusza koczka, hosszabb oldalával az úczra felé. Azt, felső párkánya felett egy lapos vastag fedél-kő fedé, 's ennek keskenyebb két végén a' Jóniai lomb-tekercs. Felírása felett Naevolejának faragott mely-képe (*bas-relief*); alatta pedig fél-domború véscében (*bas-relief*) egy áldozat; a' koczka' egyik oldalain hasonló véscések.

A' harmadik Emlék' kerítésének nincs ajtaja, nincs hamv-kamarája; jele, hogy a' tisztelt megholt nem itt takarított-ol, 's Emléke csak *Cenotaphium* (üres Emlék). Ellenben a' hátulsó kerítésen hegyesen emelkedik egy három-szegű fronton, két repeső Génisszszal. A' Cippusz itt is koczka, gazdag fejtér-márvány czifrázatokkal, 's a' lomb-tekercsnek az úczára itt is csak végei látszanak. Epebben maradt Emlék, mond G. Úr, az egész földön nincs. Csak a' temetési virág fonadékokat nem leljük már rajta, 's az ilat-szereket, mellyek itt a' megholtnak halotti tiszteletekor égettetének-ol. Felírása rövid:

C. CALVENTIO. QUIETO

AVGVSTALI

HVIC. OB. MVNIFICENT. DECVRIONVM

DECRETO. ET. POPVLI. CONSENSV. BISELLII

HONOR. DATVS. EST

a' *Mœllium* (két szék hosszúságú ülés) egy kanapé-forma karatlan pad volt, két idomtalán czifrájú lábbal, 's akkor oly neme a' megkülömböztetésnek mint most az *Excellenciás* névzet, és a' pantlikás-kereszt **). Egy hosszú mátrác volt elvetve rajta, mellynek két vége lecsüngött.

*) A' Felírás nem rövid, de csak azúve úres; ezért keskek-fel szaggatva.

**) A' Toldások ezen Emlékek' köztőlég nem tudák mi vala, és az iker-szék; a' kinek assal föl jés adatom, B732-1421-2-02-02-02 volt avaratim.

Túl az említettekén még két más Sir-bolt, 's egyike kerítés nélkül, 's ez mint egy kerekded torony; az, mint egy magas és hosszabb végével felfelé állított kocza.

A' IV-dik Táblán a' szemet egészen magára vonja a' Marcus Alléjus Luccius Libellán; nagy és egyszerű; 's így szebb mint az a' kettő, mely előtte áll. Előzve ezeket, azt mondhatnánk, hogy hízlekedés vagy csak gazdagság emelte: ezt hálás tisztelet, vagy az 5n-érdem' nemes érzése. Grádics és Cincériom 's kerítés nélkül áll a' 15 láb magasságú, 's hosszában és szélességben 8 lábnyi Cippusa, mintegy négy-szögű nagy oltár. Talpazatja a' földből két-elő, két sor Travertinből (fejér mészkő) simán faragott quáderből rakva; a' Cippusa négyből; alsó és felső párkányán semmi cszifrázatok. A' lomb-tekeres hosszában végig a' homlok- és a' hátulsó, 's nem a' két oldal-szegleteken. A' Felirás a' párkányt éri, 's az első sornak közép-quáderjét foglalja-el.

Itt egyedül azt jegyezzük-meg, hogy e' soron sir-kövek oly formában is találtnak, nyakkal és lapoz, de kerek véggel, mint a' Zsidók' temetőjében, vagy a' gyaluszékek' végei. — Köszönjük G. Úrnak, hogy velünk az igen nevezetes helyen nem sietve mulatott. —

A' Városnak még csak két nagy és kiloncz kisebb úczája van kitisztítva. Az úczák csak-nem mindenhol sínör-egyenességű vonalban épültek. Fogja e' hinni az Olvassó, hogy itt vagynak úczák, melyeknek szélessége nem több mint egy ölecske? E' keskeny úczák, 's az, hogy a' Pompéji' házai és Villáji, egyet keltőt kivévén, mind al-házak; hogy egy háznak sem vala ablaka az úczára, igen a' szebbeknél is kalmár- és korcsma-boltok, úczára kiállt, kő-mives munkával rakott, asztalokkal; hogy egy konyhának sem volt kéménye, egy léko-szobának sem ablak-nyílása, 's azok a' folyosóról kapának világosságot az ajtó által; mind a' házak a' pompás felfestések, az a' sok, bár nem nagy, templom; az az igen nagy Forum-Civile; azok a' Tanács-tartó paloták; az a' sok-oszlopú Sétáló (Peristylum, Porticus); azok a' hernyolt oldalú 's corinthusi fejezetű sok fél-oszlopok egy keskeny udvarban; egy nagy Odéon és egy temérdek Amphitheatrom, össze-férhetetlen dolgok a' mi szükségünkkel, talátsunkkal. De ők és mi nagyon különbözünk szükségünkben 's életünk' némében, 's így nekik és nekünk igazunk' lehet. ~~„A' birtokos' neve ezovaltala a' hód' alára felmászolva, igen világos teros szömben. G. Úr bennünket a' XX. Táblán megismertet a' betűk' vonásaival is; mint mi a' jobb kéztől a' bal-felé döjtjük betűinket; ők, megfordítva, a' balról a' jobb-felé.~~ Egy házában ez áll: PANSAM AED' PARATVS. ROG (22-23, a' hód' birtokosa Parátus kéri Pansam, az Adillást). — a' Trebbiusz' házában: A. VETTIVM. NVMISIVS. JVCVNDVS. CVM SECVNDV. ET. VICTORE. ROGAT. mire? tudták ők. Némely kapuknál le-pattogzott az újabb név' czémenyje, 's látni lehet az előbbi birtokos' nevét. Mind eddig csak egy ház találtott fekete színnel írt névvel.

Olykor találni egyéb-nemű felirást is:

N. PÓPIDI
-RVFL FAM. GLAD. IV. K. NOV. POMPEIS
VENATIONE. ET. XII. K. MAI
MALA. ET VELA. ERVNT
O. PROCVRATOR. FELICITAS

„N. Popidiusz Ráfusznak Gladiatori-Csáhe itt Pompéjban Octób. 29d. Vad-viadalt fog tartani; April. 20d. pedig a' Thestromon fel lesznek állítva az árbocok, 's kivonatnak a' vitorlák, a' nap' hősege vagy eső ellen. O., a' felvigyázó, (talán Octóvius) sok örömet kíván a' mulatsághoz.“

Rajzolatok nélkül a' házak felosztásai felől szállani bajos, de nem állhatjuk-meg, hogy egyik felől azon tiszteletből is ne szóljunk, melyet a' birtokos' nagy neve kíván, kivált hogy a' ház a' legszebbek közzé tartozik Pompéjban, 's ennek G. Úr nem csak topographiáját, hanem udvarának perspectívai rajzolatját, és egy fal-festését is, adja.

C. SALLUSTIUS' HÁZA.

A' háznak csak éjszak felől van szomszédja, mert az három úcza' össze-ütközésében épült; annyira a' Herculanomi (másként Vezuviána) kaputól, mint attól a' Sír-úcza' kezdete. A' telek görbe négy-szeg.

Homlok-fala nyugotra, 's ott a' ház-kapu. A' tornácz-szobának hossza 18 láb, szél. 10. Ennek balja-felé és így éjszakra, 1. egy meleg, éltelt e, vagy italt, áruló bolt, 2. egy kenyér-sütő szállása 's 3. műhelye, 's ebben három nagyobb és egy kisebb kézi-malom, 's a' kemencze, mellynek rakása egészen hasonlít a' miénkhez; megvan keménye is. A' malom formája mint a' kenyér-é. — A' belső jobbjá felé 1. a' házi-mester' szobája; 2. egy kálmár-bolt, 3. egy Thermopóliom, 4. a' déli sorban két kálmár-bolt. — Viszszatérünk a' tornácba:

Annak külsőbe előtt nyílik egy hét öl hosszúságú és öt öl szélességű udvarka (*Impluvium, Cavadium*), 's ennek közepében egy négy-szögű *cisterna*, alább valamivel mint az udvar, mozaik-munkával kikövelt földje. E' Viz-tartó' közepében egy bronz nő-szarvas. — Túl a' Viz-tartón, a' tornáczal által-ellenben az *Exedra* (látogatókat elfogadó szoba), első fal, és így ajtó nélkül. Ennek egyik és másik szeglet-falában az udvarra, egy hornyolt oldalú, corinthusi fejezetű lezén (lapos oldalú oszlop).

A' tornácz' külsőbéről tekintő balra három ajtót lát, és ismét egy elő-fal nélkül álló szobát; az első a' kenyér-sütő' műhelye és a' következő ajtó' szobája megett álló *Coenaculomba* vitt, 's ez csak gyertyától kapa világosságot; a' második és harmadik ajtó két ablaktalan és kised szoba. Az elsőbnek ajtó-nyílásán egy fostett Nisben valamely asszonyi szobrot látni, a' másíknak ajtó-nyílásán egy pár arabesk-czifrázatú négy-szögöt. Az egyik szobából nem vala által-menetel a' másikba. Ezek mellett egy sorban az éjszak keleti szegletben ismét egy nyitott szoba, 's a' *Coenaculum*' végében, kelet-felé az *Ergastulum* (Cséled-szoba); —

A' jobb oldalon a' házi-mester' lakása mellett két kised szoba, — (tanuló, és házi papirosok' tartója) — 's ez mellett ismét egy tornácz (ált-járó) a' *Gynaeceomba* (asszonyi osztályba), és ezen ált-járón túl ismét egy nyitott szoba — az *Exedrával* tehát három ilyen első fal nélkül álló. Pedig még lesz' egy, a' kert felé.

Az Asszonyi-udvarban egy tágasabb szoba, mellynek hátúlja a' kerítés' déli fala, 's ezen az a' fal-festés, mellynél az eddig kiásottak közül Pompéjiban nem találtak szobát: Diána és Aktéon, ki már szarvassá kezd válni, 's ebei mardossák. Ezen szobának fele úczai-kőfalán áll, fele a' kiásod udvar felé, oszlopokon. A' melog ég-hajlat alatt kedves lehetett az illy hús hely. Ennek szomszédjaiban két szoba, hossza, széle 9 láb, az-az másfél öl. Kísértetbe jön az olvasó vagy nem hínni a' mit hall, vagy azt hínni, hogy itt nád-szál vékonyságú 's magasságú nép lakott; mert a' fal' magassága harmadfél öl. Konyhája nem tágasabb; pedig ott egy grádica is vala a' peristylum' padjára, és egy árnyék-szék is — egyetlen minden itt kiásott épületekben.

Az Exedra megett egy folyosó, és egy kevés lépésnyi kertecske. A' kerítés' falára itt fák, virágok voltak festve, hogy a' hely' szűk voltát elrejtsek a' szem előtt. A' kert' egyik végében feredő-ház (*Nymphæum*), a' másik végében egy három falból álló kerti-vacsoráló (*Triclinium*).

A' Templomokról, Piacokról, Amphithéatromokról, Odéumokról szólni, tilt az a' tartalék, hogy ezek nélkül nem fogunk megértettetni. Nekünk elég, figyelmesekké tenni Olvasóinkat, a' megbecsülhetetlen munkára. Bár Gazdagaink, kik költhetnek és szeretnek költeni, azt tennék, hogy a' Munkának minden Vármegye bírná legalább egy nyomtatványát; 's így ezen isméretek azok között is elterjedhetnének, a' kik távolabb laknak Városinktól, 's e' rettenetes időkben egy könyvért harmincz forintot nem adhatnak.

G. Úr dícséri ezen munkákat Pompéjnak föntestére:

William Gell and Gandy *Pompeiana, or Observations on the Topography, edifices and ornaments of Pompéi*. London, 1817. nagy 8. hetvenhét gyönyörű metszéssel. (A' munka már Londonban sem kapható.)

Henry Wilkins *Fues pittoresques des ruines de Pompéi*. Rome, 1819. fol. — ára 30 for. ezüsthén:

A' Piranest' Munkája tele van hamis hírekkel.

Méltónak tartom feljegyezni, hogy midőn Pompéjot valamely nagyobb Látogató tiszteli-meg jelenlétével, az ásók az ő jelenlétében kifedett háznak az ezek' neveit adják; így vagyon egy, mellynek neve *Casa del Imperatore Francesco*; kiásva 1819. Máj. 13d.; — Ó Fels. *Mária Louisdé*, az I. Ferencz Austriai Császár' leánydéz, egy más, 1824. Júnus' 4d. — Generális *Frémont* Exc. 1823. Novemb. 17d.

Közvetlen Baracca.

14.

A' Mesterség és Kereskedésbeli szorgalom' kifejtődéséről.

A' Párisi Kereskedő Iskola, a' múlt Julius 15ik napján tartott egy közönséges vizsgálódást, melyet a' Párisi legfőbb Fabrika Birtokosok és Kereskedők is megtisztelték jelenléttel. Melly alkalmatossággal Professor Blanqui, egy beszédet tartott, mellyben elő-adta, hogy az a' hadi buzgóság, melly néhány esztendőktől oltá, minden szíveket betöltött, és egyebet fényes dicsőségnél maga után nem hagyott; most a' munkásságnak 's annak becse nevelésének és a' nemzetek boldogságának a' szabad Constitutio és szorgalom által való megfundálása igyekezetének helyt adott, melly egy olyan igyekezet, a' melly állandó és jöltévő gyümölcsöket fog maga után hagyni. Azt mondotta, hogy mesterségi szorgalom nélkül a' Nemzetek állandó boldogságra nem juthatnak, és csak az által tarthatják-fel a' magok méltóságokat és a' nemes érzést. Így volt ez azon idő szakaszban, mellyben a' Medicaeusok uralkodtak, mellyel ~~Ólasz-ország még ma is kevélykedik; a' XIV. Lajos idejébe, melly sokkal jobb lett volna, ha abba kevesebb hiború len volna, és a' mai időbe. A' Hanseatica Városok minden roszságt helyre: hozták, mellyet a' Német-országi uradalmi hatalom okozott. Palmae meggörzötte a' rengetegek' homokjait, Venetia az Adriai tenger' hullámjait, és most legközelebb Francia-országba az Igüstria fizette-ki a' Hadi-adósságokat.~~

A' mesterségi és kereskedési szorgalom teszi egyenessé azt a' mélységet, melly a' szegényt a' gazdagtól, a' birtok nélkül valót a' birtokostól elválasztja. E' teszi kellemetessé azoknak életüket, a' kik csak kezeket és észet nyertek az égtől; ez köti-össze a' létele az örökségből a' természet által kitagadtatott embereket; e' teszi reájok nézve fontossá a' törvényeket a' rendet és a' köz-jót. Ha száraz földje nincs; tehát tudja a' vizet, a' levegőt, a' gúzt és a' folyó vizek' fővényét használni. E' gyűlöli a' háborút, mindazáltal tudja azt folytatni, ha a' szükség úgy hozza magával. A' Fejedelmek már most ipagokhoz illendőnek nézik azt, mivel ez adja-meg nekik mind azt, a' mire csak szükségek van. Sem a' régi Monarchiák, sem az új Republikák, nem lehetnek-el nála nélkül, mivel csak ez ad-életet és-erőt. Ez határ nélkül való, mint az emberi lélek és minden ég hajlat alá, által-plántáltathatik.

Hogy messze ne terjeszkedjem, elég legyen azt megemlíteni, hogy a' kereskedési szorgalom tíz esztendő' lefolyása alatt micsoda hasznokat tett. Ez a' távolyságokat közelebb hozta egymáshoz. A' hajók egyenes lineába mennek, nem gondolván a' széllel, a' hullámokkal és folyamokkal, Themetől fogva Indiákra és az Oronokó vizéhez. Magába Európába is a' viz' ellenébe is hajóznak ezek és oly rendszeren és meghatározottan mennek a' tengereken, mint a' pósta-kocsik az Ország-úton. A' Duna által Bécszet Zemlinnel, a' Császári várost a' Sultán városával össze-akarták kötni,

de ez a próba-tétel el nem sült, a Folyó csimborás lenni nem akaráván. A Gőz, a Fabrikákba oly sebességgel dolgozik, a mely ennekelőtte emberi erő felett valónak tartatott. Némelly Anglus mű-helyek, 24 óra alatt, oly sok fonalat adnak, hogy azsal, az egész föld' kerekiségét kétszer körül lehet keríteni; egy minutum óra elég 28 rőfföld álló darab posztónak megcsinálására. Hasonló csudák történnek Rouenbe, Lillábe, St. Quentinbe, St. Etiennébe. De Anglia is követi a Francia mesterségi szorgalmat. Az ő selyem Fabrikáit 400,000 Anglus selyem mívesek törekednek felül-haladni. Calcutta mellet Eper-fa erdők plántaltatnak és Bengála, mely ez előtt 30 esztendővel csak 200,000 font selymet küldött Londonba, ebben az esztendőben többet küldött egy milliómál. Franciaország a selyem és festék vámjának leszállításával igyekszik ez ellen' dolgozni; de ha szinte az Anglusok alább szállítanak is az ő vámjokat, a semmit se tenne; és ebben az esetben szükségessé lenne, hogy Görögország' állapítja a Peloponésusba lehetőségessé tegye az Eper-fak' plántálását.

A még eszméletlen Tartományok majd minden részét felkukászzák a bátor útszók. Két Liverpooi Bankierok egy fontos útat tettek a Déli tengeren, a mely új reménységgel ketegtet. Afrikát merész Anglusok kukászzák, és a rabokkal való keféskedést; ezt az Európa örökös mocskát, a maga kötféjénél támadják-meg. Újj-Hollandiába városok épülnek és Sídnybe, mely ez előtt 30 esztendővel pusztá volt, valamint a földnek ez az egész része is. Kocsik zörögnek ide 's tova, mint Párisba és Londonba; oda esztendőként 300 hajók érkeznek-meg, és három újságok nyomtatódnak ott, mellyek Újj-Hollandiába a nyomtatás' szabadságát feltarthatják, ha az Európából és Amerikából kiközösöbtenek.

Vajha ne szunnyadoznák vagy ne aludnák-el, sőt inkább mindenütt esmernek-meg azt az időt, a melybe csak a munkásság segíthet. Ez előtt csak esztendő az, most szárnyai vagynak, még pedig sas szárnyai. Alig van még tíz esztendeje, hogy az ágyúk' dögégése elhalgatott, és mennyire megváltozott minden? Az is a ki elébb meggyen, gyakran egy új világba gondolja magát lenni, mennyivel inkább az, a ki megállapodott, vagy rák módjára mász. Ott a hol minden a kedves régi mellett maradt, majd látni fogjuk a gőz hajókat fel 's alá evezni, és a gőz golyóbisokkal az ellenséget széjfel mor'solni.

Az arany idő tudniillik a Köz-boldogság' ideje jelen van, legalább mi sokkal közelebb vagyunk ahoz, mint a mi Eleink voltak; de-azt csak szorgos munkásság által lehet elérni. A tunyaság a vas-idej' tulajdona, melly némelly országot még tovább is nyom; a pallérozott Európa elfordítja azokról szemait, és azokat az új világra függeszti. A világnak egy egész része világába jő, és az, Európának még dolgoz sz. Nem régen egy fró azt mondá, hogy Amerikának 20 millióm lakosi vagynak és azok mézitelene Anglia azokat meg fogja ruházni, más Nemzetek mesterségeikkel, tudományokkal egyéb portékákkal segíthetik azt.

Talán tíz esztendők sem fognak eltelni, és a gőz Machinak sokkal hatatósabli fognak felváltatni. A Brúnel találmánya reménységet nyújt ez eránt. Akkor font kő-szen, elegendő lesz az arra, hogy a világ' végére lehessen evezni. É a tengeri uralkodásból, ha egy hajó, az egész Anglus hajós-sereget fenék. É az azokból a nagy seregekből, ha egy pár gőz ágyú őket semmivé teszi?

Az Egyiptomi Bassa' Palotája is már gőz-szesszel világosítódik és az világosítja-meg talán azokat a' bészózt főköt is, mellyeket az Európai hajósok néki visznek; melly jele annak, hogy a' mesterségek mindenüvé elhatnak, ha szinte az emberiség nem talál is mindenütt befolyást.

A' Bávár-harang' segedelmével, nagy számú munkások, hat óráig is szakadatlanúl a' tenger' mélységébe maradnak és a' fővény torlásokat elhárítják, mellyek miatt ez előtt sok hajók, hajó-törést szenvedtek. A' Dávy Lámpása mellett ezenként dolgoznak a' bányákba minden veszedelem nélkül. Egy darabból álló hidak terjesztetnek-ki a' legazálesebb folyó vizek felett, midőn a' Tamesis alatt ország-út nyúlik-el és egyszerűs mind ugyan csak az a' víz, egy hídon foly keresztül.

Az efféle kifejtdzések mellett, az idő még nagyobb tudományra is tanít. — Északi-Amerika alig nőtt-ki a' gyermeki korból, 's tellyes étellel, munkássággal, és boldogsággal. Útak és Kanálisok mennek a' rengeteg eredeti erdőkön keresztül. Az Erie tavától, Új-Yorkig 130 mértföldnyi hosszúságú Kanálison eveznek a' vitorlás hajók, melly csatorna nyolca esztendő alatt készült-el. Ez a' csatorna 1825be Novemb. 4ik napján nyitódott-ki. Azon a' napon, a' mellyen Páris szemlélte a' Sz. Márton Csatornáját megnyitattani, a' melly csak egy mértföldnyi hosszúságú és még is talán több írka-firkát és időt kívánt-meg.

Talán az örökké-való előre látja, hogy Görög-ország, a' melly most az üldöklés, gyűjtogatás' és pusztítás' hazája, nem sokára az értelem' és szorgalom' világa lesz; talán nem messze van már az a' nap, a' midőn ott is a' művészet, a' mesterségek és tudományok felelevenednek, mint Lipszia és Waterloo' vidékein, a' hol a' vérengzés napjainak legkisebb nyomok sem látszik többé.

E. J.

15.

Próbák Xenophonnak Socrates' nevezetes mondásairól 's tetteiről
írt munkájából.

Az első Könyv első Része.

Bévezetés.

Xenophon írásával oly nagy kedvességet nyert eleitől fogva a' tudós világ előtt, hogy Attikai mének nevezetnek. Munkái közül nem utolsó helyet érdemel az, mellyet Socratesnek nevezetes mondásairól és tetteiről írt. Ebben fő-célja volt Sokrateset menteni 's megbizonyítani, hogy az nem csak a' halált, Mellyre őtet igazságtalan bírói ítéltek, meg-nem érdemlette, hanem inkább jutalomra tette magát méltóvá. Kettővel vándolatott Socrates azok által, kik őtet elakarták emészteni, előben azzal hogy a' hazai Iteneket megostvén újakat akart hazájába bévezni, másodszor azzal, hogy

az Ifjúságot megvesztegette. Xenophon mind a két vádat téhétlenül megaharván cselőinek, világszan előadja, mit tanított Sokrates 's különösen miképpen oktatta tanítványait, úgy hogy minden korban 's minden hivatalokban hasznos és jeles emberek lehetnek. Sokrates ezen tanításai által Görög-országban a maga idejébőlük is a' részre nem hajlák előtt, de különösen a' maradéknál a' legnagyobb Bölcsének nevére nyerte el, 's Xenophon ki egyik legbecesebb tanítványára és sok tekintetben nagy ember volt, azokat mint nagy nemzetiségeket feljegyeztette. Az itt követhető darabok ezen munkából olyan búsodalommal készültnek, hogy a' Felső Magyarországi Múzeum' Olvasói között sem kevesen találkoznak olyanok, kik Xenophonnal egy értelemben vagnak.

Sokszor csudáltam, mely okokkal bírhatták Sokrates' vádolóit az Athénci bírakat arra, hogy ötet, mint hazája ellen vétkezőt, halálra méltónak ítélnék. A' vádolás elene ilyen volt: Sokrates vétkes, mert azon Isteneket, melyeket a' haza hisz', nem hiszi, hanem más új Istenségeket hoz-bé; vétkes azért is, hogy az Ifjakat megvesztegetti.

A' mi az első illeti, mintha azon Isteneket nem hitte volna, melyeket a' haza hisz', vallyon milyen okokkal vitathatták azt? az nyilvánosságos dolog, hogy áldozott gyakran otthon, gyakran pedig a' város' közös oltárain; az sem kétséges, hogy a' jóvendölésékek is élt. Mert mindenek' vallása szerint Sokrates azt szokta mondani, hogy néki az Istenség megjelent a' jóvendőket; 's éppen ezért vádoltatik, gondolom, szaz, hogy új Istenségeket hozott-bé. De ő ez által semmit újabbat nem tett, mint azok, kik madarakból hallott vagy látott elő-jelekből 's áldozatokból jóvendülnek. Mert ezek is azt hiszik, hogy nem a' madarak, sem a' jóvendölésre menés közben előkbe tűnő dolgok adják, mi legyen nekik jóvendölés-hasznos, hanem hogy az Istenek jelentik ezt meg nekik azok által; ő is így vélekedett. Azonban ezek vándor szerint azt szokták mondani, hogy a' madarak és egyéb velek össze-találkozó dolgok tartóztatják őket valaminek cselekedésétől, vagy bítatják valaminek cselekedésére, Sokrates pedig úgy szóllott, a' mint vélekedett: azt mondotta, hogy az Istenség jelenti-meg néki a' jóvendőt. Ennél fogva sok barátainak ilyen isteni jelentésből előre intést is adott, hogy ezt vagy amazt tegyék vagy ne-tegyék, 's a' kik engedtek néki, jól jártak; a' kik pedig nem engedtek, megbánták. Ki nem teszi pedig fel, hogy ő sem eszteleenék, sem kérdékenynek nem akart barátjai előtt láttatni; mind a' kettőnek láttatott volna pedig, ha, minekutánna egy mondott valamit mint isteni jelentést, hazugnak találtatott volna. A' honnét kiteszik, hogy csak olyat mit mondott előre a' mit igaznak hitt; a' jóvendők felől pedig ki hinne-el mint igazat másnak, hanem csak Istennek: 's ha az Isteneknek hit, hogyan lehet felőle mondani, hogy nem esmerete-meg az Isteneket.

Továbbá azt a' tanácsot is adta barátainak, hogy a' szükséges dolgokat tegyék magoktól a' mint legjobban tudnák tenni, a' bizonytalan következtésük iránt pedig jóvendölés által tudakozzák-meg, milyen kimenetelek fog lenni, 's ha kell ő azokat cselekedni vagy nem. A' kik házat építeni, vagy a' polgári dolgokat szerencsésen folytatni szándékoznak, azokról azt állított, hogy jóvendölésre van szükségek. Mert az ő vélekedése szerint tanult ács, kovács, föld-mívelő, kormányozó 's ezekhez tartozó dolgok' feltalálója, valamint ügyes számvető, házi gazda vagy had-vezér lehet valaki a' maga

erejéből is 's az ezekhez szükséges tudományokat megtanulhatja; de mind ezekben is azt, a' mi legfőbb, az Istenek magoknak tartották-fenn, 's az az emberek előtt el vágyon rejtve. Mert sem az, a' ki földjeit jól munkálja, nem tudja, ki fog azokról aratni; sem az, a' ki jó házat épít, nem tudja, ki fog benne lakni; sem az okos hadvezér nem tudja, szerencsés lesz e az ütközetben; sem a' polgári igazgatáshoz értő nem tudja ha boldog fog e lenni az igazgatásban; sem az, a' ki szép feleséget gyönyörködése végett vesz, nem tudja, ha nem fog e az néki keserűséget okozni; sem az, a' ki hatalmas sógorokkal szövethetik-össze, nem tudja, ha azok miatt nem fog e számkivetésbe küldtetetni. Azok felől, a' kik az illyeseket nem Isten' tanácsától, hanem magoktól függő dolgoknak tartják lenni, azt mondotta, hogy eszelősök; valamint azok is, kik az Isteneket olyan dolgok eránt kérdezik-meg, mellyeket azok 'értelmes ember' tudására és megítélésére bízta; ha példának-okaért, azt kérdezné valaki tőlök, vallyon tanácsosabb e tanult mint tanulatlan kocsiat fogadni, vagy hajóján értelmes mint értetlen kormányost tartani; vagy ollyasokat, miket mérés, fontolás vagy számlálás által meg lehet tudni. A' kik effélék felől tudakolódnak az Istenektől, azokat Istentelenséggel vádolta. Általában azt mondotta, hogy a' mire az emberek tanulás által szert tehetnek, azt tanulniok kell, a' mik pedig el vannak előttek rejtve, azok eránt az Öröculumokat kell megkérdeznie, mert az efféléket az Istenek megjelentik azoknak, a' kiket kedvelnek. Egyéb eránt Sokrates szüntelen az emberek között forgott. Mert reggel a' sétáló-helyeket 's Gimnáziumokat látogatta-meg; három óra tájban a' piacon lehetett találni, 's a' napnak egyéb részeiben is ott, a' hol legtöbb ember szokott lenni, 's többnyire beszélgetett, 's valaki akarna, hallgathatta őtet. De senki sem látta vagy hallotta, hogy ~~rá~~ ~~valamennyen~~ dolgot tett vagy mondott volna. Mert ő nem általában a' természetről beszélt, mint egyéb bölcselkedők rend-szerént szoktak, nem azt vizsgálta, miből áll a' világ alkotmánya, 's milyen állandó törvények szerint történnek az égi testek változásai; sőt még azokat is eszelősöknek tartotta, a' kik effélékről vizsgálódnak. Mert azt kérdezte tőlök, ha vallyon azért kapnak é efféle vizsgálódásokba, minthogy az embereket közelebből illető dolgokat már kitanúlták; vagy azt vélik é, hogy az által tellyesítik kötelességeket, ha az emberekhez közelebb tartozó tárgyakat elmellőzván, az Isteneket nyomozzák. Csudálni szokta, ha által nem látták, hogy az illyeknek az emberek nem méhetnek végére. Továbbá úgy ítélte, hogy azok, a' kik az efféle dolgokban legértelmesebbeknek tartják is magokat lenni, nincsenek egymás között egy értelemben, hanem ollyanok, mint az eszelősök; valamint az eszelősök közül némellyek a' legrémítőbb dolgoktól sem, mások mindentől félnek, némellyek akarmit sem tartanak rátnak az emberek előtt beszélni vagy tenni, mások az emberek közsé sem mernek menni; némellyek sem templomot, sem oltárt, sem más effélet, a' mi Isteni tisztelothoz tartozik, nem tisztelnek; mások pedig még a' köveket, fák, és állatokat is Isteni tisztelettel illetik: úgy a' természet körül vizsgálódók közül is némellyek az egész természetet egyetlen egy valóságnak, mások pedig megszámlálhatatlan sokaságnak tartják; némellyek azt vélik, hogy szüntelen mozgásban van minden, mások hogy semmi sem mozog; némellyek azt tanítják, hogy származik és elenyészik minden, mások, hogy semmi sem származik és semmi sem enyészik-el. Az

ilyenek felől azt is szokta mondani, hogy szeretné tudni, ha vallyon, valamini azok, kik emberi mesterségeket tanulnak, azt, a' mit megtanultak, magokra és másokra nézve tetszések szerint gyakorolhatják; úgy az Isteni dolgokat vizsgálók is, miután-na kinyomozták, honnét származnak ezen dolgok, csinálhatnak e tetszések szerint sze-leket, vizeket, év-szakokat és más efféléket, mikor azokra szükségek van, vagy csak elég nékik tudni, miképpen származnak az effélék. E' volt az ő ítélete azok felől, a' kik ilyen tudományokkal foglalatoskodtak. — Maga pedig mindenkor csak emberi dol-gokról beszélgetett, 's azt vizsgálta, miben álljon az Isteni félelem és az istentelenség; a' becület és gyalázat; az igazság és igazságtalanság; az okosság és oktalanság; a' vi-tézség és gyávaság; 's mi tartozzék az ország' boldogulásához, 's mi kívánossék-mog a' büles igazgatástól, és az okos kormányzótól. Ilyekkel és több effélékkel foglalat-skodott, mellyeknek tudását a' derek és jels emberekre nézve szükségesnek, nem tu-dását pedig alá-való és rabi lelkekhez illőnek tartotta lenni.

Hogy már a' bírák Sokrates felől az olyan' dolgokra nézve, mellyekről való gon-dolkozása csettök esmeretlen volt, hibásan ítélték, azt nem lehet csudálni; de lehet azt, hogy arra nem ügyeltek, a' minék mindenek előtt esmeretesnek kellett lenni, a' millyen a' következő eset is: Midőn egykor Sokrates a' Tonácsnak tagja lévén, 's az ezen hivatalbeli esküvést, mellynél fogva a' törvények szerénat kellett itélni, letévén, elől-ülősséget viselt, 's a' nép azt kívánta, hogy kilencz hadi-vezérek, Thrasylus és Era-sinides több Tiszi társaikkal együtt a' törvények' ellenre egy voksolás által halálra ítéltessenek. Ő helyességgel nem voksoltatt, jöllehet a' nép nagyon zúgott ellene, és azok hatalmasok fenyegeték őtet; hanem később volt esküvést megtartani, mint a' népnek az igazság' ellenre való bédái, 's a' fenyegetésekre ügyelni. Mert azt hitte, hogy az Istenek ügyelmeknek az emberekre, 's nem tartott azokkal, a' kik azt vélik, hogy az Istenek némely dolgokat tudnak, némellyeket nem. Ő így ítélte, hogy ők mindent tudnak, a' mit az emberek beszélnek, cselekszenek, vagy csak szívükben gon-dolnak is; 's hogy mindenütt jelen vannak, és megjelentenek az embereknek mindent, a' mit nékik előre tudni szükséges.

Caudsiom tehát, mikép' hitethették-ei magokkal az Athénei bírák, hogy Sokrates az Istenek felől helytelenül gondolkoznék; ő, ki az Istenek eránt soha szemmel tiszteletlenül sem nem szólt sem nem cselekedett, hanem inkább úgy szólt és cselekedett, mint csak a' legistenfélőbb ember szólhat és cselekedhetik.

Az első Könyv' harmadik Rész.

Most arról fogok, a' mennyire eszembe jut, szállani, miképpen volt légyen So-krates részszerint példája, részszerint beszélgetése és tanítása által tanítványaink hasz-nokra.

A' mi az Istenek' tiszteletét illeti, abban úgy viselte magát, a' mint Pythia a' lé-le kérdézősködőknek mondotta, hogy az áldozatokra. e'ik eránt való tiszteletre 's
F. M. Or. Minerva 4. Nygyed. 1826. 60

egyéb ilyen dolgokra nézve magokat viselniük kell. Mert Pythia' felelete szerint az ilyenekben az Ország' törvényes szokásához kell az embernek magát alkalmaztatni. Sokrates maga is a'hoz alkalmaztatta magát, másokat is arra intett, hogy hasonló cselekedjenek, -a' kik pedig ellenkezőt tettek, azokat haszontalan feszegetőknek és eszeleneknek tartotta. Ő az Istenektől csak azt kérte, hogy azt adják neki, a' mi jó, mert azok legjobban tudják, mi jó. A' kik aranyat vagy ezüstöt, vagy fejedelmi méltóságot vagy más illyet kérnek tőlük, azok, úgy hitte, nem okosabban cselekesznek, mintsem ha kocka-játékért, ütközetért vagy egyébért könnyörögnének, a' minek kimenetele nyilvánvalóan bizonytalan.

Sokrates kicsiny értéket látván, csak kicsiny áldozatokat vitt, 's meg volt győződve, hogy ezért az Istenek előtt nem talál kevesebbé kedvet, mint azok, kik nagy értékűek lévén, nagy és sok áldozatokat visznek. Nem illenek, így szólla az Istenekhez, ha inkább kedvelnék a' nagy mint a' kicsiny áldozatokat; mert úgy a' rosszak áldozatjának sokszor kedvesebbnek kellene lenni a' jókénál, 's az élet elvesztésé minden becstét, ha a' rosszak' ajándékai jobban tetszenének az Isteneknek, mint a' jókéi. Ellenben inkább azt hülte, hogy az istenfélő emberek' tiszteletében leginkább gyönyörködnek az Istenek, 's dicsérte a' költőnek ezen mondását:

„Tehetséged szerint áldozál a' halhatatlan Isteneknek.“

Azt szokta mondani, hogy barátinkra, vendégeinkre 's életünk' egyéb módjára nézve is szép intés az, hogy tehetségünk szerint cselekedjünk.

Midőn azt hitte, hogy az Istenek neki valamit előre megjelentettek, olyankor könnyebb lett volna őtet arra bírni, hogy jó szomszédok' helyét vizsgálant. A' jórattant vegyen; mint arra, hogy az Istenről vett jelentésnek ellenére tegyen. Azoknak esztelenységét is felfedte, kik emberek előtt való kissébségtől felvén, valamely isteni jelentés' ellen szoktak cselekedni. Ő az Istenek' tanácsához képest minden emberi ítéletet szemminék tartott.

Mind lelkét mind testét olyan élet-módra szoktatta, mellynél fogva (ha-csak különös szerencsétlenség nem érne) bátoroságos és nyugalmas állapotot reményelhetne, 's a' szükséges költségekre nézve megszorulástól nem félhetne. Oly takarékosan élt, hogy alig kereshet egy ember is munkájával oly keveset, a' mennyi neki elég nem lett volna. Csak annyi eledelt vitt magához, a' mennyi jó ízűen esett, 's mindenkor oly jó készülettel ment az asztalhoz, hogy neki az éhség fűszer gyanánt szolgált. Minden ital jó ízű volt neki, mert soha sem ivott, ha nem szomjúzott. Midőn vendégségbe hivatván, elment, azt, a' mit sokan oly nehezen tudnak eltávoztatni, a' gyomor' megterhelését, könnyen eltávoztatta. A' kik ezt nem tudták tenni, azoknak azt tanácsolta, hogy óvják magokat az olyan dolgoktól, melyek éhség nélkül óvásra, 's szomjúság nélkül ivásra csábítják-ei az embert. Mert az ő vélekedése szerint, az illyen dolgok mind a' gyomrot, mind a' fejet, mind a' lelket megszozták vesztegetni. Azt mondotta tréfásan, hogy, az ő gondolatja szerint, Circe is az által-változtatta az embereket disznókká, hogy illyen dolgokat tett előkbe; 's Ulyasses Mercurius' intésére és saját mértékletességei szerént is megtartoztatta magát az illyenekből sokat evéstől, azért nem változott disznóvá.

Igy szokta Sokrates az ilyen dolgok felett tréfa közben egyszer'smind igaz értelmét is kinyilatkoztatni.

A' testi szerelemre nézve arra intete barátjait, hogy tartóztassák-vissza magokat valamint csak lehet a' szépektől: mert ha ki az ilyeneket egyszer megízleli, annak igen nehéz volna okosságát megtartani. Sőt midőn egyszer azt hallotta, hogy Kritobulus, Kriton' fija, az Alcibiades' szép fiját megcsókolta, ezt kérdé Kritobulus' jelenlétében Xenophontól:

Sokr. Mond-meg nekem, Xenophon, nem tartottad é eddig Kritobulust inkább szemérmesnek mint szemtelennek, nem é inkább vigyázónak mint vigyázatlannak és vakmerőnek?

Xen. Úgy vagyok, szemérmesnek és vigyázónak tartottam.

Sokr. Mostantól fogva tehát tartsd őtet a' leghevesebb 's legvakmerőbb embernek, a' ki kész volna fegyverbe is rohanni 's tűzbe is ugrani.

Xen. Mit cselekedett, hogy így ítélsz felőle?

Sokr. Vallyon nem merésztette é az Alcibiades' fiját, ezt az oly szép képű és szép termelű ifjat megcsókolni?

Xen. Oh ha ez oly nagy vakmerőség, az ilyen veszélyt én is kész volnék kiállani.

Sokr. Oh te vakmerő! Mit gondolsz, mint járnál, ha egy szép gyermeket megcsókolnál? Vallyon nem lennél é szabad emberből azonnal rab-szolgává, 's nem fognál e ártalmas gyönyörűségekre sokat költeni? Vallyon lenne é azután időd, valami nemesről és jóról ~~gondolkozni, a' nem lennél é fénytelen olyan dolgokkal huzamosan foglalkozkodni, mellyekkel még egy eszelős sem foglalkozhatnék szívesen?~~

Xen. Egek! melly istóztató erőt tulajdonítasz egy csóknak!

Sokr. 'S te csudálod ezt? nem tudod e, hogy egy bizonyos mérges pók, melly kisebb egy fél obulusnál, az embernek csupán az által, ha szájához ér, kínos fájdalmakat okozhat 's az észétől is megfoszthatja?

Xen. Igen, de ezen pók a' csipés-közből valami mérgeset ereszt az emberbe.

Sokr. Bálgatóg ember! Hát nem tudod e, hogy a' szépek is a' csókkal valami mérget eresztenek az emberbe, a' mit látni nem lehet? Nem tudod e, hogy az a' kicsiny álat, a' mit szépek és ékessék hívunk, még sokkal veszedelmesebb, mint ama mérges pókok, ~~minthogy ezek csak a' hozzájuk érés által, amaz pedig minden megilletés nélkül is csupa látással, 's meszszerűen is olyan mérget ereszt-ki magából, melly megfoszt az észétől? Talám a' szerelem' Istenei is azért neveztetnek nyilazóknak, minthogy a' szépek ~~meszszerűen is megsebesítenek.~~ Azt tanácsalom tehát neked, kedves Xenophonom, hogy valahol szép öltazt látsz, ~~stetve fuss tőle; neked pedig Kritobulus, azt a' tanácsot adom, hogy öltazt-ol egy esztendőre; mert alig fogsz ennyi idő alatt is a' csipés' sebéből kigyógyulni.~~~~

Egyébb-érint úgy vélekedett Sokrates, hogy azoknak, a' kik a' szerelemnek ellent állani erőtlének, ezen kívánságot oly móddal kell kielégíteniek, melly szerint a' lélek ne ingereltessek ~~előbb~~, mint a' testnek a' kielégítésre szüksége van; ha pedig ennek erre szüksége van, nem kell sok időt és költséget reá-fordítani. Ó maga e' részben,

a' mint tudva vagyok, oly jól fel volt fegyverkerve, hogy a' legszebb személyektől is könnyebben megtartótatatta magát, mint mások a' legrútábbaktól.

Ilyen volt az észle, itaira 's a' szerelemre nézve maga viselete, 's azt hitte hogy az ily' maga viselét mellett mind ezen dolgokból is szint' annyi örömet és sokkal kevesebb bánatot kapott, mint mások, kik azokra sok pénzt vesztegetnek.

Az első Könyv' negyedik Része.

Ita kik azt gondolják (a' mint hogy némelyek állítják beszédekben 's írásokban azt is felől) hogy Sokrates sikalmas volt ugyan az embereket a' virtusra inteni, de nem őket abban tökéletesíteni; azok vizsgálják meg nem csak azt, miképpen czófolta-meg kérdéseivel azokat, kik azt hitték, hogy mindent tudnak, hanem azt is, miket beszélt nyponként való társalkodásában barátjaival; 's azután tegyenek ítéletet, ha vallyon Sokrates jobbakká tudta e tanítványait tenni. E' részben először azt, a' beszélgetést hozom elő, melyet jelen-détemben az Istenég felől Aristodemussal, kit vezeték névvel Kicsinynek hívtak, tartott. Mert midőn hallotta, hogy ez sem az Isteneknek nem ádornék, sem nem imádkoznók, sem az Orákulumoktól tanácsot nem kérno; sőt még azokat is kincvetné, a' kik efféleket cselekedtek, — így szólla hozzája: mond-meg nekem, Aristodemus, ~~vagyunk e' olyan emberek, kiket csakéért csudálnak?~~

Arist. Igen is vagyunk.

Sokr. Neved-meg nékem azokat.

Arist. A' hóli költésben leginkább csudáalom Homerust, a' dihyrambusban Melanippideset, a' szomorú-játékban Zophokleat, a' kő-képzés' mesteriségben Polykletust, 's a' kép-trásban Zeuxist.

Sokr. Kik látznak neked csudákozásra méltóbbaknak lenni, azok e, kik értelem és mozgás nélkül való képeket, vagy azok, kik értelemmel bíró 's munkálkodni tudó valóságokat alkotnak?

Arist. Természet szerint sokkal is inkább azok, kik élő állatokat alkotnak, feltéve, hogy ezen állatok nem vak történetnek, hanem észnek szüleményei.

Sokr. Némely dolgok felől nem világos, mi végre vagnak alkotva, mások felől szembe-tünő, hogy hasznos czéljuk van: melyik félüket tartod te a' vak történet', és melyikeket az ész' szüleményeinek?

Arist. Kérdésen kívül a' hasznos czélfiaknak kell ész' szüleményeinek lenni.

Sokr. Vallyon nem úgy látszik e neked, hogy az, a' ki elsőben embereket teremtet, azoknak minden érző eszközeiket hasznos czélra adta; a' szemeket a' végre hogy a' látható dolgokat lássák, a' füleket, hogy a' hallható dolgokat hallják? Vallyon a' keblemű állatoknak hasznokat vehetnének e, ha orruk nem volna? vagy tudhatnának e: mi légyen édes, mi savanyú, vagy akármi kedves ízű, ha nekünk efféleket megkülömböztető nyelv nem adatott volna? Ezen felől vallyon nem gondviselés' munkájának látszik e neked az is lenni, hogy a' szem, ez a' nagyon gyenge szer, szem-héjjakkal körül van véve, mintegy ajókkal, melyek kinyílnak, mikor látnunk kell, mikor alu-

szünk pedig betevődnek; hogy szempillákkal, mint valami szítával van védve, a' szél' ártalma ellen; hogy a' szemek felett még szemöldökök is vannak, mint parkányozatok, a' homlokról lefolyó verejték ellen oltalmazás végett? Hogy a' fül minden hangokat bévesz, 's még-sem telik-meg velek soha? Hogy az első fogak az állatoknál az elharapásra, a' hátulsók pedig a' megrágásra alkalmasok? Hogy a' száj, mellyel az élő állat azon cseleked, mellyel szeret, béveszi, a' szemeknek és az orroknak szomszédságában van helyhezve; ellenben, minthogy az érmézet csömbürt okozó, az azt kivívó bel-csatorna oly messze van az érző esaközöktől, a' mint csak lehet? Kétkelkedel e, hogy az illy okos elrendelés érznek 's nem vak történetnek szüleménye?

Arist. Valóban nem kétkelkedhetem. Ha így tekintetek, mind ezek egy bölcs és az állatokat szerető művésznék mesterszégis művei.

Sokr. Hát az, hogy a' némszére 's az anyáknak a' táplálásra természeti szertönt adott, 's hogy a' csecsemőkbe az élet eránt oly forró szeretetet, 's a' halálól oly nagy félelmet oltott —

Arist. Az is bizonyára egy az állatok' javát kívánó alkotó' munkájának látszik lenni.

Sokr. Hát magának, mit gondolsz, van e eszed és értelméd?

Arist. Csak kérdezz tovább, majd fogok felelni.

Sokr. 'S azt véled e, hogy magadon kívül sehol sincs másutt ész. Tudod, hogy tested' szerkeztetéséhez a' föld' porából, melly megazmálhatatlan 's a' nedvességből, melly hasonlóképpen oly sok van, csak kevés rész kívántatik, ha csupán értelem nem volna sehol is másutt egyéb te benned; úgy hiszed e, hogy azt egy különös szerenestével eggyedül te ragadtad magathoz, 's hogy ama megmérhetetlen nagyságú és sokaságú testek értelenség által vannak oly szépen elrendelve?

Arist. Azt bizonyára nem hihetem! De nem látom alkotójukat, mint az itt lévő dolgokét.

Sokr. Saját lelkedet sem látod, melly testednek Ura. E' szerint azt is mondhatnád tehát, hogy te sem térs' semmit is meggondolással, hanem mindent vak-történetből.

Arist. Kedves Sokratesem, nem is vetem én meg az Istenséget, hanem sokkal nagyobbnek és felségesebbnek tartom azt, mintsem hogy az én tiszteletem nélkül szükkölnének.

Sokr. Mennél nagyobb és felségesebb az a' valóság, melly téged gondviselésére méltoztat, annál inkább kellene azt tisztelnéd.

Arist. Hidd-ei, ha tudhatnám, hogy az Istenek az emberekkel csak valamit is gondolnak, nem mulatnám-ei őket tisztelni.

Sokr. Hát azt hiszed e, hogy ők velünk nem gondolnak? *Arist.* Ők elsőben is minden állatok között eggyedül az embert teremteték fenn-álló testtel, 'melly szerint

1) Xerophon ugyan itt is több helyeken is Sokrates több Istenekről beszélte; de abból még nem következik, hogy a' vagy Sokrates valóságban több Istenekről hitet vala. Sokrates itt csak alkalmatlanságra a' költőnek lévél és azalkodó vétkedezésre, mellytől első' nyilvánosság vérszedelme nélkül el sem szóvalhatott volna; mert a' több Istenekbe való hit az egész nép' hitte volt: 's ha ki az eránt csak legújabb költőket nyilatkoztatott volna is ki, az 'megbecsülésként' tekintetnek tartott volna, 's Sokrates nem' hitte magát arra kényszerítettnek lenni, hogy így hallgatogasson, mint az erántukról féltelgessék' Hattója. Úgy volt-meg; mint a' város szeretetlenségéért. De egy ut-

meszsr-^{bb} láthatunk, a felettünk lévő dolgokat jobban vizsgálhatjuk, és kevesebb kár-
nak vagyunk kitéve; kik nekünk szemet, orrat és szájt adtak: kik egyéb állatoknak csak
lábokat teremtetek a járásra, nekünk pedig kezeket is, mellyekkel csak nem mindent,
a mi által amazoknál szerencsésebbek vagyunk, véghez viszünk. Nyelvek is nagyon
ugyan minden állatoknak, de csak az emberének adták azt a' tehetséget, hogy a' száj'
külömbféle részeinek megérintése által értelmes hangokat adhasson, 's mindent kifejez-
hessen, a' mit egymásnak tudfára akarunk adni. A' testi szerelem örömeit is egyéb
állatoknak csak az esztendőnek bizonyos részére adták, az embernek pedig mindenkorra
egész vénségéig. Sőt az Istenég nem elégedett-meg azzal, hogy az emberi testről ily
különbösen gondoskodott, hanem, a' mi legfontosabb, nagyon jeles lélekkel is felékesi-
tette azt. Mert elsőben, hol van az az állat, mellynek lelke az Isteneknek, ezen oly
nagy 's oly szépen elrendelt világ' alkotóinak lételeket megismerné? melly állatok' neme
tiszteli az emberen kívüli az Isteneket? Melly lélek tudja az éhséget, szomszártságnak,
hidegnek 's melegnek ügyesebben elejét venni; a' betegségeket gyógyítani, tehetségeit
gyakorlás által gyarapítani, esméreteit ujjakkal nevelni, vagy a' hallott, látott és tanult
dolgokat emlékezetében megtartani? Nem látod e világosan, hogy az emberek ilyen
természeti testi és lelki tehetségekkel bírván, úgy élnek egyéb állatokhoz képest, mint
Istenek? Vallyon valamely állat, embernek értelmevel, az éhséget, a' betegséget, a' tehetné-
dét, a' mit akarna; vagy ha kezei volna, de értelem nélkül, — vallyon mit nyerne
akkor? Te mind a' két jeles elsőséggel bírsz, 's még is azt véled, hogy az Istenek
veled nem gondolnak? Hát mikor 's mi módon feltételek alatt hibéd-el, hogy gondol-
nak veled?

Aviát. Ha én hozzára 's állítónak (mint a' te állításod szerint te hozzád a) kül-
denek) táncszállat, és azok által tudtomra adnák, mit kell cselekednem vagy elmu-
latnom.

Ilyen tudományt, melly csupán vizsgálást tekintetlen kéri, másféleké a' hazá' javára 's a' közönség' érdekei já
maga védelmével is oly nagyon hasznos volt keltetve, nem támadott-meg. Egyetértéssel Sokrates és egyéb kimérel-
tett elmé' emberek jött be, mit kelljen az Istenekről és Istenekről, a' közönségnek ezen szemérem, tartások.
Ez az egész beszélgetés valaminek az is, melly a' második könyvnek 5-ik részében találjuk, azt előző megházo-
nyolga. Sokrates a' jelenlévő beszélgetésben gyakran csak egy Istenről, az Istenekről, az embereknek és min-
den dolgoknak értelme, léte és létezés természetéről szól; a' második könyvnek 5-ik részében pedig az Isten-
esség nyilvánvalóan megkülönbözteti minden egyéb Istenekről, 's olyan létezőt is véli, melly az Istenességhez,
egyetem méltó, 's egyetemesül közönséggel szolgálhat a' földi, hogy ezen Éljen az Istennek helyes emlekedésé híre.

- 3) Állítódoma azaz Sokrates Democritóra csózza. Azt állította t. i. Sokrates, hogy néki egy különös Democriton
a' jelenlét megjelölt, 's őt megjelölt, ha valamit sem kell tennie. Sokrates az ő beszédének 's emlekedésének is
gyakran elmentet, 's mit tenni akartak, mit mondott hogy 's Democriton sem javallja. Ezen Democritonnak
vagy állítódomának egy különös tulajdonsága az volt, hogy mindenkor csak azt jelöltette-meg Sokratesnek, mit se tegyen;
az pedig, hogy mit tegyen, soha nem. Minden példák, mellyek voltak Plátón' Xenophon' és Plutarchus' írásaihoz
találunk, meggyőzően elbeszél: 's a' jelenlévők munkában az első könyv 1-6 részének 4-ik Cikkelyhez sem állítottak
sem. Xenophon az azt mondja, hogy Sokrates sok emlekedést megjelent, hogy az tegyen azzal se tegyen, mi-
vellet jelenlétével; az pedig hogy tegyenek vagy tetszenek valamit akkor mondotta, mikor a' Democriton halgatott.
Democriton az állítódoma valaminek léteit jelen vagy is az Isteneket; a' minthogy Sokrates ezen két más Theos és
Democriton sokszor egyetemesül is emlelt. Talán csak ezféle módja volt ez az előző jelenlévő Sokratesnek, midőn
valaminek beszélgetés elő-remé, mellyek világos gondolattal sem tudott vagy nem akart vállaltatni, őtse valaminek te-
vésztől távolított. Vagy talán sem elő-remé, minthogy sokszor beszélgetésnél ottok valósággal sokat találdozott

Sokr. Midőn ők az Athénébelieknek az ő kérdéseikre az Orákulum által felelnek, vallyon ez nem terjed e ki te réd is? Az sem e, ha minden Görögöknek, vagy ha jellek által az egész világnak valamit előre megjelenenek? 3) Hát csak egyedül te vagy e gondviselésétől megfosztva? Vagy azt gondolod e, hogy az Istenek azt a hitet, hogy ők szerencsét és szerencsétlenséget adhatnak, az emberbe plántálták volna, ha ők ezt valószínűleg nem tehetnék? Vagy hogy az emberek e részben mindenkor meg voltak csatlódva a nélkül, hogy észre-vették volna? Nem látod e, hogy a' legállandóbb és legbülcsebb országlások és nemzetek legistenfélőbbek, és hogy a' legértelmesebb emberi kor az Isteneket leginkább tiszteli? Gondold-meg, kedves Aristodemusom, hogy a' benned lakó lélek is tetszése szerint kormányozza testedet: hasonlóképpen azt kell hinned, hogy az egész természetben lakó és is mindent tetszése szerint rendel-el: ne véld, hogy a' te szemed több mértföldéig elláthat, az Isten' szeme pedig nem tud mindent egyszerre által-nézni: ne véld; hogy a' te lelkod egyszerre gondoskodhatik arról, a' mi itt, a' mi Egyiptusban és a' mi Sicíliában vagyon; az Isten' értelme pedig nem tud egyszerre mindenről gondoskodni. Valamint már az emberekre néve azt, hogy hajlandók e téged tisztelni 's néked kedveskedni, és hogy bírnak e bölcsességgel, az által tudod-meg, ha előre erántok tiszteletet mutatol, előre nékik kedveskedel, 's előre velek tanácskozol: úgy az Istenekre néve is az ő tisztelések által tégy próbát, ha vallyon hajlandók e néked olyan dolgokban, melyek az emberek elől el vagynak rejtve, tanácsot adni; tapasztalni fogod, hogy az Istenség eléggé nagy és felséges, egyszerre mindent látni, mindent hallani, mindenütt jelen-lenni, 's gondviselését mindenekre kiterjesztani.

Az ilyen beszélgetések által Sokrates, az én vélekedésem szerint, arra bírta barátjait, hogy minden istentelen, igazságtalan és rút dolgoktól, nem csak az emberek szeme láttára, hanem még a' magányosságban is megtartoztatni magokat, meg lévén győződve, hogy tellyességgel semmi csefeketeket sem titkolhatnának-el az Istenek előlt.

Az első Könyv' ötödik Része.

Mint hogy a' mértékletesség is igen szép és nemes tulajdona az embernek; lássuk-meg, ha vallyon Sokrates a' következő beszéd által elő-mozdította e valamennyire annak szeretetét?

és igazán Istenség engedelmének hitte; a' mi azai könyvesben megfogalmaztat, mint hogy az Orákulumoknak és Isteneknek is hit 's egy kedvesebb, hogy az Istenek is megfogalmaztat, hogy a' jellek, a' jövendő királyokzatok. Lásd Memora. I. l. f. 2—g.

- 3) Hogy Sokrates valóban hit legyen az elő-jelleknek, az egyen ebből, a' mi látszik nem kétszék. Aristodemus különféle kétszék-eket kintat az Istenségtől: az ilyen kétszékre illyen felelet illet. Azokban több helyekből világosan látszik, hogy Sokrates valószínűleg hit elő-jelleket, 's hogy külsőleg az Orákulumoknak több mint emberi tudományt tulajdonított. De ezt néki nem kell feltétlenül védeni. Most mégis az ő vallás által, könyves tovább látszik. De az ő idejében a' jellek és Orákulumokhoz való hit még nem volt az Isteni gondviselésbe való hitől elválasztva, vagy valamely Bűlcs által fundamentumosan megvilágosítva, hanem oly kétszékös hit volt, melyet még a' legbölcsebbek 's legértelmesebbek is jöv- hagytak. A' maga idejéből számos hitó vélekedéseketől megismerkedés, 's a' maga idejéből egy léptető ebből előre-haladni, még sebeknek sem adozott. A' leggyakoribb ember is csak egy léptetővel áll feljebb, a' maga idejéből.

Kedves Polgár-társaim! ha háborúba keveredvén, valakit akarnánk választani, ki által magunk legjobban védelmezethetnénk, az ellenség pedig meggyőzethetnék, vallyon olyan embert választanánk e, ki felől tudnánk, hogy az ételnek, italnak, gyönyörűségnek, lustaságnak 's álmoságnak rabja? Miképpen reményelhetnénk, hogy az ilyen ember bennünket megoltalmazna 's az ellenséget meggyőzné?

Ha életünk' végén fűjaink' nevelését, vagy a' hajadonainkra 's jószágunkra való vigyázást valakinek akarnánk ajánlani, vallyon egy mértékletlen embert méltónak tartanánk e ezen bizodalunkra? Reá bízánk é egy mértékletlen szolgára nyájainkat, élet-kamaránkat, 's munkásainknak kormányozását? Elfogadnánk é az illyent ingyen is asztali ipasunknak vagy kulcsárunknak? ha pedig a' mértékletlent még szolgánknak sem akarnánk venni, vallyon nincsen é okunk őrizkednünk, hogy magunk ily' megvetésre méltó emberek ne legyünk.

A' fősvény, ha mások' jószágát elragadozza, legalább magát látszik az által gazdagítani. Nem így a' mértékletlen; ez mások' megkárosítása által magának semmi hasznot nem tesz'; ártalmas másoknak, de még sokkal ártalmasabb magának: mert az bizonyosan a' legnagyobb ártalom, ha nem csak saját ház-népünket, hanem testünket és lelkünket is megrontjuk. Társalkodását is ki kedvelhetné az olyan embernek, ki felől tudja, hogy az evést-ivást barátjainál, 's szeretőit meghitt embereinél fellyebb-becsűli? — következésképpen a' mértékletlenséget, vagy a' maga kívánságain való uralkodást úgy kell néznünk, mint minden virtus' alapját, 's mindeneknek előtte azzal kell lelkünket fölfegyverkeztetnünk. Mert ki tanulhat a' nélkül, ~~valamit~~ vagy ki vihet valami dicsőregetést véghez? Ki ~~szolgáhat~~ inkább rabképpen gyönyörűségeinek a' nélkül, hogy lelkét és testét még ne rontáná. Valóban én azt tartom, a' szabad embernek imádkozni kell, hogy ilyen rabságra ne jusson; vagy ha már benne van, kérnie kell az Isteneket, hogy néki jó urakat adjanak. Mert legfellyebb is csak így lehet boldogulása.

Így beszélt Sokrates, 's még mértékletesebbnek mutatta magát cselekedeteiben mint beszédében. Nem csak a' testi kívánságoknak állott ellenek, hanem a' pénz-kívánságnak is; mert azt hitte, hogy a' ki megválasztás nélkül mindenkitől pénzt vesz-el, az ezt magának urává teszi, 's a' leggyalázosabb szolgaságban él.

S. K. J.

16.

Két levele Bátori 'Sófiának Szegedi Ferencz Váci Püspök,
Pozsonyi Prépost, és Udvari Cancellárhoz.

(Lemészolya az Egri Érsekség' Archivomában találtató origínálokról.)

A' Régiségekről való toldalékkal.

I. Illustrissimo ac Rendisse Dne obssime!

Bizonyos dolghaim végeth bűstületes Feő ember szolgálom Nemzetes Vitélő Pexa Ferencz Uratt Kglmdhz expedialván; Kérom Kglmdt *) nevemmel mondasó szavainak hitelt adni, és esiránt minden jó akarattal 's promotioval lenni ne neheztellyen: Kglmd abbéli jó akarattját kedvesen vészem és megh szolgálni igyekszem: Kivánván Isten tarcsa és őttese Kglmdt szerencsés jó eghésségh. sókaigh: Dat. in Castro Borsien. 19. Febr. Ao 1668. Illuzmae ac Rendissae Dnacionis Vrae Obsisima Sofia Batorii.

II. Illustrissimo ac Reverendissimo

Domine obsseryante!

Néhai Gróf Erdődi Ádámné Asszamal, Gróff Rakoczy Ersébeth Asszonyól ~~és~~ Kglmével való édes **) — — skodásomnak az a' hálája, őő Kglme Kglms Császár és Koronás Király Urunk őő Fjéségh Kglms fület minden valóság kivül való — — — ~~úgy~~ ~~szóval~~ ~~valamely~~ ~~ptextualis~~ ~~Tutorságrul~~ ~~meg~~ — — szerent akar számot kérti tüllem 's Fiamtul; Kirül Kglms Császár és Koronás Király Urunk őő Fjéségh parancsolattjak párja — — scallatott is: Én sem Fiam annál inkább őő Kglmk semminémü jószágát nem birtuk, Udvar birája őő Kglmk nem voltunk, hanem őő Kglme maga Praefectusi; Udvar-biráji, 's más Tisztel által igazgatta birta maga jószágát; Én vigiázóssommal a' mennyire lehetett kárát távortaltam, semmit mi sem nem apprehendáltunk, sem nem percipiáltunk, sem nem conserváltunk javaiban; hanem árvoi állapottján való ~~szárazok-~~ ~~zásokonul~~ ~~most~~ ~~édes~~ ~~anya~~ ~~gyermekét~~ ~~egy~~ ~~tartottam~~ ~~neveltem~~ ~~magam~~ ~~házában~~. A' Tutorságh terbtül maga Rakoczy Ersébeth Asszony, 's mind Néhai Erdődi Adám Ur quietálván, és absolutussá tévén bennünket, könnyen által látható Dologh, ezen ptextualis Tuteláris processusa azért való izetlenkedés, hogy Fiam mint igaz Fiu Ágh őő

*) Győzeget jelölés a' hogy' elhagyódnak, valamint mékel is.

**) A' megjegyzett helyen az egyebet is veszőkkel kijelenté bészegok jelentik, hogy az eredeti kéz-írás ezen helyeken el van tagya ére.

Kglme ki házastásával, némelly estet illető 's néző jószághoz hozzá nyult 's birodalmából eő Kglk ki vőtte; Ezért az Attyafiat megh vetvén, és a' maga *hódvata* rendes Compositionak Tractáját eludólván, némelly maga javát 's hasznát kereső 's rayta élekedő Idegenhez ragaszkodott, ki csak azon igyekezik, az Attyafiak béketelenségével mint szerezhesen magának jobb hasznott: Alásatos *suplicatiom* által repraesentáltam, az mi Kglmes Urunkk eő Felségének ezen méltatlan megh háptodásomat: Kglmdt nagy beöcsülettel kérem, ezen dolgot az mi Kglms Urunk eő Felséghe előtt promotealni segíteni 's eő Felségétől jó resolútiot szerzeni ne neheztellyen: Abbéli Kglmd jó akarattját nagy beöcsülettel Kglmdk igyekezem megh szolgálnom: Kivánván Isten éltesse Kglmdt szerencsés jó eghességb: Dat. in Arce Munkács. Die 26. Aug. 1668. Illurmae ac Renmae Dominationis Vrae Observanma Sofia Batori.

Köeli MARÁNY Győzov.

Ezen egy pár levélben oly szép nyelvet találhatni, milyent sok újabb szerzeményekben hasznontalan keresnénk. A' kívánatos röviden szólás, valamint amag utálatos *hegy*-nak több helyett való elhagyása nem gyönyörű példák e? — A' KÖZLŐ engedelmet kér, hogy ezóttal a' régiség' védelmére adhassa észrevételét.

Bizonytal, mi új századiak nagy részben egy parlag nyelvet vettünk által, mert ama' szép nyelv, melyet a' régiebbeknél is szépnék tudunk, elhagyatva volt azután: 's éppén azért, mivel a' megkívántató ~~nyezetelenség~~ ~~hatalom~~ (a' mostoha fiak!) nem forgódtak, eligazott, elszarvadott az. A' gyökeréből hosszú hasznontalan vesszők hajtának ki: *pu-ty* a' *hegy*, *csend*, *hőny*, szókból. Nem vala kertész avagy író; elszaporodék a' gyom. A' nak nek ottan is a' hol nem kelle 's több a' félc rügek maiglan füleinkbe zörögnek, 's előttünk gátoskodnak.

A' Batori 'Sófia' levelében más jelességek között ez is áll: a' maga *hódvata* *rendes compositio*. A' nyelvbeli szolgálai félelem vallyon nem így fejeznd e ki ezt: a' *rendes compositio*, *melyet maga hódvati?* mert a' szegény szemérmes botránkozó később hat hét soros körül-íráskban bujdosni, mint szépet röviden mondani; 's később talán nem eszmélni arra, hogy: úgy lehet, az ő nyelvén is forgott a' — minden Isten adta nap! mely a' felhozottnak hasonlója.

Mi a' régi hagyományokban többféle ritkaságokat is találhatunk, melyek nyelv-bővítésre nagy segéd-eszközök; némely szók pedig azok közül a' poétai nyelv' kiegészítésére szolgálhatnak. Múltó annakokéért, hogy a' magunk' *kéje kedve* szerént való-regulátlan szófaragás helyett tekincstünk a' régiségekbe, 's való philologiai válogatással fogadjuk-el onnan a' szép- 's jót.

Hazafiúi Jelentés, és meghívás.

Az Ausztriai Monarchiabeli Ló-tenyésztésnek elő-mozdítására, 's az arra fordítandó fáradozásnak felserkentésére, több nagy tiszteletre méltó Férfiak nem csak a' folyó 1826-dik esztendőnek tavasán, Bécs városa alatt tartatott Lovagos pálya-futás' alkalmával, nevezetes Jutalmakat osztogattak-ki, a' nélkül, hogy azoknak megnyerhetésétől valamely a' Monarchiában neveltetett Lónak neve, vagy faja kizárattatott volna, de még a' jövő 1827-ik esztendőre is hasonló adományt szántak ugyan azon célra. Ezen példától serkentetvén, és tudván azt: hogy a' Magyar, és hozzá tartozandó Országokban a' Lovaknak nemesítése és tenyésztése méltó figyelmet érdemel, sőt azt, hogy elő-mozduljon a' legkegyelmesebb Kormány is mindenkor különös gondal elő-segíteni kívánja; a' köz-jóhoz vonzó hajlandóságtól buzdittatván, egynehány Hazafiúk hasonló célra önkényes ajánlásokat tettek, melyekből kerekedet sommát több részre osztván, azt jövő 1827-dik esztendei Junius 4-dikén, és következő napokon Pest városának gyepén tartandó Lovagos pálya-futásra Jutalomul ki fogják tenni. Ezen Ló vetélkedést, hogy minden az Ausztriai Monarchia, és a' Magyar Korona alatt lévő Tartománybeli Polgárok, és Hazafiúk részvételekkel fényesítsék, szíves barátsággal ezennel meghívattatnak.

Mintfogya a' Jutalmakat a' Jutalmaknak egyenes célja csak az volna, hogy a' Ló fajoknak, és azok' nemesedésének jó következtésé gyarapodása eszközöltethessék, erre való névze a' Javitásnak Lépcsőit széjjel szerkesztetvén, a' Jutalmaknak elayerhetését is azokhoz szabták, 's e' következők feltételeket állapították-meg:

I. Az 1-ső Jutalom' elayerésére, mely egy 100 Császári aranyat érő Biliükomból áll, futhasson minden Ló, mely az Ausztriai Monarchiának határain belül a' világra jött és nevelkedett, 's mellynek származását megmutatni, vagy meglásmérni lehet.

II. A' 2-dik Jutalomért, mely 100 darab Császári aranyokból áll, futhatnak hasonlóképpen az Ausztriai Monarchia határain belül a' világra jött, és nevelt Lovak, mely futástól mindazáltal olyanok ki vannak zárva, mellyek tellyes-vérű Napkeleti, avagy Angoly Ménlótól 's Kanczától, vagy csupán ilyeneknek kölcsönös fajzásából a' Monarchiának határain belül a' világra jöttek, és nevedtek, 's mellyeknek tiszta származása tudva van.

III. A' 3-dik Jutalomért, mely 60 darab Császári aranyokból áll, futhat minden a' Magyar Korona alatt lévő Tartománybeli Ló, legyen a' Mén, Paripa, Kancza, csak hogy az, az ezen Országokban nemesített ugyan, de nem tellyes vérű Méneses Lovaktól származzék; a' mit bélyege által, vagy másképpen is a' futtatás alkalmával meg lehetesen mutatni; ennek természetes következtésében ezen futtatástól kizárattatnak a' második §-phus kivetettekén kívül, mind azon Lovak, mellyek vagy csupán attyokra, vagy csupán annyokra névze tiszta, tellyes vérű Napkeleti, vagy Angoly Lótól erednek, és az Ausztriai Monarchia körében jöttek a' világra és nevedtek, mellyektől is, hogy nem egészen tellyes vérből származtak, bizonyíttathatik.

IV. A' 4-dik Jutalomért, mely 50 darab Császári aranyokból áll, és az első három a' célhoz legelőli jutó Lovakra van szánva, úgy mint 30, 12, és 8 arany; futhatnak mind azon a' Magyar-ország, és hozzá kapcsolt részekben származott Mén, Paripa,

vagy Kanca Lovak, melyek közönséges eredetűek, 's akármely. Ménes nem tartó Tulajdonosok által neveltettek, de melyeknek származását ősmérni lehesen.

Ezen pálya-futásnak egyéb feltételei e' következendők:

a) A' pályának hossza az első három rendbeli Jutalomért két Angol mértföld, vagy is 1:32 Bécsi öl kerekded formában, mely látható oszlopokkal ki lézen jelelve. A' 4-dik rendbelire pedig egy Angoly mértföld, vagy is 866 Bécsi öl egyenes lineában.

b) A' Lovasnak nyergestől kantár nélkül való nehézsége, (azon tapasztalásból merített jegyzéssel, hogy a' Ménló mindég három fonttal több terhet vinni tartozik, ekképpen határozatott-meg:

Egy 4 eszt. nézve 116. Bécsi font.

Egy 5 eszt. nézve 130. —

Egy 6 eszt. nézve 136. —

Egy 7 eszt. nézve 138. —

c) Ezen terheknek megállapítása úgy értendő: hogy valamint annál kevesebbel egy Ló sem mehet-bé a' pálya-futás helyére, és annak Lovassa a' héjánosságot magára venni köteles, úgy több teherrel futni senkinek nem tiltatik.

d) Az első, és második Jutalomért futandó Lovaknak tulajdonosai-ne terheltesse-nek jövő 1827-dik esztendei Martius 1-ő napjáig; a' 3-dik rendbeliek, ha az előbbeni Terminus nem tetszene, legalább 1-ő Májusig; a' 4-dik rendbeliek pedig 3 nappal a' futatás előtt futatni való szándékokat kijelenteni, a' Lovaiknak nevet, színét, korát, fajtát 's eredetét az alól nevezett Jutalombeli Biztosságnak határozott-meg, mely bejelentés a' Lovak' Tulajdonosainak valamely véletlen megakadályoztatása esetében szinte az utolsó napokban sem fog megtagadtatni.

e) A' pálya-futásnak bizonyos napja, mely minden esetre ha Junius 4-dikén nem eshetne-meg, az azt követő napokban okvetetlen meg fog történni, jóval előbb köze hírül fog tétetni, hogy a' Lovak' Tulajdonosai Lovaikat, melyekkel futtatni akarnak, a' kinevezendő Biztosság előtt bemutathassák, hogy az, azoknak származásáról és eredetéről megvilágosítván, mely Lovak melyik Jutalomért futhassanak, kimondhassa.

f) A' futtatásban a' Lovasoknak milyen rendszabásokhoz kellésék magokat tartani, egy az előtt kihirdetendő napon fel fog olvastatni, a' mint azok úgy is jóval előbb köz hírül lesznek adva.

g) Ha valakinek ezen tudósításra nézve kétségei volnának, további világosítást nyerhet Levél által, vagy személyesen Bécsben Gróf Széchényi István, vagy Gróf Károlyi Lajos; — Pesten pedig Báró Wenckheim József, vagy Báró Orczy Uraktól, kik e' tárgyra nézve a' Biztosságot viselven, szerencséseknek fogják magokat tartani, avval szolgálhatni.

A' Jutalom adók' nevében:

*Gróf Andrássy György, Gr. Berthold Antal, Gr. Esterházy Miklós,
Gr. Esterházy Károly, Gr. Károlyi Lajos, Gr. Károlyi György, Báró Orczy Lajos,
Gr. Rajachovich Rétes, Gr. Széchényi László, Gr. Széchényi István, Báró
Wesselenyi Miklós, Báró Wenckheim József.*

A' T. T. Elő-fizetők' Nevei.

A' Cs. Királyi Fő-Hercegek között.

Felsőleges Császári, — Magyar, Cseh, és több Országí Királyi örökös és Ausztriai Fő-Herceg JOSEF; az Arany-gyapjas, és Sz. István Apost. Magyar Király jeles Rendének nagy Keresztes Vitéze; Magyar-ország' Nádor-Ispánja, és Kir. Helytartója; valamint ugyan azon Ország' Fő-Kapitánya, a' Jászok' és Kunok' Ispánja 's Birája; Cs. Kir. Fő Hadi-Vezér, két Magyar Lovas Er'vedek' Tulajdonosa 's Er'vedese; Pest, Pilis és 'Solt törvényesen egyesült Vármegyék' Fő és örökös Ispánja, a' Nagy Mígú Magyar Királyi Helytartó Tanács', 's a' Nagy Mígú Hét-személyes Fő Törvény-szék' Elöl-ülője.

Egyházi Máltóságok.

Rudnai és Divék-Újfalusi RUDNAY SÁNDOR, Esztergomi Hercegi Érsek, az Apostoli Sz. Szék' született Követje, Nemes Magyar-ország' Prímása, Fő és titkos Kanonoktanácsosa, a' Sz. István Kir. Kintly Vitéz Rendének Nagy Keresztese és Fő-Papja, Cs. Kir. valóságos belső titkos Stát. Tanácsosa, a' Nagy Mált. Kir. Helytartó Magyar Tanács' Tanácsosa, az Egyházi Biztosság' Elöl-ülője, a' N. Esztergom Vármegyé' örökös Fő-Ispánja, és a' N. Mált. Hét-személyes Fő Törvény-szék' Köz-birája.

Klobusiczki Klobusiczky Péter, Kalocsai Érsek, a' Hét-személyes Fő Törvény-szék' Köz-birája, 's valóságos belső titkos Tanácsos.

Cseh István, Kassai Püspök.

Laicsák Ferencz, Rosnyai Püspök.

Báró Négyesi Szepessy Ignác, Erdélyi Püspök, Cs. Kir. belső, titkos, és a' Fő Mált. Erdélyi Kormány-szék' Tanácsosa, az Erdélyi R. Kath. Oskolák' Fő-Igazgatója, a' Könyv-vizsgáló Biztosság' Elöl-ülője, a' Filozófia és Theologia' Doctora. 2. É.

Vurum Jó'sef, N. Váradí Püspök, és Cs. Kir. Tanácsos.

Bernáth Maxim. László, a' Sz. Norbert Szerzetes Kanonok Rend' Praelátusa, Keresztelő Sz. János Jászai és Sz. Kereszt Lelessi, és N. Várad-hegyi Sz. István első Mátyr' Prépostja.

Egyházi Fő-Fiztelendők.

A' Præmonstrátumi Szerzetes Fő Tiszt. Kanonok Urak' Gyülekezete, Keszthelyen.

Csák Ferencz, Sz. Mihály Gáborjáni Apátur, Nagy Várad' Székes Egyház' Kanonokja, Bihar és Békés Vrgyék' Tábla-Birája.

Durcsák (Szlatai) János, B. S. Egervári Prép. Egri Kanonok, az Egri Érseki Lyceom' Prodirect. Bölc. Doct. és az Érseki Sz. Széknel' a' Házaság' és Hitbeli Ügyek' védője.

Jóób (Fancsal) Mátyás, a' B. Száz Zér-Monostori Apátja, a' Kassai Székes Anya-Szent-Egyház' Kántora és Kanonokja, 's az Ursula Apáczák' Curátora.

Korondy Jó'sef, Pozsonyi Kanonok. (T.)

- Külley János, Veszprémi Prépost és Kanonok, 's az egész Megyében Püspöki Kép-vis.
 Kekovics János, Veszprémi Kanonok. (Tit.)
 Nováky József, Sz. István Magyar Király Egervári Prépostja, az Egri Székes Egyház'
 Kanonokja, Lectora, és az Ereeki Könyv-nyomatás' Igazgatója.
 Páldián József, Sz. Szaniszló Püspökről neveztetett Apátúr, a' Kassai Székes Anya-Szent-
 egyház' Nagy Prépostja és Kanonokja.
 Szmodics János, Veszprémi Fő Káptalan' Kanonokja, Semináriom' Praefectusa, Zala
 és Somogy Vármegyék' Tábla-Bírája.
 Tagen János, N. Várad Székes Egyház' Kanonokja, az ifjú Nevendék és a' nyugalma-
 zott Papság' Igazgatója, 's Közép Szolnok és Bihar Vármegyék' Tábla-Bírája.
 Turcsányi (Turcsányi és Krátyánfalvai) Ferencz, a' Kassai Székes Anya-Szent-egyház'
 Custossa és Kanonokja.
 Vajky György, Mária Magdolna F. Örsi Prép. 's több Vármegyék' Tábla-Bírája.

Világi Méltóságok.

- Gróf Amade Taddaeus, Cs. Kir. Kamarás.
 Gróf Andrássy (Sz. Királyi és Kraszna-Horkai) György, Cs. Kir. Kamarás.
 Ifj. Gróf Andrássy (Sz. Királyi és Kraszna-Horkai) Ferencz.
 Idősb' Gróf Barkóczy (Szalai) János, Cs. Kir. Kamarás.
 Ifj. Gróf Barkóczy (Szalai) János.
 Bánffy (Losonczy) József, Cs. Kir. Kamarás, valóságos belső titkos Tanácsos, az Erdé-
 lyi Nagy Fejedelemség' Gubernátora.
 Herceg Battyányi Battyán-Fülep, Németh-Ujvári és Németh-Ujvári Stratimani Gróf, a' Leo-
 pold Császár Vitéz Rendjének közép Keresztése, Cs. Kir. Kam. és Vass Vármegyé'
 örökös Fő-Ispánja.
 Herceg Breitenheim Ferdinand (Tit. Tit.)
 Ifj. Gróf Battyányi (Battyányi és Németh-Ujvári) János, Cs. Kir. Kamarás.
 Komori Bárd Bedekovich Lajos, a' Sz. István Ap. Kir. Vitéz Rendjének közép Keresz-
 tése, arany sarkantyús Vitéz, Cs. Kir. Státus és Conferent. Tanácsos, Békés Vármegyé'
 Fő-Ispánja, 's a' T. Törv. Kir. Tábla-Bírája.
 Gróf Berchtold Antal, Cs. Kir. Kamarás. (Tit.)
 Bárd Berzevicy (Berzeviczei és Daróczi) Vincze, több Vergyék' Tábla-Bírája.
 Korompai Gróf Brunsvik József, a' Sz. István Ap. Kir. Vitéz Rendjének közép Keresz-
 tése, Cs. Kir. Kamarás, valóságos belső titkos Tanácsos, Ország-Bírája. T. N. No-
 grad Vármegyé Fő-Ispánja, a' N. M. Kir. Helytartó Magyar Tanács' Tanácsosa, és
 a' N. M. Hét-személyes Fő Törvény-zék' Köz-Bírája.
 Gr. Csáky (Keresztiszeghy) Antal Brúnó, Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Csáky (dito) István, Titoknok a' Fels. Magyar Cancelláriánál.
 Gr. Csáky (dito) Sándor, Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Cziráky (Cziráki és Dienesfalvi) Antal, Sz. István Ap. Kir. joles Rendjének közép Ker-
 esztése, arany sarkantyús Vitéz, Cs. Kir. Kamarás, val. belső titk. és Magyar Kir. Helytartói
 Tanácsos, Magyar-országban Fő Tárnok-mester, a' Hét-személyi Törvény-zék' Köz-
 Bírája, és Fejér Vergyé' Fő-Ispánja.
 Gr. von Dernath Vilmos, Cs. Kir. Kamarás.
 Gr. Dessewffy (Cserneki és Tárköli) József. (Tit.)
 Gr. Dessewffy (dito) Aurél. (Tit.)
 Gr. Dittrichstein Ferencz, Cs. Kir. Kamarás.
 B. Dittrichné, O Nagysága, Bécsben.
 Gr. Erdődi (Monyorókeréki) Károly, a' Claudius hegyének, és T. Ns. Varasd Várme-
 gyének örökös Grófja, valamint az azon nevű Varnak és Városnak is örökös Kapi-
 tányja, Cs. Kir. Kamarás, valós. bel. titk. Stát. Tan. és Varasd Vergyé Fő-Ispánja.

- Gr. Eszterházy (Galanthai) József, a' Sz. István Ap. Kir. Vitéz Rendének közép Keresztese, Cs. Kir. Kamarás, Udvari és val. belső titk. Stát. Tanácsos, a' nagy Mált. Kir. Udvari Magyar Kancellárián Referendárius, Zemplén Vármegye' Fő-Ispánja, 's a' Sz. István Apostoli Rend' Commendátora. 2. Ez.
- Gr. Eszterházy (Galanthai) Nepomuk János, Cs. Kir. Kamar. val. bel. titk. Tan. Kir. Fő Ajtón-álló Mester, a' Nagy M. Erdélyi Udvar. Kanc. Ref. és Veszprém Várm. Fő-Isp. Idős' Gr. Eszterházy (Galanthai) Mihály, Cs. Kir. Kamarás.
- Báró ifj. Eötvös (Vásáros-Naményi) Ignác, Cs. Kir. Kamarás, a' Budai Fels. Kir. Kamará' Tanácsos Tagja, és Száros Vármegye' Fő-Ispánja.
- Gr. Fekete (Galanthai) Ferencz, Cs. Kir. Kam. Arad, Csanád és több Várm. Tábla-Bír.
- Gr. Festetics (Tolnai) László, Cs. Kir. Kamarás, 3. Ez.
- Gr. Festetics (Tolnai) Vincze, Cs. Kir. Kamarás.
- Gr. Festetics (Tolnai) Imre, Cs. Kir. Kamarás.
- Báró Fischer (Szalattnyai és Bacskói) Imre, Cs. Kir. Kamarás, és a' XVI. Szepesti Városok' Igazgatója.
- Gr. Forgács (Ghymes) József, Cs. Kir. Kamarás.
- Gr. Györi (Radváni) Ferencz, Cs. Kir. Kam. és Tan. Bács és Bodrog Várm. Fő-Ispánja.
- Gr. Gyulay (Maros-Némethi és Nádaskai) Ignác, a' Leop. Csász. az Orosz Nevazki Sándor, a' Prussziai veres Sas, és a' Bajor Max. József Vitézi Rendek' Nagy Keresztese, a' Theresia Katonai Vitéz Rendének közép Keresztese, Tót, Horváth és Dalmátia Országok' Bónja, 's azon Országoknak a' Kulpai és Unnai Vég-helyeken Fő-Kapitánya, Cs. Kir. Kamarás, val. bel. titk. Tan. a' N. M. Kir. Helyt. Magyar Tanács' Tanácsosa, Generális Fő Hadi Tár-mester, egy Magyar Gyalog Ezere' és két Báni Ezere'ek' Tul. Cseh-ország' hadi Fő-Kormány, 's a' N. M. Báni Tábla Elöl-ülője.
- Gr. Gyulay (Nádaskai) Lajos, a' F. Magyar Cancelláriánál Concipista.
- Gr. Hadik (Putaki) Gusztáv, Cs. Királyi Kamarás és Kapitány.
- Gr. Hlyésházy (Hlyésházy) István, Arany Gyapjas Vitéz, Cs. Kir. Kam. és val. bel. titkos Tan. Fő Asztalnok Mester, Lipce és Pesten Vitéz Gyregyek' Fő és örökös Ispánja.
- Ifj. Báró Jeszenák János, (Tit.) Cs. Kir. Kamarás.
- Gróf Károlyi (Károlyi) György, Cs. Kir. Kamarás.
- Gróf Károlyi (Károlyi) Lajos, Cs. Kir. Kamarás.
- Gróf Keglevits (Buzini) Gábor, Cs. Kir. Kam. a' N. M. Magy. Helytartói Tan. Tanácsos, és Csongrád Várm. Administrátora.
- Báró Kemény (Magyar Gyerő Monostori) László, (Tit.)
- Báró Luzzénszky (Regliczei) Pál, Cs. Kir. Kamarás.
- Báró Luzzénszky (ditto) János, több T. N. Vármegyék' Tábla-Bírója.
- Ozv. Báró Generális Meocséry Dánielné, született Szirmai Szirmay Theresia Asszony, O Excellenciája.
- Báró Mednyánszky Lajos, Cs. Kir. Kam.
- Herczeg Odoscalchi Augustus. (Tit. Tit.)
- Báró Ónaghten József, Fő Herczeg József Huszár Ezr. 100-dos Kapit. Cs. Kir. Kam. 's több Rend. Vitéze.
- Báró Orszay László, Cs. Kir. Kamarás és Kapitány.
- Báró Orszay Lőrincz, Cs. Kir. Kamarás.
- Gróf Pálffy (Erdődi) Ferdinánd, Cs. Kir. Kamar. val. belső titk. Tanácsos, a' Pozsonyi Kir. Vár' örökös Kapitánys, és azon Vármegye' örökös Grófia.
- Idős' Gróf Pálffy (Erdődi) Ferencz, Cs. Kir. Kamarás.
- Báró Podmaniczky Alexius, (Tit. Tit.)
- Báró Podmaniczky Károly, (Tit. Tit.)
- Báró Perényi (Perényi) László, Cs. Kir. Kamarás, val. belső titk. Tanácsos, Al-Kincz-Tárnok, az Udvari Magyar Kamara Vice Elöl-ülője, a' N. M. Magyar Kir. Helyt. Tanácsnál Tanácsos, és Torna Vármegye' Fő-Ispánja.
- Gróf Ráday Gedeon, (Tit. Tit.)

- Gróf Széchényi Pál, Cs. Kir. Kamarás.
 Gróf Széchényi (Sárvári Felső-Vidéki) István, (Tit. Tit.)
 Gróf Szirmai (Szirma-Bessenyi és Csernekj) Antal, Cs. Kir. Kamarás.
 Gróf Szatmari (N. Mihályi és Szatmari) Odön Urh.
 Baró Satojka Ferencz, Cs. Kir. Kamar.
 Gróf Teleky (Széki) Ferencz, Cs. Kir. Kamarás, és Erd. Gubern. Tanácsos.
 Gróf Teleky (Széki) József, Cs. Kir. Kamarás, a' T. Törv. Kir. Tábla Bárója, és a' Tiszta-mellyéki Ref. Super. Fő-Curátora.
 Baró Vécsy (Hajnácskői és Vécsy) Miklós, Cs. Kir. Kamarás, val. bel. titk. Tan. Szathmár Vrgye' Fő-Ispánja, 's a' Nagy Mélt. Hét-személyű Tábla Köz-Birája.
 Baró Vécsy (Hajnácskői és Vécsy) Pál, több Tettes N. Vrgyék' Tábla-Birája.
 Baró Vesselenyi (Hadadi) Miklós, (Tit. Tit.)
 Baró Wenckheim József, Cs. Kir. Kam. és Arad Vrgye' Fő-Ispánja.
 Gróf Zichy (Vásonkeői) Ferencz, Cs. Kir. Kamarás, a' Leopold Cs. Vitéz Rend' Com. val. bel. titk. Tan. a' N. M. Hét-szem. Fő Törvény-szék' Köz-Bir. és Bihar Vrgye Fő-Isp.

A többi Nagy Mélt. Nagyságos, Tekintetes 's a' t. Elő-fizető Urak, betű rend szerént.

A.

- Angyalffy Mátyás András, több Gazdasági Társaságok' Tagja, 's több Vrgyék' Tábla-Bir.
 Antal János, B. Mezői Ur O Nagysága Nevelője Bécsben.
 Aranyosi (Forbasszi) János, Hites Ügyvéd, és Sz. K. Kassá Várossa' Nép-szószólója.
 Argauer Máté, Esztergom Sz. Kir. Várossa Plébános, a' Fő Érseki Sz. Szék' Tiszti Fő-Ügyvédje, és Esztergom Vármegye' Tábla-Birája.
 Assalay Sámuel, Hites Ügyvéd, és 1855 Vármegye' Tábla-Birája.

B.

- Bányai Antal, Szabolcsi és Hajdú-vidéki Fő-Esperest, Dorogi Plébános, Szabolcs, Ungh, Bihar Vrgyék': a' Hajdú-Kerület és a' Munkácsi Sz. Szék' Tábla-Birája.
 Balajthy József, Munkácsi Reform. Predikátor.
 Bachich János, a' N. M. Magyar Kir. Udv. Cancellária' Concipistája.
 Barány (Debreczeni) Agoston, több Milos Familiák' Fiskálissa.
 Barcsay Károly, Bihar Vrgye Szolga-Bir.
 Baricz György, Cs. Kir. Inzseller Kapit.
 Barcz János, N. Enyedi Prof. és Orvos Doctor.
 Barlay Mihály, a' Kassai Kir. Akad. Bülcselk. Tudom. Tan. és Abaúj Várm. Tábla-Birája.
 Bartakovits Adalbert, Magyar-ország Herczegi Primássának Udvari Káplánja.
 Barthal (Behleházy) György, Pozsony Vrgyei Első Al-Ispány.
 Bay (Ludányi) György, Beregh Vrgye' Szolga-Birája.
 Bene József, Csongrád Vrgye Fő-Jegyző.
 Bezeredy (Bezerédi) Miklós, a' Veszprémi Sz. Szék' hites Jegyzője.
 Bogor Sándor, több Milos Familiák' Fiskálissa.
 Bornemisza (Uosvai) János, Beregh Vármegyei Fő Szolga-Biró.
 Boróvásky Leonárd, Ékesen-szólás' Professzora Sopronyban.
 Bujanovits Julius, Törvényt hallgató a' Kassai Kir. Akadémiában.
 Burján Pál, Budai Könyvtáros. 4. Ez.

C.

- Cs. Kir. Ns. Fő Posta-Hivatal, Bécsben.
 Cs. Kir. Ns. Fő Posta-Hivatal, Kassán.
 Csapó Dániel, több Vrgyék' Tábla-Bir.

Cseréy (Nagy-Ajtai) Farkas, Cs. Kir. Kamarás és Fő Strázsa-Mester.
 Csernyus András, több Vrgyék' Tábla-Bírja.
 Csiba Erneszt, több Vrgyék' Tábla-Bír.
 Czainár Maurus, Sz. Benedek Szerzetbeli Pap és Prof.
 Czindery László, több Vrgyék' Tábla-Bírja.
 Czóbel Imre, Cs. Kir. Kamarás.
 Czövek István, Tabularis Prokátor.

D.

Dankó János, Arad Vármegyei Levél-Tárnok és Al-Jegyző.
 Deák Antal, Szala Vrgyei Tábla-Bíró.
 Deáky Ferencz, több Vrgyék' Tábla-Bír.
 Debreczeni Kollegium' Könyv-tárja.
 Idős' Dercsényi (Derczeni) János, Cs. Kir. Tanácsos.
 Ifj. Dercsényi (Derczeni) Pál, (Tit. Tit.)
 Dobay Jó'sef, Áldozó Pap, és a' Székely Udvarhelyi Gimnáziumban Pocták' Professora.
 Dóhovicz Basilius, Nagy Lucskai Parochus.
 Dókus (Csabai) László, Zemplén Vrgye' Fő-Jegyzője, 's több Vrgyék' Tábla-Bírja.
 Döbrentey Gábor, a' Budai Kerületben Másod Tartomány-Biztos, 's több Vrgyék' T.Bír.
 Ifj. Draskóczy (Draskóczyai és Jordánföldi) Sám. T. N. Gömör és Kiss-Hont Vár. Fő-Sz.Bír.
 Draskóczy Sámuel, hites Ügyvéd, és Borsod Vrgyei Tábla-Bíró.
 Dunay Imre, Evang. Rector és Prof. Miskólczon.

E.

Evangelikusok' Oskolája Miskólczon.

F.

Fáy (Fáji) András, több Vrgyék' Tábla-Bírja. 2 Es.
 Farkas József, Eszterházi Kollégium' és Törvényszék' Tanítója. Pécssett.
 Fűcher Károly, Sz. Kir. Kassa Városa Fő-Bírja, és Abauj' s Saáros Vrgyék' Tábla-Bír.
 Flizár György, Theol. Doctor és Prof. Veszprémben.
 Forintos (Forintosházi) Jó'sef, Zala Vrgyei Tábla-bíró.
 Főrizs Jó'sef, Bihar Vrgyei Tábla-bíró.
 Földváry (Bernáthfalvai) Miklós. (Tit. Tit.)

G.

Gencsy (Gencsi és Mihályfalvai) Sámuel, több Vrgyék' Tábla-Bír.
 Gergye (Nagy Kajdi) Gábor, Cs. K. Kam. és H. Liechtenstein M. Lovas Rég. Szás. Kapit.
 Ghytzi (Asso és Ablancz-Kürthi 's Ghytzi) Ignác, Bábolnai Kir. Intézet' Fiskálissa, 's több Vrgyék' Tábla-bírja.
 Görög Demeter, a' Sz. István Vitéz Rendje' kis Keresztese, Cs. Kir. Kam. és Udv. Tan.
 Guzmics Isidor, Sz. Benedek Szerzetbeli Áldozó Pap, Theol. Doct. és Prof. Pannonhalmán.
 Gyurcsányi László, Nógrád Vrgye' második Al-Ispánja.

H.

Hrabovszky István, Dömölki Evang. Predik. és a' Kemenes Ally-Megye Seniora.
 Huszár Károly, a' Nagy-Váradi Megye' Sz. Szék' Jegyzője.

I.

Jó'sa (Pankotai) Ignác, (Tit) Vámos-Atyában. Beregh Vármegyében.
 Jó'sa 'Sigmund, Tabularis Prokátor és Nevelő Béciben.
 Ilosvay (Ilosvai) Dániel, Beregh Vrgye' Al-Szolga-Bírja.
 Illés (Edvi) Mihályné, született Szakonyi Katalin Asszonyosság.
 Illés (Edvi) Pál, Evang. Predikátor Vanyolán, Pápa mellett.
 Ivánszky Antal, a' Magyar, Görög nyelv és Literatura' Tanítója Egerben.

K.

Kállay (Kállai) Leó, Cs. Kir. Oberst-Lieutenant, és több Vrgyék' Tábla-Bírja.
 Kállay (Kállai) Ferencz, a' II-ik Székely Határ-őröz Gyalog-Regem. Auditor Kapitányja.
 F. M. Or. Műterv 4. Negyed. 1826.

- Káldy (A. Káldi) Jósef, Hazai felesküdt Prokátor.
 Karner NN a Győri Püspökség Titoknokja.
 Kazinczy (Kazinczi) Ferencz, több Vrgyék' Tábla-Birája. Széphanmon.
 Kémes János, Tábla-Bíró (Tit.)
 Király Antal, Sz. Jöbbi Káldán.
 Generális Kerekesné, szül. Ürményi Jósefné, N. Enyeden, Erdélyben.
 Kiss János, túl a Dunai Evang. Superintendens és Soproni Német Prédik.
 Kiss (Nagy-Asáthi) Sámuel, Nagy Geresden. *Soprony mellett.*
 Kiss Károly, M. Báró Máriássy Cs. Kir. Magyar Gyalog Ezrede Hadnagya.
 Kiss (Baczka-Madarasi) Jósef, Alsó Fejér Vrgye' Notáriusa. Erdélyben. *Igen.*
 Kolozy (Cselei) István: a Magyar Kir. Udv. Cancelláriánál Concipista.
 Kolmar Jósef, a Rév-Komáromi Ref. Ekklessia' Leiki-Pásztor, az azon nevű Egyházi
 Megye' Esperestje, és Superint. Gener. Perceptor.
 Komlóssy (Komlósi) László Beregh Vrgye' másod. Al-Ispánja.
 Komjáthy (Komját) Pál, több Vrgyék' Tábla-Birája.
 Kondé (Póka-Teleki) Jósef Benedek, Cs. Kir. Magyar Udvarnok és több Vrgyék' Tábla-Bir.
 Koszte Jósef, Kamerális Tiszt.
 Kovacsóczy Mihály, hitas Ügyvéd és Migos Gróf Rávy Ó Nagys. Könyv-tárnokja.
 Kővi Sándor, S. N. Pataki Prof. és több Vrgyék' Tábla-Birája.
 Kraynik Jósef, Abauj-Vármegyei Al-Szolga-Bíró.
 Krizsanits NN. (Tit. Tit.)
 Kubinyi Augustus, (Tit. Tit.) Vidéfalván.
 Kulcsár István, a Hazai 's Külföldi Tudósítások' Kiadója 's több T. N. Vrgyék' Tábla-bir.

L.

Landes Jósef, Pozsonyi Könyv-áros, 8 Es.

Lányi (Kis-Szántói) Imre, Cs. Kir. ~~...~~

M.

Mada Pál, S. N. Pataki Prof. és több Vrgyék' Tábla-Birája.

Makari György, Honni Ügyvéd. (Tit.)

Mallath (Székelyi) György, a T. Kir. Tábla Elől-ülője, 's a' Törvényes Hazai dolgok-
 ban O Felsége Kép-viselője (Tit.)

Majthényi (Kesselökői) Gábor, több Vrmegye' Tábla-Birája.

Marton Jósef, a' Cs. Bécsi Egyetemenl a' Magyar Nyelv' és Lit. Tan. több Vrgyék' T. Bir.

Maurer János Nepomuk, Ungvár Vár. Orvos Doctora.

Melczér Jakab, Evang. Prédik. Kakas-Lömniczon.

Mesko Péter, Sz. Kir. Kassá Várossa' külső Tanácsbeli Tagja.

N.

Naidhárd Antal, az Egri Érsekség' Gener. Jövadelem' szedője.

Nagy Gábor, több Vrgyék' Tábla-Birája, és hitas Ügyvéd.

Nagy (Beregszászi) Pál, Bölcselkedés' Doctora, a' Göttingai Tudós Társaság' és több más
 Társaságok' tagja; 's több Vrgyék' Tábla-Birája.

Nagy (Nagy-Bülki) Pál, Sopron 's több Vrgyék' T. Birája.

Nagy Ignác, több Vrgyék' T. Birája. Pécsell.

Nagy-Enyedi Reform. Collegium.

Nagy-Szombati Gymnaziombeli Director Úr.

O.

Ocskay (Ocskai) Antal, Udv. Káplán, 's a' Bécsi Fő-egyházi Intézet' egyik Igazgatója.

Ocskay (Ocskai) István, több Vrgyék' Tábla-Birája.

P.

Pánczél Dániel, a' Magyar Kurir' Kiadója 's több Vrgyék' Tábla-Birája.

Pápry (Pápai) Sámuel, több Vrgyék' Tábla-Birója, és Uradalmi Fiscális.

Patay (Patai) János, Theológiát tanító Prof. Bécében. (Tit.)

Patai (Bai) Sámuel, Abauj Vrgye' Szolga-Birája.

S. N. Pataki Kollégiom Könyvtára.

- Pauer (Kápolnai) Antal, több Vrgyék' Tábla-Bírája.
 Pilaszenovits Antal, (Tit.) Roglaticzai Köz-Birtokos. *Befjén.*
 Pogán (Csebei) István, Beregh Vrgye' Tábla-Bírája.
 Pongrácz János, a' Magyar Nyelv' s' Literatura Tanítója a' Kassai Kir. Akadémiában.
 Prónay (Tót Prónai és Biatniczai) János, több Vrgyék' Tábla-Bírája.
 Pucz Antal, Rakoni Plébános.

R.

- Raader, Fejérvári Könyvtáros, 3 Ex.
 Rösler Kristóf, a' Budai s' Pesti egyesült Német Újság' Kiadója.
 Rubietl Jó sef, Fő Mélt. H. Eszterházy Miklós, Ozorai Úrad. Irnokja. *Pés mellett Ozorán.*
 Rumi Károly György, Szepes Vrgye' Tábla-Bír. Bécsben a' Klinkovströmi Nevelő-Intézetben Magyar nyelv Prof. és az ifjú Herczeg' Auersperg priv. Tanítója.

S.

- Sadler János, a' Nemzeti Múzeum' őrzője, Orvos Doctor és Dékány.
 Sebestyén Pál, Ref. Préd. Bellyén, Baranya Vrgyében. *Ezek mellett.*
 Schedus Lajos, Filoz. Dokt. a' Pesti Kir. Egyet. *Æsthet. Tan. 's' több Vrgyék' Tábla-Bír.*
 Sopronyi Tanuló Magyar Társaság.
 Soós (Soóvári) György, több Vrgyék' Tábla-Bírája.
 Somogyi János, N. Mélt. Gróf Széchényi Lajos O. Ekssel. Horpácsi Udvari Kasznárja.
 Stöck Ferencz, a' Cs. Kir. Fő-Hercz. és Nádor-Isp. Ns. Magy. Lov. Ezred. Század. Kapit.
 Szabó Miklós, Szombathelyi Gymnasium' Directora (Tit.)
 Szalay Antal, Ertényi Káplán.
 Szina (Hodosi és Kizdai) György, több Vrgyék' Tábla-Bír. 2 Ex.
 Szirmai (Szirmai) Adám, a' Kir. Törv. Tábla' Referens Assessora.
~~Szirmai (Szirmai) Lajos, Szathmár s' több Vrgyék' Tábla-Bír.~~
 Szalaha (Verbői) Ferencz, Sz. Kir. Szeged Városa első Alpolg. M. Bír.
 Szűts (Tasnádi) István, Udvari Agens és Consistoriumi Tanácsos.
 Szűts (Tasnádi) Abraham, több Vrgyék' T. Bir. 's' több Milgos Famil. Fiskálisa.
 Svéday Leonárd, a' Podolai Kegyes-Szerz. Atyák' Gymn. Rect. és helybeli Oskola Direct.

T.

- Tarhas Sámuel, a' Pelsőczyi Ref. Ekkl. Prédik. és Gömör Vrgye' Tábla-Bírája.
 Thaisz András, hites Ügy-véd, több Vrgyék' Tábla-Bír. és a' Tudom. Gyűjtem. Redact.
 Tihanyi (Ebecaki) Tamás, Cs. Kir. Ud. Tan. a' N. Mélt. Hét-személyes Fő Törvény-szék' Köz-bír. és Tolna Vrgye Fő-Ispánja.
 Tóth Ferencz, Sz. Kir. Debreczen Városa' Typographiája' Provisora.
 Turcsányi NN. Evang. Oskolák' Professzora Győrben.

U.

- Ujvarnok Mihály, (Tit. Tit.) Egerben.
 Urményi (Urményi) Anna; szül. Kornjáthy Assz. Csillag Keresztes Dáma, O. Ekzellen.
 Urményi (Urményi) Ferencz, Cs. Kir. Kamar. és Fiumei Gubernátor.

V.

- Varga István, Theol. Doktora, és Szikszai Reform. Prédik.
 Vasdinyei Mihály, Szébényi Káplán.
 Végő István, Cs. Kir. Kamar. és val. bel. titk. Tan. a' Magyar Sz. Korona' őrzője, a' N. Mélt. Helyt. Tan. Tanácsosa, a' Sz. Istv. Ap. Rend' közép Kereszt. 's' arany-sarkantyú Vít. Baranya Vrgye Fő-Isp. és a' Magyar-orosz. Bistosság' Fő-Kormányosója.
 Villén Constant, Sz. Ferencz' Szerzetebeli Gárdiánja.

W.

- Walther László, M. Gr. Károlyi Familia' Levél-tárnokja.

Foglalatja a' 4^{ik} Negyednek 1826.

Illyésházi Gróf Illyésházy István, a' Nádor.

Lap.
887

Tizedik Füzet. Október.

1. Kalligenia a' Szépség' Anniya. (<i>Herder után Guzmics.</i>)	893
2. Verulámi Báró Bacó' gondolatjai külömbféle tárgyakról. (<i>Folytatás.</i>) S. K. J.	897
3. Magyar-országot illető Ok-leveles Gyűjtemények' szerzésében fáradozó Hazánkfiai. Györi Kovács György.	908
4. S—s Úr' ideái a' Gyalogságnál a' Dzidának használhatóságáról. (<i>A' katonai Folyó-írás után.</i>) Kís Károly.	910
5. A' Táj. — <i>Makáry György.</i> — Halászat. — Lóri halála. — Az új Remény. — N. A. Kís Sámuel. — A' Győzedelem. — <i>Makáry György.</i> — Eggy Lépéhez. — <i>Fonari Theuresok József.</i>	923

Tizen-eggyedik Füzet. November.

6. A' Tudományok' eredetéről. — <i>Csontos István.</i>	925
7. Erkölcsei Értekezés. — <i>N. A. Kís Sámuel.</i>	928
8. Polykletus' útazása, vagy Római Levelek. (<i>Folytatás.</i>) — S. K. J.	933
9. Tudósítások a' Rákóczy-ház' Genealógiai ismeretének megigazítására, kibővítésére. — <i>Kazinczy Ferencz.</i>	941
10. Az elsikkasztott Gyűrű. <i>Parabola.</i> (<i>Lessing Náthánjából.</i>) — E. I. P. — A' Mezei Élet, (<i>Klauddianus után.</i>) — Esztihez. — <i>Édes Albert.</i>	961

Tizenkettedik Füzet. Deczember.

11. A' Szorgalmatosságról. — <i>Csontos István.</i>	965
12. Polykletus' útazása, vagy Római Levelek. (<i>Folytatás.</i>)	970
13. Könyv-ismertetés, Wanderungen durch Pompeji. Von Ludwig v. Goró von Agyangfalva, 's a' t. — <i>Kazinczy Ferencz.</i>	977
14. A' Mesterség és Kereskedésbéli szorgalom' kifejtődéséről. — B. J.	984
15. Próbák Xenophonnak Sokrates' nevezetes mondásairól 's tetteiről írt munkájából. — S. K. J.	986
16. Két Levele Bátori 'Sófának Szegedi Ferencz Váci-Püspök, Pozsonyi Prépost, és Udvari Cancellárhoz. — <i>Közlő Makáry György.</i>	997
Hazaúti Jelentés, és meghívás.	999

Ezen Folyó-íráásra minden Cs. kir. Posta-hivatalokon kívül, a' következendő helyeken, és TT. Uraknál előre fizetni lehet, a' kik erre nézte alázatos bizodalommal meg is kérettetnek, úgymint:

Aradon: T. Percsenyi Nagy László Úr, T. N. Arad Várm. Szolga-Bírája.
Bécsben: TT. Theol. Prof. Patay János Úr, Tek. T. Prof. Rummy György Károly Úr, és a' Cs. kir. priv. Kö-mező Intézet.
Beregszász: TT. Beregszászi Nagy Pál Úr, Böltselkedés Doktora, és több T. Várm. Tábla-Bírája.
Debreczenben: Nemes Tóth Mihály Úr Könyvtáros.
Egerben: Tek. Ivánasky Antal Úr, a' Magyar Nyelv és Literatúra' Tanítója.
Eperjesen: Tek. Azzalay Sámuel Úr, Prokátor, és több T. Nemes Várm. Tábla-Bírája.
Székcsévföldön: Raader Könyvtáros Úr.
Győrött: Könyvtáros Schwaiger Úr.
Kalotaszék: N. Tiszt. Wagner Tóbiás Úr, Kaloaszi Érseki Megye Sz. Szék' Jegyzője.
Kecskeméten: Tek. Ladányi Sándor Úr, Kecskemét Városa Sz. Notárius.
Komáromban: TT. Alsó-Szoposi Nagy Pál Úr, Ev. Prédikátor.
Köztegen: Engel Pál Úr, Könyvtáros.
K. Lovasúton: TT. Melczar Jakab Úr, Evang. Prédikátor.
Miskolcon: TT. Dunay Imre Úr, Professor.
Munkácsban: TT. Balajthy József Úr, Ref. és Evang. Prédikátor.
N. Váradon: Nagytisztelőd Husaly Károly Úr, Sz. Szék' Jegyzője.
Nagy-Szombaton: T. Ocska Ocskay Gáspár Tanácsos Úr.
Nyíregyházán: Kollár Károly Úr, Könyvtáros.
Nógrád-Vármegyében: T. Pilisi és Sallasi Sallassy József Úr, Fő Btatos.
Pápdán: T. Pápay Sámuel Úr, Tábla Bíró és Uradalmi Fiskális.
Pannón-halmán: Nagytisztelőd Gusmics Izidor Úr, Theol. Doct. és Professor.
Péltett: Nagytisztelőd Farkas József Úr, Theol. Doct. és Szemináriumbeli Professor.
Pesten: T. Fái Fáy András Úr, több T. N. Várm. Tábla-Bírája, és Eggenberger József Úr Könyvtáros.
Postonyban: Landes és Schwaiger Könyvtáros Urak.
Sopronban: Fő Tiszt. Kis János Úr, Dunántúl lévő Evang. Superintendens.
Szombathelyen: Vesszperm Várm. — T. Vizer István Úr, Magyar-ország, és a' Vesszperm Püspökség' Indszellőrije.
Szathmár Németlén: T. György József Úr, Ref. Prédikátor.
Szegeden: T. Bene József Úr, T. N. Csongrád Vármegye' Fő-Jegyzője.
Töményben: T. Desszoffy Antal Úr, Fő Sz. Bíró.
Újváryban: Tek. Csabai Dókus László Úr, T. N. Zemplén Várm. Fő Jegyzője.
Veszprémben: TT. Flizár György Úr, Theol. Docteur és Professor.
Érdélyben: Nagy Enyeden: Tek. Bazicz János Úr, Orv. Doct. és Professor.
Érd. Kolozsváron: TT. Méhes Sámuel Professor Úr, és Nemes, Guzmann János Úr Könyvtáros.
Érd. M. Váradhelyen: T. Saizethy Gy. Mó'ses Úr, felekhüdt Ügyész.
Érd. Szombathelyen: T. Hochmeister Márton Úr, Városi Polgár-Mester, és Typograph.'s Könyvtáros.

Teljes bizodalommal kérettetnek az elő-fizetést bészedő (Tit. Tit.) Urak, kik az 1826-diki elő-fizetésből begyűlt pénzát még mind-ekkorsig is bé nem küldötték, ne terheltezenek azt hová hamarább békülden, valamint az 1827-dik Esztendőre elő-fizető Tit. Uraknak is vezeték 's kereszt neveiket, titulusaikat és lakhelyeiket azon legközelebbi Posta-járás' tudósításával, a' honnan legrövidebb úton szokták leveleiket venni, méltóztassanak a' begyűlt pénzzel együtt, vagy Póstán, vagy hiteles alkalmatlóság által békülden; mivel tetemes költségekkel lévén össze-küttetve az efféle Folyó-íráások' kisdása; csak úgy tételődhetik az állandóvá, ha a' köz-segedelem megcsökkenést nem szenved, és az elindult Intézet össze tett vállakkal támogattatik.

Továbbá ismételtetik: hogy azon Tudós Hazánk' Iróji, kik ezen Folyó-Írást, alkalmas, jó és eredeti munkáikkal elő-fogják mozdítani, minden kinyomatott ívért egy egy pengő arannyal tiszteltetnek-meg. A' TT. Collector Uraknak pedig, minden 9 Elő-fizető után a' 10-dik példányt ingyen ajánlja a' Kiadó.

Végre, a' Pest 's Budához közelebb lakó, 's ezen Idő-szaki Írásunkat feltartani kívánó tisztelt Olvasóink teljes bizodalommal kérettetnek, méltóztassanak az elő-fizetést Pesten, (Tit.) Könyv-áros Eggenberger József Úrnál, mint centrális helyen letenni.

